

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**YÜCEL FEYZİOĞLU'NUN TÜRK DÜNYASI MASAL
KİTAPLARINDA EĞİTİMSEL İŞLEVLER**

Tuba EROĞLU

Danışman

Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ağustos, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayımlayamaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Tuba

Soyadı : Eroğlu

Bölümü : Türkçe Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi : 26.08.2019

TEZİN

Türkçe Adı : Yücel Feyzioğlu'nun Türk Dünyası Masal Kitaplarında Eğitimsel İşlevler

İngilizce Adı : Educational Functions In Yücel Feyzioğlu's Turkish World Tale Books

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığıım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tuba EROĞLU

İmza:

KABUL VE ONAY

Tuba EROĞLU tarafından hazırlanan “Yücel Feyzioğlu’nun Türk Dünyası Masal Kitaplarında Eğitimsel İşlevler” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

(Türkçe Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Bu tezin **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/__

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Canım kızım Defne'me...

TEŐEKKÖRLER

Tez çalıőmam sırasında desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danıőmanım Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR'e, eksik kaldığım noktalarda yardımına koşan arkadaőım Mahir KAVUN'a, hayatımın en gőzel ve zor anlarında yanımda olan, bana moral veren sevgili eőime ve aileme, kendisine ait olan zamandan fedakârlık yapmak zorunda kaldığım canım kızım Defne'ye teşekkür ediyorum.

YÜCEL FEYZİOĞLU’NUN TÜRK DÜNYASI MASAL KİTAPLARINDA EĞİTİMSEL İŞLEVLER

Yüksek Lisans Tezi

Tuba EROĞLU

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2019

ÖZ

Sözlü edebiyatın en önemli türlerinden olan masallar, okul öncesi dönemden başlayarak çocuğa evrensel ve toplumsal değerleri kazandırmada önemli bir eğitimsel işleve sahiptir. Masallar, bu işlevlerini bünyesinde barındırdıkları çeşitli iletilerle gerçekleştirir. Bu bağlamda masal metinlerinin içerdiği iletiler ele alınmalı ve çocuklara uygunluğu araştırılmalıdır. Çalışmamızın amacı Yücel Feyzioğlu’nun derleyip yeniden kaleme aldığını ifade ettiği Türk dünyası masallarında bulunan eğitsel iletileri tespit ederek bu iletilerin eğitimde kullanılabilirliğini incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmamızın örneklemine Yücel Feyzioğlu’nun on altı masal kitabı oluşturmaktadır. Masal kitapları incelenirken alfabetik sıra takip edilmiştir. İletiler, Muhsine Helimoğlu Yavuz’un “Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” kitabındaki sınıflandırmaya uygun olarak etik, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik iletiler başlığı ile verilmiştir. İncelenen eserlerde psikolojik iletilerin, etik, sosyolojik ve ekonomik iletilere oranla daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Türk dünyası masallarının eğitsel iletileri verme bakımından Anadolu sahası masallarıyla pek çok ortak özellik taşıdığı belirlenmiştir. Ayrıca Yücel Feyzioğlu’nun Türk dünyası masallarının eğitimsel açıdan uygun olduğu, Türkçe ders kitaplarında ve yardımcı kaynaklarda kullanılabilceği, değer aktarımı sürecinde anne, baba ve eğitimcilere yol gösterici bir nitelik taşıdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Çocuk, eğitsel ileti, masal, Yücel Feyzioğlu.

Sayfa Sayısı : 201

Danışman : Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

**EDUCATIONAL FUNCTIONS IN YÜCEL FEYZİOĞLU'S
TURKISH WORLD TALE BOOKS**

MS Thesis

Tuba EROĞLU

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August, 2019

ABSTRACT

Starting from the pre-school period, tales, which is one of the most important genres of oral literature, has a very important educational function for teaching children universal and social values. Tales succeed this via various messages which they include. In this regard, these messages, which tales include, should be reviewed and their convenience for children should be analyzed. The aim of this study is to investigate the educational messages in Turkish World tales which have been compiled and rewritten by Yücel Feyzioğlu and to identify their convenience in education. In this study document review which is one of the qualitative research methods, has been used. The sample of this study is consisted of Yücel Feyzioğlu's sixteen tales. Books have been investigated in an alphabetic order. Messages have been given in accordance with the classification in Muhsine Helimoğlu Yavuz's book "Tales and their Educational Function", under the titles of ethical, psychological, sociologic and economic messages. In the pieces which have been studied, it has been detected that psychological messages have been used more when compared to ethical, sociological and economic messages. It has been specified that Turkish World Tales have a lot of common characteristics with Anatolian Field Tales in terms of conveying educational messages. Furthermore, it has been determined that the tales which have been rewritten by Yücel Feyzioğlu, are convenient for educational use, that they could be used in Turkish coursebooks and workbooks, and that they have held an instructive qualification for parents and educators in the process of conveying values.

Key Words : child, educational messages, folk tales, Yücel Feyzioğlu

Number of Pages : 201

Advisor : Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XII
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Alt Problemler	3
1.4 Sınırlılıklar	4
1.5 Tezin Önemi.....	4
1.6 Tezin Amacı	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Masal Kavramı	6
2.2 Masalların Kaynağı.....	7
2.3 Masal Türleri	10
2.4 Masalda Yer Alan Unsurlar	12
2.4.1 Masalda Olay	12
2.4.2 Masalda Yer ve Zaman	13
2.4.3 Masal Kişileri	13
2.5 Masalın Dil Özellikleri	14
2.6 Masalların Bölümleri	15
2.7 Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri.....	16
2.8 Türkçe Öğretiminde Masalın Yeri	18
2.9 Yücel Feyzioğlu.....	19
2.9.1 Hayatı.....	19
2.9.2 Eserleri.....	19

2.9.3. Sanatı	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
III. YÖNTEM.....	24
3.1 Araştırmanın Modeli.....	24
3.2 Evren ve Örneklem	24
3.3 Verilerin Toplanması	24
3.4 Verilerin Değerlendirilmesi	25
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	26
IV. BULGULAR.....	26
4.1 Türk Dünyası Masallarında Eğitsel İletilerin Sayısal Dağılımı	26
4.2 Masalarda Kahramanların İşlevsel Özellikleri	27
4.3 Anadolu Sahası Masaları ile Türk Dünyası Masallarındaki Eğitsel İletilerin Karşılaştırılması	29
4.4 Masalların Eğitimsel İşlevleri ve Mesaj-İndeks (İleti Dizini).....	35
4.5 Masalarda Tespit Edilen Etik İletiler.....	37
4.5.1 Yalan	37
4.5.2 Dürüstlük.....	42
4.5.3 Namus	51
4.6 Masalarda Tespit Edilen Psikolojik İletiler	53
4.6.1 Sabır, Kararlılık.....	53
4.6.2 Umut, Şans.....	61
4.6.3 Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak.....	72
4.6.4 Öz Eleştiri	80
4.6.5 İyilik-Kötülük, Haklılık-Haksızlık	82
4.6.6. Zekâ, Sağduyu, Dikkat	100
4.6.7 Paylaşım.....	110
4.6.8 Bağışlayıcılık, İncelik.....	115
4.6.9 Dostluk, Özveri, Saygı	119
4.7 Masalarda Tespit Edilen Sosyolojik İletiler.....	124
4.7.1 Aile	124
4.7.2 Hukuk, Adalet.....	135
4.7.3 Yönetim, Yönetici	138
4.7.4 Öteki İnsan İlişkileri.....	143
4.8 Ekonomik İletiler.....	172
4.8.1 Paranın Gücü	173
4.8.2 Ekonomik Dayanışma	176
4.9 Öteki İletiler	178

4.9.1 Öteki İletilerin Değerlendirilmesi	183
BEŞİNCİ BÖLÜM	186
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	186
5.1 Sonuç ve Tartışma	186
5.2 Öneriler	189
KAYNAKÇA	193

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Alfabetik Sırayla Yücel Feyzioğlu'nun Derleyerek Yeniden Yazdığı Türk Dünyası Masalları	25
Tablo 2: Masallarda Tespit Edilen İletilerin Sayısal Dağılımı	26

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

b. Baskı

Ed. Editör

Haz. Hazırlayan

s. Sayfa

TDK Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Çocukluk; hayal, duygu ve düşünce dünyasının en zengin olduğu dönemdir. Onların bir birey olduğunu unutmadan, ruhsal ihtiyaçları ve farklılıklarını göz önüne alarak kendisini ve hayatı tanımaya olanak sağlanmalıdır. İşlediği konular bakımından gerçek hayatta karşılaşılan durumlarla benzerlik taşıyan masallar, çocukların soru ve sorunlarına göndermeler yaparak onların dünyasına girmede ve eğitilmesinde etkili bir role sahip olmaktadır (Dilidüzgün, 2003). Bu bağlamda masallar çocuğun yaşamında doğru ve yanlış ayırt etmesinde ve çeşitli değerleri kazanmasında önemli bir yol gösterici olarak düşünülebilir.

Günlük hayatta çocuğun uyması gereken toplumsal kurallar ve yükümlülükler uygulamada çocuk için soyut genellemelerden öteye geçemediğinden bunların sözlü olarak telkin edilmesi etkileyici olmamaktadır (Karatay, 2011). Bu bakımdan doğru davranışlar ve değerler masallardaki somut örneklerden yola çıkılarak gösterilebilir. Çünkü çocuğa istenilen davranışlar sezdirilerek, neden sonuç ilişkisi içinde sunulur ve çocuğun bunları içselleştirmesini sağlayarak kazandırılabilir. Masalın olağanüstü yapısı çocukların dikkatini çekerek doğru ve yanlış olanı görmelerine, farklı bakış açıları kazanmalarına ve içinde buldukları toplumu tanımalarına katkıda bulunur. Masal kahramanlarıyla kendisini özdeşleştiren çocuk, empati yapmayı öğrenir ve gerçek hayatta karşısına çıkabilecek zorluklara karşı önlemini alır. Masal kahramanlarının karşılaştıkları sorunlar, hayattaki problemlerle benzerlik gösterdiği için çocuk, içinde bulunduğu toplumun yaşam gerçekleriyle tanışır. Masalın eğitici yönü bu noktada kendini göstermektedir (Yavuz, 2009). Masalın sözlü bir edebî tür olması, okul öncesi dönemden başlayarak tüm bireylere hitap etmesini kolaylaştırır. Masal dilinin akıcılığı ve onun fantastik öğeleri, çocuğun okuma zevkini artırarak kelime hazinesini zenginleştirir ve çocukta dil bilinci oluşmasına katkıda bulunur. Masal, bu sayede çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan da bünyesinde

barındırdığı millî ve evrensel öğelerle çocukta farkında olmadan bu değerlere karşı bir bilincin uyanmasını sağlar (Karatay, 2007). Eğitimin amaçlarından biri de millî değerlerin tanınması ve benimsenmesi olduğundan masallar içerdiği kültürel öğeleriyle çocuk eğitiminde vazgeçilmez bir kaynak durumundadır.

Masallar, olağanüstü olayların anlatıldığı bir tür olsa da millî evrensel değerleri de bünyelerinde barındırır. Masallarda genel olarak iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık, kibir-alçakgönüllülük, olağanüstü güçlerle mücadele gibi konular işlenir. Çocuk, masaldaki olayların işleniş biçiminden yola çıkarak dersler alır ve bunları yaşamında uygular. Masalların, iletilerini kahramanlar ve olaylar üzerinden vermesi çocuğun eğlenirken öğrenmesini sağlar. Öğüt dinlemenin sıkıcılığı, yerini masal kahramanlarının başlarından geçen ilginç olaylardan ders almaya bırakır. Çocuğun ruhunu besleyip gerçeği somut örneklerle anlatan masallar, bu yönüyle çocuğu geleceğe hazırlar. Masal dinleyen çocuğun problem çözme becerisinin geliştirilmesi ve yaratıcı düşüncesinin desteklenmesi, gelecek adına önemli bir kazançtır (Erdal, 2016). Çocuğa değerlerin benimsetilmesi ve doğru davranışların kazandırılması ile ileride yaşanabilecek toplumsal huzursuzluk ve aksaklıkların önüne geçilir.

Masalların yapısı ve masallarda işlenen konuların evrenselliği, bu türün bütün toplumlar tarafından kolayca benimsenmesine olanak sağlar. Masallar yerellikten ulusallığa, ulusallıktan evrenselliğe geçerek insanlığın ortak kültürüne ve uygarlığın gelişmesine katkıda bulunur (Uçkun, 2003). Evrensel değerlerin öğretimi dünya insanlığı açısından oldukça önemlidir. İnsanlığın barış, huzur ve refah içinde yaşaması toplumlara ve onu oluşturan bireylere bazı değerlerin kazandırılmasıyla sağlanır. Kültürel ve ahlâki yönden doğru değerlerle yoğrulmuş bireyler içinde bulunduğu topluma fayda sağlayarak ülkesinin gelişmesine katkıda bulunur. Barış, sevgi, saygı, iyilik gibi değerleri benimseyen toplumlar birbirlerine hoşgörü ile yaklaşarak gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya hazırlarlar. Bu bağlamda masallar, yüzyıllardır bireylerin küçük yaşlardan itibaren eğitimi ve değer öğretiminde yol gösterici bir kaynak olarak kullanılmıştır.

Çocuklar için yazılan ya da aktarılan masallarda yazarlara büyük görev düşmektedir. Çünkü çocuk çok hassas bir varlıktır, yanlış bir anlatım ya da ima çocuğun zihninde ve psikolojisinde derin izler bırakabilir. Verilen her bilgiyi ya da örneği sorgulamadan

kabul eden çocuğun eğitiminde hata yapılmamaya özen gösterilmelidir. Bazı masalların çocuklar üzerinde olumsuz etki yapabileceği düşünülerek onlara ahlâkî ve terbiyevî değeri olan masalların okutulması faydalı olacaktır (Sakaoğlu, 2002). Bu bakımdan çocuklarla buluşturulacak eserlerin seçiminde titiz davranılarak çocuğun doğru olmayan davranışlardan etkilenmesinin önüne geçilmelidir. Çünkü çocuklar bir toplumun geleceğidir. İleride toplumumuzda ortaya çıkabilecek bütün sorunlar bugünün mirasıdır. Nesilden nesile aktaracağımız değerleri çocuklara kazandırırken onlar için en uygun eserler ve örnekler sunulmalıdır. Masallar eğitimde kullanılabilir en önemli kaynaklardan biri olduğu için derinlemesine ele alınmalıdır. Çalışmamızda son zamanlarda yaptığı masal derlemeleriyle dikkat çeken Yücel Feyzioğlu'nun "Kardeş Masallar" adıyla yayımladığı Türk dünyası masal kitaplarında bulunan eğitsel iletiler incelenerek çocuk eğitiminde kullanılabilirliği irdelenmiştir. Daha sonra bu masallar Anadolu sahası masalları ile mukayese edilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

1.2 Problem Cümlesi

Araştırmamızın problem tümcesi "Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında tespit edilen eğitsel iletiler nelerdir?" sorusudur.

1.3 Alt Problemler

1. Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında eğitsel iletilerin sıklık düzeyi nedir?
2. Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında kahramanların işlevsel özellikleri nelerdir?
3. Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Türk dünyası masalları ile Anadolu sahası masal örneklerinde eğitimsel işlevler açısından benzer ve farklı yönler nelerdir?
4. Muhsine Helimoğlu Yavuz'un "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" adlı kitabına göre eğitsel iletiler nasıl tasnif edilmektedir?
5. Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında eğitsel iletilere yer verilme durumu nedir?

5. Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Türk dünyası masallarında eğitimsel işlevler açısından ortak yönler nelerdir?

1.4 Sınırlılıklar

Araştırmamız Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyasından derleyerek yeniden yazdığı masallardan oluşan 16 kitap ile sınırlandırılmıştır.

1.5 Tezin Önemi

Çocuğun eğitilme süreci çok küçük yaşlarda başlayarak okul ve tüm hayatı boyunca devam eder. Bu süreçte çocuk, dinledikleri ve gözlemlediklerinden çıkarımlar yapar ve kendi davranış şekillerini ortaya koymaya başlar. Çocuğa güzel davranışlar kazandırmanın yolu onlara doğru iletiler vermekten geçer. İletiler sözlü olarak verildiğinde bireyde istenilen etkiyi yaratmaz. Yapılması gereken çocuğun dünyasına girip onun doğru davranışları anlamasına ve benimsemesine olanak sağlamaktır. Bunu yaparken masal metinleri en uygun kaynaklardır. Masallar, çocukta okuma zevki uyandırmanın yanı sıra, verdiği eğitsel iletiler ile değer oluşturma sürecinde büyük bir görev üstlenir.

Çocuk eğitiminde bu derece önemli olan masal metinlerinin eğitsel açıdan uygun olup olmadığını incelemek gerekmektedir. Şiddet öğeleri içeren, kötülerin kazandığı ya da ahlâkî değerlere ters düşen durumları barındıran masallar da bulunmaktadır. Bu bakımdan yazarlar ve eğitimciler bilinçli davranarak çocukları olumsuz kavramlar içeren masallardan uzak tutmalıdır. Masalarda verilen iletilerin çocuğa uygun olup olmadığı, çocuk eğitimi açısından göz ardı edilemeyecek bir noktadır. Bu nedenle kitaplarda bulunan eğitsel iletiler ve bu iletilerin veriliş şekilleri, hangi konular üzerinde durulduğu araştırılmalıdır.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler ve değişimler çocukların beklentilerini ve zevklerini değiştirmektedir. Bu değişim, eski masal metinlerinin çocuklar için yeniden yazılmasını zorunlu kılarak masal yazarlarına büyük bir görev yüklemektedir (Enginün, 2006). Somut olmayan mirasın aktarılmasında önemli bir rol oynayan masalların başta çocuklar olmak üzere toplumun tüm kesimleri tarafından okunması için masalların günümüze uyarlanarak yeniden yazılması gerekmektedir (Kırılmış, 2019). Bu çalışmalar, masalların nesiller boyu okunabilmesini ve kalıcı hâle gelmesini sağlayarak ulusal kimliğin korunmasına katkıda bulunacaktır. Köklü bir geçmişe sahip

olan masal geleneğimiz ve bu geleneğin ürünleri olan Türk masallarının yerini hızla Batılı masallara bıraktığı görülmektedir (Çevik, 2008). Batı masalları yerine Türk masallarının tanıtılarak yaygınlaşmasını sağlamak kültürün yaşatılması adına önemli bir adımdır. Sanatçılar gelenekten beslenerek yeni ürünler ortaya koyduklarında kültür yaşatılacak, yeni eserlerin ortaya çıkması kolaylaşacaktır (Şimşek, 2001). Türk çocuklarına kendi masallarını okutmak ve sevdirmek, masalın eğitim değerini artırmak ve masaldan gerektiği gibi faydalanmak için Türk masallarının derlenenleri içinden özenle seçim yapılması gerekmektedir (Yılar, 2010). Yücel Feyzioğlu, Türk dünyası masallarını yeniden yazarak alana katkı sağlayan bir yazar olduğundan bu bağlamda onun masal kitaplarının ele alınması doğru olacaktır.

1.6 Tezin Amacı

Anonim masalların çocuk eğitiminde kullanılabilmesi için bazı açılardan üzerinde durulması ve değerlendirilmesi gerekir. Fakat bunu yapanların masal türünü iyi bilmesi ve yazarlık yeteneğine de sahip olması gerekir. Bu açıdan anonim masalların usta yazarlarca ele alınması ve eğitimsel değerler bağlamında bazı yerlerinin değiştirilmesi olumlu sonuçlar verebilir. Bu çalışma aslında anonim masallar ile yapma masallar arasında kalan, anonimliği bozulmadan yazarın perspektifinde ve üslûbunda yeniden yazılan masalların oluşturulma sürecinin değerlendirilmesini ihtiva etmektedir. Problem tümcesi “Yücel Feyzioğlu’nun Türk dünyası masal kitaplarında tespit edilen eğitsel iletiler nelerdir?” olan araştırmamızın amacı Yücel Feyzioğlu’nun Türk dünyası masallarındaki eğitsel iletileri tespit ederek bu masalların eğitimsel işlevlerini vurgulamaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Masal Kavramı

Anonim halk edebiyatının sözlü ürünlerinden masal, Arapça bir kelime olan “mesel” sözcüğünün zamanla değişmesiyle ortaya çıkmıştır. Sözlükte mesel, “terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye” şeklinde tanımlanır (Devellioğlu, 1978, s. 747). Birçok yazar tarafından “hikâye, efsane, menkıbe, fabl, atalar sözü, tekerleme vb.” karşılığında kullanılan masal, bazı Türk boylarındaki lehçe ve ağızlarda farklı isimler almıştır (Elçin, 1993). Masalın tanımıyla ilgili geçmişten günümüze kadar pek çok görüş ileri sürülmüştür. Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı olarak tanımlanabilir (Boratav, 2014, s.85). Önemli masal araştırmacılarından Saim Sakaoğlu, masalın hayal ürünü bir hikâye olması nedeniyle okuyucuyu inandırma iddiası bulunmadığı görüşüne karşı çıkar. Ona göre masal, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür ve “hayal ürünü” ile kast edilen “olağanüstü şeyler” değildir. Burada, masalın bir hayal yaratısı olduğu vurgulanmak istenir (Sakaoğlu, 2012). Masalın ele aldığı olağanüstü olayların nerede ve ne zaman geçtiği bilinmemektedir (Oğuzkan, 2006). Masalın kökleri tarihin karanlık devirlerine kadar uzanmakla birlikte nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar gelmiştir (Seyidoğlu, 1999). Masal; peri, dev, cin, ejderha gibi belirli kişileri temsil etmeyen kahramanlarıyla olağanüstü bir hikâye özelliği göstermektedir (Tezel, 1971). Hikâyede gerçek ya da gerçeğe uygun olayların anlatılmasına rağmen masal bütünüyle ya da genellikle olağanüstü olayların ve kişilerin gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçenleri anlatan edebî bir türdür (Kıbrıs, 2002). Özetle masal, yer ve zaman mefhumunun net olarak belirtilmediği, olağanüstü olay ve kahramanların anlatıldığı ders verme amacı taşıyan bir tür olarak tanımlanabilir.

Masalların konusunu insanoğlunun hayat ve tabiat karşısındaki tavır, sezgi, duygu, düşünce ve mücadeleleri oluşturur (Karatay, 2007). Bu da her ne kadar olağanüstü

ögeler taşısa da masalın gerçekle arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir. Asırların bilgi birikimini, insanların idealleri ile gerçek hayatta yaşadıklarını bir arada ele alması ve anlatımını kendi mantık düzeni, kendine has bir atmosfer ve üslûpla gerçekleştirmesi, bu türün her zaman canlı ve dikkat çekici olmasını sağlamıştır (Günay, 1992a). Sözlü geleneğin temelleri üzerine inşa edilen ve nesilden nesile aktararak yayılan masallar, içinde bulunduğu toplumların din, yaşayış ve törelerine ait unsurları bünyesinde toplayarak bir kültür hazinesine dönüşür. Her milletin kendine ait motiflerle süslediği masalların benzer örneklerle başka coğrafyalarda da yer alması tesadüf değildir. Çünkü bu türün temelinde iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık, yalancılık-dürüstlük gibi tüm insanlığı ilgilendiren kavramlar yer almaktadır.

Sözlü edebiyat dönemlerinde ağızdan ağıza, kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa anlatılarak yaygınlaşan masal, 19. yüzyıl itibarıyla derlenerek yazıya geçirilmiş ve daha güçlü bir tür olarak varlığını korumuştur (Kıbrıs, 2002). Bu yüzden yazılı edebiyat döneminden önce masalların aktarılmasında masal anlatıcılarına büyük görevler düşmüş, onların dili kullanmadaki hünerleri bu anonim eserlerin geçmişten günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. “Masalacı” denilen sanatçılar, masalın kişilerini birer düşünce ve duygu kalıbı olmaktan çıkarıp belli bir dünya görüşü olan insan tipleri haline getirerek kahramanlar aracılığıyla toplumun sevinç ve üzüntülerini türlü yollarla ifade eden kişilerdir (Boratav, 2009). Masaldaki orijinal anlatım tarzı, dili kullanma becerisi ve canlandırma çocuğu etkilerken onun kendi dünyası ile anlatılan dünyayı birlikte yaşamasına olanak sağlar (Yalçın ve Aytaş, 2005). Gerçekler ve masalarda anlatılanlar arasında ilişki kuran çocuk hayata dair çıkarımlarda bulunur. Bu özellikleriyle masal, çocuk eğitiminde faydalanılabilecek önemli kaynaklardan biridir.

2.2 Masalların Kaynağı

Masal araştırmacılarının üzerinde durduğu konulardan biri de masalların kaynakları meselesidir. Masallarla ilgili diğer anlatı türleri de bu araştırmada göz önünde bulundurulmalıdır. İlk yazılı edebî eserlerin masallara benzer yönlerinin bulunması onların sözlü olan bu anlatılardan etkilendiğini gösterir. Günay’ın Stith Thompson’ un “The Folktale” adlı eserinden faydalanarak hazırladığı doktora tezi çalışmasının “Eski Kaynaklarda Masal” adlı bölümde masal araştırmacılarına yardımcı olabilecek kaynaklar beş grupta ele alınır:

- Eski Mısır: Yeryüzündeki ilk büyük medeniyetlerden birini kurmuş olan Eski Mısırlılardan kalma bazı papirüslerde masallara rastlanmaktadır. Çoğunlukla din adamlarının yazdığı bu masalarda, Mısır'ın tarihi, coğrafyası ve kültürel yapısı hakkında bilgi verilirken Mısır dışındaki halk geleneklerine dair izler de görülmektedir.
- Babil ve Asur: Beş bin yıl öncesine kadar inen bu döneme ait belgelerde din, hukuk ve maliye konularının yanı sıra mitolojik metinlerde masallardan izler görülür.
- Eski Yunan: Bu döneme ait çok belge olsa da bunlar arasında halktan alınmış masal yoktur. Ancak bazı edebî eserlerde masal motifleri görülür. Eserlerdeki olağan üstü unsurların sözlü gelenekten kaynaklandığı düşünülmektedir.
- Latin: Bu dönemde Apuleius tarafından yazılan Metamorphoses günümüz masal unsurlarının çoğunu içeren “Cupid” ve “Psyche” adlı hikâyeleri barındırmaktadır.
- Hindistan: Köklü bir tarihe ve çeşitli etnik kimliklere sahip olan Hindistan'ın asırlar öncesine dayanan bir yazılı edebiyatı ve dini gelenekleri vardır. Bu bakımdan eserlere katacağı pek çok unsur bulunmaktadır (Günay, 1975).

Masalın kaynakları konusunda W. Grimm'in Kinder und Hausmarchen adlı kitabının ön sözünde iki görüş ortaya atılmıştır:

1. Hint-Avrupa Teorisi: Hint-Avrupa dil dairesine giren milletlerin masalları, bilinmeyen bir zamandan Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır.
2. Parçalanmış Mitler Teorisi: Masallar, eski mitlerin parçalanmış hâlleridir. Bunlar ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak izah edilmesiyle anlaşılır (Günay, 1975).

Sakaoğlu, masalların kaynakları ile ilgili görüşlerde Gedeon Huet'nin sınıflandırmasını dikkate almış ve bu sınıflandırmayı “okul” olarak adlandırmıştır. Masalların kaynakları konusu ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya konulsa da masal incelemelerinin çoğunda karşımıza üç dönem çıkar:

1. Tarih Öncesi Görüş/Mitoloji Okulu
2. Tarihi Görüş/Hindoloji Okulu
3. Etnografik Görüş/Antropoloji Okulu (Sakaoğlu, 2012).

Mitoloji okulunda bütün masalların mitolojiden çıktığına inanılır. Grimm'e göre masalların kaynağı Hint- Avrupa olup, bu bölgedeki milletlerin mitolojileri zamanla değişerek masalları meydana getirmiştir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007). Theodor Befey'in öncülüğünü yaptığı Hindoloji okuluna göre masalların kaynağı Hindistan'dır. Masalların Batı'ya üç yolla geçtiği öne sürülür:

1. X. yüzyıldan önce bazı masallar sözlü gelenek yoluyla Batı'ya yayılmıştır.
2. X. yüzyıldan sonra İslâmiyet'in etkisiyle ve yazılı kaynakların aracılığıyla Bizans, İtalya ve İspanya'ya geçmiştir.
3. Budizm'e ait görüşler ve bu görüşe bağlı sözlü malzeme Moğollar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir (Artun, 2011).

Kurucuları Edward Taylor ve Andrew Lang olan Antropoloji okuluna göre masallar, ilkel hayatın birer kalıntısıdır (Gürel ve diğerleri, 2007). Bu görüş, farklı kültürlerdeki masalların benzer özellikler taşımasına dayandırılır. Bir millete ait masalların benzerlerinin farklı bölgelerde görülmesi, bunların geniş alanlara yayıldığını ve eski bir geçmişin malı olduğunu göstermektedir (Tezel, 1971). Antropoloji okulunda farklı kültür seviyesindeki insanların müşterek inanç ve adetlere sahip olduğu ve kültürün paralel olarak gelişerek benzer masalların ortaya çıktığı savunulur (Emmez, 2008). Folklor ürünü anonim masalların kaynağının Çin, Hindistan ve Yunanistan gibi ülkeler olduğu düşünülse de bu konuda farklı görüşler öne sürülmüştür (Oğuzkan, 2006). Genellikle masalların kaynağının doğu ülkelerine dayandırılması, oradaki medeniyetlerin çeşitliliği ve köklü olmasından kaynaklanabilir. Ancak konu bakımından masallar her ne kadar birbirine benzese de işleniş ve yapı bakımından birbirinden farklı nitelikler taşıyabilir. Örneğin; Türk masallarındaki tekerlemeler, bu türü diğer coğrafyada görülen masallardan ayırmakta ve millileştirmektedir.

Sakaoğlu, tüm masalların bir kaynağa bağlanmasının doğru bir yaklaşım olmadığını ifade eder ve binlerce masalın tek bir çıkış noktası olamayacağını savunur (2009). Masalların kaynağı hakkında pek çok fikir ortaya atılsa da uzlaşmak mümkün değildir. Çünkü masal sözlü bir anlatım türüdür ve ne zaman, nerede ortaya çıktığını bilmek imkânsızdır. Masalların bir toplumun ortak malı olmasından yola çıkarak insanoğlunun düşünce, duyu ve idealleri masalların çıkış kaynağı olarak gösterilebilir.

2.3 Masal Türleri

Masal sınıflandırmaları konusunda zamanla farklı düzenlemeler yapılmıştır. En sık kullanılan sınıflandırmalardan birisi ise Thompson'a ait olmaktadır. Thompson'a göre masallar beş başlıkta ele alınabilir: 1. Hayvan Masalları, 2. Asıl Halk Masalları (olağanüstü masallar, gerçekçi masallar), 3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, 4. Zincirlemeli Masallar, 5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (Sakaoğlu, 2012).

Hayvan masalları diğerlerine nazaran daha kısadır ve kahramanları insan özellikleri gösteren hayvanlardır. Hayvan masalları; bir ana fikri açıklamak, güçlendirmek için hayvanların kendi aralarında konuşturulmasıyla oluşturulan masallardır. Bu masallarda amaç insanları eğitmek olduğundan masal sonlarında öğütler yer alır (Ciravoğlu, 1997). Asıl masallar sınıflandırmasına dâhil olan olağanüstü masallar ise diğer türlerden daha uzun ve karakterler bakımından daha kalabalıktır. Masal denilince ilk akla gelen olağanüstü masallar, konusu tamamıyla hayalî, kahramanları olağandışı varlıklar olan masallardır (Arıcı, 2004). Sınıflandırmadaki bir diğer tür olan gerçekçi masallarda Keloğlan ve padişah gibi kişilere yer verilir. Gerçekçi masal örneklerinde iyilik ve kötülüğün savaşında iyiler galip gelir, zalimler cezalandırılır. Güldürücü fıkralar ve nükteli küçük hikâyeler ise okuyucuya az sözle çok şey anlatmayı, bir ders vermeyi amaçlar. Hayvan masallarında olduğu gibi kısa bir anlatım vardır. Bu masallar sırası geldiğinde bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini inandırmak veya herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılır (Boratav, 2014). Zincirlemeli masallar tekerlemelerle ilgili olup tiplerinin çoğunu hayvanların oluşturduğu anlatılardır. Bu masalların asıl amacı garip serüvenlerle kurulu şaşırtıcı durumları aktarmaktır (Özdemir, 2004). Zincirlemeli masalların hayvan masallarından farkı bir ders verme amacının olmaması, sıkı bir mantık bağıyla birbirine bağlanan küçük ve önemsiz olayların art arda sıralanarak anlatılmasıdır (Artun, 2011).

Zincirlemeli masallar çocukların severek dinledikleri ve dinamik yapısıyla sıkılmadıkları masal türlerindedir.

Masal incelemeleri yapanların en sık başvurduğu yöntemlerden birini ortaya atan Propp, masalları sınıflandırmanın pek de doğru bir yöntem olmadığını çünkü masalların çeşitlilik arz ettiğini ve masalı bir bütün olarak ele almak yerine bölümlere ayırmanın doğru olduğunu savunur (1985). Çünkü hayvan masalları olarak nitelendirilen masallar olağanüstü özellikler de taşıyabilir, tam tersi bir durum da görülebilir. Bu bakımdan masalları kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir.

Edebiyatımızda iki masal türü akla gelmektedir. Bunlar yapılış ve çıkış kaynakları açısından halk geleneğiyle oluşmuş folklorik nitelikli masallar ve yapay nitelikli - yazınsal- masallar olarak iki ana başlıkta sınıflandırılır (Kıbrıs, 2002). Halk masalları önce halk arasında anlatılmaya başlanan, zamanla gelişen ve sonradan bir kısım meraklı araştırmacılar veya masal yazarlarınca yazılı hale getirilen masallardır (Oğuzkan, 2006). Söyleyeni veya yaratana belli olmayan bu masallar ortaya çıktığı toplumun yaşayışından ve dilinden izler taşır. Konuları oldukça çeşitli olmakla birlikte anlatılmak istenen yalın bir şekilde ifade edilir. Yapay nitelikli -yazınsal- masallar yani edebi masallar yazarların kişisel hayal güçlerine dayanarak yazdıkları, halk masallarına benzeyen ve çoğunlukla ilhamını onlardan alan masallar olmakla birlikte derleme ve düzenleme yoluyla da oluşturulabilir (Yalçın ve Aytaş, 2005). Halk masallarında sözlü anlatımın etkili olması beklenirken edebî masallarda yazarın üslubundaki özgünlük önemlidir (Taşkıran, 2015). Yapma masal örnekleri, çocuk edebiyatı kavramının ortaya çıkması ve eğitimci yazarların çabasıyla giderek çoğalmaktadır. Birçok yazar halk masallarını esas alarak eser vermeye başlamıştır (Gürel ve diğerleri, 2007). Edebiyatımızda yapma masal çalışmaları bulunan isimlerin başında Naki Tezel ve Eflatun Cem Güney gibi önemli kişiler gelmektedir. Yücel Feyzioğlu da bahsettiğimiz yapma masal örnekleriyle incelememize kaynak oluşturmuştur.

Anonim masalların ham ve bazı bölümlerinin günümüz şartlarına uygun olmaması, bu masalların yeniden düzenlenerek okuyucuya sunulmasını gerektirmektedir. Eski masallarda şiddet öğeleri, çocuk evlilikleri, pedagojik açıdan uygun olmayan ifadeler gibi unsurların yer alması masalların günümüz şartlarına göre düzenlenmesini elzem

kılar. Yücel Feyzioğlu, derlediği Türk dünyası masallarını çağdaş çocuk yazını dâhilinde inceleyerek, ekleme ve kısaltmalar yaparak güncelleştirmiştir. Çalışmamızın konusu masalların eğitimsel işlevleri olduğu için yazarın derlediği örneklerin çocuklara uygun olup olmadığını saptamak oldukça önemlidir. Fakat eğitimsel işlevler tespit edildikten sonra bu konuda bazı çıkarımlar yapmanın kolay olacağı kanaatindeyiz.

2.4 Masalda Yer Alan Unsurlar

2.4.1 Masalda Olay

Masal, dikkat çekici ve akılda kalıcı olması nedeniyle kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Onun bu özelliği gerçek hayatta yaşanılmayacak ve hayal gücüyle yaratılabilecek olayları işlemeden kaynaklanmaktadır. Masalda imkânsızlıklar yoktur, düşünölen ya da düşünölemeyen şeylerin anlatılması okuyucunun hayal gücünü zenginleştirerek ona bambaşka kapılar açacaktır (Tezel, 1971). Masalarda olay, gerçek dışı ve olağanüstü bir zemin üzerine kurulmuş bir bütün olmakla birlikte gerçekçi masalarda yaşanılabilir olayların anlatıldığı da görülür (Güleç, 1988). Bütün masalarda iyilik ve kötölüğün mücadelesi ele alınır. Talihsizlik ve aksilikler gerçek hayattan farklı olarak arka arkaya ortaya çıkar ama bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar görülmez. Türk masallarındaki ‘Onlar ermiş muradına, biz çikalım tahtına’ tekerlemesi de sonsuz huzur ve mutluluğu ifade eder (Günay, 1992b). Masaldaki olayların mutlu sonla bitmesi çocukta olumlu bir etki bırakır. Çünkü çocuk kötölüklerin yok edildiğini ve iyilerin kazanmasını gerçek hayatta olduğu gibi masalda da görmek ister.

Masallardaki olaylar onu söyleyen kişinin hayal gücünün yansımalarıdır ve sadece gerçek üstü öğeleri ele almamaktadır. Boratav, masalın olağanüstü veya gerçekçi olmasından ziyade anlatılanların “hayâl yaratması” olduğu izlenimini verdiğini söyler (2014). Her masalın kendine göre bir mantığı vardır, masal kahramanlarının bir anda yerin yedi kat dibine inmesi, hayvanların kılık değiştirip konuşmaları masal dünyasının içinde yaşanılabilir şeylerdir (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2013). Masalda olayların birbiriyle bağlantılı ve dinamik bir şekilde ilerlemesi masalları okuyan kişilerin merak duygusunu canlı tutmakta ve okuma zevkini artırmaktadır.

2.4.2 Masalda Yer ve Zaman

Masallar, olağandışı ve doğaüstü olayları içeren anlatmalardır ve bu durum masala bir bilinmezlik katar. Masal başlarında yer alan “Bir varmış, bir yokmuş. Memleketin birinde bir padişah varmış...” benzeri formeller masallardaki yer ve zaman mefhumunun belirsiz olduğunu göstermektedir (Aça ve diğerleri, 2013). Masalda bazen maceranın geçtiği yer olarak Yemen, Çin, Mısır gibi ülkelerden söz edilse de bu, olup bitenlerle gerçek bir bağı düşünilemeyecek bir ülkedir (Boratav, 2009). Masallardaki zaman ve mekânın belirsizliği masalın evrensel bir özellik taşıdığını göstermekte, bu türün tüm zamanlara uyarlanarak anlatılmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda zaman ve mekânının kesin çizgilerle belirtilmemesi masalın zamanla söyleyeninin unutulması toplumun ortak malı hâline gelmesini sağlamıştır (Özdemir, 2004). Bu bilinmezlik masalın fantastik yönünü de artırmaktadır. Günümüzde çizgi film veya filmlerde nasıl geleceğe gitme, zamanda yolculuk yapma, uzayda maceralar yaşama gibi olaylar işleniyorsa masal bunu yüzyıllar öncesinde hayalî bir ülke ve zamanda yaşanan olağanüstülükleri anlatarak gerçekleştirmiştir.

2.4.3 Masal Kişileri

Masallarda olayların geçtiği mekân ve zaman belirsizliği masal kişileri için de geçerlidir. Masalın kahramanları çoğunlukla cin, peri, dev, ejderha, cadıkarı, keloğlan, Arap, padişah, şehzade, vezir, yoksul kız, akıllı küçük oğlan gibi genel tipler olup belirli kişilerle sınırlı değildir (Yavuz, 2009). Masallarda insan dışındaki varlıklara da sıkça yer verilir. İnsanların yerini kimi masallarda hayvanlar alırken maceralara devler, periler, ejderhalar gibi tabiat dışı varlıkların da katıldığı görülür (Boratav, 2009). Masallarda doğaüstü yaratıklardan cinler insan için zararlı, periler ise güzel varlıklar olarak gösterilir. Bunların kendi yaşantıları olduğu ve ormanın derinliklerinde ya da yer altında yaşadıklarına inanılır (Güleryüz, 2002). Masal kahramanları oldukça çeşitli olmasına rağmen tek boyutlu olarak meydana getirilmişlerdir. Dev, cadı gibi kahramanlar kötülüğü temsil ederken; peri, Hızır gibi kahramanlar iyi karakterdedirler. Anlatıcı, zaman zaman bu kahramanlara gerçekçi davranışlar kazandırarak masalın inandırıcılığını artırır (Demirel, Çeçen, Seven, Tozlu ve Uludağ, 2010). Masallarda kadın kahramanlar genellikle iyi kalpli, yardımsever, çalışkan, açık sözlü ve cesur kişiler olarak gösterilmekle beraber bu kahramanların sevdikleri için yaptıkları fedakârlıklar ön plana çıkarılır (Saltık, 2016). Masallarda iyi yürekli, sağduyulu, uysal,

çalışkan, doğru ve güzel kadınlar olduğu gibi bunun tam tersi olarak üvey ana, kıskanç üvey kız kardeş, cadı kadın gibi olumsuz örnekler de mevcuttur (Boratav, 2009). Masallar incelendiğinde Türk toplumunda erkek; evi yöneten ve ocağı devam ettiren kişi olarak görünse de görünenin arkasında yönlendirici, yol gösterici ve orijinal fikirlerin kaynağı olan kişi kadındır (Özdemir, 2016). Erkek kahramanlardan Keloğlan Türk zekâ gücünü gösteren, padişah bazen müsrif bazen adil yönetim tarzını sergileyen, dervişler ise yol gösterici kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kantarcıoğlu, 1991). Masal kahramanları çocuğa iyi ile kötüyü anlatma açısından önemli işlevlere sahiptir. Çünkü masalın ana fikri “iyi insan olma” felsefesidir ve bunu gösteren kişi de model olan masal kahramanıdır. Masalları dinleyen çocuk, bu dünya görüşüyle şekillenerek insanları ve çevresini iyilik penceresinden görmeye başlar (Gürel ve diğerleri, 2007). Masal kahramanları çocuk açısından önemli bir yerde bulunur. Çünkü onlar iyilik, kötülük, adalet veya gücün simgesi hâline gelmişlerdir. Bu bağlamda onlara verilecek doğru örnekler çocukta karakter gelişimi açısından olumlu etkiler bırakacaktır.

Masal kahramanlarının toplumun her kesiminden olması çocukların kendilerini onlarla özdeşleştirmesine olanak sağlar. Masallarda iyilerin kötüler karşısında galip gelmesi ve kahramanların mücadelelerinde zekâlarını kullanması çocuk için doğru bir rol model oluşturmakta, bu da masal kişilerinin çocuğun üzerinde etkisinin gözler önüne sermektedir.

2.5 Masalın Dil Özellikleri

Masal sözlü bir edebî tür olduğu için dilden dile aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Masal anlatıcılarına bu bağlamda büyük bir görev düşmektedir. Çünkü masal, gücünü çoğu zaman anlatıcısından alır. Anlatıcının bilgili, birikimli ve iyi bir hatip olması masalın etkileyciliğini artırır (Arıcı, 2011). Masalcı, anlattığı olayın gerçek dışı olduğunu okuyucuya hatırlatmak amacıyla sık sık uyarılar yapar. Masalı halk hikâyesi ve destandan ayıran en önemli özelliklerden biri de bu hayale kaçışlardır (Güleç, 1988). Masallarda anlatım kısa ve yoğun olmakla birlikte benzetmeler ve söz oyunlarına sıkça başvurulur. Özellikle tekerlemeler masala canlılık katmakta ve dinleyiciyi kendisine çekmektedir. Yedi yaşındaki bir çocuktan yetmiş yaşındaki birine kadar toplumun her kesimine hitap edebilen bir söyleyişe sahip olması masalın halk tarafından benimsenip nesiller boyunca yaşamasına olanak sağlamaktadır (Arıcı,

2004). Masallarda uzun betimlemeler yerine olay ağırlıklı bir anlatım olması, ayrıntılara yer verilmemesi ve zamanın hızlı geçmesi bu türün akılda kalıcılığını kolaylaştırmaktadır. Masalların dil ve söyleniş bakımından açık ve kulağa hoş gelen bir anlatıma sahip olması, bu türün halkın dilinde yıllarca işlenmesinden gelmektedir. Masallar, üslûplarının sağlam ve etkileyiciliği sayesinde hem çocuk hem de büyükler için çok yönlü bir eğitim aracı olmuştur (Arıcı, 2016).

2.6 Masalların Bölümleri

Halk masallarında da yazınsal amaçla oluşturulmuş masallarda da genellikle üç bölüm bulunmaktadır. Bunlar; döşeme, gövde-gelişme ve sonuç bölümleridir (Kıbrıs, 2002). “Döşeme” adı verilen masalın giriş bölümüne “masal başı” veya “tekerleme” de denilir. Türk halk masallarında bu bölüm oldukça uzun olmakla beraber çok ustaca ve zekice geliştirilmiştir. Masalların en ilginç ve çocukların da dinlerken en zevk aldıkları bölüm olan döşeme, anlatıcının dili kullanmadaki hünerini gözler önüne sermektedir (Oğuzkan, 2006). Bütünüyle kelime oyunlarından, birbiriyle ilgisi olmayan ama dinleyicinin ilgisini masala çekmek için bir araya getirilen sözlerden oluşan tekerlemeler dinleyicileri masala hazırlar (Demirel ve diğerleri, 2010). Bu bakımdan tekerlemelerin, dinleyenleri gerçek dünyadan çekip hayalî âleme almak için uydurulduğu söylenebilir (Güzel ve Torun, 2003). (Türk masallarını diğer masallardan ayıran en önemli unsurlardan biri olan tekerlemeler, dinleyicileri masala hazırlamanın yanı sıra kültüre, dile, anlatıcının özelliklerine göre renklenir.) Ayrıca tekerlemeler sadece masalların giriş bölümü olarak değil, dilin imkânlarıyla anlatıcının neler yapabildiğini gösteren yapılar olarak ele alınmalıdır. Döşemenin ardından gelen gövde ya da gelişme bölümü, masalda ele alınan esas olayın sunulduğu, masalın en uzun bölümüdür. Bu bölümde okuyucuyu heyecanlandıracak, okuma ya da dinleme isteğini artıracak gerilimler ve düğümler ortaya konur (Kıbrıs, 2002). Baştan sona bir olay zincirinin anlatıldığı bu bölüm, asıl masalı oluşturur. Masal boyunca iyiler ve kötüler sürekli karşı karşıya gelirler. Yardımcı unsurlar aracılığıyla iyiler kazanır, kötüler yok edilir veya cezalandırılır (Şimşek, 2002). “Üç Elma” bölümü de denilen sonuç bölümünde yine bir tekerlemeye yer verilir. Genellikle bir dileğin yer aldığı bu bölümde masalacı, masalına gerçeklik payı vermek ister (Arıcı, 2007). Anlatıcı, olaylara gerçeklik görüntüsü vermek için “Ben bırakıp geldim.”, “Ben de gittim, gördüm.” gibi ifadelerle masala kendisini de dâhil eder ve bir tekerleme söyleyerek

masalı bitirir (Şimşek, 2002). Masalın sonu da başlangıcı gibi kısa ve öz olmalıdır. Kahramanların özelliklerinin gösterildiği ve olayın anlatıldığı gelişme bölümü masalın en heyecanlı bölümüdür.

2.7 Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri

Eğitim, bireye küçük yaşlardan itibaren istendik davranışlar kazandırmayı hedefleyen bir süreçtir. Bu süreçte masalın ulusal ve evrensel değerlerin aktarılması ve benimsetilmesinde, çocuğun hayal dünyasının geliştirilmesinde, soyut kavramları algılama yeteneğiyle dili kullanma becerilerinin artırılmasında önemli bir görevi vardır (Karatay, 2007). Çünkü masal, toplumsal ve evrensel iletileri eğlendirici bir şekilde ve ilginç içeriğiyle sunarak çocuklarda kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine katkıda bulunur.

Masalın sembolleri, tipleri ve imajları ile çocuk dünyasının soyut anlatımı benzerlik gösterdiğinden büyüme ve gelişme içerisinde olan birey kendini bu türe yakın hisseder (Şirin, 1994). Masalarda anlatılanlar aracılığıyla insan ilişkilerini gözlemleyen çocuk, yaşama dair ipuçları edinerek davranışlarına yön verir. Çocuklara kazandırılmak istenen davranış ve değerler masal kahramanları ve gösterilen olaylarla somutlaştırılır (Çetinkaya, 2007). Masallar, böylece çocuğun geleceğe hazırlanmasına katkı sağlar. Masallar, sembolik unsurlardan ayıklandığında ortaya gerçek hayat çıkar, bir bakıma çocuk masal dünyasının büyüleyici atmosferinde gerçek hayatın izlerine rastlar (Şimşek, 2002). Çocuklar, masallar aracılığıyla olayların akış ve oluşundan ibret gözüyle faydalı dersler çıkarılabileceği gibi, kahramanların tutum ve davranışları da insanlara, insanların ruh ve karakterini tanımak fırsatını kazandırabilir (Güney, 1971). Masalların en önemli özelliği eğlendirirken öğretiyor olmasıdır. Masalarda genellikle evrensel değerler vurgulandığından bu değerlerin kazandırılmasında masal gerek işleniş gerek içerik bakımından iyi bir eğitim aracıdır (Işık, 2017). Çocuk, ailesi ve milletinin değerlerini ve hatta başka kültürlerin masallarını dinlediğinden evrensel değerleri masallardan öğrenir (Özçelik, 2014). Bu yönlerden bakıldığında masal, işlediği konularla gerçeğe yakın ama olağanüstü öğeleriyle çocuğun hayal gücünü besleyen, olumlu ve olumsuz değerleri bir arada sunarak çocuğa olması gerekeni gösteren ve bunları yaparken kültürel bağları güçlendiren, eğitimsel açıdan oldukça işlevsel bir türdür.

Geçmişte çocuk, genç, yetişkin için ayrı edebiyat türlerinin olmaması toplumun bütün bireylerinin aynı edebî kaynaklardan beslenmesine neden olmuştur. Masallar bu önemli kültür kaynaklarından biridir (Zengin A. ve Zengin N., 2009). Günümüzde de masal, eğitim sürecinde sadece çocuklara değil büyüklere de yol gösterici niteliktedir. Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek, kendilerini keşfetmelerini sağlamak masallar aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Çocuğu anlamaya çalışan anne babalar da masal türünün imkânlarından yararlanmalıdır. Masal, çocuğun duygularını fark etmesine ve olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasına yardımcı olur. Masal, çocuğun kendini doğru ifade etmesini sağlayarak ebeveyn ile çocuk arasında doğal bir iletişim köprüsü görevini üstlenir (Uçak, 2010) Masal dünyası çocukların gerçek dünyası olduğundan, onların ihtiyaçlarının, gelişimlerinin ve olgunlaşmasının temelinde masal önemli bir yer tutar. Bu bakımdan masalın eğitimde büyük değeri vardır (Kantarcıoğlu, 1991). Çocuk, masal aracılığıyla insan karakterlerini öğrenir. Güzel düşüncelere sahip olanların ödüllendirileceğini, kötülerin cezalandırılacağını özümseyerek kendi kişiliğini oluşturmaya çalışır. Bu da masalların çocuğun psikolojik ve kişilik gelişimine etkisini gösterir (Akbayır, 2008). Masal olayları hep toplumsal bir gerçekten kaynaklanmaktadır. Bu gerçekler masalda psikolojik bakımdan rahatlatıcı bir şekilde insanların beklentisine uygun olarak sonlanır (Yavuz, 2009). Genellikle mutlu sonla biten masallar çocukların psikolojik gelişimlerine de katkıda bulunmaktadır. Bunda masalın mutlu sonla bitirilmesinin büyük etkisi vardır.

Masallar, çocuğun hayal gücünü geliştirmenin yanı sıra kültürel ve millî değerleri kazanması bakımından da büyük rol oynar. Çalışmamızda ele aldığımız masalları derleyen Yücel Feyzioğlu, masalların yazıldıkları topraklardaki insanları anlattığını, o ülkenin tarihinden, geleneğinden, dil ve duygu derinliğinden damıtıldığını; bu nedenle bir özü olduğunu ifade ederek bireyde kültürel bir kimlik oluşturduğunu söyler (Feyzioğlu, 2006). Eğitimin amaçlarından biri de çocuğa millî değerleri aşılmasıdır. Bu bağlamda kültüre ait öğelerin masal yoluyla verilmesi oldukça doğru bir yol olacaktır. Feyzioğlu, Almanya’da öğretmenlik yaparken derslerinde sıklıkla masalları kullandığını söyleyerek masalların eğitici yönünün yadsınamayacağını ifade eder. Masalın çocuğu dil, kültür, eğitim gibi pek çok yönden etkilediğini şu sözlerle anlatır:

“1980’li yıllarda Bochum Üniversitesinden Prof. Gerhard Rupp, ‘çok kültürlü dersler’ konusunu benim bu masallarla (Keloğlan ile Kartal Abi, Sihirli Limon)

işlettirdi, okullarda çeşitli uygulamalar yaptırdı, sonuçlarını Nisan 1990'da Lübeck'de yapılan çalıştayda bildiri olarak sundu. Masalların derslerde daha da yaygınlaşmasına bir katkısı oldu. Aynı zamanda masallar sadece eğitici işlev değil, iki toplumun çocuklarını da yakınlaştıran bir rol oynadı. Saçını berberde kazıtıp Keloğlan olmak isteyen çocukların haberini basında okuduk. Keloğlan'ı bulmak için ailesini ikna edip Türkiye'ye tatile gelen çocuklar oldu... Örnekler artırılabilir” (Feyzioğlu, 2019, s. 129-130).

Feyzioğlu'nun sözleri masalın çocuk dünyasında ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Çocuklar, masalın atmosferinde kendilerinden bir şeyler bularak gerçek hayatta bu güzellikleri ararlar. Kahramanlarla birlikte masal serüvenine katılan çocuk, değer edinme sürecine kendi isteğiyle dâhil olur.

2.8 Türkçe Öğretiminde Masalın Yeri

Biyolojik ve psikolojik gelişimi içerisinde özel bir dönemde olan çocuğun karşılaştığı ilk edebî tür masaldır (Yalçın ve Aytaş, 2005). Bu bakımdan masal, dil ediniminde de etkili bir araçtır. Kültürümüzün bir parçası olan, bebeklik ve çocukluk döneminde dinlenen ninniler ve masalların çocuğun konuşmasını ve kelime dağarcığını geliştirmede önemli katkısı vardır (Mert, 2012). Okul öncesi dönemde tekerlemeler ile telaffuz etkinlikleri yapılabileceği gibi masal canlandırma çalışmalarıyla çocuğun dil becerileri geliştirilebilir. Masallar okul öncesi dönemde olduğu kadar okul çağı çocuklarının eğitiminde de kullanılabilir. Dil öğretiminin aynı zamanda kültür aktarım süreci olduğu düşünüldüğünde Türkçe derslerinde kültürümüzün bir parçası olan masallardan faydalanılması gerekmektedir (Temizyürek ve Vargelen, 2016). Masallar Türkçe derslerinde eğlendirici bir öğrenme ortamı hazırlayarak öğrencilerin başarılı olmasında önemli bir işlev görmektedir. Masal, anlatıma dayalı bir tür olduğu çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlamaktadır (Yaldız, 2006). Masal metinleri, öğrencilerin dinleme, okuma, anlama, yazılı ve sözlü anlatım becerilerini kazanmalarında etkili bir araçtır (Özdemir, 2004). Masalarda deyim, atasözü ve sembolik anlatımlara sıkça yer verilmesi çocuğun yazma becerilerine katkı sağlamaktadır (Çetinkaya, 2007). Masallar sayesinde söz varlığı zenginleşen çocuk, dilinin güzelliklerinin farkına vararak iyi bir dinleyici olacak; bunun yanı sıra kendini doğru ifade eden bir birey hâline gelecektir.

2.9 Yücel Feyzioğlu

2.9.1 Hayatı

Yücel Feyzioğlu, 10 Aralık 1946'da Kars'ta dünyaya geldi. Susuz İlköğretmen Okulundan mezun olduktan sonra Almanya'da bulunan Goethe Enstitüsünde dil eğitimi aldı. Andersson Yazarlık Akademisini bitirdi. 1965-1971 yılları arasında Türkiye'de, 1974-1985 yılları arasında Almanya'da öğretmenlik yaptı. 17 yıllık meslek hayatının ardından serbest yazarlık yapmaya başladı. Kendisi halen Alman Yazarlar Birliği üyesidir (“Yücel Feyzioğlu”, 2019).

Feyzioğlu yazdığı kitaplarla yurtdışında yaşayan çocukların dil ve kültürleri ile bağlarını güçlendirmek amacıyla çağdaş edebiyata uygun ders kitapları hazırlamıştır. Hazırladığı “Keloğlan” masal dizisi çeşitli dillere çevrilerek pek çok ülkede ilgiyle karşılanmıştır (Toprak, 2016). Türk dünyası masallarını “Kardeş Masallar” dizisi altında toplayan Feyzioğlu, bu sayede alanında önemli bir çalışmaya imza atmıştır.

2.9.2 Eserleri

Yücel Feyzioğlu, on bir yaşından itibaren masal türüyle ilgilenerek bu alanda otuz iki kitap yayımlamıştır. Türk dünyası masallarını sınıflandırarak günümüz psikolojisinin gereklerine uygun bir şekilde yeniden düzenleyen yazar bu çalışmasını “Kardeş Masallar” dizisi olarak yayımlamıştır. “2011 yılı, Elginkan Vakfı “Türk Kültürünü Araştırma Ödülü” ve Türksav “Türk Dünyasına Hizmet Ödülü”, 2012 yılı, “Türk Halk Kültürünü Araştırma Kurumu Ödülü” bu diziye verilmiş ve eserler Almancaya da çevrilmiştir” (“Yücel Feyzioğlu”, 2019).

Feyzioğlu, masal çalışmalarının yanı sıra yazın hayatında üç hikâye ve iki roman kaleme almıştır. Ayrıca deneme çalışmaları da mevcuttur. Yazarın eserleri birçok kurum ve kuruluş tarafından ödüllendirilmiştir.

“Yücel Feyzioğlu, 1979 yılında “Uğultu” ile “Sanat Emeği Roman Ödülü'nü”, 1986 yılında “Gençlik” çalışmasıyla “Yunus Nadi Röportaj Ödülü” ikinciliğini, 1992 yılında “Kırmızı Fare Öykü Ödülü'nü”, 1997 yılında “Ömer Seyfettin Öykü Özel Ödülü'nü”, 2001 yılında “Göçün 40. Yılı” nedeniyle açılan yarışmada “Anadili Gerekli mi?” denemesiyle “Cumhuriyet Gazetesi” birincilik ödülünü, 2003 yılında TRT INT'in açtığı “AB/Türkiye ilişkileri”

konulu yarışmada “Danışman” adlı öyküsüyle birincilik ödülünü almıştır. Ayrıca eserleri 1987 Gladbeck Gülmece Ödülü seçkisine girmiş, 2002 yılında “Sihirli Limon” adlı kitabı NRW Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın yirmi kitaplık seçkisine alınarak bütün çocuklara, okullara ve ailelere tavsiye edilmiştir. Son olarak Türkiye’de “Anarbay” adlı romanı ile “Tarih Boyunca Dünyayı Sarsan Doğal Felaketler” adlı iki kitabı; Bonn’da ise Free PenVerlag tarafından “Sihirli Limon” adlı masalı iki dile çevrilerek yayımlanmıştır” (“Yücel Feyzioğlu”, 2019).

Feyzioğlu, masallar aracılığıyla yurt dışında yaşayan çocukların anadil bilincini kazanmalarını ve kökleriyle kopmamalarını istemiştir. Bu yüzden Anadolu sahası ve Anadolu sahası dışındaki Türk dünyası masal örneklerinin incelenmesine oldukça önem vermiş, çalışmalarını tanıtılabilmek amacıyla pek çok üniversite ve okullarda söyleşilere ve imza günlerine katılmıştır.

2.9.3. Sanatı

Feyzioğlu, masala olan ilgisinin kaynağının yaşadığı coğrafya olduğunu şu sözlerle ifade eder: “Evimizin kapısı, gelip geçen misafirlere açık olur, yemekler birlikte yenirdi. Kars’ın o karlı, uzun kış gecelerinde babam halk hikâyeleri ve masallar anlatırdı” (Karaman, 2018). Feyzioğlu’nun sanatının merkezinde masal yer almaktadır. Çünkü o, çocukların masallar aracılığıyla pek çok değeri benimseyeceğini ve bu değerlerin nesilden nesile aktarılacağını ifade eder. Masal derleme çalışmalarının batıda bizden çok daha önce olduğunu, bu yüzden çocukların kültürleriyle tanışmada geç kaldığını belirten yazar, Türk dünyası masallarını yayımlayarak masala olan ilginin artmasına katkıda bulunduğunu söylemektedir (Karaman, 2018). Kendisi ile yaptığımız söyleşide Türk dünyası masallarını çağdaş psikolojinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yeniden yazdığını ifade eden Feyzioğlu, kahramanlar, mekânlar ve olayları günümüz şartlarına uygun olacak şekilde değiştirerek masallara bazı bölümler eklediğini söylemiştir. Bazı örneklerde sorunların çözümü için kahramanların şiddete başvurması ve cinsiyet eşitsizliği gibi durumlarda çocuğun gelişimine uygun olarak düzenlemeler yapılması gerektiğinin altını çizmiştir. Eserlerini oluştururken derleme masallardan, Moskova ve Mainz Türkoloji Enstitülerinden faydalandığını söyleyen Feyzioğlu, Grimm kardeşlere ait masalların tüm dünya tarafından tanındığı gibi, kendisinin derlediği masalların da

ileride adıyla anılabileceğini ifade etmiştir. Feyzioğlu, Türk dünyası masallarını derleme çalışmalarını otuz beş yılda tamamladığını anlatırken bu masalları uyarlamadığını, Batı'nın tabiriyle "yeniden yazma" yaptığını vurgulamıştır.

Masalların eğitsel bir yönü olduğunu ve çalışmamızda kaynak olarak kullandığımız Muhsine Helimoğlu Yavuz'un Masallar ve Eğitimsel İşlevleri isimli kitabı çok beğendiğini söyleyen Feyzioğlu, 20. yüzyıla kadar okullaşmanın olmadığını belirterek eğitim görevini masalların üstlendiğini ifade etmiştir. Almanya'da yaşarken Almanların masallara çok önem verdiğini görmüş ve toplumun ileri gitmesi için kültürün tanınması gerektiğine inanmıştır.

Feyzioğlu, masal kahramanlarına ve olaylara müdahale ettiği bölümlerden bahsederken şu ifadeleri kullanır: "Masal kahramanları iyiyi, güzeli, doğruyu, adaleti çocuklara göstermelidir. Çilbik isimli kahraman Altaylarda İrustu, Özbeklerde Er Tapıldı, bizde Keloğlan ismiyle kullanılır. Aslında kahramanların özellikleri birbirine benzemektedir. Benim yaptığım şiddetin yerine aklı, barışı ve dikkati koymak oldu."

Bir süre öğretmenlik mesleğini icra eden Feyzioğlu, çocukların ne kadar hassas ve öğrenmeye açık varlıklar olduğunu bilmektedir. Bu bakımdan onları kültür ve dil bilinci ile yetiştirmenin önemini sık sık vurgulamaktadır. Almanya'da yaşadığı dönemde Alman çocuklara kendi kültürlerinin nasıl empoze edildiğini gören yazar Türk çocuklarının da kökleriyle bağlarının kopmamasını istemiştir. Buradan hareketle masal derlemelerine yönelik Feyzioğlu, "Kardeş Masallar" dizisiyle sadece çocukların değil tüm Türk topluluklarının birbirini tanıyarak ilişkilerini güçlendireceklerini düşünmektedir (Y. Feyzioğlu, kişisel iletişim, Nisan 21, 2019).

Feyzioğlu'nun masallarında yaş gruplarına göre düzenlemeler yapılmıştır. Bu, eğitimcilerle çocuklara kitap seçme konusunda rehberlik etme adına kolaylık sağlamaktadır.

3 Yaş ve Üstü

Ağaca Takılan Geyik (Altay)

Edepsiz Serçe (Anadolu)

Cırttan ile Kurt (Azerbaycan)

Cömert Tavşan (Başkurt)

Beyaz Tavşan ile Aloş (Anadolu)

Mutlu Adam (Terekeme)

Şilk Burun ile Bilk Burun (Kırgız)

Tuy Tuy Tupalak (Çuvaş)

Tuzaktan Kurtulmak (Türkmen)

7 Yaş ve Üstü

1. Keloğlan ile Kahkaha Hanım (Anadolu Masalları)

2. Hıdırellez Geliyor (Anadolu Masalları)

3. Alişir ile Gül (Özbek Masalları)

4. Doğrubay ile Eğribay (Kıpçak ve Özbek Masalları)

5. Öksüz Oğul (Hakas ve Tuva Masalları)

6. Cadı ile Çilbik (Dağıstan Masalları)

7. Yanık ile Dilek Boncuğu (Azerbaycan Masalları)

8. Alp ile Asamat Köprüsü (Çuvaş Masalları)

9. Yartı Kulak (Türkmen Masalları)

10. Bir Karış Boy İki Karış Sakal (Kerkük-İran ve Türkmen Masalları)

11. Er Tapıldı (Kırgız Masalları)

12. Serçe Koyun Avlarken (Uygur Masalları)

13. Açıl Kabağım Açıl (Kosova Masalları)

14. Pürüş Batur ile Aksıla (Tataristan Masalları)
15. Dimitraş ile Pıtıraş (Gagavuz Masalları)
16. Dillidüdük ile Altınses (Başkurt Masalları)
17. İrustu ile Ak Kağan (Altay Masalları)
18. Yarım Horoz Kardeş (Balkan Masalları)
19. Yazı Çivilemek (Kâğıdın Öyküsü ve Atalarımızın Kâğıdın Dünyaya Yayılmasındaki Katkısı)

Antolojiler

Kardeş Masallar (24 Türk Halkından Masal Seçkisi)

Şengülüm ile Mengülüm (14Türk Halkından Masal Seçkisi)

10 Yaş ve Üstü

1. Murkumomo ile Çomotay (Özbekistan'dan Masallar)
2. Doğrubay ile Eğribay (Kıpçak ve Özbek Masalları)
3. Aldar Köse (Kazakistan'dan Masal ve Öyküler)
4. Şah Abbas ile Şah Banu (Nogay, Karay ve Kumuk Masalları)
5. Şirince Şeşen (Kazak Masalları)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Yücel Feyzioğlu'nun Türk Dünyası Masal Kitaplarında Eğitimsel İşlevler adlı çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma” olarak açıklanabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2011, s.39). Çalışmada ayrıca nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modeli ise çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama olarak tanımlanır” (Karasar, 2014, s.79). Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır” (Şimşek ve Yıldırım, 2011, s.187).

3.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyasından derlediği masallar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemine ise Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyasından toplam 16 kitapta derlediği masallar oluşturmaktadır.

3.3 Verilerin Toplanması

Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarına ulaşabilmek için kitapçılar, kütüphaneler ve internet ortamında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ulaşılmakta zorluk çekilen kitaplar için yazarla irtibata geçilerek bu kitapların temini sağlanmıştır.

Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarının yer aldığı “Kardeş Kitaplar” isimli masal kitapları dizisi başta olmak üzere, çeşitli masal kitapları, bu konuyla alakalı tezler ve makaleler çalışmamıza kaynak oluşturmuştur.

3.4 Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada, Feyzioğlu'nun masal kitapları okunarak tespit edilen eğitsel iletiler M. Helimoğlu Yavuz'un "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" kitabında yer alan sınıflamaya göre gruplandırılarak kartlara yazılmış ve ileti sayıları tespit edilmiştir. Çalışmada yer alan toplam on altı masal kitabına alfabetik sıraya göre numara verilmiş ve bu numaralara çalışmanın bulgular kısmında sık sık atıfta bulunulmuştur.

Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında kahramanların işlevsel özellikleri verilmiş, bu masalarda öne çıkan kahramanlar ele alınmıştır. Kahramanların masal açısından önemine değinilmiştir. Türk dünyası masalları ile Anadolu sahası masal örnekleri eğitimsel işlevler yönünden karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönler ele alınmıştır. Karşılaştırmada Muhsine Helimoğlu Yavuz'un "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" isimli kitabında yer alan doksan halk masalı kullanılmıştır.

Türk dünyası masal kitaplarında tespit edilen iletiler etik, psikolojik, sosyal ve ekonomik olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. "Öteki İletiler" kısmında bulunan iletilere uygun ifadeler incelediğimiz masalarda yer almadığından tespit edilen diğer iletiler bu sınıflandırma altında verilmiştir. Masalarda verilmek istenen iletilerin yer aldığı ifadelerle dair örnekler sunulurken az sayıda olanların tamamı, çok sayıda olanların ise önemli görülenleri belirtilmiş, birbirine benzer ifadeler eklenmemiştir. Böylece tekrar eden ifadelerden kaçınılarak çalışmanın hacminin sınırlı tutulmasına çalışılmıştır.

Tablo 1: Alfabetik Sırayla Yücel Feyzioğlu'nun Derleyerek Yeniden Yazdığı Türk Dünyası Masalları

Sıra No	Kitabın adı	Sıra No	Kitabın adı
1	Açıl Kabağım Açıl	9	Öksüz Oğul
2	Bir Karış Boy İki Karış Sakal	10	Pürüş Batur ile Aksıla
3	Cadı ile Çilbik	11	Serçe Koyun Avlarken
4	Dillidüdük ile Altınses	12	Şah Abbas ile Şah Banu
5	Dimitraş ile Pıtraş	13	Şirince Şeşen
6	Doğrubay ile Eğribay	14	Yanık ile Dilek Boncuğu
7	İrustu ile Ak Kağan	15	Yarım Horoz Kardeş
8	Murkumomo ile Çomotay	16	Yartı Kulak

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

4.1 Türk Dünyası Masallarında Eğitsel İletilerin Sayısal Dağılımı

Çalışmamızda tespit ettiğimiz üç yüz altmış altı iletinin sayısal dağılımı etik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve öteki iletler başlıkları altında aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 2: Masalarda Tespit Edilen İletilerin Sayısal Dağılımı

Etik İletiler	Psikolojik İletiler	Sosyolojik İletiler	Ekonomik İletiler	Öteki İletiler				
Yalan	6	Sabır, kararlılık	21	Aile	20	Paranın gücü	9	18
Dürüstlük	23	Umut, şans	28	Hukuk, adalet	3	Ekonomik dayanışma	2	
Namus	2	Kıskançlık	21	Yönetim	11			
		Öz eleştiri	5	Öteki insan ilişkileri	73			
		İyilik-kötülük	74					
		Zekâ, dikkat	23					
		Paylaşım	12					
		Bağışlama	6					
		Dostluk	9					
Toplam	31		199		107		11	18

Tabloda yer verilen Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında tespit edilen üç yüz altmış altı iletinin sayısal dağılımına bakıldığında ilk sırada %55'lik bir oranda psikolojik iletilerin olduğu görülmektedir. İkinci sırada yer alan sosyolojik ileteler, eğitsel iletelerin %29'unu oluşturmaktadır. Türk dünyası masallarında yer alan iletelerin büyük çoğunluğu psikolojik ve sosyolojik ileteler kapsamındadır. Etik ileteler, psikolojik ve sosyolojik iletelerin ardından üçüncü sırada yer alıp toplam ileti sayısının %8'ini oluşturmaktadır. Öteki ileteler %5, ekonomik ileteler ise %3 oranında verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere etik, ekonomik ve öteki ileteler, diğer iletelere oranla az sayıdadır.

4.2 Masalarda Kahramanların İşlevsel Özellikleri

Masallar, yer ve zamanın belli olmadığı, kahramanların başlarından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı bir sözlü anlatım türüdür. Yer ve zaman unsurlarının net olarak belirtilmemesi, masalda kahraman ve olaylara ağırlık verildiğini göstermektedir. Özellikle gelişim çağında olan çocuklar açısından masal kahramanlarının önemi büyüktür. Masallar, ideal insana ulaşmak için hangi değerlere ihtiyaç duyulduğunu basit ve gündelik bir anlatım kullanarak çocuğa gösterir. Çocuk, böylece masal kahramanlarının yaşadıkları ile kendi hayatı arasında bir bağ kurmaya çalışır. Masal kahramanları aracılığıyla kötü olmanın, başkalarının hakkını yemenin ne kadar yanlış bir davranış olduğunu gören çocuk, iyi ve erdemli olmanın özümşenerek gerçekleştiğini ve bunun uzun bir zaman ve çaba gerektirdiğini anlar (Uçar, 2007). Yaşı itibarıyla anne ve babasından sonra bir model arayışına giren çocuk, masal kahramanlarından etkilenerek onlarla özdeşim kurar. Bu noktada iki hususa dikkat edilmelidir. Birincisi çocuğa sunulan kahramanların çok fazla idealize edilmeden gerçek hayatta karşılaşılabilecek tiplerden seçilmesidir. Yani çocuğa sunulan karakterler eksiklikleri veya kusurlarıyla gösterilmeli, çok fazla yapaylaştırılmamalıdır (Yılmaz ve Kılıç, 2015). Diğer önemli nokta ise kişilik gelişimini olumsuz etkileyecek masal kahramanlarının çocuğa sunulmamasıdır. Ahlâki yönden doğru davranışlar göstermeyen kahramanlar etkilenmeye çok açık olan çocuğa kötü bir örnek oluşturacaktır. Bu bağlamda yazarlara ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Çocuklar, şiddet ve kötü davranışları sevimli gösteren çizgi film kahramanları yerine iyiyi ve güzeli öğütleyen masal kahramanları ile tanıştırılmalıdır.

Masallar günümüz şartlarına göre değerlendirilerek düzenlenmeli, güncelleştirilerek çocuğun seveceği ve etkileneceği bir şekilde yeniden yazılmalıdır.

Çalışmamıza kaynak oluşturan Türk dünyası masallarında yer alan bazı tipler çocuklar için ideal kahraman örnekleri sunmaktadır. Özellikle fiziksel özelliklerine bakılmaksızın boylarından büyük işlere kalkışan kahraman örnekleri oldukça fazladır. Bunlardan biri olan Yartı Kulak, ismini kulaklarının şeklinden almıştır (Dış görünüşe göre ad verme pek çok masal örneğinde görülmektedir). Yartı Kulak, küçük boyuna rağmen keskin zekâsı sayesinde sorunları çözmekte, kendisinden yardım isteyen kimselere yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Keloğlan ile ortak özellikler göstermektedir. Yartı Kulak da tıpkı Keloğlan gibi aklıyla kötülerini yenmekte, onun bu özelliği dış görünüşünü unutturmaktadır. Bir Karış Boy ve Çilbik isimli kahramanlar da kısa boylarına rağmen çeşitli kahramanlıklar yaparlar. Yartı Kulak zekâsı, Bir Karış Boy cesareti ve çevikliği, Çilbik ise iyi yürekliliği ve sabrı ile çocuklara doğru bir model oluşturmaktadır. Çocuklar, bu kahramanlar aracılığıyla yaşa veya fiziksel özelliklere bakılmaksızın birçok başarı elde edebileceklerini, önemli olanın kendine güvenmek olduğunu anlarlar.

Dürüstlük, masallardaki iyi olarak nitelendirebileceğimiz kahramanların en önemli özelliğidir. Bu değer, yalan söylememe, sözünü tutma, namuslu olma gibi pek çok kavramı içermektedir. Dürüst olmayan kişiler masal sonlarında cezalandırılırken doğruluktan ayrılmayanlar bu yönleri sayesinde mutlu sona ulaşır. Bir padişahın dürüst olan üç kardeşi kızlarıyla evlendirmesi buna verilebilecek güzel bir örnektir. Masalarda ideal olarak gösterilebilecek kahramanların iyi yürekli, fedakâr ve bağışlayıcı tutumlar sergiledikleri görülür. İyilik yaparken hiçbir karşılık beklemeden bu kişiler masal sonlarında mükâfatlandırılırlar. Masal kahramanlarının en belirgin davranışlarından biri de ailelerine ve çevredekilere karşı saygılı olmalarıdır. Anne ve babalarının sözünden çıkmayan bu kişiler, onların isteklerini bazen anlamlandıramasalar da yerine getirmeye çalışırlar. Büyüklerine karşı saygıda kusur etmeyen bireyler, anne babaları öldükten sonra bile onların nasihatlerini akıllarından çıkarmazlar. Buradaki saygı, koşulsuz bir itaat değildir. Masal kahramanları, anne babalarının mantıksız isteklerine karşı gelip haksızlıklara ses çıkarırlar. Kızların istemedikleri kişilerle evlendirilmeyi kabul etmemeleri, bir çocuğun babaannesinden kurtulmak isteyen babasına ders vermesi de bunlara örnek sayılabilir. Çocuklara

kahramanlar aracılığıyla gösterilen bir diğer önemli davranış ise çalışkan olmaktır. Masalarda çalışkan kimseler bu özellikleriyle kazanan taraf olurlar, Allah her zaman bu insanların yanındadır. Masallar genel olarak değerlendirildiğinde iyi yürekli, dürüst, çalışkan, aklını kullanan, saygılı, sabırlı ve fedakâr kahramanlar aracılığıyla ideal bir kahraman örneği verirler. Bu kahramanların azimli olmaları, değerlere önem vermeleri, mutluluğu hak etmeleri, adil olmaları, olağanüstü yardımcıları olmaları, insan sevgileri ve kararlı davranışları çocuklara örnek olmaktadır. Bazı kahramanlarda bu özelliklerin tümü görülürken bazılarında belirgin yönler göze çarpmaktadır.

4.3 Anadolu Sahası Masalları ile Türk Dünyası Masallarındaki Eğitsel İletilerin Karşılaştırılması

Bu bölümde, çalışmamızda incelediğimiz Türk dünyası masalları ile Muhsine Helimoğlu Yavuz'un ele aldığı Anadolu sahası masallarının verdikleri eğitsel iletileri karşılaştırarak benzer ve farklı yönleri tespit edeceğiz. Farklı coğrafyalardan derlenen bu masallar işledikleri konular bakımından benzerlik gösterdiği için masalarda verilen mesajlar da hemen hemen aynıdır. Masalarda benzer iletilerin yer alması her toplumda ahlâki değerlerin ortak olduğunu ve evrensel ahlâk kurallarının topluma masallar vasıtasıyla öğretilebileceğini göstermektedir (Kırılmış, 2016). Anadolu masalları ile Türk dünyası masalları biçim yönünden de benzerlikler taşımaktadır. Tekerlemelerin yer alması, ortak motiflerin kullanılması ve Türk kültürüne ait değerlere yer verilmesi farklı ülkelerden derlenmiş bu masalların temelinde millî öğelerin bulunduğunu ispatlamaktadır. Anadolu sahası masalları ile Türk dünyası masallarının pek çok benzer yön taşıması iki milletin de aynı kökten gelmesinden kaynaklanmaktadır. Edebi eserlerde birçok ortak değere rastlanması Türk milletlerinin tarih ve kültür birliğinin sonucudur.

Anadolu sahası masallarında en çok verilen eğitsel iletilere bakıldığında ilk sırayı kırk dokuz masalda yer alan *haklı olanın bir gün hakkını alacağı, iyilerin iyilik kötülerin kötülük bulacağı* iletileri almaktadır (Yavuz, 2009). Türk dünyası masallarında da iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık kavramlarına ait iletiler altmış yedi kez verilerek ilk sırada yer alır. İyilerin mükâfatlandırılması ve kötülerin cezalandırılması genel olarak masalarda görülen ve istenen bir sonudur. Bazı masalarda ise kötüler bağışlanır, iyi yola girerek diğerleriyle barış içinde diğerleriyle mutlu bir yaşam sürerler. Anadolu masallarından *Kötü Kral* masalında kötü kalpli bir kral masalın sonunda

yaptıklarından pişman olarak iyi bir insan olmaya karar verir (Yavuz, 2009). Benzer bir örnek Türk dünyası masallarından Cadı ile Çilbik kitabında verilir. Masalda Çilbik haksız yere kendisini zindana atan hakanı bağışlar ve onun kızıyla evlenir. Herkes mutlu bir şekilde yaşamını sürdürür (Feyzioğlu, 2009b). Tüm masalarda iyiler kazanıp kötüler cezalandırıldığı için en çok bu iletinin verilmesi tesadüf değildir.

En sık geçen ikinci ileti ise *insanların herkese karşı dikkatli olması gerektiği, insana en büyük kötülüğün yakınlarından geldiği* ifadesidir. Bu ileti Anadolu sahası masallarında otuz sekiz kez yer almaktadır (Yavuz, 2009). Türk dünyası masallarında ise bu konu ile ilgili iletiler yirmi üç kez verilmiştir. İnsanın en yakınlarından kötülük görebileceğini, dikkatli olması gerektiğini öğütleyen bu ileti gerçek hayata dair hatırlatmalarda bulunmaktadır. Arkadaş, kardeş, eş ihanetleri bu bağlamda ele alınırken pek çok örnek verilerek zenginleştirilmiştir. Özellikle aileye sonradan dâhil olan üvey anaların yaptıkları kötülükler gösterilerek hem çocuklar hem de ebeveynlerin dikkati çekilmek istenir. İletinin karşısına dengeleyici unsur olarak konulabilecek *umudun hiçbir zaman yitirilmemesi gerektiği* iletisi Anadolu sahası masallarında otuz bir kez verilirken Türk dünyası masallarında yirmi beş kez yer almıştır. İnsanların başlarına hayatta kötü şeyler gelebilir, önemli olan ümidi yitirmeden geleceğe bakmak ve kötü günlerin bir gün biteceğini bilmektir. “*Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir, sınavlara sabırla katlanılmalıdır.*” iletisi Anadolu masallarında otuz yedi kez yer alır. Türk dünyası masallarında bu iletiye ait iki örnek tespit edilmiştir. *Güzele ulaşmanın zor olduğu ve bu yolda pek çok sınava katlanılması gerektiği* iletisi, bu ileti ile benzerlik gösterir ve masalarda dokuz kez yer alır. Özellikle Keloğlan masallarında karşımıza çıkan kahramanların sürekli bir sınava tabi tutulma durumu Anadolu ve Türk dünyası masal örneklerinde de mevcuttur. Padişah kızlarıyla evlenmek isteyen ya da büyük bir ödül konulan yarışmalarda kazanma umudu taşıyan kişiler, pek çok zorluğu göze alarak kendilerini denerler. Ödül büyüdükçe sınav zorlaşır, kazanan ise masal sonunda mutlu olur. “*Sabırlı, tutarlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.*” iletisine Anadolu masallarında on üç kez, Türk dünyası masallarında ise on dokuz yer verilmiştir. Masal kahramanları sabır göstererek, kararlı ve cesur hareketleriyle kötülüklerin üstesinden gelir ve amaçlarına ulaşırlar. Böylece çocuklar için doğru bir rol model oluştururlar. Çocuk, sabrın,

kararlılığın ve cesaretin başarıya ulaşmadaki etkisini kahramanlar aracılığıyla anlar ve karakter gelişimi adına önemli bir adım atmış olur.

Anadolu sahası masallarında öz eleştiri yapmanın önemi üzerinde durulmuş, bu konuyla ilgili on dört ileti tespit edilmiştir. Türk dünyası masallarında öz eleştiri, insanı yücelten bir davranış olarak ele alınmış, hatalarından ders çıkarmayan bireylerin başlarına gelen olumsuz durumlar gösterilmiştir. Öz eleştiri ile ilgili beş ileti bulunmuştur, masallarda bu davranışa ait iletilere daha sık yer verilmelidir. Çünkü öz eleştiri insanın kendisini tanıyarak hatalarını fark etmesine olanak sağlayan önemli bir davranıştır. İyi ve güzel olanın gösterildiği kadar olumsuz davranışların da çocuklara anlatılması gerekir. Çocuk, bazen ne yapması gerektiğinden daha çok ne yapmaması gerektiğini görerek bazı davranışları kazanır. Bu bağlamda masalarda *kıskançlık, merak, evham ve şantajın insana zarar vereceği* iletisi yer alır. Anadolu masallarında on üç kez verilen bu ileti Türk dünyası masallarında yirmi üç kez tekrarlanır. Başarılı insanların, küçük kardeşlerin, beceri sahibi olanların kıskanıldığı örnekler oldukça fazladır. Özellikle aile arasında kıskançlıkların yaşanabileceği ama kardeşlerin her zaman birbirini affettiği anlatılır. Kıskanç insanların kendilerinden başkasına zarar vermediği gösterilerek çocuklarda bu kötü duygunun önüne geçilmeye çalışılır. Gereksiz şeyleri merak etmenin insana zarar vereceği ve yersiz korkuların psikolojiyi olumsuz anlamda etkilediği gösterilir. Bu ileti çocuklar ve ebeveynler için oldukça önemlidir. Çünkü çocuk yaşı gereği bazı duygularını dizginleyemeyebilir. Çocuklara doğru ile yanlışı göstererek onların güzel davranışları kazanmasını sağlamak büyüklerin görevidir.

Masalarda verilen en önemli iletilerden bir tanesi de *zekâ, sağduyu ve dikkatin pek çok zorluğun üstesinden geldiği ve kaba kuvveti yendiğidir*. Bu ileti, Anadolu masallarında on üç kez, Türk dünyası masallarında yirmi üç kez verilir. Çocuklar, günümüzde masallardan uzaklaşarak çizgi filmlerle zaman geçirmektedir. Model aldıkları kahramanlar ise fiziksel olarak güçlü ve sorunlarını bu özellikleriyle çözen karakterlerdir. Çocuğun bu tarz programları izlemesi onda şiddet eğilimini artırır. Çocuğa gösterilmesi gereken akli kullanarak pek çok sorunun çözüldüğü ve hiçbir gücün zekâdan üstün olamayacağıdır. Masal kahramanları denildiğinde ele almamız gereken en önemli kişilerden biri Türk zekâ gücünü temsil eden Keloğlan'dır. Keloğlan, kimsesiz ve fakir biri olmasına rağmen akli sayesinde pek çok zorluğun

üstesinden gelir. Zaman zaman kurallara uymayıp kötülük yapsa da sonunda doğru yolu bulur. Haksızlığa karşı gelir ve ezilenlerin yanında olur. Kurnazlığı sayesinde padişahın kızıyla bile evlenir (Aslan, 2001). Keloğlan, kıvrak zekâsı sayesinde hayatında birçok kazanç sağlar. Keloğlan ne zengin ne de fiziksel anlamda üstündür. Onun en büyük gücü dikkati ve aklını kullanma yeteneğidir. Türk dünyası masallarında sorunların üstesinden akıyla gelen ve bu yönleriyle Keloğlan'a benzeyen Yartı Kulak, Çilbik ve Bir Karış Boy gibi kahramanlar çocuklara iletiyi vermede etkili birer örnektir. Fiziksel özelliklerin önemli olmadığına dair bir ileti de *dış görünüşe göre yargıya varılmaması gerektiği ile ilgilidir*. Bu ileti Anadolu masallarında sekiz, Türk dünyası masallarında beş kez verilir. Masallarda büyüyle bir hayvana dönüştürülen şehzade veya padişah kızı örneklerine sıkça rastlanır. Bu kişilerin çirkin görünümlerinin altında sakladıkları güzellikler büyülerinin bozulmasıyla ortaya çıkar. Masallarda küçük boylarına bakmadan büyük işler başaran kahramanlar da dış görünüşün yanıltıcı olduğunu göz önüne sererler. Pürüş Batur ile Aksıla kitabında çirkin olduğu için yüzüne bakılmayan çocuk, yeteneği sayesinde sevilirken, güzelliği dillere destan olan bir kız kötü davranışları yüzünden toplum tarafından dışlanır. Bu örnek iletinin verilmesi adına oldukça etkilidir. Bu iletiyi kavrayan çocuk, insanları değerlendirmede dış görünüşün en önemli ölçüt olmadığını anlayacaktır.

Masallarda verilen önemli iletilerden biri de *bağışlamanın yüce bir erdem olduğudur*. Bu ileti Anadolu masallarında dokuz, Türk dünyası masallarında altı kez verilmiştir. Bağışlayıcı ve uzlaşmacı olmak barış dolu bir dünyada yaşayabilmek için gereklidir. Kötü de olsa insanların affedilmesi çocuk için çok doğru bir örnektir. Bağışlayıcı olma örnekleri genellikle kardeşler ve yöneticiler üzerinden verilir. Özellikle yöneticilerin bu davranışı göstermeleri çocukta olumlu bir etki yaratır. Her yönetici kötü değildir, iyi kalpli insanlar halkı tarafından daha çok sevilip sayılırlar.

Masallarda sosyolojik iletilerde genellikle aile birliği ile ilgili kavramlar yer alır. Bunlardan biri de *iş bölümünün cinsiyetlere göre yapıldığıdır*. Türk toplumunda erkek genellikle dış işleriyle ilgilenirken kadın evin dirliği ve düzeni için uğraşır. Bu ileti Anadolu masallarında sekiz, Türk dünyası masallarında üç kez yer alır. Anadolu masallarından “Keşiş” isimli masalda bu ileti şu şekilde verilir: “Kız, ava giden oğlanın çadırını temizler” (Yavuz, 2009). Bu ileti hemen hemen aynı cümleyle Türk Dünyası masallarından Serçe Koyun Avlarken kitabında yer alır: “ Kızın adı

Konçirçen, oğlanın adı ise Yangisek. Oğlan ava gider avlanırmış, kız evde kalır evlenirmiş” (Feyzioğlu, 2009g). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere erkeğin en önemli işlerinden birisi avlanmak, kadının vazifesi ise erkeğin yokluğunda evin düzenini sağlamaktır. Masallarda büyük sözü dinlemenin önemine de sıkça değinilir. Anadolu masallarında yedi, Türk dünyası masallarında sekiz kez geçen *büyük sözü dinlemenin gerektiği* iletisi anne babalarının uyarılarını dinlemeyen çocukların başlarına gelen olumsuzluklar ile verilir. Büyüklerinin öğütlerine uymayan çocuklar istenmeyen durumlar ile karşılaşarak mutsuz olurlar. Büyüklerin sözlerinin dinlenmesinin nedeni onların yaşam tecrübeleri olarak gösterilir. “*Yabancıların yardım önerilerinin kuşkuyla karşılanması gerekir.*” iletisi oldukça önemli bir ileti olmasına rağmen Türk dünyası masallarında sadece bir kez yer almıştır. Anadolu masallarında bu ileti beş kez verilir. Günümüzde şehirlerin kalabalık hâle gelmesi ve toplumda kötü niyetli bireylerin artması, çocukların güvenliklerini tehlikeye sokmaktadır. Yabancılardan gelen yardım önerilerini kabul ederken dikkatli olunması gerektiği çocuklara anlatılmalıdır.

Aile ile ilgili iletilerden en önemlisi *eş adayının iyi tanınması gerektiği* ile ilgilidir. Mutlu bir ailenin temeli eşlerin birbiriyle iyi anlaşarak huzurlu çocuklar yetiştirmeleridir. Toplumun düzeni açısından aile kurumuna çok değer verilir. Evlenmeden önce eşlerin birbirini iyi tanınması gerektiği iletisi hem Anadolu hem de Türk dünyası masallarında iki kez verilir. Boşanmaların arttığı bu dönemde mutsuz çocukların yetişmesini önlemek için evlenmeden önce doğru karar vermek gerekmektedir. Bu bağlamda bahsettiğimiz ileti her zaman güncelliğini koruyan ve olası felaketlerin önüne geçilmesini sağlayan bir uyarıda bulunmaktadır.

Anadolu masalları ile Türk dünyası masallarında birçok iletinin verilme sıklığı örtüşse de farklılıklar göze çarpmaktadır. Anadolu masallarında dürüstlikle ilgili üç ileti verilirken Türk dünyası masallarında dürüstlük önemle ele alınmış, bu konuyla ilgili yirmi sekiz ileti tespit edilmiştir. Dürüstlük, iyi bir insanda olması gereken en önemli ahlâki değerlerden biri olarak gösterilmiş, yalanla iş çevirenlerin mutsuz olacağı, doğruluktan ayrılmayanların eninde sonunda kazanacağı vurgulanmıştır. Ekonomik iletilerin masalarda çok sık ele alınmaması burada da kendini göstermektedir. Çocukların çalışmanın önemini anlamaları ve tasarruf etmeyi öğrenmeleri ekonomik iletilerle kazandırılmak istenen davranışlardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde her iki coğrafyaya ait masalarda çok fazla benzer özellik görülmektedir. Aynı soydan gelme, benzer kültürel değerlere sahip olma ve ortak bir tarihi yaşama bu durumun sebepleri olarak sayılabilir. Ahlâki yönden düzgün ve değerlerine sahip çıkan bireyler yetiştirmek tüm toplumların gayesi olduğundan masalarda verilen iletilerin benzerlik göstermesi şaşırtıcı değildir. Anadolu masallarında da Türk dünyası masallarında da iyiler iyilik, kötüler kötülük bulur. Dürüst, saygılı, adil, bağışlayıcı, aklını kullanan, sabırlı, alışkan, cesur ve yardımsever insanlar ideal karakter olarak sunulmaya çalışılır.

Türk dünyası masallarında karşılaşmadığımız bazı iletilerin masalların orijinal hllerinde olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü yazarın bu masaları yeniden kurgularken neyi, ne kadar değiştirdiğini bilmiyoruz. Fakat motiflere sadık kalmakla beraber masalların hacmini kısalttığını, bazı olayları çıkardığını, mesaja dönük yenilemeler yaptığını söylemek mümkündür. Kendisi ile yaptığımız görüşmelerde bu konuda çeşitli sorular sormakla beraber doyurucu cevap alamadığımız için söylediklerimiz kişisel bir tespitten öteye gidememektedir. Masalların orijinal hli ile Yücel Feyzioğlu'nun yeniden kaleme aldığı masalların karşılaştırılması muhakkak bu konuda daha sağlıklı bilgi verecektir.

Burada yazarın öncelikle iletiler bağlamında masala yn verdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Masaları dönemin şartları ve ihtiyaçlarına göre yeniden yazan Feyzioğlu, ocuklara verilmesi gereken değerleri de masalın akışına uygun bir şekilde işlemiştir. Bu bakımdan masalların eğitimsel işlevler açısından da yeniden yazıldığını söylemek mümkündür.

4.4 Masalların Eğitimsel İşlevleri ve Mesaj-İndeks (İleti Dizini)

Her eser okuyucuya bir ileti vermek amacıyla yazılır. Bu iletiler kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak eserlerde yer alır. Toplumdaki değerler, eserlerdeki iletilerle gelecek nesillere aktararak bireylerin doğru davranışları kazanması sağlanabilir. Eğitsel açıdan verilmek istenen iletiler nitelikli eserler aracılığıyla okuyucuya sunulduğunda amaca hizmet etmiş olmaktadır. Eğitsel iletilerin sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinde kullanılması bireye değer öğretiminde ve istendik davranış kazandırmada etkili olur. Bireyin bu iletileri sezmesi, anlaması ve içselleştirmesi sonucunda kalıcı bir öğrenme gerçekleşir ve değerler nesilden nesile aktararak toplumca yaşatılır. Masallar, her yaştan okuyucu ve dinleyiciye hitap edebilen bir tür olduğu için bu bağlamda oldukça geniş imkânlarla sahiptir ve değer eğitiminde kullanılacak önemli bir kaynaktır. Masallar, eğitimsel işlevlerini okuyucuya vermek istedikleri iletiler yardımıyla gerçekleştirerek eğlenceli ve kalıcı bir öğrenme sağlar (Yavuz, 2009). Masalda iletiler olay örgüsü içerisinde motifler aracılığıyla dinleyiciye çarpıcı bir biçimde sunulur. Davranışların neden ve sonuçları bir olay mantığı içerisinde verilir ve dinleyicilerin bu örneklerden çıkarımda bulunmaları sağlanır (Dağı, Alptekin ve Kaplan, 2018). Eğitimin amaçlarından biri de bireyde kalıcı bir davranış değişikliği meydana getirmek olduğundan bu tür, çocukların zevkli bir öğrenme süreci içerisinde olumlu davranışlar ve değerler kazanmalarına imkân tanır.

Çalışmamızda tespit ettiğimiz iletiler M. Helimoğlu Yavuz'un yaptığı sınıflandırma dâhilinde incelenmiştir. Bu iletiler, etik, psikolojik, sosyolojik ve öteki iletiler olarak başlıklandırılmıştır. Masallardaki iletiler, birden fazla sınıflandırmaya dâhil olabilir. Bir masal hem sosyolojik hem de ekonomik iletiler içeriyor olabilir. Bu bakımdan bazı iletiler farklı sınıflandırmalar altında ele alınmıştır. İletilerin altında masal kitabının numarası/ iletinin bulunduğu sayfa verilmiştir.

MESAJ- İNDEKS (İLETİ DİZİNİ)

A. ETİK İLETİLER

A1-A49. Yalan

A50-A99. Dürüstlük

A100-A149. Namus

B. PSİKOLOJİK İLETİLER

B1-B49. Sabır, kararlılık

B50-B99. Umut, şans

B100-B149. Kıskançlık, şantaj, korku, evham, merak

B150-B199. Özeleştirme

B200-B249. İyilik-kötülük, haklılık-haksızlık

B250-B299. Zekâ, sağduyu, dikkat

B300-B349. Paylaşım

B350-B399. Bağışlayıcılık, incelik

B400-B449. Dostluk, özveri, saygı

C. SOSYOLOJİK İLETİLER

C1-C49. Aile

C50-C99. Hukuk, adalet

C100-C149. Yönetim, yönetici

C150-C199. Öteki insan ilişkileri

D. EKONOMİK İLETİLER

D1-D49. Paranın gücü

D50-D99. Ekonomik dayanışma

E. ÖTEKİ İLETİLER

E1-E49. Öteki iletiler

4.5 Masalarda Tespit Edilen Etik İletiler

Sözlükte “ahlâk” olarak tanımlanan etik, bireyin kazanması gereken önemli değerler ve davranışları kapsayan bir bütün olarak açıklanır (TDK, 2005, s. 661). Etik değerler sayesinde çocukların başkalarının haklarına saygılı, dürüst ve değer yargıları olan bireyler olarak yetişmesi ve topluma kazandırılması sağlanır.

Ahlaki gelişimi destekleyen eğitsel iletilerin verilmesindeki amaç; kişinin toplum hayatındaki huzuru için doğru ve yanlış olanı ayırt etmesine olanak sağlamaktır. Birey, bu sayede çevreye uyum sağlayarak toplumsal anlamda mutlu olacaktır. Masallardaki etik iletiler “yalan”, “dürüstlük” ve “namus” başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

4.5.1 Yalan

Yalan, doğru olmayan, gerçekten uzak söz ve davranışlardır ve bazı insanların karşılaştıkları zorluklarda kaçış için sığındığı kolay yöntemlerden biridir. Birey, hiçbir durumda yalanların arkasına sığınmamalıdır. Yalan söyleyen kişi sorunlarını çözdüğünü zannederken aslında işin içinden çıkamayacağı bir yola sürüklenmektedir. Yalan, er geç ortaya çıkmakta ve söyleyen kişileri toplum içinde kötü duruma düşürmektedir. Aynı zamanda yalan kolayca etkilenilen olumsuz bir davranıştır ve bu yüzden çocuğun yalan söylemeyi alışkanlık hâline getirmesinin önüne geçilmelidir. Çocuklar, anne babalarına yalan söylememenin yanı sıra onlardan gizli işler de yapmamalıdır Masallar aracılığıyla yalan söyleyenlerin ve ailelerinden bir şeyler saklayanların başlarına gelenler gösterilerek dürüstlüğün her zaman kazandığı vurgulanmalıdır.

Yalan söylemenin zararlarını gören çocuk, yalan söyleyenlerin başkalarını kandırdıklarını zannederlerken aslında kendilerine kötülük yaptıklarını fark eder.

Çünkü yalan söylemek kişinin toplum tarafından dışlanmasına ve sonraki söylediklerinin -doğru bile olsa- kimse tarafından dikkate alınmamasına neden olur. Yalan söylemek ile ilgili atasözlerimizden olan “Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.” ifadesi de bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Çocuk eğitiminde faydalanılacak kaynakların seçimi oldukça önemlidir. Çocuğun dünyasına girmek ve etkili olmak adına verilen örnekler hem kültüre yönelik izler taşınmalı hem de eğitici niteliğe sahip olmalıdır. Bu bağlamda kültürel, edebî ve tarihî değerlerimizi en güzel şekilde temsil eden Dede Korkut Hikâyeleri, eğitsel iletileri vermek adına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Yalan söylemenin ne kadar yanlış bir davranış olduğu ve her yalanın gün yüzüne çıkacağı Dede Korkut Hikâyeleri’nden Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz’un Çıkarması hikâyesinde açıkça görülür. Uruz kendisinden babasının kim olduğunu gizleyen annesine öfkesini ifade eder:

“Bre ana! Ben Han Bayındır oğlu değilmişim,

Han Kazan oğlu imişim;

Bre kavat kızı! Bunu bana niçin demedin?

Ana hakkı, Tanrı hakkı olmasaydı da,

Kara çelik öz kılıcımı çekeydim,

Gafillice güzel başını kese-ydim,

Alca kanını yeryüzüne dökeydim” (Ergin, 1969, s. 224).

Kültürümüzün önemli değerlerinden Nasreddin Hoca fıkralarında da yalan söylemeye dair iletilerin verildiği görülür. Nasreddin Hoca, bir eğitimci ve belli ilkelere sahip olan bir kişi olarak, yalanın er geç ortaya çıkacağını ve yalan söyleyenlerin zor durumda kalacağını, doğruluğun önemini mizahî bir yolla dile getirir (Batur, Sır ve Bek, 2012). Bu düşünce çocuğa yönelik eserlerde yalan söylemeye yönelik farklı bir yaklaşım olarak ele alınabilir. Mustafa Ruhi Şirin’in masallarında dürüstlük, insan ilişkilerini güçlendiren bir değer olarak gösterilmiştir (Taşkıran, 2015). Genel olarak çalışmalara bakıldığında yalan söylemenin çok kötü bir davranış olduğu ve yalanla iş yapanların sonunda mutsuz oldukları verilir. Bunun tersi bir örnek ise Keloğlan masallarında

karşımıza çıkar. Keloğlan bazı masalarda kendini kandıran kişilere yalan söyleyerek onları alt eder (Erdal, 2016). Aslında burada verilmek istenen Keloğlan'ın zekâsını kullanarak problemleri çözmesidir. Bu yola sadece kötü kişilere ders vereceği zaman başvurur.

Çalışmamızda incelediğimiz masalarda yalanla ilgili iletileri ve örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

A1-A49. Yalan

A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” (3/11, 3/62, 9/178, 16/79)

Cadı ile Çilbik kitabında Tilki Hanım, komşusu Turna Sultan'ın yavrularını o yokken yer ve ona çocuklarının öldüğünü söyler. Durumu sonradan anlayan Turna Sultan, çocuklarının neden öldüğünü öğrenmek için Allah'a gideceğini, Tilki Hanım'ın kendisine eşlik etmesini ister. Tilki Hanım'ın yalanı böylece ortaya çıkar. Burada gerçekten de yalanın er geç ortaya çıkacağı gösterilmektedir:

“Tilki Hanım: “Yok, olmaz,” dese yalanı meydana çıkacak. Boynunu bükmüş, Turna Sultan'ın sırtına tırmanmış. Turna Sultan yükselmiş, yükselmiş, bin metreye gelince Tilki Hanım'ın altından aniden çekilmiş...” (Feyzioğlu, 2009b, s. 11).

Yine aynı kitapta yalanla iş çeviren bir vezir, Çilbik adlı bir çocuğu kendisinin yerine süt dolu bir kazana sokmak ister. Ama padişahın kızı vezirin bu çocuk olmadığını anlar ve vezirin oyunu bozulur:

“Kız: “Vezir bu adam mıdır?” Han: “Hayır!” diye yanıt vermiş. “Ben o adamın değil, vezirin kaynar süte girmesini istiyorum,” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 62).

Yartı Kulak kitabında bir mollanın mahkemede yalancı şahitlik yapması sonucu toplum içinde komik duruma düşmesinden bahsedilir:

“Molla: “Allah adına yemin ederim ki doğrulardan başka bir şey söylersem, yanlış bilgi verirsem, yüzüm huzurunuzda kara olsun!” Yartı Kulak, çevik bir biçimde cebin derinliklerine dalmış. Molla yine mendilini almak isteyince yanında getirdiği isli paçavrayı mollanın parmaklarının arasına tutuşturmuş.

Molla yine yüzünün terlerini silince yüzü kapkara olmaya başlamış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 79).

Öksüz Oğul kitabında göç edecek yer arayan turna kuşu keşif yapmak için başka diyarlara gider. Oranın yiyeceği bol ve avcısının az olduğunu görür. Döndüğünde karısına gittiği yerin güzelliklerini anlatır. Arkadaşlarından bunu gizleyeceğini söyler. Bunu duyan yeşil ördek, turna kuşunun yalan söylediğini açığa çıkarır. Yalan söylemenin neden yanlış bir davranış olduğu şu ifadelerle özetlenir: “Hayır!” diye karşı çıkmış kuşlar hakanı, “Hiçbir yalan gizli kalmaz. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar, bunu unutma!” (Feyzioğlu, 2012d, s. 178).

A2. Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

A3. Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

A4.Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdır. (8/109, 15/108)

Anne babalarından gizli işler çeviren çocukların sonunda yaptıklarının açığa çıkmasına Murkumomo ile Çomotay kitabında değinilir. Yaşlı bir adama evlatlık yapan küçük tilki bir gece rüyasına giren hakan kızını görmek için saraya gider. Babasına ise yaşlı ninesini görmeye gittiğini ve ninesinin onu oyaladığını söyler. Yaşlı adam şüphelenir ve oğlundan gerçeği öğrenir:

“Konuşarak sabah etmişler. Tilkinin söylediklerine babası inanmamış: “Bin dereden su getirdin oğulcuk! Benden bir şeyler sakladın.” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 109).

Yarım Horoz Kardeş kitabında ise çocukların ailelerinden izinsiz bir şey yapmamaları öğütlenir. Dilsu, ağladıkça gözlerinden inciler düşen, güldükçe yanaklarından güller saçılan bir kızdır. Bunu duyan bir bey, Dilsu’nun halasından kızı kaçırmak kendisine getirmesini ister. Halası, kızı kaçırmaz ve hırsına yenik düşerek Dilsu’nun gözlerini alır. Kutlu bir dede Gülsu’nun durumunu görür ve ona gözlerini geri alması için yardım

eder. Kıza unutamayacağı bir öğüt verir: “Bir daha anana babana sormadan birinin elinden tutup hiçbir yere gitmeyeceksin!” (Feyzioğlu, 2012g, s. 108).

Masallardaki örneklerden çıkarım yapan çocuk, ailesinden hiçbir şeyini gizlemez, çünkü bunun eninde sonunda ortaya çıkacağını ve başına olumsuz durumlar gelebileceğini bilir.

A5.Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

A6. Yalan, şantaj, hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

4.5.1.1 Yalan ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Yalan konuşmama ve verdiği sözü yerine getirme Türk toplumunun önemseydiği erdemlerden biri olup sağlıklı bir iletişim kurabilmenin şartlarından biridir (Özdemir, 2015). Bu bağlamda masallarda yalan ile ilgili eğitsel iletilerin verilmesi oldukça önemlidir Çünkü çocuk yaratılışı gereği ve hayal gücünün etkisiyle bazen yalana başvurmaktadır. Bu olumsuz davranışın önüne geçebilmek için yalanla hiçbir işin yürümeyeceği, yalanın er geç ortaya çıkacağı ve yalan söyleyen insanların yalnız kalacağı vurgulanmalı, sorunların çözümünde yalana başvuran masal kahramanlarının başlarına gelenler çocuğa gösterilmelidir. Her yalan yeni bir yalan doğurur ve bu döngü işlerin içinden çıkılmasını zorlaştırır. Olayların başında dürüst davranmak ileride yaşanabilecek olumsuzlukları engeller ve bireyin toplum içinde sevilen bir kişi olmasını sağlar. Bu başlığın ele aldığı bir diğer önemli husus da çocukların anne babalarından gizli işler çevirmemesi gerektiğidir. Çocuk, bazen hatalarını örtmek bazen de ailesinin kendisine izin vermeyeceği düşüncesiyle çevresinden bir şeyler saklayabilir. Bunun doğru bir davranış olmadığı masallarda ailesinden habersiz işlere kalkışan çocuklar üzerinden verilmektedir. Çocuk, kötü bir şey yapsa dahi anne babasına haber vermesi gerektiğini bilmeli, aksi takdirde kötü sonuçlar doğabileceğini unutmamalıdır.

Çalışmamızda yalan ile ilgili altı ileti örneği bulunmaktadır. İncelediğimiz masalarda A1 maddesinden dört ve A4 maddesinden iki örnek tespit edilmiş, A2, A3, A5 ve A6'ya ait örneklere rastlanmamıştır. Bu durum masalarda yalan ile ilgili iletilerin toplam ileti sayısına göre az olduğunu göstermektedir. Masalarda yalanın mutlaka ortaya çıkacağı ve yalanla sağlanan mutluluğun geçici olacağı üzerinde durulmuştur.

4.5.2 Dürüstlük

Her insanda bulunması istenen ve beklenen en güzel erdemlerden biri sayılabilecek dürüstlük; kişinin düşüncesinde, sözünde ve davranışında adil, samimi ve ihlaslı olma hâlidir (Batur ve diğerleri, 2012). Dürüstlük, toplum hayatında barış ve güveni sağlayan yapı taşlarından biridir. İnsanların yaşamları boyunca dürüst kalmaya özen göstermeleri kendisi ve çevresindekiler için bir gurur kaynağı oluşturur. Kişiyi toplumda saygın, güvenilir ve aranan bir birey durumuna getirir. İnsan, en zor zamanlarında bile doğruluktan ayrılmamalı, yalana ve yanlışla bulaşmaktan kaçınmalıdır. Çünkü dürüstlük, kolayca elde edilen bir vasıf değildir. İnsanlar maddî çıkarlar uğruna ya da elindekileri kaybetme pahasına da olsa dürüstlüğünden taviz vermemelidir (Yılmaz, 2013). Başkalarına karşı iyi niyet göstermek, verilen sözü tutmak ve boş vaatlerde bulunmamak da dürüstlük ilkesi ile örtüşen davranışlardır. Gerçekleştirilemeyecek sözler vermek kişinin saygınlığını yitirmesine ve ona olan güvenin azalmasına sebep olur. Dürüstlikle ilgili bir diğer davranış ise vefalı olmaktır. Yapılan iyiliği unutmama ve iyiliğe iyilikle karşılık verme küçük yaşlardan itibaren çocuklara aşılanmalı, çocukların bu önemli ahlâkî değeri kazanmaları sağlanmalıdır (Erdal, 2016). Çocukların bu değerlerle yoğrulması bencil, duyarsız ve toplumdan kopuk kişiler olarak yetişmesini engelleyecektir.

Yukarıda belirttiğimiz dürüstlük ve onunla ilgili olan güzel davranışlar insanların kazanması gereken değerlerdendir. Ancak gerçek hayatta olduğu gibi masalarda da bunların tam tersi örnekler karşımıza çıkmaktadır. Dürüstlükten uzak, her türlü hileye başvuran, yalancı, kurnaz ve sahtekâr kahramanlar masalarda iyilerin mücadele ettiği kişiler olmuştur. Yalan söyleyen ve düzenbazlık yapan insanlar masal sonunda cezalandırılırlar. Bir başka dikkat çekici nokta ise sahtekârların çıkarları uğruna hemen bir araya gelmeleridir. Çıkar ilişkisi bittiğinde kolayca dağılan bu birliktelik, iyilerin her zaman kazandığını, kötülerin ise kaybetmeye mahkûm olduğunu göstermektedir.

Dürüstlük kavramı çocuk eğitiminde faydalanabilecek eserlerde sıkça işlenir. Bu değer evrensel bir nitelik taşıdığı için pek çok masalda ve hikâyede karşımıza çıkar. Binbir Gece Masallarında dürüstlük, ahlâki bir kavram olarak savunulmuştur ve ihanet yerilmiştir. Dürüstlüğü çiğneyenler cezalandırılmış, ihanetin kişi ve çevresindekilere felaket getireceği, dürüst insanların mutluluğa ulaşacağı gösterilmiştir (Yılmaz, 2012). Edebiyatımızın en önemli yapı taşlarından olan ve millî, kültürel değerleri en güzel şekilde aktaran Dede Korkut Hikâyeleri'nde de dürüstlük kavramı üzerinde durulmuştur. Dürüstlük değerinin hikâyelerde dokuz kez geçtiği saptanmıştır (Özbay ve Tayşi, 2011). Günümüzde de önemli bir değer olarak ele alınan dürüstlük, Oğuz Türklerinin yaşamında önemli bir yere sahip olmuş ve Dede Korkut Hikâyelerinde gerçeği savunma, sadakat gösterme ve adil olma davranışlarıyla gösterilmiştir (Deveci, Belet ve Türe, 2013).

Masal araştırmacılarımızdan Eflâtun Cem Güney, doğruluk ve dürüstlük değerine çok önem vermiş ve masallarında en fazla bu değeri işlemiştir. Her masalında bu değere rastlanabilir. Önemli masal yazarlarından Cahit Uçuk'un eserlerinde de dürüstlük kavramına sıkça değinilir, toplumsal ilişkilerin ve insan iletişiminin sağlanmasında dürüstlüğün belirgin bir rol oynadığı vurgulanır (Alagöz, 2012). Çocuk edebiyatı çalışmalarıyla günümüzde önemli bir yer edinmiş yazarlardan biri olan Mevlâna İdris Zengin'in masallarında da dürüstlük kavramı karşımıza çıkar. Dürüstlüğün çocuklukta kazandırılması gereken bir değer olduğunu vurgulayan Zengin, "Kanat Çırpan Uçurtma" masalında uçurtmanın kanadına kuş bağlayarak yarışmayı kazanmayı amaçlayan çocuğun başına gelen olumsuzlukları gösterir (Işık, 2017). Yücel Feyzioğlu'nun derleyip kaleme aldığı Türk dünyası masallarındaki değerler ile ilgili yapılan bir başka çalışmada Feyzioğlu'nun masallarında dürüstlük ile ilgili on dört ileti tespit edilmiştir. Bu iletiler, güvenilir ve adaletli olmak başlıkları altında değerlendirilerek ele alınmış, bu kavramların öneminden bahsedilmiştir (Toprak, 2016). Görüldüğü gibi dürüstlük her dönemde masalarda değinilen önemli bir kavram olmuştur. Çünkü insan olmanın ve iyi ilişkiler kurarak bu sayede toplumca huzurlu ve mutlu yaşamının yolu ahlâki değerleri korumak ve yaşatmakla mümkündür. Dürüstlük de bu değerlerin en önemlilerinden biridir.

Çalışmamızda tespit ettiğimiz dürüstlük ile ilgili iletileri ve örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

Dürüstlük (A50-A99)

A50. Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyunca insana utanç verir. (5/39)

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında yaptığı hatalardan pişman olan ve dürüstçe bunları söyleyen bir adama, karısının verdiği cevap bu iletiyi göstermek adına etkili bir örnektir:

“Kadın gülmüş: “Üzülme! Övünmüyorsun ya, doğruyu söylüyorsun! Doğruluk en iyi özelliktir,” diye yanıt vermiş. “Başımız dik yaşayacağız. Çocuklarımız ile ben artık senden hiç utanmayacağız.” demiş” (Feyzioğlu, 2009c, s. 39).

A51. Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, “kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.” (9/86, 9/162)

Kötülerin kötülük bulması ile örtüşen bu ileti masallarda iki kez verilmiştir. Öksüz Oğul kitabında Ak Tunga isimli kahramanın karısı, Kellegöz ile iş birliği yapar ve Ak Tunga’yı aldatır. Bu durumu anlayan Ak Tunga sonunda Kellegöz ’den intikamını alır. Kötülerin sonlarını kendi elleriyle hazırladıkları böylece gösterilir: “Ak Tunga: “Kendi kurduğun tuzağa kendin düştün, şimdi git gidebildiğin yere!” demiş. Onu çadırdan dışarı atmış. Fakat o biraz daha uçup yere düşmüş, bir daha kalkamamış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 86).

Yine aynı kitapta Onanda isimli bir ressam, kağanın çok sevdiği bir heykeltıraş olan Ananda’yı kıskanır ve ona bir tuzak kurar. Ancak işler umduğu gibi gitmez ve yaptığı kötülük kendisine geri döner:

“Onanda koşup yine kağanın ayaklarına kapanıp özür dilemiş, böylece canını zor kurtarmış. “Bu da bana büyük bir ders olsun!” diyerek başını yere eğmiş, pişman bir biçimde evine gitmiş.” Bir daha arkadaşına tuzak kurmak mı? Asla!” demiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 162).

İnsanın başkalarına kötülük yapmak isterken kendisine zarar vereceğini gösteren bu örnekler, iletinin etkili olması açısından önemlidir. Çocuk, dünyada hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağını bilmeli, kötü düşünce ve niyetlerden uzak durmalıdır.

A52. İnsan yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır. (3/25, 4/16, 6/13, 8/45, 12/40, 13/40, 16/65)

Cadı ile Çilbik kitabında bir ülkenin hakanı, Çilbik'i kızıyla evlendireceğini söyleyerek kandırır ve sürekli ona zor görevler verir: “Sana son bir görev daha vereceğim Çilbik bala. Bütün dünya bu cadıdan söz ediyor, ben daha onun yüzünü bile görmedim. Eğer onu bana getirirsen kızımı sana veririm, saraya yerleşirsin, bana yardım edersin.” Bu, Çilbik ‘in hiç de hoşuna gitmemiş: “Yeter be Hakan’ım, sen de sözünde dur artık! Beni cadıya öldürteceksin...” (Feyzioğlu, 2009b, s. 25).

Yartı Kulak kitabında acımasız bir bey yaşlı bir adama verdiği iki çuval pamuk tohumu karşılığında adamın mandalarına el koyar: “Yaşlı adam kekelemiş: “Ama Bey, onu sonbaharda alacağımıza dair söz verdiniz! Daha bahar yeni başladı.” Bey, daha da kararlı sürdürmüştü: “Dün öyleydi bugün böyle. Tohumun karşılığını almam gerekiyor.” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 65).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında bir hakan gördüğü rüyaları yorumlayanları ödüllendireceğini söyler. Yaşlı Nogay, hakanın rüyalarını bir yılanla yorumlatır. Her seferinde ödüllendirilir ancak söz verdiği hâlde altınları yılanla paylaşmaz. Bir gün yilandan yine yardım ister. Yılan, sözünü tutmayan Nogay’a serzenişte bulunur: “Yılan, yaşlı Nogay’a bakıp bakıp gülümsedi: “Sözüne sadık olan gül olur, sadık olmayan yanar kül olur,” diye karşılık verdi, kıvrılarak yuvasına dalıp gitti” (Feyzioğlu, 2012e, s. 40).

Şirince Şeşen isimli kitapta üç kardeş, kağanın kızı Aygüzel’in resminin bulunduğu bir levha bulurlar. Aygüzel, levhaya, bunu bulan kişiyle evleneceğini yazmıştır. Üç kardeş resmi alıp Aygüzel’in yanına giderler: “Aygüzel: “Eyy cesur atlılar, sözümde duracağım,” demiş. “Ama siz böylesine yakışıklı iseniz, nasıl bir karara varayım? Hangi ölçüyle sonuç alayım?” demiş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 40).

Dillidüdük ile Altınses kitabında ne pahasına olursa olsun verdiği sözü tutan bir adamın başına gelenler anlatılır. Kutlu Dede, bazı sözler karşılığında çocuğu olmayan bir adama bir erkek çocuğu getirir. Adamın verdiği sözlerden birisi de çocuğun severek istediği şeyleri yapmasına izin vermesidir. Adam ile çocuk bir gün ormanda gezerken çocuk bir otu koparmaya kalkar:

Adam: “Hayır, alma!” diyecekken çenesini tutmuş. Kutlu dedeye verdiği sözü anımsamış: “Onun severek yapmak istediği şeylere izin ver!” “Tamam, alabilirsin,” demiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 16).

Bu iletinin verildiği başka bir kitap Doğrubay ile Eğribay’dır. Kitapta Elemanbay, çocuklarını evlendirmek için yola çıkar ve emeline ulaşır:

“Elemanbay: “Kızmayın, benim dokuz oğlum var ve bir anadan bir babadan doğma kız bulursam onları evlendireyim diye söz verip yola çıktım. Sekiz kızınızı görüp birini görmemiştim. Diğer kızı da görünce sevincimden güldüm. Dokuz kızınıza dünürçü olacağım.” demiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 13).

Murkumomo ile Çomotay kitabında papağan, kendisini esir alan bir hükümdara ailesini çok özlediğini, kendisine on dört gün izin vermesini ve yurduna gidip sevdikleriyle özlem gidermek istediğini söyler ve geri döneceğine dair söz verir. Padişah buna izin verir, memleketine giden papağan dönmek istediğinde ailesi buna karşı çıkar:

“Papağan: “Söz verdim. Nasıl sözümünden dönerim?” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 45).

Masallarda verdiği söze sadık olan kişilerin mükâfatlandırıldığı, sözlerini tutmayan kişilerin ise genelde toplum tarafından cezalandırıldığı görülür. Bu ifadelerle söz vermenin önemini kavrayan çocuk çevresi tarafından güvenilir ve sayılır bir kişi olmak için verdiği sözleri gerçekleştirme gerektiğini, yapamayacağı şeyler için vaatlerde bulunmamayı öğrenir.

A53. İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır. (3/45)

Cadı ile Çilbik kitabında zor durumda kalan bir kurda yardım eden Çilbik’in karşılığında gördüğü kötü muamele gösterilir:

“Kurt, arka ayaklarının üstüne kalkıp Çilbik’i selamlamış: “Sana çok teşekkür ederim, hayatımı kurtardın,” demiş. “Ama yine de seni yemek zorundayım.” Çilbik ’in korktuğu başına gelmiş: “Kurt baba, acı bana, iyilik ettim, kötülük yakışır mı sana?” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 45).

A54. İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir. (8/32, 8/35, 10/53, 10/157, 13/98)

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında açlık çeken Yumart'ın onurundan ödün vermediği şu ifadelerle anlatılır:

“Yumart da uyanmış. İçeride bir parçacık yiyecek yok, karnı aç. Küpün içine bakmış; altın dolu. ‘Acaba altını torbama koyup götürsem mi?’ diye düşünmüş. Tam küpü torbaya koyacakken eli titremiş. Kendi kendine: “Elini hırsızlığa alıştıрма sakın!” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 53).

Yine aynı kitapta korku ve baskıya rağmen dürüstlükten ayrılmayan bir hanın, kızıyla evlenmek isteyen ve buna izin vermezse onu öldüreceğini söyleyen yılanı karşı gelmesi örneği vardır:

“Bu sözleri duyunca Han, daha çok korkmuş. Ama ne yapsın, yalan söyleyecek değil ya. Bir Han’a yalan yakışır mı?” (Feyzioğlu, 2009f, s. 157).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir babanın oğullarına her zaman dürüst olmaları gerektiğini öğütlemesi ve oğullarının en zor zamanlarında bu nasihati hatırlamaları anlatılır:

“Ortanca Batur söze girmiş: “Babam ne dedi? Dürüst olun yaşamınız rahat geçecek. Elbette doğruları söyleyeceğiz.” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 32).

Aynı kitapta bu iletiyle ilgili farklı bir örnek verilir. Han, dürüst davranan üç genç kızlarıyla evlendirmek ister. Gençler sıradan insanlar oldukları için bunun olmayacağını söylerler:

“Han: “Olsun! Benim için dürüstlük, kendine güven çok önemli. Üçünüzde de bu özellikler var.” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 35).

Şirince Şeşen kitabında kurt, bir beyin koyunlarına çobanlık yapan Sersembay'dan kendisine bir koyun vermesini yoksa hepsini yiyeceğini söyler, Sersembay ürker:

“Sana nasıl koyun vereyim kurt ata? Bu sürü bana ait değil ki. Bey beni öldürür” (Feyzioğlu, 2012f, s. 98).

A55. Sahtekârlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler. (1/118, 2/50, 5/91, 8/25, 12/30, 14/32)

Murkumomo ile Çomotay kitabında Gence Batur, haydutların işine yarayacak bir kişi olduğu için onların aralarına girer. Aslında Gence Batur, kötü bir kişi olmamasına rağmen, haydutların çıkarlarına uygun özellikler sergileyerek canını kurtarır. Haydutlar ve Gence Batur iş birliği yaparlar:

“Gence Batur devam etmiş: “Çok kurnazlıklarım var, hile bilirim. Yer altı hazinelerini bile bulur, size yararlı olurum.” Gence Batur’un bu sözleri haydut başının hoşuna gitmiş: “Bize geldiğine iyi ettin. Aramızda yerin var,” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 25).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında evin kedisi Kotaran Bey, tavukları tilkiden korumak için sahibinin kümesinde her gece nöbet tutar. Tilki, Kotaran Bey’i kandırır ve sahibinin tavuklarını çalarak kendi evinde birlikte yaşamalarını teklif eder. Kotaran Bey, bu teklifi kabul eder:

“Bu düşünce kedinin aklına yatmış. Şafak sökmeden tavukları kedinin evine taşımışlar” (Feyzioğlu, 2009c, s. 91).

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında cadı ile üvey ananın iş birliği gösterilir. Padişahın karısı üvey oğluna kötülük yapmak ister. Kötü kalpli bir cadı ona yardım edeceğini söyler ve kadına bir akıl verir:

“Kolayı var. Git yorgan döşek yat. Ahlayıp ofla! Padişah gelip sana ne olduğunu soracak. Daha ne olsun, oğlumun ölümünden sonra hiçbir yanım tutmuyor de. Bir çare arayacak. Beni çağırtdır, gerisine karışma” (Feyzioğlu, 2012a, s. 50).

Açıl Kabağım Açıl kitabında aslan, ayı, tilki ve kurt arkadaş olup yola çıkar. Yolda bir kadının arabasına binerler. Yaşlı kadın bunların niyetinin kötü olduğunu anlasa da korkudan ses çıkaramaz. Hayvanlar kendi aralarında iş birliği yaparak kadını kandırıp tahta bulmaya yollarlar:

“Kadın gidince dört kafadar, kafa kafaya vermişler. Atı yatırıp bir güzel yemişler” (Feyzioğlu, 2009a, s. 118).

Görüldüğü gibi sahtekâr ve kurnaz insanlar, kendilerine faydası dokunacak kişilerle iş birliği yapmaktan kaçınmazlar. Kurnaz ve hile yapan insanların bir araya gelme örneği Yanık ile Dilek Boncuğu isimli kitapta da yer alır. Bir eşek, evden kaçmak için tilki ile iş birliği yapar ve sahibine ihanet eder:

“Seni onun elinden kaçırırsam bana ne verirsin?” Eşek umutla sormuş: “Ne istersin?”
“Valla beş on tavuk getirirsen anlaşırız. Alır seni ormanın gizli yerlerine götürürüm. Keyif çekip devran süreriz. Ne sırtında yük ne belinde yara olur” (Feyzioğlu, 2015, s. 32).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında kurt ile koç bir çayırın kime ait olduğu üzerine kavgaya tutuşurlar. Bunu öğrenen tilki, kurda yardım edebileceğini ve onun lehinde tanık olabileceğini söyler, elbette bunun karşılığını istemektedir:

“Boncuklu tilki: “Hımm! İyi bir iş!” diye söylenmiş. “Yalnız tanık olmadan çayırın kime ait olduğu anlaşılmaz. Beni tanık olarak götürebilirsin. Ben sana destek veririm. Sen de bana koçun ayağından bağırsağından biraz verirsin, karnımı doyururum.” Kurt: “Neden olmasın?” diye yanıt vermiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 30).

Masalların sonunda ise kötülerin yaptıkları iş birlikleri bozulur ve iyilik galip gelir.

A56. Alınan borç ödenmelidir. (16/87)

Alınan borç ödenmelidir, aksi takdirde olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bunun ile ilgili Yartı Kulak masalında bir örnek bulunur. Kitapta Bahtıgül isimli bir kızın babası borcunu ödemediği için vereceği olan kişi ile kızını evlendirmek zorunda kalır. Ancak Yartı Kulak bu evliliğe engel olarak kızı kurtarır:

“Buna çok üzülen Bahtıgül, derdini Yartı Kulak’a açar: “Atam sesini bile çıkaramadı, öylece donup kaldı. Yarın düğün başlayacakmış. Ben daha oyun çağında, bey dedem yaşında...” Hıçkırıkları daha da çoğalmış. Gözyaşları yanaklarından kristal taneleri gibi akmış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 87).

4.5.2.1 Dürüstlük ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Dürüstlük alt başlığı çerçevesinde verilen yirmi üç eğitsel ileti, bireye yaşamında her zaman doğrudan yana olmayı, bu sayede onurlu bir yaşam sürdürebileceğini göstermektedir. Zor durumlarda bile doğruluktan ayrılmayan masal kahramanları bu davranışlarının sonunda mükâfatlandırılırlar. Gerçek hayatta da durum böyledir. Dürüstlüğü düstur edinmiş kişiler çevresinde sevilen, sayılan ve güvenilen bireyler olarak tanınırlar. Vefalı olmanın önemi, iyilik görülen yere karşı minnet duymak gerektiği dürüst insanların davranışlarından. Bunlar önemli ahlaki değerler olduğundan çocuklara küçük yaşlarda aşılması gerekmektedir. Verilen sözün tutulması ve yapılamayacak şeyler için vaatte bulunulmamasının altı çizilirken bunu yapmayan kimselerin başlarına gelenler masalarda açıkça belirtilir. Sözünde ve davranışında doğruluktan ayrılmayan kişiler toplumun barış içinde yaşamasına katkıda bulunur ve bu sayede gelecek nesillere doğru bir rol model oluştururlar. Kötülerin yaptıklarının kendilerine geri döneceği iletisi çocukların dünyasında olumlu bir intiba bırakarak onların davranışlarında dikkatli olmalarını sağlar. Hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağını gören birey psikolojik anlamda bir rahatlamaya girer ve bu sayede hayata pozitif bakar. Masalarda dürüstlük ile ilgili iletiler verilirken bunları dikte etmek yerine somut örneklerin verilmesi bireyin bu güzel davranışı benimsemesine ve kendi hayatında da uygulamasına olanak sağlamaktadır.

Çalışmamızda ele aldığımız masalarda bu başlık altında ele alınan tüm iletiler örneklendirilmiştir. A50 maddesinin bir, A51 maddesinin iki, A52 maddesinin yedi, A53 ve A56 maddelerinin bir, A54 maddesinin beş ve A55 maddesinin altı kez örneklendirilmesi, otuz bir etik iletinin sayıca çoğunluğunu dürüstlük ile ilgili iletilerin oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda dürüstlük ile ilgili iletiler diğer iletilere oranla ağırlık kazanmıştır. İletilerin verilme sıklığına bakıldığında en çok verilen sözün tutulması gerektiğine vurgu yapıldığı görülür. Ardından sahtekârların çıkarları uğruna kolayca bir araya geldikleri iletisi verilir. Masalarda sahtekârların birliklerinin kolayca dağılması dürüst olmayan insanların hiçbir zaman başarılı olamayacaklarını göstermektedir.

4.5.3 Namus

Sözlükte bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet olarak tanımlanan namus, toplum hayatında önemli bir yere sahiptir (TDK, 2005). Namuslu olmak kendine ve karşısındakine ihanet etmemeyi gerektirir. Masallarda genellikle kadınların namuslarını korumaya yönelik ifadeler yer almaktadır. İslâmiyet öncesi eserlerde de namus kavramına dair örneklere oldukça sık rastlanılmaktadır. Günümüzde namus sözcüğü altında olumsuz eylemler gerçekleştirilse de bu değer, ailesi yapısını, insan ilişkilerini ve kadına bakışı düzenleyen bir kavram olarak toplum hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Masallarda namus kavramı işlenirken evli kadınların kocalarından gizli iş yapmamaları ve sadakat göstermeleri gerektiği vurgulanır, bekâr kadınların namusunun kardeşlerinden sorumlu olduğuna yönelik örnekler gösterilir. Namus değerinin özellikle kadınlar üzerinden verilmesi onların İslamiyet öncesi ve sonrası dönemde aile ve toplumun yapı taşı olarak görülmesinden ve kadına Türk toplumlarında verilen değerden kaynaklanmaktadır.

Türk kültüründen izler taşıyan ve Türk toplumuna dair önemli değerlerin verildiği Dede Korkut Hikâyelerinde de namus kavramı üzerinde sıkça durulur. O dönemde Oğuz beylerinin ve yiğitlerin sık sık savaşa gitmeleri ve geri dönmeleri durumunda eşlerinin kendilerini nasıl korudukları örneklendirilir (Deveci ve diğerleri, 2013). Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması isimli hikâyede Kazan Bey'in eşinin Şöklü Melik'e karşı namusunu nasıl korumaya çalıştığı anlatılır: “Boyu uzun Burla bunu işitti, yüreğiyle canına ateşler düştü, kırk ince belli kızın içine girdi, öğüt verdi. Der: Hanginize yapışırlarsa “Kazan'ın hatunu hanginizdir” diye kırk yerden birden ses veriniz, dedi” (Ergin, 1969, s. 41).

A100-149. Namus

A100. Kız kardeşlerin namusu, erkek kardeşlerden sorulur. (1/50)

Bu ileti, Açıl Kabağım Açıl kitabında aşağıdaki ifadelerle örneklendirilir:

“Komşu oğlu Fatma'ya askıntı olmuş fakat Fatma'nın bu tarakta bezi yokmuş. Komşu devamlı onu rahatsız eder, o cevap vermezmiş. Bir gün böyle, iki gün böyle, üç gün... Fatma bıkip usanmış. Yusuf eve gelince: “Al sabunun kardeş

can, al bileği taşını ve usturayı, biz buradan kaçalım. Başka yerde berberlik yaparsın. Yoksa başımız belaya girecek.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 50).

A101. Eşlerin birbirlerine ihaneti en çok çocukları incitir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

A102. Kadınlar, kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu herkese göstermemelidirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

A103. Açlığın olduğu yerde etik değerler iflas edebilir. (11/101)

Her durumda dürüst davranmak gerektiği iletileri pek çok masalda karşımıza çıkarken Serçe Koyun Avlarken kitabında açlık ve çaresizliğin bir anne babaya neler yaptırdığını gösteren bir örnek mevcuttur: “Bir gece karı koca aralarında fısır fısır konuşmuşlar, kendi çocuklarını öldürüp yemeye karar vermişler” (Feyzioğlu, 2009g, s. 101).

Anne babaların çocuklarını yemeye karar vermeleri olumlu bir örnek değildir, burada anlatılmak istenen açlığın insanları ne gibi düşüncelere sevk ettiği.

4.5.3.1 Namus ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Masalarda namus kavramına ilişkin iletiler ahlâkî değerlere bağlı olmanın önemini göstermektedir. Bu başlık altında iki ileti tespit edilmiştir. Değer verilen kavramların kutsal görülmesi ve korunması gerekir. Bu bağlamda iş, eş ve kardeş ilişkilerinde özen gösterilmesi ve hassas davranılması namuslu olmanın göstergelerinden sayılabilir. İncelenen masalarda kadın, ev içinde aile bütünlüğünü sağlayan, kocası evden uzaktayken aile bütünlüğü adına iffet ve namusunu koruyan ve zorunlu olarak ev dışına çıktığında kendine yönelen tehditlerde adını lekelememek uğruna sonuna kadar mücadele eden bir kişi olarak ele alınır (Ölçer, 2013). İncelediğimiz masalarda namus kavramına doğrudan gönderme yapılan iletilere az rastlanılmıştır. Bunun yerine masalarda kadının ailedeki yeri ve önemi belirtilmiş, sadakatin evlilik için gerekli olduğu iletileri örtük olarak verilmiştir.

İncelediğimiz masal metinlerinde namus ile ilgili iletilere çok sık yer verilmemiştir. A100 ve A103 maddelerindeki iletiler birer kez örneklendirilirken A101 ve A102 iletilerine dair örnekler masallarda yer almamıştır. Masallarda namus ile ilgili iletilerin sadece iki kez örneklendirilmesi, toplam ileti sayısı göz önüne alındığında incelenen kitapların eksik bir yönü olarak değerlendirilebilir.

4.6 Masallarda Tespit Edilen Psikolojik İletiler

Masallardaki psikolojik iletiler insana sabrın, özverinin, aklın, kararlılığın, cesur olmanın, yardımseverliğin, umut etmenin ve daha birçok insanî değerlerin önemini gösterir. Bireyin özünde var olan bu güzel kavramları davranış hâline getiren çocuk, kendisi ve başkalarıyla barışık bir şekilde yaşamını sürdürür. Karakter eğitimi açısından da bu iletilerin verilmesi gereklidir.

4.6.1 Sabır, Kararlılık

Sabır, yaşanan tüm olumsuzluklara karşı dayanıklı olmayı sağlayan bir güçtür. Sabırlı olma, çocuklara kazandırılması gereken güzel davranışlardan biridir. Çünkü çocuklar yaşları gereği aceleci ve tahammülsüz olurlar. Sabır ve kararlılıkla ilgili iletiler başlanılan bir işi bitirmenin gerektiğini, idealler uğruna pes etmemeyi, güzel olana ulaşmanın zorluğunu ve bu uğurda feda edilenlerin sonradan kazanç olarak karşımıza çıkacağını vurgulamaktadır. Hayat sınavlardan ibarettir ve bu sınavlardan alınıp ak olarak çıkmak, mücadele etmek ve kararlı bir şekilde yolumuzda ilerlemekle mümkündür. Masal serüveninin akışı içindeki engeller ve bu engellerin aşılması sonucu ulaşılan mutluluk dinleyenlerin günlük yaşamlarına dair çıkarımlarda bulunmasına yardımcı olur (Öcal, 2006). Çocuklar gerçek yaşamın önlerine pek çok engel çıkarabileceğini, bunları aşmak için sorunlardan kaçmak yerine savaşmaları gerektiğini bilmelidir. Masallarda kahramanların mücadelelerini örnek alan çocuk, her zorluğun üstesinden gelecek gücün kendinde bulunduğunun farkına varır. Sabır ve kararlılıkla ilgili iletiler bu bağlamda çocuğa yön vererek onu karşısına gelecek kötü durumlara karşı hazırlar. Günümüz çocuklarında görülen sıkıntılardan biri de doyumsuzluktur. Elindekilerle yetinmeyi bilmeyen çocuk, sahip olduklarını görmezden gelip daha fazlasını kazanmak ve tüketmek istemektedir. Bu davranışın önüne geçmek için çocuklara şükretmek ve sabretmek gerektiği öğretilmeli, elindekileri kaybettiği takdirde geri dönüşün çok zor olacağı anlatılmalıdır. Öğüt

vermenin pek tesiri olmadığı için sabır ve kararlılık ile ilgili iletileri masal örnekleriyle birlikte sunmak çocuğun sahip olduklarının önemini onlara anlatmaktadır.

Kişisel gelişimi destekleyen psikolojik iletiler masalarda diğer iletilere oranla daha fazla verilir. Bunun nedeni henüz gelişiminin başında olan çocuğa doğru yolu göstererek onun güzel değerleri kazanmasını sağlamak ve davranışlarını kalıcı hale getirmektir. Eflatun Cem Güney'in kaleme aldığı masalarda sabırla ilgili pek çok ileti bulunur. Masalarda sabredenlerin sonunda mutluluğa ulaştığı vurgulanır. Cesaret kavramı da Güney'in masalarında işlenir. Cesur insanların karşılıklarına çıkan engellerle yılmadan mücadele ettikleri ve sonunda emeklerinin karşılığını aldıkları gösterilir (Erdoğan, 2017). Pertev Naili Boratav'ın derlediği masalarda da sabır, kararlılık ve cesaret kavramları kahramanlar aracılığıyla anlatılır. Cesur kahramanların kötülerle mücadelesi, şehzadelerin sevdikleri uğruna verdikleri savaşlar, cesaret ve çalışkanlıkla gelen değişim ile kahramanların yaşama bakış açıları ve kişilik özellikleri gösterilir (Sever S. ve Sever E., 2015). Önemli yazarlarımızdan Fakir Baykurt'un masalarında da sabırlı olmaya dair iletilere rastlanır. Baykurt, eserlerinde sabrı zaman zaman İslam dininin öğretileri düzleminde ele alır, ona göre sabrın karşılığında insanlar Tanrı tarafından mükâfatlandırılacaktır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Bir kültür hazinesi olan Dede Korkut Hikâyelerinden Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Hikâyesi'nde de kararlı ve cesur insanların mutlu sona ulaştığına dair bir örnek yer alır:

“Yiğitler ejderhası Karacık Çoban sapanının ayasına taş koydu, attı. Birincisini atınca ikisini, üçünü yıktı; ikincisini atınca üçünü, dördünü yıktı. Kâfirlerin gözüne korku düştü. Karacık Çoban kâfirin üç yüzünü sapan taşıyla yere yıktı. İki kardeşi okla vuruldu, şehit oldu. Çobanın taşı tükendi, koyun demez, keçi demez, sapanının ayasına koyar, atar, kâfiri yıkar” (Ergin, 1969, s. 32).

B1-B49. Sabır, Kararlılık

B1. Sabırlı, kararlı, cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler. “Sabreden derviş, muradına ermiş.” (4/47, 10/89, 14/58, 14/111)

Yanık ile Dilek Boncuğu isimli kitapta Cırttan, kendisine haksızlık yapan kadını cezalandırmak için şeytandan yardım istemeye karar verir. Onu aramak için yola çıkar ve önüne çıkan bir kişiye şeytanı nasıl bulabileceğini sorar. Sonunda şeytanı bulur:

“Kişi gülümsemiş: “Dön geri git. Sen onu bulamazsın.” Cırttan inatlaşmış: “Ölmek var dönmek yok. Ben onu bulacağım.” demiş” (Feyzioğlu, 2015, s. 58).

Aynı kitapta hükümdarın güzeller güzeli kızı, resmini yaptırtıp altına yazılar yazdırır. Yazıda kendisi ile evlenmek isteyen yiğitte bulunması gereken hüneler belirtilir. Resimle birlikte yazı tüm ülkede ilân edilir. Hanoğlu, kararlı ve cesur tutumuyla hükümdarın kızıyla evlenmek için elinden geleni yapar:

“Başka bir ilden bir Hanoğlu, kızın ününü duymuştu. Bu duyuruyu işitip o da geldi. Yazıyı okuyup, resmi gördü, hayretlere düştü. Bir gönülden bin gönül gibi kıza âşık oldu. Yolların büyüsunü kaldırmaya, bu dünya güzeline kavuşmaya karar verdi. Yüreği büyük bir arzuyla dövündü, uykusu arşa çekildi. Temkinliydi, aklını kullanıyordu” (Feyzioğlu, 2015, s. 111).

Masal sonunda Hanoğlu pek çok zorluğa göğüs gererek ve cesaretiyle hükümdarın kızını etkiler ve onunla evlenir:

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında sevdiği adam Sarioğlu’un büyüyle ördeğe dönüşmesi ile çok üzülen Hankızı onun peşinden gider ve izini bulur. Bu uğurda çok badireler atlatır ve sabreder. Sarioğlu’u gölde gören Hankızı ona sarılır ve büyü bozular. Ördek çırpınmış, Sarioğlu olmuş, kızı aceleyle sudan çıkarmış: “Hoş geldin dünya güzeli. Ne iyi ettin de geldin, engelleri nasıl yendin? Artık sen benimsin, ben de senin” (Feyzioğlu, 2009f, s. 89).

Dillidüdük ile Altınses kitabında Canay, Ural’dan buzağları ile birlikte başka bir ülkeye gelin gider. Buzağılar bir gün kaybolur. Canay, onların yurtları Ural’ı özlediklerini ve oraya gittiklerini düşünür. Buzağılarını bulmak için yola çıkmaya hazırlanır. Onu vazgeçirmeye çalışan kocasını dinlemez:

“Kocası: “Ne diyorsun Canay? Burada doğan, burada büyüyen buzağı nereden bilsin Ural’ı? Dön, eve gidelim!” Canay: “Hayır! Çıktım bir kez yola. Buzağıları bulmadan dönmeyeceğim” demiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 47).

B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir. (10/89, 13/37)

Masallarda kahramanlarının mutluluğa ulaşması için pek çok engeli aşarak sıkıntılar çektikleri görülür. Sınavlara sabırla katlanan kişiler, sonunda hak ettikleri mutluluğa kavuşurlar. Pürüş Batur ile Aksıla kitabında Pürüş Batur isimli bir genç âşık olduğu hanın kızı ile evlenebilmek için hanın zorlu isteklerini yerine getirmek zorunda kalır ve canını tehlikeye atar. Kutlu dede ve Aksıla bu zorlu süreçte Pürüş Batur’a yardım ederler. Ancak hanın istekleri bitmek bilmez. Bu haksızlığa dayanamayan Aksıla, hana beddua eder ve han bir kargaya dönüşür:

“Han kızı, Aksıla ile aynı canda birleşip Pürüş Batur ile evlenmiş. Hanlığı birlikte yönetmişler. Dirlik düzenlik kurulmuş, Kutlu dede yuvasına dönmüş. Han, damda çirkin bir sesle ötüp durmuş” (Fezyioğlu, 2009f, s. 37).

Şirince Şeşen kitabında resmini görüp âşık oldukları Aygüzel’e kavuşmak için türlü sıkıntılar çeken üç kardeşin başlarına gelenler anlatılır. Kardeşler Aygüzel’i bulurlar, kız bunlardan kendisine anlamlı bir hediye getirmelerini ister. Üç kardeşten en küçüğü, masal sonunda Aygüzel’e en güzel hediye vererek onunla evlenir:

“Üç kardeş atları sürmüş, köyden köye yurttan yurda geçmişler. Tozlu yollarda yorgun düşmüş, göçebe çadırlarında konaklamışlar. Kime rastlasalar, kızın resmini gösterip nerede olduğunu sormuşlar. Tanıyan bilen olmamış. Aramaya devam... Eyer, atların sırtını yara etmiş, koşumlar eskiyip kopmuş. Yine de bu kızı aramaktan vazgeçmemişler” (Fezyioğlu, 2012f, s. 37).

B3. Başlanılan iş bitirilmelidir. (8/144)

Başlanılan bir işin yarım bırakılmaması gerektiği iletisi Murkumomo ile Çomotay kitabında verilir. Çomotay, yaşlandığı ve yorulduğu için yönettiği kenti oğulları Hamit ve Mecit’e bırakmak ister. Hamit, yönetimi kardeşine vereceğini söyler ama bundan önce kardeşlerin yapılması gereken işleri tamamlamaları gerekmektedir. Mecit, ellerindeki sihirli sopa, halı ve şapkayı gerçek sahiplerine ulaştırmak ister:

“Hamit: “Ben zaten bir ülkeyi yönetiyorum ata can, burayı da Mecit yönetsin,” demiş. “Olur, ama son bir işimiz daha kaldı,” demiş Mecit” (Fezyioğlu, 2009e, s. 144).

B4. Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir. (3/31-32, 7/58)

İrustu ile Ak Kağan kitabında güçlükler karşısında yılmayan Bir Karış isimli çocuğun başına gelenler anlatılır. Bir Karış, sorunlardan kaçmayarak onlarla mücadele eder. Bir Karış'ın kardeşleri ırmağın karşı kıyısında yaşayan canavar Çelbegen'in eline düşer. Bir Karış'ın, onları kurtarmak için geçmesi oldukça zorlu olan kıl köprüden karşıya varması gerekir. Cesareti ve kararlılığıyla köprüden karşıya geçer:

“Bir-Karış koşa koşa ırmak kıyısına gelmiş. Sular köpürüp akmakta. Dalgalar her şeyi savurmakta... Köprülerin önünde durmuş, kıl köprüden o da korkmuş. Ağaç köprüye yönelirken durmuş: “Zor olanı başarmalıyım!” Kıl köprüye yönelmiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 58).

Cadı ile Çilbik kitabında Çilbik, hayvanlara musallat olan bir ejderhadan kendilerini kurtarmalarını isteyen kentlilere bu işin çok zor olduğunu, gücünün yetmeyeceğini söyler. Kentliler ona cesaret verir:

“Kentliler: “Doğru, gücün yetmez ama sihirli köprü sende! Ejderhanın kuyruğunu bir ağaca ya da kayaya bağlarsın, sonra da çabucak kaçarsın.” Çilbik, çaresiz boynunu eğmiş: “Peki, bir deneyeyim,” demiş. Günün birinde yola koyulmuş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 31-32).

B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için büyük bir uğraş verir. (10/148, 12/15)

Bu ileti Pürüş Batur ile Aksıla kitabında eşinin kıymetini bilemeyen bir kadının yaşadıklarıyla verilir. Fakir bir adam, padişahın kızıyla evlenir. Bir zaman sonra padişah kızının söylediği bir laf onu çok incitir ve adam, karısı uykudayken onu terk eder:

“Derin uykudan uyanan padişah kızı bir de ne görsün? Yanında yellere esiyor. O zaman eşinin yok olduğunu anlamış. Aramış, taramış, acıyla babasının yanına koşmuş. Eşini aramaya gideceğini yemin ederek bildirmiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 148).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında sahip olduklarının kıymetini bilmeyip daha fazlasını arayan kurdun, kaybettikleri için hayıflanması gözler önüne serilir. Kurt, sürekli daha büyük bir avın peşinde koşar. En sonunda ise bir tayın ona çifte atmasıyla yere yığılır. Bu durumu gören karga, alay etmek amacıyla kurda ne olduğunu sorar:

“Bu hakan kardeşine bir baksana, bakıp bakıp ağlasana! Ne keçiye yedim ne koyunu, budur aptallığın sonu... Tay da elden gitti, bugün de böyle bitti. Bu hakan kardeşine bir baksana, bakıp bakıp çileme yansana!” (Feyzioğlu, 2012e, s. 15).

B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır. (3/54, 3/61, 8/94, 10/26, 12/57, 13/37, 13/40, 14/108, 16/176)

Masalarda kahramanlar genellikle güzelin peşinde çeşitli mücadelelere girerler. Bu mücadeleler masala heyecan katarak çocukta ilgi uyandırır. Kolay olanın değil, uğraşlar sonucu kazanılanın değerli olduğu mesajını alan çocuklar, idealleri için çalışmaları ve önlerine çıkan engelleri aşmaları gerektiğini anlar. Güzel olanın önlerine altın tepside sunulmadığının, bunun için çeşitli fedakârlıklarda bulunmaları gerektiğinin altı çizilir. Yartı Kulak kitabında padişah, kızını evlendirmek ister. Kızı, kendisini çok değerli gördüğü için bir yarış yaparak bu yarış geçeni kişiyle evleneceğini söyler:

“Bu tacı görüyor musun baba? Böylesine güzel ikinci bir taç yok bu dünyada. Bunu kentimizin en yüksek minaresinin en uç noktasına asacağım. Kim ki bunu oradan indirir, ancak o benim eşim olabilir” (Feyzioğlu, 2009h, s. 176).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında ise bir kalede yaşayan çok güzel bir kıza ulaşmanın zorluğu ve bunun uğrunda ödenen bedellerden bahsedilir. Masal sonunda kaledeki kıza ulaşan bir yiğit olacaktır:

“Hazine ulaşılmadıkça değeri artar derler. Bu büyülü kız da ulaşılmaz güzellik tahtına oturmuş, sevenlerinin aklını başından almıştı. Birçok genç buraya gelmek istiyor, bu büyülü yollarda kimi canından oluyor kimi geri dönüyordu” (Feyzioğlu, 2015, s. 40).

Cadı ile Çilbik kitabında bir Han’ın sevdiği güzel bir kız için çektiği sıkıntılar anlatılır. Ödenen bedeller karşılığında güzel kıza ulaşan biri olur:

“O zamanlar o ülkede genç bir Han yaşarmış. Toprakları uçsuz bucaksız, malı mülkü aşip taşmış... Bu Han, çok uzak bir ülke Han’ının kızını düşünce görmüş. Kızı sevmiş. Arada dağlar, dereler; deryalar, denizler... O ülkeye ne yol ne iz... Oraya ulaşmak mümkün değilmiş. Yine de kızını almak için elçiler göndermiş. Elçiler gönderip, merakla haber beklemiş. Giden birçok elçi geri

dönememiş. Kimi yolda ölmüş, kiminin önünü haramiler kesmiş, kimi de eli bomboş, yüzü kara geri gelmiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 54).

Aynı kitapta padişahın güzeller güzeli kızı, kendisiyle evlenmek isteyen Han’a onunla bir şartla evlenebileceğini söyler. Vezir bu işte hileye başvurur ve Çilbik’i kendisinin yerine küvete sokar. Padişahın kızı bunu kabul etmez:

“Babamın sarayında altın bir küvet var. O küvet buraya getirilecek. Küvete süt doldurulup ateşin üstüne sürülecek, süt kaynayınca veziriniz onun içinde yıkanacak, siz benim eşim olacaksınız. Ben de ömür boyu sizin... Kabul mü?” (Feyzioğlu, 2009b, s. 61).

Murkumomo ile Çomotay kitabında hakanın kızı kendisiyle evlenmek isteyenleri sınava tabi tutar. Pek çok kişi bu güzelle evlenmek istemektedir. Gence Oğul, pek çok zorluğu yenerek hakanın kızına kavuşur:

“Sırası gelen taşı doldurup atı köşke sürüyor; ama kısa sürede düşüp ensesini kırıyor. Buna karşın sıraya giren o kadar çokmuş ki; yalnız gençler değil olgun yaşta olanlar bile... Ama kimse tepeye kadar çıkamıyor, düşüp bir yerini sakatlıyor” (Feyzioğlu, 2009e, s. 94).

Püruş Batur ile Aksıla kitabında bir han, kızı ile evlenmek isteyen Püruş Batur’dan kendisine tsus balığının kılçıklarını getirmesini ister. Püruş Batur çok şaşırır ama çaresiz kabul eder. Masal sonunda Püruş Batur, hanın tüm engellemelerine rağmen hanın kızı ile evlenir:

“Han sözünü tamamlamış: “Han kızı ile evlenmek kolay değil Püruş Batur. Sana üç gün fırsat! Kılçıkları getirdiysen, gel. Yoksa bu topraklara uğrama. O kelleni cellatlara veririm.” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 26).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında, Şah Banu, kendisiyle evlenmek isteyen Şah Abbas’ın bir meslek öğrenmesi gerektiğini aksi takdirde onunla evlenmeyeceğini söyler:

“Şah Abbas, her gün kuyumcu işliğine giderek bu mesleği kısa sürede öğrenmiş. Kendi elleriyle altın sırmalı bir kaftan örerek Şah Banu’ya göndermiş. Kız, kaftanı gördükten sonra Şah Abbas ile evlenmeyi kabul etmiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 57).

Şirince Şeşen kitabında Aygüzel isimli bir kızın resmini bulan üç kardeş güzelliğine hayran olup onu bulmak için yola çıkarlar. Pek çok zorluğu aşarak kızı bulurlar:

“Eyer, atların sırtını yara etmiş, koşumlar eskiyip kopmuş. Yine de bu kızı aramaktan vazgeçmemişler” (Feyzioğlu, 2012f, s. 37).

Aygüzel’i bulan üç kardeş bu güzelliğe sahip olabilmek için kızın bir şartını yerine getirmek zorunda kalırlar. Kız, kendisine en anlamlı hediye getirenle evleneceğini söyler. Küçük kardeş, hediyesiyle Aygüzel’in gönlünü kazanır ve onunla evlenir:

“Sizi denemeliyim. Hanginiz bana en nadide bir hediye getirirseniz, onu eş olarak kabul etmeliyim. Anlaştık mı?” (Feyzioğlu, 2012f, s. 40).

Örneklerden de anlaşılacağı gibi güzele ulaşmak ne kadar güç de olsa sonunda bir kazanan olur. Bunlar, kimi zaman bir yiğit, kimi zaman kendinden beklenmeyen beceriler gösteren kişilerdir. Buradan çıkarılacak sonuç, ne kadar zor olursa olsun istenildiği takdirde hedeflere ulaşılabileceğidir.

B7. Sınavlara sabırla katlanmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınavlar dizgesidir. (14/109)

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında güzel ve çok becerikli olan bir kız kimseye gönlünü kaptırmaz. Kendisiyle evlenmek isteyen kişiler için dört şarttan oluşan bir yazı hazırlar:

“Bu koşulları resmiyle birlikte çoğaltıp kentin sur kapılarına astırdı. Gençler bu sınava girmek için şanslarını sınamaya karar verdiler. Hemen harekete geçtiler. Kimi yarı yolda kaldı, kimi uçurumlarda can verdi, kimi geri döndü” (Feyzioğlu, 2015, s. 109).

4.6.1.1 Sabır ve Kararlılıkla İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Sabır ve kararlılık masallarda sıkça üzerinde durulan bir iletidir. Masal kahramanları güzel olanın uğrunda pek çok sınava girerek sabır ve kararlılıklarının meyvesini alırlar. Çünkü güzele ulaşmak güçtür ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek kararlı ve cesur insanların işidir. Bu bağlamda çocuğa önemli bir hatırlatma yapılmaktadır. Birey, idealleri uğruna uğraşmaktan yılmamalı, sonunun güzel olacağını düşünerek çabalamaya devam etmelidir. Başlanılan işin bitirilmesi gerektiği de bu başlık

altındaki iletilerde verilir. Çocuk, sabırsız bir varlıktır. Çocukların doyumsuz ve sabırsız bireyler olmalarını önlemek için doğru örnekler sunulmalı ve onlara yol gösterilmelidir. Günümüz şartlarında her istediğini kolayca elde etmeye alışan çocuk, bunun doğru bir şey olmadığını bilmeli, emek vererek kazandıklarının değerinin paha biçilemez olduğunu anlamalıdır. Başladığı işi bitiren kişiler en ufak sorunda vazgeçmeyen ve cesaretinden güç alarak zafere ulaşanlardır. Çocuk, yapacağı işler için cesaretlendirilmeli, istediği takdirde her zorluğun üstesinden gelebileceği anlatılmalıdır. Masallar, binbir güçlüğü yenerek olmaz denileni başaran kahramanların başlarından geçenlerle çocuğa bu iletiyi vermede oldukça geniş imkânlarla sahip bir türdür. Bu bakımdan sabır ve kararlılık gibi güzel davranışların kazandırılmasında masalın kullanılması en etkili yöntemlerden biri olacaktır. İncelememizde bu başlıkla ilgili yirmi bir ileti örneği tespit edilmiş ve tüm iletilerin örneklendirildiği görülmüştür. Masalarda B1 numaralı ileti dört, B3 ve B7 numaralı iletiler bir, B2, B4 ve B5 numaralı iletiler iki, B6 numaralı ileti dokuz kez örneklendirilmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında sabır ve kararlılıkla ilgili iletilerin yeterli olduğu görülmektedir. Masalarda özellikle üzerinde durulan ileti güzele ulaşmanın güçlüğü ve her ödülün bir bedeli olacağı ile ilgilidir. Masal kahramanlarının güzel olana ulaşmak için verdiği mücadele Türk dünyası masallarında olduğu gibi pek çok masalda karşımıza çıkmaktadır.

4.6.2 Umut, Şans

Umutlu olma bireye kazandırılması gereken önemli değerlerden biridir. Çünkü insan umutlarıyla yaşar ve onu hayata bağlayan duyguların başında ümit etme gelir. Umudunu kaybeden insan geleceğe yönelik hayaller kuramaz, miskinlik ve karamsarlık içerisinde hayatını devam ettirir (Yılmaz, 2013). Umut etmek, insanın güçlüklerle karşı mücadele etmesini sağlayan en önemli motivasyon kaynaklarından biridir. En zor zamanlarda bir çıkış kapısı olarak nitelendirilebileceğimiz umut, inançlı olmanın da göstergelerindedir. Kuran’da umudun yitirilmemesi gerektiği ile ilgili ayetler de mevcuttur. Örneğin Kuran-ı Kerim’de bu konuyla ilgili şunlara değinilir: “Ey oğullarım! Gidin de Yusuf’u ve kardeşini iyice araştırın, Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.” (12/10). Masalarda umut etme değeri kadere inanmanın gerekliliği ve ölümün kaçınılmaz bir son olduğu iletileriyle birlikte ele alınmıştır.

Kadere inanma ve tevekkül, insanların iç huzurunu sağlayan ve kötü olaylar karşısında dayanıklılığını artıran kavramlardır. Her insanın ölümlü olduğu gerçeği ve sevdiklerini kaybeden insanların da hayata tutunmaları gerektiği masallarda yer alan ve bireylere yaşama gücü veren iletilerdir. Hayatta karşımıza türlü güçlükler çıktığında elimizden geleni yapıp, yapamadıklarımızı Allah'a bırakmak, bizim için çizilen bir yol olduğunu bilmek ve bunu değiştiremeyeceğimize inanmak ruh dünyamızdaki karmaşaları sonlandırmak adına oldukça etkilidir. Yaşamın en acı gerçeği olan ölüm ise hırslarımızdan arınarak hayata pozitif bakmamız gerektiğini bize hatırlatır.

Dünyanın ölümlü olduğuna dair ifadeler Dede Korkut Hikâyeleri'nde de sıkça yer alır. Bunlardan biri İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyrek'in Öldürülmesi hikâyesinde şöyle verilir:

“Hani, dediğim bey yiğitler,

“Dünya benim!” diyenler?

Ecel aldı, yer gizledi,

Olumlu dünya kime kaldı?

Gelimli, gidimli dünya,

Sonucu ölümlü dünya?

Uzun yaşın ucu ölüm, sonu ayrılık” (Ergin, 1969, s. 240).

Çaresiz kalınan anlarda bile umut etmek ve her sorunun bir çözümü olacağını düşünmek gerekir. İntihar etmek hiçbir zaman bir kaçış yolu değildir. İncelenen Türk dünyası masallarında ve diğer örneklerde intiharla ilgili örnek yoktur. Aksine intihar etmeyip sorunlarla savaşılanların mutlu sonları verilmektedir. Masallarda şansın insanlara beklenmedik anlarda uğraması ve bunları değerlendiremeyen kişilerin pişmanlıkları da ele alınır. Şans, bazı insanlara birkaç defa gülse dahi akıllarını kullanamayanlar bunları her seferinde kaçırmak hayıflanırlar. Masallarda şans ile ilgili iletiler verilirken aslında şans diye nitelendirdiğimiz sürprizlerin birer fırsat olduğu ve iyi değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmak istenir.

Çocuklar için yazılmış eserlerdeki iletilerin incelendiği başka çalışmalarda da umut ve şans kavramlarına değinildiği görülür. Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında zorluklar karşısında yılmayarak her zaman umutlu olmak gerektiği iletileri verilir (Taşkiran, 2015). Fakir Baykurt'un masallarında ise umutlu olma, hayata olumlu bakma ve sorunlar karşısında mücadele etme salık verilir. Baykurt'a göre ümit varsa üzerinden gelinemeyecek problem yoktur (Kılıç ve Yılmaz, 2018).

B50-B99. Umut, Şans

B50. İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir. (2/106, 3/115, 4/66, 4/127, 7/115, 8/78, 8/103, 8/141, 9/24, 13/10, 13/94, 13/121)

Çocukların her zaman bir çıkış yolu olduğu ve bir yerden yardım eli uzanacağını bilmeleri karamsarlığa kapılıp hayattan kopmamaları açısından oldukça önemlidir. Şirince Şeşen kitabında hiçbir zaman umudun yitirilmemesi gerektiği doğrudan bir ifadeyle aktarılır. Ahmet, bir yangında bütün varlığını kaybeder. Arkadaşı onu teselli eder. Tarlasını kendi toprakları gibi kullanabileceğini söyler. Ahmet, arkadaşının yardım önerisini kabul eder:

“Geçmiş olsun Ahmet. Sen sağ ol, oğlun sağ olsun. Çalışırsınız, yine koyun kuzu kazanırsınız. Allah'tan umut kesilmez” (Feyzioğlu, 2012f, s. 10).

Aynı kitapta zalim hakan Şanbek, atını kaybeder ve halkını onu bulması için görevlendirir. Kimse atı bulamaz. Halk için Şirince Şeşen bir yardım elidir:

“Hakan Şanbek deli divane gibi ortada dolanıyormuş. İnsan öldürmek için bahane arıyormuş. Herkes soluğunu tutmuş. Kimsede umut yok. İşte o anda Şirince Şeşen adıyla bilinen kutlu dede çıkagelmiş. Gelmesiyle sarayda bir kıpırtı, bir umut yeli esmiş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 94).

Başka bir örnekte ise Sersembay, kötü adam Şalmus Kempir'in eline düşer. Kurtulamayacağını düşünen Sersembay, o anda bir kurt uluması duyar. Kurt, Sersembay'ı Şalmus Kempir'in elinden kurtarır:

“Sersembay birazcık umutlanmış. Bir anda kurt ile Şalmus Kempir karşı karşıya gelmişler. Kurt nasıl havalanmışsa Şalmus Kempir’in boğazından yakalamış. Şalmus Kempir ise sivri tırnaklarını kurdun gırtlığına saplamış, boğuşmaya başlamışlar” (Feyzioğlu, 2012f, s. 121).

Dillidüdük ile Altınses kitabında da her yeni günün yeni bir umut kaynağı olduğundan şu ifadelerle bahsedilir: “Umutsuzluğa kapılma! Bu işlerin dilinden iyi anla. Gün doğmadan neler doğar!” (Feyzioğlu, 2012b, s. 66).

Aynı kitapta annesini kaybeden Ütekız, şifalı suyu bularak yeniden annesini görmek istemektedir. Ancak suyu bulamayınca çok üzülür, o sırada iki saksagan dile gelerek ona yardım edebileceklerini söylerler:

“Kanatlarını açıp sallamışlar: “Bak kanatlarımız çok güçlü artık. Uçabiliriz her yere. Götürelim seni istediğin ülkeye.” Ütekız’ın yüzü aydınlanmış. Büyük bir umuda kapılmış” (Feyzioğlu, 2012b, s. 127).

Öksüz Oğul kitabında umudun insanı nasıl mutlu ettiği gösterilir. Fakir ve anne özlemi çeken Öksüz Oğul, karşılaştığı zor durumda kalan kuğulara yardım eder. Yeşil kuğu bu iyiliğini unutmayacaklarını söyler. Adam buna çok şaşırır. Bir zaman sonra yeşil kuğunun yardımları sayesinde Öksüz Oğul, kağanın gözüne girmeyi başarır:

“Öksüz Oğul: “Vardır bu işin bir hikmeti...” diye sevinmiş, içine bir umut doğuvermiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 24).

Umutsuz kalınan anlarda beklenmedik yerlerden yardımlar gelebilir. Bununla ilgili bir örnek İrustu ile Ak Kağan kitabında bulunmaktadır. Günün birinde ırmak kenarına ağaç kesmeye giden bir genç baltasını akan suya düşürür. Telaş içinde ne yapacağını düşünmeye başlar:

“O anda elinde altın balta bir su perisi ırmaktan çıkıvermiş: “Senin baltan buysa al baltanı!” demiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 115).

Burada dikkat çeken nokta adamın baltasını kaybettiği anda su perisinin altın bir baltayla geri gelmesidir. Demek ki insan kaybettikleriyle birlikte umutsuzluğa düşmemeli, karşısına daha iyi fırsatların gelebileceğini bilmelidir. Masallarda sıkça

karşımıza çıkan çocuğu olmayan karı kocaların duaları da umulmadık yerden gelen bir yardımla kabul olur. Birçok masalda çocuk isteği, masal türünün özelliklerine uygun şekilde olağanüstü unsurlarla donatılır ve masal kişilerinin dualarının kabul olduğu gösterilir (Eren, 2017). Bu olağan üstü öğelerden biri masalarda sıkça görülen bir dervişin çocuğu olmayan çiftlere elma vermesi ve elmayı yemelerini öğütlemesi motifidir (Altun, 2008). Türk kültüründe elma şifa kaynağı olarak değerlendirilmiş, zürriyetin, gençliğin, güzelliğin, ebediliğin, verimliliğin ve inancın sembolü olarak pek çok masalda karşımıza çıkmıştır (Şimşek, 2008). İncelememizde yer alan Türk dünyası masallarında da elma motifinin kullanıldığı görülür. Cadı ile Çilbik kitabında çocuğu olmayan bir padişah ve karısı umutlarını yitirdiklerin bir anda mucizeye kavuşurlar:

“Bir gün sağanak hâlinde yağmur yağmış, yağmurla birlikte sarayı çatısına bir elma düşmüş. Karısı koşup elmayı almış; ikiye bölüp yarısını padişaha vermiş, yarısını da kendisi yemiş. Birkaç gün sonra içi umutla dolmuş, heyecanlı günler başlamış. Karnını okşayıp dinlemişler, sevinçten yere göğe sığamaz olmuşlar” (Feyzioğlu, 2009b, s. 115).

Masalarda çocuğu olmayan çiftlere yardım eden kişilerin, anne babalardan doğacak çocuğa ad koymamalarını söylemeleri, bu eylemi kendisinin yapacağı şartını ileri sürmeleri sıkça görülür (Özdemir, 2018). Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında çocuğu olmadığı için üzülen bir kadına bir dedenin mutlu bir haber vermesi anlatılır:

“Dede: “Sana yardım etmek isterdim evlat can,” demiş. “Umudunu yitirme! Sizin bir kızınız olacak ama ne yazık ki başı beladan kurtulmayacak, adını Gülnarcan koyun.” Sözüünü bitirir bitirmez dede kalkıp yoluna devam etmiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 106).

Murkumomo ile Çomotay kitabında da umudun insanı nasıl karamsarlıktan kurtardığını gösteren bir örnek mevcuttur. Çomotay, evine gittiğinde sihirli kuşu Murkumomo’yu kafesinde göremez. Karısı, düşmanların Murkumomo’yu öldürdüğünü söyler. Çomotay, bu duruma çok üzülür, insanların dünyada benzeri bulunmayan bu sihirli kuşa nasıl kıydığını anlayamaz:

“Murkumomo’nun rahat uyuması için kafesin içine koyduğu otların arasına bakmış, aramış, aramış, en dipte bir yumurta bulmuş. Murkumomo’nun sakladığı bir yumurta. Birdenbire sevinç kaplamış içini. Bir umut ışıldamış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 141).

Aynı kitapta oğlunun ölümü üzerine hayattan vazgeçen yaşlı bir adam, Alican isimli bir gencin kendini bulup ona keman çalmasıyla yaşama yeniden bağlanır:

“Artık beni buraya bağlayan hiçbir şey yok. Ölmeye yattım. Birkaç saat geç gelseydin beni sağ bulamayacaktın. Keman sesiyle beni yeniden hayata bağladın. İstiyorsan benim bütün hazinemi alıp gidebilirsin. Sana çok teşekkürler” (Feyzioğlu, 2009e, s. 78).

Yaşlı kambur isimli bir adam çocuğu olmadığı için ilerleyen yaşına rağmen ormanda tek başına odun toplayıp taşımaktadır. Onun çok yorulduğunu gören bir tilki adama acır ve bir teklifte bulunur: “Tilki: “Yaşlı kambur dayı, Yaşlı kambur dayı, al beni yanına, oğul olayım sana!” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 103).

Geleceğin büyükleri olan çocukların ilerisi ile ilgili umutsuzluğa düşmemeleri için her yeni günün güzel başlangıçlar getireceği inancı çocuklara verilmeli, bunu yaparken de masallardaki örneklerden faydalanılmalıdır. Çünkü çocuk masalda doğrudan verilen ya da sezdirilen iletileri kolayca algılar ve çözümsüz sandığı problemlerin bir çıkış yolu olduğu kanısına varır.

B51. Şans, en beklenmedik anda insana gülebilir. (1/66, 8/118, 11/29, 12/67, 13/12, 13/91, 13/108, 16/20)

Yartı Kulak kitabında şansın bir anda insana güleceğinden bahsedilir. Yaşlı bir karı kocanın çocuğu olmamaktadır. Yaşlı adam, bir gün yolda kendisine evlat olmak isteyen Yartı Kulak ile tanışır ve bu çocuğu karısına götürür:

“Hey anacık!” diye bağırması Dede. “Talih insana yaşlılığında bile gülebilmemiş...” Nine heyecanla doğrulmuş: “Hangi talih dedecik?” “Biraz geç de olsa hazine gibi bir oğlun oldu, alıp sana getirdim!” (Feyzioğlu, 2009h, s. 20).

Şirince Şeşen isimli kitapta ise şansını vurgulayan iletiler üç kez yer almaktadır. Kitapta, Ahmet isimli bir çiftçi arkadaşının tarlasını sürerken bir küp altın bulur. Altınları

tarlanın asıl sahibi olan arkadaşı Hüseyin'e götürür. Hüseyin, bu altınların Ahmet'in şansı olduğunu ve bunları kabul edemeyeceğini söyler. Sonunda çocuklarını evlendirmeye ve bu altınları onlara vermeye karar verirler:

“Bir gün Ahmet tarlada yalnızmış. Çapa yaparken, derinlerden gelen garip bir ses duymuş. Toprağı daha dikkatli kazmaya başlamış. Aaa! İnanılmaz bir şey! Altın dolu bir küp çıkmış! Çil çil altınlar, sayısız...” (Feyzioğlu, 2012f, s. 12).

Sersembay, kendini donmaktan kurtaran kurdun mağarasında bir ateş yakar ve dinlenmek ister:

“Üstüne de bir post çekmiş. Sıcak vurdukça kendinden geçip derin bir uykuya dalmış... İlk kez güzel mi güzel rüyalar... Kurt ulumasıyla uyanmış. Ortalık ağarmakta, ateş sönmüş, elleri yine üşümüş. Parmaklarının ucunu küllerin içine daldırmış. Küller sıcacık... Parmakları ısınmış. Biraz daha daldırmış. Sert bir şeye dokunmuş. Acaba ne? Çıkarılmış. Aaa! Altın bir kutu! Yüreği yerinden oynamış. Ne olabilir içinde?” (Feyzioğlu, 2012f, s. 108).

Kitapta Kadir isimli bir genç aslan tarafından yenilmek üzereyken yaşlı bir adam ve kızı onu kurtarır:

“Kadir: “İşte talih buna denir!” diye sevinçle ayağa fırlamış, yaşlı adamı kucaklayıp elinden öpmüş. Kıza teşekkür etmiş: “Az daha ölüyordum! Kurtardınız beni, size ne kadar teşekkür etsem azdır! Haydi, hoşça kalın!” Yaşlı adam: “Etme eyleme oğul, gel sen bu yaşlının sözünü dinle, kızıyla evlen, talihini çiğneyip geçme!” demiş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 91).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında kırk tane çocuk doğuran kadın, kocasının korkup bunları atması üzerine çok üzülür. Ancak şans yeniden ona gülecektir:

“Keşke doğurduğum çocuklardan birini bari saklasaydım. Şimdi bana yardım ederdi, benim yerime tarlaya giderdi.” Daha sözü biter bitmez kitabın arasından bir ses gelmiş: “Ben buradayım ece can!” (Feyzioğlu, 2012e, s. 67).

Serçe Koyun Avlarken kitabında aç bir kurt ölmek üzereyken yolda bir koku duyar ve heyecanlanır:

“Heyecandan yüreği hopladı. Bir ağaca yaslanıp gizlice baktı. Gözlerine inanamadı: Semiz bir porsuk ön ayaklarıyla toprağı eşeliyordu. “İşte bir ziyafet, ye de dans et!” diyerek sevinçten ağzı kulaklarına vardı. Kuyruğunu kaldırıp beline attı. Göğsünü gere gere porsuğun önüne çıktı” (Feyzioğlu, 2009g, s. 29).

Murkumomo ile Çomotay kitabında Murkumomo isimli sihirli kuş, iyi bir adam olan Çomotay’a sihirli bir yumurta bırakır. Bu yumurtanın içinde zümrüt taneleri vardır. Çomotay uyuduğu için yumurtayı geç fark eder. Uyandığından yumurtayı yanlışlıkla kırar ve satmak için pazara götürür. Ülkenin hakanı yumurtayı satın almak ister. Murkumomo, hakanın kendisine geniş bozkırlar vermesi şartıyla yumurtayı satmayı kabul eder. Sihirli yumurta, Murkumomo’ya büyük bir şans getirmiştir:

“Çomotay: “Tüh! Keşke uyumasaydım” diye düşünmüş. “Demek Murkumomo, o sihirli kuş bana iyilik getirdi de fırsatı kaçırdım.” Yumurtayı alıp pazara götürmüş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 118).

Açıl Kabağım Açıl kitabında da yoksul ama yardımsever bir aileye şansın gülmesi anlatılır. Yoksul karı koca kimseyi ağırlayamadıkları için üzülüp, bu durumdan yakınır:

“Daha sözü bitmeden kapı çalınmış, kutlu bir dede içeri girmiş. Elinde bir kabak: “Alın ey güzel insanlar! Alın ve istediğiniz kadar konuk çağırın. Bu size de yeter, sizden sonra gelenlere de.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 66).

Görüldüğü gibi incelenen masalarda şans, iyi niyetli, sabırlı ve çalışkan kimselere gülmektedir. Kötü kahramanların karşısına şansın çıktığı örnekler yoktur. Bu da iyilerin hayatta güzel tesadüflerle karşılaşabileceğini okuyuculara göstermektedir.

B52. Alın yazısı, kader değişmez. (1/83, 3/97)

İnsanın başına gelen kötü olaylarda ve çaresiz kaldığı anlarda bunların kaçınılmaz olduğunu ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın bazı şeyleri değiştiremeyeceğini düşünmesi, kader inancının yansımasıdır. Özellikle evlilik ve ölümün alın yazısı ile belirlendiği yargısı masalarda çeşitli örneklerle gösterilir. Cadı ile Çilbik kitabında alın yazısının değişmeyeceği ölüm örneğiyle gösterilir. Çilbik, hakana atı sebebiyle öleceğini söyler. Hakan, buna kızmaz:

“Hakan gülmüş: “Bin yıl yaşayacak halim yok ya! Ölümüm atla gelecekte başka atlarla da gelebilir!” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 97).

Açıl Kabağım Açıl kitabında üç kardeş ok atarak evleneceği kızları seçerler. İki kardeş istediği kızların evlerine ok atıp hedeflerini vurarak sevdikleriyle evlenirler. Sıra küçük kardeş Yusuf'a gelir:

“En sona küçük oğul Yusuf kalmış. Elinde yay ile ok. Bir sağa bakmış bir sola... Sevdği kızın evine hedef almış, oku fırlatmış. Eyvah! Ok uçup gitmiş, bir bataklığa saplanıvermiş. Batakta bir kurbağa, zıplar dururmuş oradan oraya... “Benim kısmetim de buymuş...” Kurbağayı alıp eve getirmiş. Kurbağa olmuş gelin” (Feyzioğlu, 2009a, s. 83).

B53. Ölenle ölünmez, zaman bütün acıların ilacıdır. (10/120)

Kadere teslim olma düşüncesi bu iletide verilmektedir. Ölüm, kaçınılmaz bir sondur ve geride kalanlar için hayat devam eder. Masallarda bir kez verilen bu ileti, Püruş Batur ile Aksıla kitabında çocuğunu kaybeden bir ailenin bile zamanla acısını unutabileceği örneğiyle gösterilir: “Karı koca: “Yine bir çocuk yaparız demişler” demişler. Teselli bulmuşlar... Hayat yine devam etmiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 120).

Ölüm, hayatın bir gerçeğidir. Çocuklara bunu anlatmak zor da olsa hayatın bir şekilde devam edeceği ve ölümün normal olduğu gösterilmelidir.

B54. Mutluluk sürekli değildir. (7/17, 9/101-102, 9/119-120)

Masallarda mutluluğun peşinde olan kahramanların verdikleri mücadeleler anlatılır. Bazen mutlu olan kişilerin hayatları beklenmedik olumsuzluklarla değişir. Böylece masal serüveni başlamış olur. İrustu ile Ak Kağan kitabında İrustu isimli bir çocuk zekâsı sayesinde kağanın gözüne girer. Kağan, İrustu'yu yardımcılarıyla tanıştırmak bu çocuğa bir iş vermelerini ve gerektiğinde ona akıl danışmalarını söyler. İrustu, bu duruma çok sevinir. Ancak yardımcılarını İrustu'yu kıskanır ve ona kötülük yaparlar ve kağanla görüşmesini engellerler. İrustu kutlu bir dededen yardım isteyerek büyüğü sözler öğrenir. Bu sayede kağana ulaşır ve onun hasta olan çocuğunu iyileştirir. Kağan, bu akıllı çocuğu kendisinin yardımcısı seçer:

“Kağanın yardımcıları: “Bunları sen güdeceksin demişler!” demişler. “Bol otlu çayırlar olacak, karınları doyacak...” İrustu görevi sevinçle kabul etmiş. Hayvanları Altay’a sürmüş... Dudaklarında şarkı, kemerinde kaval... Kâh bu öküzün kuyruğundan tutunarak sırtına tırmanmış, kâh öteki atın... Atı dörtnala sürerek hayvanları çevirmiş. Atın üstünde taklalar atıvermiş. Keyfi uzun sürmemiş. Ne doyacak ekmek ne de içini ısıtacak yemek vermişler. Ak Kağan’ı görmek isteyince engellemişler. Soğuk kış gülerinde donmuş, bahar yağmurunda ıslanmış” (Feyzioğlu, 2009d, s. 17).

Öksüz Oğul kitabında bir kağanın ülkesinde yaşanan sıkıntılar anlatılır. Ülkedeki ırmağın kurummasıyla başlayan kuraklık sonucu bilge kadın, kağana akıl verir. Kadın, bütün suyu iki kurbağanın içtiğini eğer kağan ikiz çocuklarının kanını bu kurbağaya verirse kuraklığın biteceğini söyler. Kağan, istemese de kabul eder. Ancak kadının amacı kurbağaların yaşadığı yerdeki yarığı göstererek suların neden kaybolduğunu anlatmaktır. Masal sonunda kuraklık son bulur:

“Bir zamanlar bir kağan yaşarmış; çalışkan, bilge ve zengin. Yurdu büyük, hayvanları bol... Halkı kağanı çok severmiş. Yurt, büyük bir ırmak boyunca uzanır, ırmak bütün yurda bolluk ve bereket taşımış. Tarlalar, bağlar, bahçeler sulanır, hayvanlar o ırmakta serinler, binbir çeşit balık o suda yüzer, binbir çeşit kuş o ırmağın üstünde uçarmış... Günün birinde bu ırmak aniden kurumuş. Tek damla su akmaz olmuş. Balıklar çırpınıp ölmüş, kuşlar verimli topraklara doğru uçup göçmüş, hayvan sürüleri susuzluktan zayıflamaya başlamış. Bütün insanlar şaşkın” (Feyzioğlu, 2012d, s. 101-102).

Aynı kitapta Aladay isimli bir adamın Cadı Mangus’un elinden kurtulmak için verdiği mücadele anlatılır. Aladay, Cadı Mangus’un kendisine zarar vermemesi için oğlunu gönderir. Küçük çocuk, Cadı Mangus’un elinden kurtulmak için güvercinden yardım ister. Güvercin, cadıya Gezer ile Pazar adındaki köpeklerini yollar, köpekler cadıyı etkisiz hâle getirir:

“Aladay adında varsıl bir adam varmış; çalışkan, gözü pek. Sabah erkenden atlarını çaya sulamaya götürmüş. Irmak tertemiz, dalgalar kristal gibi, suyun dibi çakıl, balıklar boy boy. Fakat koca bir ciğer parçası bir taşa takılmış, suyu bulandırıyormuş. Aladay kendi kendine: “Bu da nereden çıktı?” demiş.

Değneği ile ciğeri kıyıya doğru çekmiş. Fakat ciğer değneğe yapışmış. Aladay, değneği çekmiş, kurtaramamış. Elindeki ciğeri sıyırıp atmak istemiş, gücü yetmemiş. Bıçağını çıkarmış, ciğeri kesip değneği kurtarmak isterken inanılmaz bir şey olmuş. Ciğer yerinden doğrulup canlanmış, ürkünç bir cadı oluvermiş: Mangus cadı” (Feyzioğlu, 2012d, s. 119-120).

B55. Şans, iyi değerlendirilmelidir. (1/77)

Açıl Kabağım Açıl kitabında şansın insana nadiren rastlayacağı ve aklını kullanamayan kişilerin bunu kaçırdığı bir örnekle gösterilir. Yoksul bir karı koca kendilerine verilen sihirli kabağın ardından sihirli eşeği de çaldırırlar. Kadın, bu duruma çok üzülür:

“Kadın: “Bu böyle gitmez be adam!” demiş. “İnsana şans bir kere güler. Bize kaç bir kere güldü. Bu akılsız başımız yüzünden her şeyi yitirdik.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 77).

B56. İntihar, bir çözüm yolu değildir, insan umutsuzluğa düşüp canına kıymamalıdır. (15/64)

Yarım Horoz Kardeş masal kitabında intihar etmenin tek çare olduğunu düşünen bir kıza umulmadık bir yerden yardım gelir:

“Babası öyle bir azarlamış ki; kız sesini bile çıkaramamış. Kendi kendine ‘kendimi öldürürüm’ diye karar vermiş. Günlerce uykusuz kalıp son gece derin bir uykuya dalmış. Bir evliya çıkıp rüyasına gelmiş. “Bu kadar mutsuz olma çocuğum!” demiş. “Söyle babana, dokuz entari alsın sana. Seni verince yılan, korkmadan var git saraya. Yılan diyecek nedir böyle kat kat giymişsin, tombalak olup şeklini yitirmiştir. Hemen sor ne yapmamı istersin? O diyecek çıkar entarini sen de dersin soyun derini. O derisinden çıkacak sen de çıkarırsın en üstteki entarini.” demiş”(Feyzioğlu, 2012g, s. 64).

İntihar etmeyi düşünen kız, evliyanın dediklerini yapar ve yılanın aslında bir genç olduğunu görür. Ona âşık olur ve evlenirler. Buradan intiharın bir çözüm yolu olmadığı ve bizim kötü gibi gördüğümüz durumların altında bambaşka güzellikler olabileceği yargısı çıkarılabilir. Masallarda intihar edenler değil savaşanlar kazanır.

4.6.2.1 Umut ve Şans ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelediğimiz masalarda umut, önemli bir kavram olarak ele alınmıştır. Her sorunun bir çözümü olduğu, çaresiz kalınan anlarda bir yardım eli uzandığı ve her yeni günün çeşitli güzelliklere gebe olduğu kahramanların başlarına gelenler ile anlatılmıştır. İyi insanlar şans olarak nitelendirebileceğimiz sürprizlerle sorunlarının üstesinden gelmiş, intiharı düşünecek kadar ümitsizliğe düşen kişiler bu kararlarından vazgeçmişlerdir. Masalarda ele alınan şans ve umutla ilgili iletiler insan hayatında umut etmenin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Şansın insana her zaman uğramadığı ve bunu değerlendirmenin önemi, akıllı insanların karşılıklarına çıkan fırsatları tepmediği vurgulanmıştır. İncelenen masalarda bu başlık altında yirmi sekiz ileti örneği tespit edilmiştir. İnsanların başlarına türlü olumsuzluklar geldiğinde isyan etmemeleri gerektiği, tüm canlıların öleceği ve hayatın devam edeceği vurgulanmıştır. Masalarda B50 maddesindeki ileti on iki, B51 maddesindeki ileti sekiz, B54 maddesindeki ileti üç, B52 maddesindeki ileti iki, B53, B55 ve B56 maddelerindeki iletiler birer kez örneklendirilmiştir. Tüm maddelerin örneklendirilmesi, umut ve şans ile ilgili iletilerin toplam ileti sayısına bakıldığında oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Masalarda en sık örneklendirilen ileti *umudun hiçbir zaman yitirilmemesi gerektiği* ile ilgilidir. Hayata iyimser bakan kahramanların en zor anlarda bile bir çıkış yolu bulduğu gösterilerek çocuklara her zaman ümitli olmaları gösterilmiştir. Eserlerde şansın iyi değerlendirilmesinin önemi üzerinde de durulmuştur.

4.6.3 Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

Sevilen, sahip olunamayan şeylerin başkasında olmasına katlanamama durumu olarak adlandırılan kıskançlık, toplum içinde hoş karşılanmayan bir duygudur. Kıskanç insanlar zamanla bu duygularının esiri olarak mutsuz olup başkalarına zarar verme eğilimine girerler ve toplumca sevilmeyen bir kişi durumuna gelirler (Kılınç, 2014). Masalarda kötü kahramanlar bu hislerle hareket ederler. Sonunda da bu davranışlarının bedelini öderler. Gereğinden fazla hırslı ve kıskanç olmak insanın kendisine zarar verir. Bu düşüncelerle başkalarına kötülük yapmak isteyen kişiler kendi kazdıkları kuyuya düşerler. Kıskançlığın nedeni genelde başarı, güzellik ve beceri gibi özelliklerdir. Kıskanılan kişi bu kötülüğü sadece başkalarından değil ailesinden ve arkadaşlarından da görmektedir. Masalarda özellikle akıllı ve başarılı çocukların diğer kardeşleri tarafından kıskanılmasına çok rastlanır. Bu çocuklar zekâ

ve becerileriyle sıkıntılardan kurtularak kendilerini kötülük yapan kardeşlerini bağışlayıp büyüklük yapar, masalı okuyan çocuklara affetmenin ne büyük bir erdem olduğunu gösterirler (Yavuz, 2009). Kardeşler arasındaki kıskançlığın yanlış olduğu çocuklara anlatılmalı ve her ne olursa olsun kardeşlerin birbirini bağışlaması gerektiği vurgulanmalıdır.

Bu ileti kapsamında merak ve korku duyguları da ele alınmıştır. Merak, kişinin çevreyi tanımasına yardımcı olan en önemli unsurdur ve öğrenmenin temelinde yer alan bir güdüdür (Kılınç, 2014). Kişinin daha fazla bilgi ediniş kendini geliştirmesi yönündeki merak faydalı ve doğru bir tavırken, kendisini ilgilendirmeyen işlerle ilgili merakı zararlı sonuçlar doğurabilir (Yılmaz, 2013). Masalarda yer alan merak duygusu öğrenme amacı ile yapılan bir davranış değildir. Örneklerde vurgulanan gereksiz yere meraklı olmanın ve bizi ilgilendirmeyen durumlara burnumuzu sokmanın sonucunda başımıza geleceklere önceden göstermektir. Çocuklar, meraklı varlıklardır. Onların heveslerini kırmadan öğrenmelerini sağlamak önemlidir. Kuşku ve evham ise gereksiz yere insanı yoran ve kararsızlığa iten duygulardır. Kişi kendisine ve başkalarına güvenmeyi bilmeli, bunu yaparken kötü düşüncelerden uzaklaşmalıdır. Yerinde olmayan korkular insanı istemediği şeyleri yapmak zorunda bırakarak pişmanlığa neden olur. Bu yüzden merak, korku, evham ve kuşku ölçülü davranmayı gerektiren davranışlardır. Çocuk, başkalarına karşı dikkatli olmalı ancak aklını ve düşüncelerini saydığımız duyguların esiri yapmamalıdır.

Masallardaki değer ve iletiler ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde Eflatun Cem Güney'in masallarında hırslarından arınmış ve kıskanç olmayan insanların ellerindekilerle yetinerek mutlu olacakları ifade edilir (Erdoğan, 2017). Cahit Zarifoğlu'nun masallarında kanaatkâr olunması gerektiği hırs duygusu ile daha çoğuna sahip olmak isteyen masal kahramanlarının tavır ve davranışları üzerinden verilir (İşnas, 2011).

B100-B149. Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

B100. Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner. (1/81, 1/103, 2/48, 7/100, 7/117, 8/65, 8/80, 8/126)

İncelenen masallarda kıskançlık ve hırslarına yenik düşen kahramanlar genellikle üvey anne ve babalar, yöneticiler, kardeşler ve para düşkünü kimselerdir. Açıl Kabağım Açıl kitabında üvey babanın üvey kızına olan kıskançlığı ve sonunda cezalandırılması ele alınır. Ayşe, üvey babası tarafından evde istenmez ve annesi kızını gönderir. Ayşe, yolda karşılaştığı kedilere yardım eder ve bu iyiliğinin karşısında mükâfatlandırılır. Heybesinden değerli kumaşlar ve altınlar çıkar. Eve döndüğünde üvey kızı Ayşe'nin heybesinden çıkan mücevherleri gören baba bu durumu çok kıskanır ve kendi kızı Fatma'yı da evden göndermek ister. Ancak Fatma kedilere kötü davranır. Hediye aldığını düşündüğü heybeden yılanlar çıkar:

“Babası kadına: “Kızını nereye gönderdiysen Fatma'yı da gönderelim bu bilezikten o da alıp gelsin,” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 103).

Buradan çıkarılacak bir diğer ders ise ne olursa olsun hiçbir annenin yavrusuna kötülük yapmaması gerektiğidir. Anne, çocuklarını üvey babalarına ezdirmemeli ve her zaman onlara sahip çıkmalıdır. Aynı kitapta komşusunun sihirli kabağını kıskanarak onu çalıp kaçan bir adamın sonu gösterilir:

“Adam: “Kabağı almaya geldim, benim kabağı getir!” Komşu: “İftiracı! Ben hırsız mıyım?” diye bağırmış. “Defol kapımdan! Bir daha seni burada görmek istemiyorum!” Adam: “Vur sopam vur!” demiş. Anında sopa havalanmış, komşunun kafasına inmeye başlamış... O elleriyle kafasını korumaya çalışıyor, sopa yine de vuracak bir yer buluyormuş, komşu içeri kaçıyor, sopa ardını bırakmıyormuş. Sonunda bağırmış: “Durdur sopanı, götür kabağını!” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 81).

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında padişah karısı ölünce bir kadınla evlenir. Kadın üvey oğlunu kıskanır ve kendi oğlunu şehzade yapabilmek için ona bir tuzak kurar. Ancak kurduğu tuzağa kendi oğlu düşer:

“Kadın: “Duur!” diye bağırmış. Kardeşini tutmaya çalışmış; ama çocuk kuyunun içine yuvarlanmış. Vücudu delme deşik olup oracıkta can vermiş. Üvey ana öfkeden deliye dönmüş: “Senin yüzünden,” diye bas bas bağırmış” (Feyzioğlu, 2012a, s. 48).

İrustu ile Ak Kağan kitabında bu iletiyi destekleyen iki örnek bulunmaktadır. Masalda kardeşlerini kıskanıp onlara kötülük yapan Çelmeş'in başına gelenler anlatılır:

“Hemen oracıkta Çelmeş'i bağlamışlar, biri başında beklemiş, biri odun toplamış, onu ateşe vermişler. Çelmeş, yanmış, bitmiş, kül olmuş. Başında beklemişler, bir daha Çelmeş gözlerini açamamış” (Feyzioğlu, 2009d, s. 100).

Aynı kitapta bir adam ağaç kesip odun toplarken baltasını suya düşürür ve çok üzülür. Onun hâline acıyan su perisi adama altın ve gümüş iki balta verir. Bunu öğrenen arkadaşı onu kıskanarak aynısını yapmak için su kıyısına gider. Su perisi, adamın ne yapmak istediğini anlar:

“Su perisi gülümseyerek adama nanik yapmış, suya dalıp bir daha çıkmamış. Adam ağlaya ağlaya eve baltasız yollanmış” (Feyzioğlu, 2009d, s. 117).

Makam ya da para sahibi olmanın da bazen insanların kıskançlığının önüne geçemeyeceğine dair bir örnek Murkumomo ile Çomotay kitabında verilmektedir. Masalda hakan, bir adamı cezalandırmak üzere celladı görevlendirir. Adam, cellada elini çabuk tutmasını ve hemen ölmek istediğini söyler. Bunun nedenini soran hakana, cennetin hakanının öldüğünü ve bir an önce oraya gidip cennetin yöneticisi olmak istediğini söyler:

“Hakan'ı baştan aşağı bir kıskançlık sarmış. ‘Cennete hakan olmak ufak bir olay değil, burada hakan olmaktansa cennette ölümsüz hakan olmak daha iyi değil mi?’ Derhal cellada buyruk vermiş: “Hırsız serbest bırakın, çabuk beni asın!” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 65).

Görüldüğü gibi gereksiz hırslar insanı canından bile edebilir. Akılsızca davranıp kıskançlığa yenik düşmek elimizdekileri de kaybetmememize neden olabilir. Bu örnekte ülkenin hakanının iktidar için canını verecek kadar şuursuzca davrandığı gösterilerek okuyucuya hırsın insana nasıl zarar verebileceği mesajı verilir. Yine aynı masal kitabında para hırsıyla elindekilerden de olan bir tüccarın başına gelenler anlatılır. Alican, babasının verdiği yüz altınla ticaret yapmak üzere yollara düşer. Yolda başka tüccarlarla tanışır. Alican'ın sahip olduğu altınları gören bir tüccar bu durumu hazmedemez:

“Tüccar: ‘Biz bu kadar yol alacağız, kent kent dolaşacağız, yine de bu kadar para kazanamayacağız’ diye düşünerek Alican’ı kıskanmış. Kervan yolculuğuna ara verince bir kâğıt kalem çıkarıp karısına bir mektup yazmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 80).

Başka bir örnekte ise Çomotay’ın karısı kocasına ihanet eder. İhanet ettiği adam ülkeye hakan olmak ister, bunun şartı ise sihirli kuş Murkumomo’nun taşlığını yemektir. Taşlığı, kadının oğulları Hamit ile Mecit’in yediğini öğrenen adam büyük bir kıskançlık duyar. Kadından bir şey ister bunu yapmazsa ihanetlerini herkese duyuracağını söyler:

“Hamit ile Mecit’i öldürteceksin, ikisinin de yüreğini bana göstereceksin, o zaman inanacağım, bu ülkenin hakani ben olacağım” (Feyzioğlu, 2009e, s. 126).

B101. Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir. (1/69, 7/17, 7/73, 8/34, 9/63, 9/155, 15/103)

Masallarda da günümüzde olduğu gibi güzel değerlere sahip insanlara karşı duyulan kıskançlıklar ele alınır. İrustu ile Ak Kağan kitabında yetenekli bir çocuğun kıskanılması anlatılır. Ak Kağan, zekâsından etkilendiği ve üstün yeteneklerini fark ettiği İrustu’yu saraya getirir ve yardımcılarını tanıtır:

“Kağan: “Bakmayın onun küçüklüğüne. O, otların, çiçeklerin dilinden anlar. Ona iyi bakın, ona akıl danışın!” demiş. Kendi işine dalıp gitmiş. Yardımcıları İrustu’yu kıskanmışlar. Kağan’ın çocukları ile tanıştırmamışlar” (Feyzioğlu, 2009d, s. 17).

Kıskançlık aile üyeleri arasında da görülebilir: Yine aynı kitapta maddî ve manevî olarak iyi durumda olan ağabeylerini kıskanan bir adam olan Çelmeş’in kardeşlerine bile kötülük yapabileceği şu ifadelerle anlatılır: “Çelmeş, evlenecek para bulamaz, kardeşlerini kıskanmış. Onlara bir tuzak kurmayı aklına koymuş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 73)

Açıl Kabağım Açıl kitabında yoksul bir karı kocaya hediye olarak sihirli bir kabak verilir. Çift, bu kabakla komşularına bir ziyafet çeker. Kıskanç bir komşu kabağı görür ve hain bir plân kurar:

“Konukluk bitmiş, ayrılık vakti gelmiş. Geldikleri gibi sırayla ayrılmaya başlamışlar. Hırsızlıkta ünlü bir komşu kaşla göz arasında kabağı paltosunun altına almış, karanlığa karışmış. Sen sağ ben selamet” (Feyzioğlu, 2009a, s. 69).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir ülkenin hakanı dürüst davrandıkları için üç genci kutlar. Bu durum vezirin hiç hoşuna gitmez:

“Hakan: “Üçünüz de ne anlattınızsa gerçeği anlattınız. Sizi kutlarım, sizi çok sevdim.” Üç yiğidin üçünü de kucaklamış. Vezir üç yiğidi çok kıskanmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 34).

Öksüz Oğul kitabında mesleğinde başarılı olan insanların da kıskanılacağı şu ifadelerle gösterilir: “Ressam Onanda bunu çok kıskanır, usta yontucuyu bu dünyadan göndermek için çareler ararmış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 155).

Aynı kitapta kağanın karısı ülkedeki bilge Ak Tunga’yı kıskanır ve ona kötülük yapmak ister:

“Bir gün kağanın karısı kağana: “Ak Tunga oğlumuzu bütün bildiklerini öğretti,” demiş. “Bu akşam ona bir ziyafet verelim, etkili bir zehir içirelim, ölsün. Ülkede tek bilge kişi bizim oğlumuz kalsın.” demiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 63).

Masallarda olağanüstü özelliklere sahip kişilerin kıskanılması da ele alınır. Bu kişileri kıskanan kötü kahramanlar, onları ele geçirmek için hilelere başvururlar. Yarım Horoz Kardeş kitabında ağladıkça gözlerinden inciler dökülen bir kızı kıskanan kişilerin ona yaptıkları kötülükler anlatılır:

“Annesi ile babası kızı kimseye göstermemişler. Ama bu haber çabuk yayılmış, herkeste bir kıskançlık başlamış” (Feyzioğlu, 2012g, s. 103).

B102. Korku ve baskı insanları yalana iter. (2/62, 13/63)

Şirince Şeşen kitabında Mircan isimli bir kız soyunup ırmağa girer. Elbiselerini alacağı sırada kendisini sualtı dünyasının hakanı olarak tanıtan yılanı görür. Yılan elbiselerini vermenin karşılığında onunla evlenmesini ister. Kız, çaresizlik ve korkudan bu teklifi kabul eder. Eve döndüğünde başına gelenleri annesine anlatır. Verdiği sözü istemeden de olsa tutar:

“Mircan ellerini ovuşturarak başına gelenleri anlatmış. Telaş içinde: “Ne olacak şimdi? Ağzımdan evet çıktı, yılanı söz verdim.” demiş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 63).

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bir gece tüccar ve kızları yemek yerken kapı çalınır ve korkunç bir dev karşılına çıkar. Dev, adamın canını bağışlaması karşılığında büyük kızıyla evlenmek istediğini söyler. Tüccar çaresizce bu isteği kabul eder. Kız da devden korktuğu için onun buyruklarını yerine getirmiş gibi yaparak ona yalan söyler:

“Tüccar şaşırılmış, hım kım etmiş, itiraz için söz aramış. Daha ağzından söz çıkmadan dev öylesine gürelemiş ki adam korkuyla kızını getirmek zorunda kalmış” (Feyzioğlu, 2012a, s. 62).

B103. Fazla evham, insanı huzursuz eder. (10/167)

Fazla evhamlı olmanın insanı huzursuz edeceğine dair masalarda bir ileti karşımıza çıkar. Bu ileti Pürüş Batur ile Aksıla kitabında cimri bir adamın elindekileri kaybetme korkusunun anlatıldığı bir örnekle verilir. Adam böyle düşünceler içindeyken karşısına çıkan bir adam ona hayatının dersini verir. Cimri adam böylece gereksiz korkuların hiçbir faydası olmadığını anlamış olur:

“Ya birden önüme hırsızlar çıkar da torbamı elimden alırlarsa ben ne yaparım? On buçuk kuruşum havaya savrulup gitmez mi?” diye düşünmüş. İçine korku dolmuş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 167).

B104. Gereğinden fazla meraklı olmak, insana zarar verebilir. (1/12, 1/42, 9/136)

Bu ileti Öksüz Oğul kitabında şöyle geçer. Tay, kendisini yiyeceğini söyleyen kurda bir tuzak kurar. Geçidin sonundaki vadide çok fazla canlı yaşadığını, isterse onu oraya götürebileceğini söyler:

“Kurt, geçidi merak etmiş. Bir binici gibi tayın sırtına atlamış. Tay alıp onu vadinin geçidine doğru götürmüş. Fakat kurdun uykusu gelmiş, gözleri kapanıvermiş. Tay dikkatlice kurdu sırtından indirip geri dönmüş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 136).

Fazla meraklı olmanın insanın başına getirebileceklerinin yanında kişiyi hasta etmesi de masalarda iki kez yer alır. Açıl Kabağım Açıl kitabında bu ileti örneklendirilir.

Padişah kızı bir gün bakışları insana benzeyen bir güvercin görür. Kız, bu güvercinden çok etkilenir, onu yakalamak ister ama güvercin elinden kaçar:

“Kız o kadar merak etmiş, o kadar merak etmiş ki düşünme düşünme yemeden içmeden kesilmiş. Sonra hastalanıp yataklara düşmüş. Ne hekimler işe yaramış ne ilaçlar” (Feyzioğlu, 2009a, s. 12).

Aynı kitapta padişahın kızı Hüsnü Yusuf isminde birinin güzelliğinden bahsedildiğini duyar ve durdurulamayan bir merak içerisine girer:

“Padişah kızı bu konuşmaları duyar da merak etmez mi? ‘Acaba kim bu Hüsnü Yusuf?’ diye koşup adamlardan sormak istemiş. Fakat yer yarılmış sanki adamlar içine girmiş. Kimse ortalıkta yok. Kız düşüncelere dalmış. Öyle düşüncelere dalmış ki; yemeden içmeden kesilmiş. Bir deri bir kemik” (Feyzioğlu, 2009a, s. 42).

Bu iletinin verilmesindeki amaç, çocuğun merak duygusunu köreltmek değildir. Çocuğu başlarına gelebilecekler konusunda uyarmak ve gereğinden fazla meraklı olmanın sonuçlarını göstermek adına hatırlatma yapılır.

B105. Korkunun ecele faydası yoktur.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B106. Sağlıklı düşünemeyenler, çözümü çok basit olan sorunları bile, çok karmaşık bir hâle getirebilirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

4.6.3.1 Kıskançlık, Şans, Korku, Evham ve Merak ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelenen masalarda kıskançlık, şantaj, evham ve gereksiz merak kötü davranışlar olarak ele alınmış ve bu davranışları yapan kahramanların başlarına gelen olumsuzluklar verilmiştir. Bu bağlamda bahsettiğimiz davranışları yapanların kötü durumlarla karşılaşacağı örneklerle sunulmuş, çocuğun bu davranışlardan etkilenmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Kıskançlığın insana zarardan başka bir şey vermeyeceği, bunun yerine çalışarak kazanmanın gerektiği anlatılmıştır. Özellikle aile

bireyleri ve aileye sonradan giren kişilerin kıskançlıkları gösterilmiştir. Yeri geldiğinde cesur olunması ama gereksiz maceralara girmenin yanlış olduğu gösterilmiş ve meraklı olmanın sadece öğrenmenin bir parçası olarak ele alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Masallarda bu kavramların değinildiği yirmi bir ileti saptanmıştır. B100 maddesindeki ileti sekiz, B101 maddesindeki ileti yedi, B102 maddesindeki ileti iki, B103 maddesindeki ileti bir, B104 maddesindeki ileti üç kez örneklendirilmiştir. B105 ve B106 maddelerindeki iletilere dair örnek tespit edilmemiştir. Bu başlık altındaki iletilerden üzerinde en sık durulan kavram kıskançlıktır. Kıskanç insanların en büyük zararı kendilerine verdiği ve bu kötü duyguya esir olan kişilerin yaptıklarının kendilerine geri döneceği örneklerle gösterilmiştir.

4.6.4 Öz Eleştiri

Öz eleştiri yapmak ve hatalardan ders çıkarmak, kişinin olgunluğunu gösteren davranışlardır. İnsanın hata yaptığında bunu kabullenmesi gerekir, aksi durumda hata yapmaya devam eder. Özellikle çocuklara örnek olmak isteyen büyükler gerektiği hâllerde öz eleştiri yapmaktan kaçınmamalıdır. Bu davranışı benimseyen çocuk hatalarıyla yüzleşir ve yaptıklarının sorumluluğunu taşıyabilen bir birey olarak yetişir. Yanlış veya eksikliklerinin farkına varan kişi gelişime ve değişime açık demektir.

Fakir Baykurt'un masallarında hatalardan ders çıkarmayla ilgili iletilere yer verdiği görülür. Baykurt, insanoğlunun fıtrata gereği hata yapmaya meyilli olduğunu, kişilerin hata yapabileceğini gösterir. Hatalardan ders çıkararak özür dilemesini bilmek gerektiğini vurgular (Kılıç ve Yılmaz, 2018).

B150-B199. ÖZ ELEŞTİRİ

B150. Öz eleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir. (12/89)

Bu ileti çalışmamızda ele aldığımız masallarda bir kez verilmektedir. Şah Abbas ile Şah Banu kitabında öz eleştiri yapan bir adamın başka bir kişiye de bunu yapmasını tavsiye ettiği görülür. Kendisini çok beğenen bir adam bir gün dünyada kendisinden güçlü bir insan olmadığını söyler. Karısı, adamın sürekli kendisini övmesine dayanamaz ve kocasını evden kovar. Adam, karısına en güçlü insan olduğunu ispat etmek için yollara düşer. Yolda kendisinden daha iri insanlar olduğunu görür ve

onların eziyetlerine maruz kalır. Adamların elinden kaçarken yardımsever bir kişiye rastlar ve başından geçenleri ona anlatır:

“Olur böyle şeyler. Ben de senin gibi bir zamanlar dünyaya sığmadığımı sanırdım. Ta ki daha güçlü bir yiğit ile karşılaşınca dek. Bana öyle bir ders verdi ki kuzu gibi oldum. Eğer sen de dersini aldıysan karına geri dönebilirsin” (Feyzioğlu, 2012e, s. 89).

B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir. (1/71, 1/77, 3/93, 9/139)

Cadı ile Çilbik kitabında bülbülün kendisine birden fazla ders vermesine rağmen akıllanmayan bir çocuğun başına gelenler gösterilir. Çilbik, avcılığa merak salar. Avlamak istediği bir bülbül Çilbik’e üç öğüt vereceğini, sonra kendisini vurmasını söyler. Avcı merak eder, bülbül öğütlerini sıralayıp Çilbik’in elinden kurtulur. Çilbik, bu sırada düşer ve bülbülden yardım ister. Kuş, onun gibi akılsız bir kişiye yardım edemeyeceğini, onun gibi kimseler için hiçbir ilaç olmadığını söyler:

“Çilbik inilti içinde sormuş: “Neden benim için ilaç yok?” “Sana üç öğüt verdim, hiçbirinden ders almadın.” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 93).

Açıl Kabağım Açıl kitabında ise başlarına gelenlerden ders almayıp aynı hataya düşen bir karı kocanın yaşadıkları anlatılır. Fakir bir karı koca kendilerine kutlu bir dede tarafından verilen sihirli bir kabağı, ardından da sihirli bir eşeği çaldırırlar:

“Kadın: “Biz hiç akıllanmayacağız ey erim,” demiş. “Kazandık, yığdık ona buna yedirdik. Bir kabak geldi, elden gitti. Şimdi de eli böğründe kalıverdik.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 71).

Fakir karı koca kabakları elden gittikten sonra sihirli eşeklerini de çaldırırlar:

“Bu akılsız başımız yüzünden her şeyi yitirdik. Şimdi eli boş günü kara. Ne yapacağız?” (Feyzioğlu, 2009a, s. 77).

Öksüz Oğul kitabında kendisini yemek isteyen kurdu birkaç kez oyuna getiren tayın ifadesi bu iletiyi destekler:

“Tay: “Ben sana dört kez yaşama fırsatı verdim, sen dinlemedin!” diye kişnemiş. Arka ayaklarıyla kurdu çiftlemiş, kurt oracığa düşüp bir daha kalkmamış, böylece tay canını kurtarıp Ak Çay’a su içmeye gitmiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 139).

4.5.4.1 Öz Eleştiri ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Öz eleştiri yapabilen birey, aynı hatalara defalarca düşmekten kurtularak akılcı bir davranış sergiler. Masalarda hatalarından çıkarım yapmayan kahramanların aynı oyuna birkaç kez düştükleri ve yine de akıllanmadıkları gösterilir. İnsanların başlarına gelen olaylardan ders almayı bilmeleri ve bundan sonra ona göre davranmaları gerekmektedir. Olaylardan gereken sonucu çıkarmayan kişiler defalarca yanlış düşmekten kurtulamazlar. Gerçek hayatta da insan aynı oyuna iki kez gelmemeli hatta bazen başkalarının yaşadıklarından da kendine pay çıkarabilmelidir. Çalışmamızdaki masalarda öz eleştiri yapma ve olaylardan ders alma ile ilgili beş ileti örneklendirilmiştir. İncelememizde masalarda B150 numaralı ileti bir, B151 numaralı iletinin dört kez örneklendirildiği tespit edilmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında öz eleştiri ile ilgili iletilerin diğerlerine oranla az sayıda olduğu görülmüştür. Öz eleştiri ile ilgili insanların hatalarından ders çıkarması gerektiği vurgulanır. İnsanın aynı hataya düşmesinin yanlış olduğu, öz eleştiri yapmanın kişiyi doğruya götüreceği gösterilir.

4.6.5 İyilik-Kötülük, Haklılık-Haksızlık

Masalarda gerçek hayatın yansımaları ele alınır ve çocuk bu sayede iyi ile kötünün, doğru ile yanlışın mücadelesini görerek zıtlıkları tanır (Karatay, 2007). İyilik ve kötülük savaşının anlatıldığı bu türde galip olanlar hep iyilerdir. Kötüler yaptıklarının sonucunda bazen gülünç duruma düşürülür bazen de cezalandırılırlar. Gerçek hayatta da toplumun isteği ve beklentisi bu yöndedir. Bu durum çocuklara hiçbir kötülüğün cezasız kalmayacağını ve iyiliğin daima kötülüğün üstesinden geleceğini gösterir. Masalarda iyiler, kötüler karşısında galip gelirken herhangi bir sosyal statü, güç ya da kaba kuvvete başvurmazlar. İyilik, üstün güçleri olan yaratıkları da büyü yapan kötü kalpli insanları da hatta ülkenin en güçlü kişileri olan padişahları da dize getirir. Masalarda genellikle padişahların cezalandırıldığının gösterilmesi, kimsesiz bir Keloğlan’ın herkese pabucu ters giydirmesi, iyiliğin bütün güçlerden üstün olduğunu ve hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağını hatırlatmaktadır. (Sakaoğlu, 2012).

Çocuğa masallarla birlikte doğru davranış örnekleri sunulmalıdır. Bu yüzden kötüler cezalandırılırken şiddet ve ölüm kavramlarının gösterilmemesi doğru olacaktır. Önemli olan herkesin -kötülerin bile- topluma kazandırılması ve doğru yolu bulmalarının sağlanmasıdır. Asıl özlenen sonuç bu olmalı, bireylerin intikam almak yerine bağışlayıcı ve hoşgörülü bir tavır takınmaları gerekmektedir (Yavuz, 2009). Masallarda iyilerin kötülerini bağışlaması ve herkesin mutlu sona ulaşması aslında eğitsel yönden doğru olsa da buna dair örnekler oldukça azdır.

İyilik, insanları birbirine bağlayan en kuvvetli bağlardan biridir ve bu değer insan olmanın temel erdemlerindedir. Yapılan iyiliğin er geç sahibine geri döneceği bilinmeli, bunun yanında iyilik yaparken bir karşılık beklenmemelidir (Yılmaz, 2013). Çocuk iyilik yaptıkça mutlu olacağını farkına varmalı, masal kahramanlarının iyiliklerinin mükâfatlandırıldığını gördükçe de bu olumlu davranışı artırma yoluna gitmelidir. Bu bakımdan masallarda iyilerin kazanacağı ve ödüllendirileceği iletisinin sıkça verilmesi oldukça önem arz etmektedir. Eflatun Cem Güney'in masallarında iyilik, insanı mutlu eden bir davranış olarak gösterilmiş ve iyiliğin karşılıksız yapılması gerektiği belirtilmiştir. Pek çok masalda yer alan iyiliğin bir süre sonra karşılığının alınacağı vurgulanmıştır (Erdoğan, 2017). Mevlâna İdris Zengin'in masallarında iyiliğin insanın doğasında olan bir özellik olduğu, bilhassa çocukların iyilik yapmak için can attıkları ifade edilir (Kılınc, 2014). Fakir Baykurt'un masallarında ise iyi ve kötünün daima bir arada olacağı ve iyiliğin kıymetinin bu sayede bilineceğinin altı çizilmiştir (Kılınc ve Yılmaz, 2018). İyiliğin evrensel bir değer olduğu çocuklar için üretilen eserlerde sıkça kullanılmasından anlaşılabilir. Çeviri çocuk klâsiklerinde "iyilik" ile ilgili iletilerin en fazla verilen iletiler olması da bu düşünceyi destekler niteliktedir (Kılınc, 2010). İyilik kavramı tüm masalarda işlenen bir konudur ancak burada iyiliğin masallarda hangi yönlerden verildiğini ele almamız doğru olacaktır.

Masallarda en sık verilen iletilerden biri de adaletin er geç tecelli edeceği ile ilgilidir. Adalet, hak kavramı ile ilişkili olup hakkın gözetilmesi ve haklı ile haksızın ayırt edilmesi ile sağlanır. Bu kavram, toplumda ilişkileri düzene sokan ve dengeleri sağlayan bir değerdir. Küçük yaşlardan itibaren çocuğa aşılması gerekmektedir. Haklı ile haksızın ayırt edilmesi adalet değeri ile sağlanır. Adalet insan ilişkilerini düzene sokan bir değerdir. Çocukların kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde olup

başkalarına saygılı olması yaşanılabilir bir dünya için gereklidir (Erdoğan, 2017) Haklı olanın mutlaka bir gün hakkını alması masalda istenen sonuçlardan biridir. Bu ileti iyiliğin kazanması ile de ilgilidir. İyilerin kazanması ve haklı olanın hakkını alması masallardaki adalet kavramına vurgu yapmaktadır. Çocuklar, sınavlara sabrederek ödüllendirilen, emeklerinin karşılığını almaya çalışan, üvey anne ve babalardan çeken, elindekini kaybedip yeniden elde etmeye uğraşan ve girdikleri türlü mücadeleler sonucu güzele ulaşan kahramanları hak ettikleri değerlere kavuşmuş görmek isterler. Çünkü masallar aslında ne kadar olağanüstü de olsalar toplumların yaşayış ve beklentilerinden izler taşıyarak bizlere ideal yaşam düzeninin nasıl sağlanacağına dair yol gösterirler.

Adalet kavramı masalarda çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Önemli masal derleyicilerinden Eflatun Cem Güney'in eserlerinde çocukların başkalarının haklarını gözeten bireyler olmaları gerektiğine dikkat çekilmiş, adil olmanın bencilliğin önüne geçilmesini sağlayarak huzurlu bir dünya yaratacağı anlatılmıştır (Erdoğan, 2017). Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında da adalet kavramına dair örnekler bulunur ve adaletin toplum hayatında düzeni sağladığından bahsedilir (Taşkıran, 2015). Baykurt'un, masallarında padişah-halk, bey-köylü, zengin-fakir çatışmalarına yer verilerek adaletin ayırım yapmadan herkese uygulanması gerektiği vurgulanır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Kültürümüzde önemli bir yeri olan Keloğlan masallarında da Keloğlan, -bazen olumsuz özellikleri verilse de- kimsesiz ve güçsüz olmasına rağmen hakkını sonuna dek arayan birisi olarak gösterilir (Erdal, 2016). Görüldüğü gibi bu değer hem yapma hem de anonim masalarda sıklıkla işlenir.

B200-B249. İyilik-Kötülük, Haklılık-Haksızlık

B200. Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve Tanrı iyilerin yardımcısıdır. (13/18, 15/64)

İyiler masalarda genellikle haksızlığa uğrayan kişilerdir. Bu kişiler ne kadar yalnız gibi görünseler de Tanrı onların her zaman yanında olmuştur. Masalarda bununla ilgili örneklere rastlanır. Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında çok iyi kalpli, çalışkan ve oldukça yoksul bir çocuk olan Yanık, balıkçının yanında çalışarak evine yemek götürmeye başlar. Yanık, balığı yerken balığın içinden bir boncuk çıkar. Bu boncuk, dilekleri yerine getiren bir boncuktur. Yanık, dilek boncuğunu saklar. Dilek boncuğundan zamanında kendisini kandıran cambazlara satacağı balıkları fareye

dönüştürmesini ister. Dilek boncuğu bunu kabul eder ve Yanık, cambazlardan intikamını almış olur:

“Boncuk: “Kırma beni Yanık kardeş! Dilek boncuğu derler bana. Dilinin altına koy, beni sakla. Dilediğin an bir gün işine yararım.” Yanık gerisini dinleyememiş, sevinçten yere göğe sığmaz olmuş, ala boncuğu dilinin altına koymuş. Boncuk, dilinin altında bir sır olmuş” (Feyzioğlu, 2015, s. 18).

Yarım Horoz Kardeş kitabında babası tarafından bir yılanla evlendirileceği için çok üzgün olan kızın rüyasına bir dede girerek kıza yol gösterir. Kız, bu dedenin dediklerini yapar ve aslında evlenmek istemediği kişinin çok yakışıklı bir genç olduğunu görür:

“Babası öyle bir azarlamış ki; kız sesini bile çıkaramamış. Kendi kendine ‘kendimi öldürürüm’ diye karar vermiş. Günlerce uykusuz kalıp son gece derin bir uykuya dalmış. Bir evliya çıkıp rüyasına gelmiş. “Bu kadar mutsuz olma çocuğum!” demiş. “Söyle babana, dokuz entari alsın sana. Seni verince yılan, korkmadan var git saraya. Yılan diyecek nedir böyle kat kat giymişsin, tombalak olup şeklini yitirmişsin. Hemen sor ne yapmamı istersin? O diyecek çıkar entarini sen de dersin soyun derini. O derisinden çıkacak sen de çıkarırsın en üstteki entarini.” demiş” (Feyzioğlu, 2012g, s. 64).

B201. Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener. (2/31, 2/74-75, 3/28, 5/46, 5/87, 6/22, 6/90, 8/143, 9/86, 9/124, 10/35, 10/72, 10/129, 11/21, 11/49, 11/70, 12/15, 12/26, 12/64, 12/75, 13/133, 14/23, 15/25, 16/69, 16/129)

Bu ileti, incelenen masal örneklerinde yirmi beş kez geçmektedir. Masalların ele aldığı olaylar iyilerin kötüler karşısında galip gelmesi olduğu için bu sayı tesadüf değildir. Masalarda kötüler cadı, dev, şeytan ve canavar şekillerinde karşımıza çıkabildiği gibi sahtekâr, kötü kalpli ve yalancı insanlar olarak da sunulabilir.

Hayalî yaratıklardan biri olan devler, masalarda yer alan güçlü, açgözlü ve akılları kıt yaratıklardır. Devler görünüşleri ve korkunç davranışları ile birbirlerine benzeyen ve genellikle kahramanların karşısına bir engel olarak çıkan varlıklardır (Yücel, 1998). Devler, masalardaki kötü kahramanlar olarak nitelendirilebilir. Devlerin

kendilerinden güçsüz oldukları hâlde iyilere karşı yenilmeleri Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında örneklendirilir. Dev, üç kız kardeşten ikisini kaçıır ve sarayına saklar. Diğer kız, kardeşlerini kurtarmak için devin yanına gider ve devi kandırarak onu bir şişenin içine hapseder. Dev, küçük kızdan kendisini kurtarmasını ister:

“Dev: “N’olur, acı bana. Canımı bağışla. Kardeşlerini sarayın altındaki bodrumda bulacaksın! Git onları çıkar, canımı serbest bırak!” Küçük kız derhal bodruma inmiş, gizli odayı bulmak için oradan oraya koşmuş. Sonunda kardeşinin ikisini de kurtarıp yukarı getirmiş. Şişeyi yere vurup paramparça etmiş. Dev oracıkta can vermiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 74-75).

Cadılar da masal dünyasının kötü kahramanlarındandır. Çirkin görünüşlü ve kötü kalpli olan cadı kadınlar genellikle büyü yaparak iyileri yenmeye çalışırlar. Bazen de masallardaki kötü kahramanların cadılardan yardım isteyerek onlarla iş birliği yaptıkları görülür. Cadı ile Çilbik kitabında cadının bir çocuk tarafından nasıl alt edildiği gösterilir. Burada, çocuklara kötülüğün karşısında herkesin durabileceği, önemli olanın “iyilik” olduğu anlatılmaktadır. Zamanın birinde bir hakan, Çilbik ’ten ülkede meşhur olan cadı kadını kendisine getirmesini ister. Çilbik, cadıyı kandırarak bir kutuya hapseder ve hakana götürür. Cadı, bu duruma çok sinirlenir:

“Cadı: “Ah Çilbik! Ah Çilbik!” diye bağırmış. “Seni elime geçirirsem, görürsün!” Bir sağa koşmuş, bir sola... Sonunda onu ağacın üstünde bulmuş. Hırsla ağaca tırmanmaya başlamış. Çilbik çıkmış, o çıkmış, Çilbik çıkmış, o çıkmış. Tam tepeye yaklaşırken Çilbik kum torbalarını cadının yüzüne boşaltmış. Cadı elleriyle gözlerini kapatırken ağaçtan aşağı yuvarlanmış. Bir daha kalkamamış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 28).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında kötü yürekli bir padişahın nasıl cezalandırıldığı gösterilir. Zalim padişah, fakir bir köylü olan Tuku’ya tüm sarayın eşyalarını bir öküz arabasıyla çekebilirse kızını onunla evlendireceğini söyler. Tuku, bunu kabul eder. Kimse bunu başaramayacağını düşünse de genç adam, öküzlerle birlikte arabayı hareket ettirmeyi başarır. Bunu gören padişah, duruma itiraz eder:

Padişah: “Durdurun arabayı, durdurun!” Kimse yerinden kıpırdamamış. Padişahın kendisi öküzlerin önüne koşmuş. O sırada beklenmedik bir şey olmuş. Gelan,

boynuzlarını padişahın karnına takıp nasıl fırlatmışsa padişah yere çakılmış. Çoyan üstüne çıkıp onu çiğnemiş, oracıkta padişah ölmüş” (Feyzioğlu, 2009c, s. 87).

Bazen kötülerin cezasını toplum verirken bazı masallarda da bu kişilerin akıbetleri gösterilmez. Önemli olan iyilerin kazanması ve mutluluğudur. Murkumomo ile Çomotay kitabında karısı ve başka bir adam tarafından haksızlığa uğrayan Çomotay masalın sonunda mutlu olur. Kötü kahramanların sonunun ne olduğu ise gösterilmez ve okuyucunun hayal dünyasına bırakılır:

“O kötü yürekli hilebaz adam kentten gizlice kaçmış. Çomotay’ın karısı da kimselere görünmeden saraydan ayrılmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 143).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında kendisine kötülük yapan Han’a zarar veremeyecek kadar iyi olan Aksıla, onun için kötü bir dilekte bulunmaktan kendisini alıkoyamaz. Bu da insanın ne kadar iyi de olsa kötülüğün bir şekilde cezalandırıldığını göstermektedir:

Han: “Ben kimseden akıl alacak değilim!” diye öfkelenmiş. Aksıla: “Ben de hiçbir canlıya kıyacak bir insan değilim,” demiş. “Dilerim karga olup bu sarayın üstüne tünersin. Dilerim uzun yaşar, neleri kayıp ettiğini görüp inlersin.” O anda han karga olup dama tünemiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 35).

Aynı kitapta kötülüğün kaybetmesi ve iyilerin mükâfatlandırılmasına dair bir örnek verilir. Gence kardeş, hakanın kızını devin elinden kurtarır ve ardından kendisini tanıtır:

“Gence kardeş: “Sizi devin elinden kurtaran genç benim,” demiş. Yerde yatan genci göstermiş: “İster o gençle evlenin ister benimle! Gönlünüz kimi isterse!” Kız, oturduğu yüksek yerden hızla inip gence kardeşe doğru koşmuş, koşmuş, kucaklaşmışlar. Hakan ile karısı gözlerine inanamamış, çifte bayram, çifte düğün yaşamışlar” (Feyzioğlu, 2009f, s. 129).

Doğrubay ile Eğribay kitabında Töştük Bey büyülenerek bir ciğere dönüşen ve sonradan büyüsü bozulan canavarı yok etmek için onunla mücadeleye girer:

“Töştük Bey o anda canavarın bütün kollarını birbirine bağladı. Dedesinden kalma kılıcı var gücüyle canavara indirdi. Vuruşmaları hayret verici, kavga dehşetli oldu. Dağlar yerinden sarsıldı, pınarlar çağlayıp aktı. Canavar biraz sonra etkisiz hale geldi; yeniden büzüşüp bir ciğere dönüştü” (Feyzioğlu, 2012c, s. 22).

Öksüz Oğul kitabında Ak Tunga, karısı ile kendisine ihanet eden Kellegöz ’ün tuzağını fark eder:

“Ak Tunga bir köşeye saklanıp beklemiş. Yağ kaynadıktan sonra kazanın kapağını açık bırakmış. Biraz sonra Kellegöz, atmaca kılığında hızla çadırın bacasından aşağı uçmuş. Hızını alamayarak yağ kazanına düşmüş. Ak Tunga derhal onun kanadından tutup çıkarmış: “Kendi kurduğun tuzağa kendin düştün, şimdi git gidebildiğin yere!” demiş. Onu çadırdan dışarı atmış. Fakat o biraz uçup yere düşmüş, bir daha kalkamamış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 86).

Serçe Koyun Avlarken kitabında eşek, kirpi ve horoz arkadaş olup yola çıkar. Karşılarına çıkan bir kurt aralarından birini yiyeceğini, o kişiyi kararlaştırmalarını ister. Eşek, kendisini feda eder ve arka bacağına uzatarak buradan yemeye başlamasını söyler:

“Kurt, kabul etmiş. Eşek arka bacağına birini geri uzatmış, kurt eşeğin karnına dalmış. O anda eşek bacağına indirip kurdu iki bacağına arasında sıkıştırıvermiş. Koç koşup gelmiş, sivri boynuzlarıyla kurdun karnını deşmiş, horoz uçup kurdu gagalayıvermiş. Kirpi, heyecana kapılmış, dikenlerinden birkaç tanesini ok gibi fırlatmış, kurdun gözüne takmış... Kurt, neye uğradığını şaşırılmış. Bir ayağını sürükleyip, dili dışarıda, salyasını akıtarak yara bere içinde kaçıp, yakasını zor kurtarmış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 21).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında kurt, bir bataklıkta duran tayı görüp onu yemeye karar verir. Tay, kurdun kendisini bataklıktan çıkarmasını, yoksa ikisinin de çamura saplanacağını söyler:

“Hak verdi kurt taya. Derhal sarıldı kuyruğa. O çekti, tay geri geri geldi, kurt çekti, tay geldi. Karaya çıktılar. Kurt, tayın boynundan ısırarakken tay bir çifte salladı, kurdu yere yuvarladı. Oradan kaçıp uzaklaştı” (Feyzioğlu, 2009e, s. 15).

Şirince Şeşen kitabında Şalmus Kempir isimli bir cadı, Sersembay ve Altın Kız'ın peşine düşer. Onları yakalayıp yemek istemektedir. Sersembay ile Altın Kız bir dağa tırmanırlar, Şalmus Kempir sivri tırnaklarıyla dağın dibini eşer. Dağ yıkılacakken bir kartal Sersembay'ın yardımına koşar:

“Önce Sersembay kartalın sırtına binip boynundan kucaklamış, sonra Altın Kız binip Sersembay'a sıkı sıkı sarılmış. Kartal kocaman kanatlarını açmış. Havaya kalkar kalkmaz dağ devrilmiş, Şalmus Kempir dağın altında kalıvermiş. Kayalar üstüne yuvarlanmış, bir daha soluk alamamış” (Feyzioğlu, 2012f, s. 133).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında Yanık isimli bir çocuk yakaladığı balıkları pazarda satarak geçimini sağlar. Bir gün balığın karnında dilek boncuğu bulur. Dilek boncuğundan kendisini pazarda kandıran cambazları cezalandırmasını ister. Pazar gittiğinde her zamanki gibi cambazlar etrafını sarıp balıkları çok ufak bir para karşılığında Yanık'ın elinden alırlar. Balıklar bir süre sonra kedi, köpek ve fareye dönüşür:

“Cambazlar ürküntü içinde onları ellerinden bırakmaya çalışmışlar. Ama onlar arttıkça artmış, cambazların etrafını sarmışlar. Kediler tırmalamış, köpekler ısırılmış, fareler gömleklerinin içine doluşmuş... Cambazlar çıldırmış. Oraya buraya koşuşmuş, bağırmış, tepinmiş, çağırmışlar: “Tutun, yakalayın o Yanık yetimi!” Kimse kılını kıpırdatmamış. Kimse yardım etmemiş. Cambazlar pazardan kaçıp gitmişler; köpekler, kediler, fareler onları kovalamış, bir daha pazar yerine dönememişler” (Feyzioğlu, 2015, s. 23).

Yarım Horoz Kardeş kitabında herkese kabadayılık yapan bir adama karısı beddua eder. Yolda bela aramaya giden bu adam karşısına çıkan yaşlı bir dedeye yumruk atar. Zavallı adam yerden kalkar ve kabadayıya yanaşır:

“Adam “Füüü!” diye baş kabadayının yüzüne üfürmüştü, kabadayı anında eşeğe dönüşmüştü. Ceketini semer gibi sırtında, ayakkabıları naldan boz bir eşek” (Feyzioğlu, 2012g, s. 25).

Yartı Kulak kitabında güzel bir kız, Yartı Kulak'ı kandırıp eşeğini çalar. Onların izini bulan Yartı Kulak, kızın kendisi hakkında konuşmalarını duyunca çok sinirlenir:

“Yartı Kulak artık bu kadarına da dayanamamış. Zehirli bir diken koparıp arkadan usulca yaklaşmış. Kimseye görünmeden kızın eteğinden tırmanıp, dikenini sırtına saplamış. Kız cıyak cıyak bağırmaya başlamış: “Ay, ay, bana bir şey yaptılar! Sizi utanmaz ayak takımı, sizi!” Sözlerini tamamlayamadan yere yığılmış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 129).

B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur. (1/36, 3/66, 3/129, 4/117, 4/129, 5/88, 6/35, 7/32, 7/149, 8/101, 8/115, 9/23, 9/72, 10/29, 10/123, 11/15, 11/36, 11/78, 13/106, 13/131, 14/17, 14/72, 15/28, 15/67, 15/108)

Bu ileti incelenen masal örneklerinde en sık geçen iletilerdendir. Dillidüdük ile Altınses kitabında kötü yürekli Kağan, elinden kaçan Altınses’i bulur. Altınses arkadaşı Ütekız’ın arkasına saklanır. Kağan, iki kızı da kamçılıyarak gözlerini morartır:

“Altınses şişenin kapağını açıp Kağan’a su fişkırtmış. Oracıkta Kağan cansız hale gelmiş. İki arkadaş sevinçten birbirlerine sarılmış, ömür boyu arkadaş kalmışlar. O günden sonra bu ülke yeşile boyanmış, çiçeklerin sayısı bilinmemiş, Ütekız’ın adı dilden dile geçmiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 129).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında Tuku, padişahı öldüren öküzlere çok kızar. Ancak bu öküzler Gelan ile Çoyan adında büyü yapılmış insanlardır. Tuku, kendisini sevdiği kızdan ayırmak isteyen kötü kalpli padişahın neden öldürüldüğünü anlar ve bu duruma çok sevinir:

“Tuku, Gelan’ın boynuna sarılmış. O gün düğün başlamış. Padişahın kızıyla evlenmiş. Kızı kulübeye götürmüş. Anasıyla kız kardeşi kavuşmuş, mutlu olmuşlar” (Feyzioğlu, 2009c, s. 88).

Doğrubay ile Eğribay kitabında hakanın kızı hastalığa yakalanır. Hakan, kızını iyileştirene büyük bir ödül vereceğini söyler. Bunu duyan Doğrubay yola koyulur:

“Tez elden yaprakları saraya ulaştırmış. Derhal ezip duyunu hakan kızına içirmişler. Kız, kısa sürede iyileşmiş, kendine gelmiş. Hakan, Doğrubay’ı çağırıp kızıyla evlendirmiş: “Seni kendi yerime hakan dikeceğim,” demiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 35).

İrustu ile Ak Kağan kitabında Ak Kağan amansız bir hastalığın pençesinde olan oğlunu iyileştiren İrustu' ya minnet duyar ve onu ödüllendirmek ister:

“Ak Kağan: “Bundan sonra benim başyardımcım sen ol İrustu,” demiş, saçlarını okşamış, yanındaki bezekli minderi göstermiş: “Senin yerin artık burasıdır!” demiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 32).

Murkumomo ile Çomotay kitabında babasının mezarı başında bekleyerek onun vasiyetini yerine getiren küçük kardeş, ağabeylerinin kendisine kötülük yapmalarına rağmen onları affeder. Ama büyük kardeşler yaptıklarından dolayı büyük bir pişmanlık yaşarlar. Sonunda iyiliklerinin mükâfatını alan genç, Hankızı ile evlenir:

“Hankızı ile küçük kardeşim düğünü başlamış, kırk gün kırk gece sürmüş. İnsanlar, yemiş, içmiş, eğlenmişler” (Feyzioğlu, 2009e, s. 101).

Öksüz Oğul kitabında yaşlı bir adam aşığını kaybeder ve Ak Tunga ile Gök Dalay'dan yardım ister. Bu gençler yaşlı adamın aşığını bulup adama teslim ederler. Yaşlı adam aşığı alır almaz gençleşir:

“Yaşlı adam: “Çok teşekkür ederim size, bin teşekkür,” demiş. “Ben de size bir iyilik etmek isterim. Ne istersiniz?” “Yaşayacak bir yer açın bize yeter. Kaç gündür Karagay Kağan'ın atlıları arkamızda. Canımızı zor kurtardık. Çalışırız, size yük olmayız.” demişler” (Feyzioğlu, 2012d, s. 72).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında Gence Batur isimli bir adam, devlerin elinde bir mağarada esir edilen bilge dedeleri kurtarır. Dedeler, bu gence iyiliğinden ötürü yardım etmek isterler:

“Sen bizi dev esaretinden kurtardın. Biz de sana her zaman iyilik etmek isteriz. Eğer başın dara düşerse, bize bir ihtiyacın olursa, o altın elmaya söyle, biz yardımına yetişiriz” (Feyzioğlu, 2009f, s. 123).

Serçe Koyun Avlarken kitabında bir eşek, iyilik etmek için yollara düşer. Kendisinin neden yollara düştüğünü, bir derdi olup olmadığını soran koça amacını anlatır:

“Bir derdim, bir kederim yok benim. Ama ne demiş atalarımız? Doğanlar ölür ne adı kalır ne sanı, eğer bir iyilik edersen, adın akıllara yazılır. İşte ben de bu yüzden çıktım yola, bir iyilik yapmak yaraşacak bana” (Feyzioğlu, 2009g, s. 15).

Şirince Şeşen kitabında Sersembay, ıssız bir ormanda ilerlerken karşısına bir kurt çıkar. Kurt, bir yiyecek bulduğu için çok sevinir. Sersembay, kurdun hemen kendisini öldürmesini ister. Kurt, Sersembay’ın sesini duyunca çok şaşırır:

“Sen Sersembay değil misin? Hani bana total koyunu vermiştin.” Sersembay da korkuyla gözlerini kırıştırmış: “Evet, benim,” demiş. “Eee, seni iyi ki tanıdım kardeş, az daha boğazımı sıkacaktım.” Koşup Sersembay’ı kucaklamış. “Sen nere, buralar nere? Boğulacaksın bu karlı boranda. Haydi, atla sırtıma, boğazımdan iyi kucakla” (Feyzioğlu, 2012f, s. 106).

Yarım Horoz Kardeş kitabında herkese kabadayılık yapan bir adam kutlu bir dede tarafından eşeğe dönüştürülür. Dede, bu adamı cezalandırmak için eşeği bir oduncuya verir ve sırtına semer vurmaması gerektiğini söyler. Oduncu, eşekle odunlarını taşır, bu durumdan memnun olur ama eşeğe de çok acır:

“A be oduncu neden acıyacaktım? Ben sana dedim, hiç acıma. Sen bilsen bu eşek ne kadar kabadayıdır, yaptığın bütün eziyet ona azdır. Bir hayvan bütün kış ahırda hazırda yedi mi yaza azgın çıkıyor, aykırı işlerin peşinden koşuyor. Buna iyi bir ders, sana da bir iyilik oldu. Benim arzum da buydu” (Feyzioğlu, 2012g, s. 28).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında yapılan iyiliğin karşılık bulacağına dair bir ifade yer almaktadır Yanık isimli bir çocuk tuttuğu balığın içinden ala bir boncuk çıktığını görür. Bu duruma çok sinirlenir. Tam boncuğu kıracakken boncuk dile gelir: “Kırma beni Yanık kardeş! Dilek boncuğu derler bana. Dilinin altına koy, beni sakla. Dilediğin an bir gün işine yararım” (Feyzioğlu, 2015, s. 17).

Açıl Kabağım Açıl kitabında bir avcı, kuşu avlayacağı sırada onu vurmaktan vazgeçer. O anda inanılmaz bir olay olur:

“Kuş uçup yanına konmuş, çırpınıp güzel mi güzel bir kız olmuş. Avcı kızı görünce şaşırılmış, kız ona yanaşmış: “Sen iyi bir insansın, sen canlıları seven birisin. Dile

dilediğini, vereyim muradını!” Avcı ‘devlet kuşu başıma kondu ’ diye düşünmüş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 36).

Cadı ile Çilbik kitabında ise Çilbik bir güvercini akbabanın elinden kurtarır. Aslında bu güvercin çok güzel bir kızdır. Çilbik bu iyiliğinin karşılığını belli bir zaman sonra alır:

“Çilbik, uyanıp da karşısındaki kıızı görünce şaşkına dönmüş: “Sen kimsin, buraya neden geldin?” Güvercin kıızı gülümsemiş: “Hayatımı kurtardığın için teşekkür ederim. Bundan sonra eşin olabilirim.” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 66).

B203. Haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır. (3/103, 4/75, 8/50, 9/46, 9/53, 9/87, 9/166, 10/47, 13/59, 14/63, 16/58)

Masallardaki iletiler incelendiğinde hakkını alması gereken insanların dürüst, çalışkan ve iyi niyetli kişiler oldukları görülür. Hak ve adalet kavramları böyle kişilerle temsil edilir. Cadı ile Çilbik kitabında bir çocuk, hakana babasının temiz yürekli bir köle olduğunu söyler, hakan buna itiraz eder ve çocuğu zindana attırır. Sonunda gerçeği annesinden dinleyen hakan, çocuğu hapisten çıkarır:

“Şimdi anladım sen insan sarrafısın çocuk. Kızımı sana veriyorum, al kabul et!” “Ne demek hakanım! Kızınız kabul ederse, baş tacımdır” (Feyzioğlu, 2009b, s. 103).

Dillidüdük ile Altınses kitabında yaşlı bir adam çocuklarını sınamak için yolun ortasına bir kütük koyar. İki erkek çocuğu kütüğün üstünden atlayıp geçerken kıızı kütüğü kaldırıp keserek odun hazırlar:

“Yaşlı adam çok duygulanmış: “Her şeyi hak eden sensin kızım,” demiş. Kızını sıkı sıkı bağrına basmış” (Feyzioğlu, 2012b, s. 75).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir hakan kızlarıyla evli olan üç kardeşe haksızlık yapar ve onları zindana attırır. İşin doğrusunu sonradan anlayan hakan, ne kadar dil dökse de damatlarını sarayda kalmaya ikna edemez:

“Hakan, bir daha pişman olmuş ama iş işten geçmiş. “Özür dilerim, çok yanlış yaptım,” demiş ama ne Tonguç Batur ne Ortanca Batur ne de Gence Batur sarayda kalmak istemiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 50).

Gerektiğinde insanların kendi hakkından vazgeçerek daha çok hak edenin ödüllendirilmesi ile ilgili bir ileti Öksüz Oğul kitabında yer alır. Ak Tunga, arkadaşı Gök Dalay'ı Kellegöz tehlikesinden kurtarır. Gök Dalay çok duygulanır ve ülkesini birlikte yönetme teklifini Ak Tunga'ya sunar. Ak Tunga bunu kabul etmez: “Ak Tunga: “Hayır!” demiş. “Kağanlık senin hakkın. İzin verirsen çizmelerle sihirli papağı alıp gideyim” (FeYZioğlu, 2012d, s. 87).

Aynı kitapta Karagay Kağan, ülkesini sel felaketinden kurtaran Öksüz Oğul'a yardımcısı olmasını teklif eder:

“Öksüz Oğul utanarak geri çekilmiş. Kuğukız'ı göstermiş: “Ben bir şey yapmadım kağanım. Her şey onun başarısı,” demiş” (FeYZioğlu, 2012d, s. 46).

Bir kağan ülkesinde ne yapılamayacağını sorarak halk arasında bir yarış başlatır. Herkes bu sınavda pek çok cevap verir ancak hiçbiri kağanı tatmin etmez. Küçük bir çocuk olan Molak, kağana ülkesinde neler yapılamayacağını söyler ve onu şaşırtır:

“Benim yurdunda yaşayan en akıllı çocuk sensin,” demiş. “Burada ne yapılmayacağını çok iyi biliyorsun. Ak ırmağın yanından sana büyük bir toprak veriyorum” (FeYZioğlu, 2012d, s. 53).

Ongey Böytük, çok çalışkan ve dürüst bir kişidir. Tek varlığı bir çadır olan bu adama sihirli bir değirmen taşı hediye edilir:

“Bu sihirli taşı bir gün ona kutsal bir kişi getirmiş: “Al Ongey Böytük; çünkü sen çok çalıştın, çok yoruldun,” demiş. “Çünkü sen hiç hile yapmadın, dilinden yalan çıkmadı, hep dürüst kaldın. Bu taşı al, çadırının bir köşesine koy, bu yaşlı çağında rahat et! Sakın kimseye gösterme” (FeYZioğlu, 2012d, s. 166).

Püruş Batur ile Aksıla kitabında Eget isimli bir genç hanın emrini yerine getirmez ve babasını saklayarak onu ölmekten kurtarır. Babasının tavsiyeleriyle hanın zor zamanlarında ona yardım eden Eget sonunda bu yaptıklarının mükâfatını alır:

“Han bu kez Eget'e dönmüş: “Sen de ölümü göze alarak babanı sakladığın için seni kutluyorum,” demiş. “Seni kendime baş vezir ilan ediyorum” demiş” (FeYZioğlu, 2009f, s. 47).

Şirince Şeşen kitabında kağanın kızı Aygüzel, kendisine en değerli hediye getiren kişi ile evleneceğini açıklar. Herkes çeşit çeşit değerli armanlar ile gelse de Aygüzel bin bir emekle hazırlanmış hediye getiren kişiyi seçer:

“Aygüzel, çığlık atarak onun boynuna atılmış. Kağan, ikisini de kucaklayıp bağrına basmış: “Benim damadım sen olacaksın oğul, benden sonra kağanlığı sen yapacaksın. Kardeşlerin de senin vezirlerin olacaklar.” demiş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 59).

Cırttan, keçisini çalan Kamber isimli bir adamdan intikam almak ister. Şeytan’dan yardım alan Cırttan, onun verdiği sihirli topuz ile Kamber’den hesap sormaya gider. Kamber, keçinin sahibinin kendisi olduğunu ve onu vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine Cırttan sihirli topuz ile Kamber’i döver:

“Sonunda Cırttan el kaldırmış, topuz durmuş. “Söyle bakalım Kamber lele. Keçi benim midir yoksa senin mi?” Kamber telaşla cevap vermiş: “Gel gidelim, keçini derhal vereyim.” demiş” (Feyzioğlu, 2015, s. 63).

Yartı Kulak kitabında Yartı Kulak, çobanlara onları kurttan kurtaracağına dair bir söz verir. Çobanlar buna pek inanmaz çünkü Yartı Kulak parmak kadar bir çocuktur. Yartı Kulak küçüklüğü sayesinde zalim kurdun ağzına girer. Kurt, koyunları yakalayacakken Yartı Kulak söz verdiği üzere çobanlara yardım eder. Onlara kurdun yerini bulmaları için bağırarak yol gösterir. Sonunda çobanlar kurdu ele geçirir:

“Gördünüz mü sözümde durdum,” demiş. Çobanlar: “Gerçekten sözünde durdun cüce oğlan! Tam beş koyun hak ettin.” demişler” (Feyzioğlu, 2009h, s. 58).

B204. Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur. (8/50, 11/13)

Bu ileti, kötülerin kötülük bulması iletilisi ile benzerlik gösterir. İncelenen masalarda haksızlık yapanların arkadaşlık kuramadığı ve en yakınları tarafından bile terk edildiği anlatılır. Murkumomo ile Çomotay kitabında bir hakan, damatlarının uyarılarını dikkate almaz ve başkalarının dolduruşuna gelerek damatlarını haksız yere cezalandırır. Bir süre sonra gerçekler ortaya çıkar. Damatlar, eşlerini alarak saraydan ayrılmak isterler. Hakan üzülür, kızlarının kalmasını ister:

“Kızlar, üç yiğitten önce atlara atlamış: “Hayır ata can biz eşlerimiz terk etmeyeceğiz. Sen de kargadan kılavuz tutma lütfen!” demişler” (Feyzioğlu, 2009e, s. 50).

Serçe Koyun Avlarken kitabında bir eşek kendi kendine düşünürken çevresinde onu sayıp seven kimse olmadığını farkına varır:

“Bu düşünce aklına takılmış. Olur a! Kimin aklına takılmaz? Tanıdıklarını bir bir sayıp, tırnağını katlamış, ama onu seven birini bulamamış. “Hep eşeklik yaptın, arkadaşsız kaldın,” diye kendi kendini azarlamış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 13).

B205. İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinilmelidir. (1/97, 9/116-117)

Masallarda kahramanlar aracılığıyla iyilerin daima kazandığı gösterilir. İyi huylu olmak kişinin çevresi tarafından sevilmesini sağlar. Açıl Kabağım Açıl kitabında Ayşe isimli bir kız, annesi ve üvey babası tarafından evden gönderilir. Ayşe, dağda bir eve gider. Orada bir kedi ve yavrularının yaşadığını görür. Bu hayvanlara yardım eden Ayşe, iyi huyu ve tatlı dili sayesinde kedilerin sevgisini kazanır. Anne kedi, Ayşe’ye çok değerli bir bilezik verir:

“Gece olunca da bir sekiye uzanmış uyumuş, sabah kalktığında bir de ne görsün? Süpürge elinde ana kedi ortalığı süpürmüyor mu? Hemen fırlayıp kalkmış: “Ver o süpürgeyi bana, sen yorulma. Yavrularını emdir.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 97).

Öksüz Oğul kitabında Bumbaday dede kendisine zarar veren ejderhaları dağların tepesini açarak ateşle yakar. Gök Kağan, ejderhalarının şikâyeti üzerine Bumbaday dedenin çadırına onu cezalandırmaya gider. Bumbaday dede, kağanı görünce sesini yumuşatır ve ona saygıda kusur etmez:

“Dede: “Buyurun size süt kaynatayım kağanım,” demiş. “Benim sütümden içenin ömrü uzun, mutluluğu bol olur. Bakın benim yaşım sonsuz, koyunlarım bereketli, atım yedi renkli...” Bu sözler Gök Kağan’ın ilgisini çekmiş. Atını Eki Bora’nın yanına bırakıp Bumbaday dedenin çadırına girmiş. Kalın keçelerin üstüne bağdaş kurup oturmuş. Süt içip söyleşerek birbirlerini yakından tanımaya başlamışlar” (Feyzioğlu, 2012d, s. 116-117).

B206. Gök kubbenin altında hiçbir kötülük sonsuza değin gizli kalmaz. (8/143, 9/77-78)

Masallarda hiçbir yalanın gizli kalmayacağı gibi hiçbir kötülüğün sonsuza dek sürmeyeceği örneklerle gösterilir. Murkumomo ile Çomotay kitabında kendisinden yardım isteyen bir kente gitmeye karar veren Çomotay, karısına sihirli kuşu Murkumomo ve oğulları Hamit ile Mecit'i emanet ederek bir süre sonra dönmek üzere sarayından ayrılır. Karısı, Çomotay gidince eski sevgilisini saraya çağırır. Adam, Hamit ile Mecit'i evden kovar ve sihirli kuş Murkumomo'yu öldürtür. Bir süre sonra Çomotay eve döner, karısını perişan hâlde bulur. Karısı, kenti haydutların bastığını, çocuklarını öldürdüğünü ve umudunu kestiği için bu adamla evlendiğini söyler. Çomotay, üzüntüyle Murkumomo'nun yumurtalarını bulur ve bir kuşu bu yumurtaların üzerine yatırır:

“Daha Murkumomo'nun civcivi kabuktan çıkmadan bir sevinç, bir çığlık sesleri duyulmuş dışarıda. Herkes başını havaya kaldırmış. Bir de ne görsünler? Rengârenk bir halı havada... Halı yavaş yavaş inerek saray bahçesine konmuş. Üstünde kim yok ki? Mecit ile Hamit, karıları ile çocukları... O kötü yürekli hilebaz adam kentten gizlice kaçmış. Çomotay'ın karısı da kimselere görünmeden saraydan ayrılmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 143).

Öksüz Oğul kitabında Ak Tunga, arkadaşı Gök Dalay'ın karısının Gök Dalay'ı Kellegöz ile aldattığını ve yönetimi ele geçirmek istediğini anlar. Bir gece Kellegöz'e tuzak kurarak onu öldürür:

“Ak Tunga ürküntüyle Kellegöz'e bakmış. Kanatlı atıyla çadırları dört dönüyor, konacak yer arıyormuş. O döndükçe çadırlar uçuşuyormuş. Gelip büyük çadırın önüne konmuş. Attan aşağı atlayıp içeri girmiş, Ak Tunga da arkadan onu izlemiş. Kellegöz, Gök Dalay'ın hanımını alıp koltuğuna bastırmış. Gök Dalay ise derin uykuda. Kellegöz'ün gelişini de gidişini de Gök Dalay'ın ruhu duymamış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 77-78).

B207. İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür. “Men dakika dukka” (Çalma kapısını, çalarlar kapını.) (6/42, 12/95, 14/105)

Yine sık geçen bir ileti “insanlara kötülük yapanın kendisinin zarar görmesi” ile ilgilidir. Aslında bu ileti kötülerin kötülük bulması ile çok benzer. Ama burada insana en çok kendisinin zarar vereceği anlatılmak istenir. Bu ileti üç masalda karşımıza çıkar.

Doğrubay ile Eğribay isimli kitapta kötülük yapanın aynı şekilde cezalandırılmasından bahsedilir. Eğribay, dostu Doğrubay’ı kandırarak ona zarar verir. Bir süre sonra Doğrubay’ın durumunu düzelttiğini görür ve bunu nasıl yaptığını sorar. Doğrubay, ona ormanda bir tandıra girdiğini ve orada başına gelenleri anlatır. Eğribay ormana gidip tandırın içine girer. Bir kaplan gelip onu yakalar:

“Eğribay, bağırp inlemiş, kaplan dişlerini ensesine geçirip tandırdan dışarı çekmiş: “İşte bize tuzak kuran, alın paylaşın!” demiş. Bir anda Eğribay’ın üstüne hücum etmişler” (Feyzioğlu, 2012c, s. 42)

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında zalim bir adam karısını canından bezdirir. Kadın kocasına “Bir su kabağı doğurup el âleme rezil ol!” diyerek beddua eder. Beddua tutar ve adam bir su kabağı doğurur:

“Kadın kahkahasını bastırarak: “Bu ne kadar güzel bir kabak! Bunu sen doğurdun değil mi?” demiş. “Aptal aptal konuşma! Erkek doğurur mu? Al at onu dışarıya!” “Niçin atayım? Onu sen doğurmuşsun, inkâr etme! İnsan ona kıyar mı?” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 95).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında bir tilki mahsur kaldığı kuyudan çıkabilmek için oradan geçen bir avcının tüfeğine tutunur ve yukarı çıkar:

“Kimsede tavuk koymadın yedin, civciv koymadın yedin... Ben de seni boğacağım, derini soyup satacağım” (Feyzioğlu, 2015, s. 105).

B208. Helâl mal çalınsa bile, döner dolaşır yine asıl sahibini bulur.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B209. Altın çamura da düşse yine altındır, değeri er geç anlaşılır. (10/162-163)

Bu ileti masalarda değeri bilinmeyen şeylerin zamanla değerinin anlaşılması şeklinde verilir. Pürüş Batur ile Aksıla kitabında fiziksel özellikleri bakımından kimsenin

beğenmediği bir çocuğun yetenekleri ve iç güzelliğiyle değerinin fark edilmesi anlatılır. Masalda bir çocuk fiziksel özellikleri yüzünden dışlanmakta, kimse tarafından sevilmemektedir. Ancak bu çocuk çok güzel zurna ve ney çalmakta, iplikler ile herkesin hayran kaldığı örgüler örmektedir:

“Yaptığı örgüleri yanına koyup neyi aldı. Öylesine içten çaldı ki insanlar onun yüzüne bakmaktan korkmadı. Onun yüzüne bakanlar yanındaki örgüleri gördüler. O örgülerin güzelliğine hayran kaldılar” (Feyzioğlu, 2009f, s. 162-163).

B210. Bazen sahtekârlar ve kurnazlar da mutlu sona ulaşabilirler. Bu, insanı yanıltmamalı ve örnek alınmamalıdır. (11/136)

Masallarda genellikle iyiler kazanır. Bazen kötü kahramanların kazandıkları görülse de bu örnekler oldukça azdır. Serçe Koyun Avlarken kitabında kurnaz bir tilkinin kır lokantası açarak müşterisi kazı kandırması konu edilir. Kaz, yemekleri bedava sanarak karnını doyurur ancak lokantadan çıkarken onu kötü bir son beklemektedir:

“Kaz arkasını dönüp gidecekken tilki atlayıp onu yakalamış, tüylerini yolup etiyle bir güzel karnını doyurmuş. Sırt üstü uzanıp horlaya horlaya uyumuş” (Feyzioğlu, 2009g, s. 136).

Burada, kötülerin kazandığı gösterilirken aslında asıl anlatılmak istenen aklını kullanamayan kahramanların tuzağa düşmekten kurtulamayacağıdır. Kaz, tilkinin tuzağına düşmüş ve fazla saflığının cezasını çekmiştir. Kötüler masallarda kaybetmeye mahkûm olsalar da iyiler zekâlarını kullanmayı unutmamalıdır.

4.6.5.1 İyilik-Kötülük, Haklılık-Haksızlık ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Masallarda genel olarak iyilik ve kötülüğün haklı ile haksızın mücadelesi ana konuyu oluşturmaktadır. Türk dünyası masallarında da iyilik ve kötülüğün, haklı ile haksızın savaşı anlatılmaktadır. Masallardaki iletilerle çocuğa gerçek hayatta beklenen ve istenilenin daima iyiliğin ve haklı olanın kazanması olduğu gösterilmiştir.

İyi ve kötü çatışmasının anlatıldığı ve genellikle iyilerin galip geldiği masallar, çocukların zihninde iyi ve doğru kavramlarını şekillendirirken mücadelede iyiliğin ve haklılığın üstün geleceği düşüncesini işlemektedir (Samur, 2011). Çocuk, yaratılışı

gereği iyi ve saftır. Onlardaki bu değeri ortaya çıkarmak ve iyi davranışların kalıcı olmasını sağlamak için iyilerin her zaman kazandığını göstermek gerekir. Çocuk, iyilik yaparken karşılık beklememeyi bilmeli, iyiliğin er geç karşısına güzel sonuçlar çıkaracağını öğrenmelidir. Kötülüğün hiçbir faydası olmadığını anlayan çocuk, iyi olma davranışını hayatında uygular ve bu sayede kendisi ve toplum için faydalı bir birey haline gelir.

Adil olma ise küçük yaşlardan itibaren bireye kazandırılması gereken bir değerdir. Bu sayede toplumda huzursuzluk ve eşitsizlik yaşanmaz. Bireyler, haklarını aramayı bilmeli ve başkalarına yapılan haksızlığı görmezden gelmemelidir. İncelenen masallarda haksızlığa uğrayanların mücadeleleri ve sonunda hak ettiklerine ulaşmaları bu iletinin önemini gözler önüne sermektedir.

İncelediğimiz masallarda bu başlık altında toplam yetmiş dört ileti örneği bulunmaktadır. Toplam ileti sayısına bakıldığında iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık başlıkları altında verilen ileti sayısının yüksek oranda olduğu görülmektedir. B101 ve B102 maddelerindeki iletiler yirmi beş kez, B203 maddesindeki ileti on bir kez, B200, B204, B205 ve B206 maddelerindeki iletiler iki kez, B207 maddesindeki ileti üç kez, B209 ve B210 maddelerindeki iletiler bir kez örneklendirilmiştir. Masallarda B208 maddesindeki iletiye dair örnek bulunmamaktadır. İyiliğin kazanması ve kötülerin cezalandırılması en çok üzerinde durulan iletiler olmuştur.

4.6.6. Zekâ, Sağduyu, Dikkat

Masal kahramanları çocuklara örnek teşkil etmeleri için doğru özelliklere sahip olmalıdır. Özellikle zeki, aklını kullanan, doğru kararlar verebilen ve dikkatli olan kahraman örnekleri sunularak bu özellikler sayesinde sorunların nasıl çözüldüğü gösterilmelidir. Masallarda iyi-kötü, yalan-doğru, haklı-haksız mücadelesi daima vardır. Bu mücadelelerde kazanan taraf sabredenler, doğrudan ayrılmayanlar ve iyiler olur. Kazananların önemli bir özelliği akıllarını kullanmalarıdır. Akıl, kaba kuvvetin üstesinden gelir, en karmaşık sorunları çözer ve zor sınavların kazanılmasında tek yol göstericidir. Kahramanlar akıllarını kullanarak devleri, padişahları, cadıları ve kötü kalpli insanları mağlup ederler. Çalışmamızda da akılı ve dikkatiyle engelleri aşmış ve zafere ulaşmış kahramanlara sıkça rastlanır. Dikkatli olmak da en az zekâ kadar gereklidir. Bazen acelecilik ve dikkatsizlik kolayca çözülebilecek problemleri

karmaşık hale getirebilir. Yabancılara karşı dikkatli olunması çocuklara bilhassa öğretilmelidir. Çünkü çocuk saf yaratılışı nedeniyle istismara açık olabilir.

Bu ileti başlığının altında önyargı kavramına da değinilmiştir. Ön yargılı olmak insan ilişkilerini etkileyen bir davranıştır. İnsan, başkalarına önyargıyla yaklaştığında onlar hakkında yanlış kanılara kapılabilir. Tanımadığımız kimseler hakkında peşin hüküm vermek doğru değildir. İnsanlara karşı dikkatli olunmalıdır ancak kimseye karşı ön yargıyla yaklaşım yanlış kararlar verilmemelidir. İletişimdeki en büyük engellerden biri olayların ve insanların gerçek yüzlerini anlamadan varılan yargılardır, bu da masallarda sıkça ele alınır. Zekâyı kullanma denilince akla ilk gelen masal kahramanlarımızdan olan Keloğlan, bu özelliği ve uyanıklığı ile çoğu sorunun üstesinden gelir. Keloğlan'ın, zekâsı, becerisi ve başarısı aşağı tabakadan gelmesinin ve fizikî kusurlarının göze batmamasını sağlar (Şimşek, 2017). Kötülük yapanları kolayca alt eden Keloğlan, kötülük yapanların aslında akıllı insanlar olmadığını çocuklara göstermektedir. Eflatun Cem Güney, masallarında kahramanların kendilerine güvenerek mutlu olacaklarını ve böylece başarıya ulaşabileceklerini vurgular (Erdoğan, 2017). Bazen insanlar sahip olamadıkları şeyler ve başlarına gelen olumsuz durumlar için hayıflanırlar. Aslında bu, doğru bir davranış değildir. Bir şeyi çok istemektense hayırlı olanı istemek en doğrusudur. Bir şeyi çok isteyerek sahip olmak kimi zaman kötü sonuçlar doğurabilir. Buna dikkat çekmek amacıyla masallarda “Her şeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir.” iletisi verilir. İnsan, elde ettiklerinden ötürü geçmişini unutmamalı ve her zaman kendisiyle barışık yaşamalıdır. Önemli olan kişinin bulunduğu yeri benimseyip yarının ne getireceğinin belli olmadığını bilerek hazırlıklı olmasıdır.

B250-B299. Zekâ, Sağduyu, Dikkat

B250. Her şeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir. “Hayır dile işine, hayır gelsin başına.” (9/39, 12/66, 15/62)

Öksüz Oğul kitabında bir ülkenin halkı su sıkıntısı çeker ve topluca yağmur duasına çıkar. Ancak beklemedikleri bir şey olur:

“Biraz sonra yağmur başlamış. Bir yağmur, bir yağmur... Sağanak hâlinde, üç gün dur durak bilmeden, altı gün aralıksız yağmış, dereler sel olmuş, çökekler göl olmuş.

Dokuzuncu gün yağmur yine devam... Sürüleri sel almış, çadırları yel almış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 39).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında çocuğu olmayan bir yaşlı karı kocanın başına gelenler bir şeyi isterken hayırlı olanın dilenmesi gerektiğini gözler önüne serer. Yaşlı kadın çocukları olsun diye sürekli Allah’a dua eder. Bir gece duaları kabul olur:

“Dilekleri kabul olmuş. O gece yaşlı kadın parmak büyüklüğünde bir kap dolusu çocuk doğurmuş. Bunu gören yaşlı adam: “İstedik de bu kadar istemedik!” diye kızmış, çocukların hepsini bir kaba doldurup damın üstüne fırlatmış” (Feyzioğlu, 2012e, s. 66).

Yarım Horoz Kardeş kitabında çocuğu olmayan bir padişah ile karısı bir gün yolda bir yılan rastlarlar. Kadın, yılan ile yavrusunu görünce bir yılan da olsa yavrusu olmasını ister:

“O gün hamile kalmış. Dokuz ay geçmiş aradan, gelmiş zaman. Sancılanmış ana sultan. Hekimler, ebeler koşup gelmişler, doğum yaptırmışlar sultan anaya. Bir yılan gelmiş dünyaya” (Feyzioğlu, 2012g, s. 62).

Bu ileti, çocuğa isteklerinin yerine gelmemesinde de bir neden olduğu inancını aşılır. Çocuk, kaybettiklerine veya sahip olamadıklarına üzölmek yerine elindekilerle mutlu olmayı bilmelidir.

B251. Deli, kendisinden daha deliyi görünce, sopasını arkasına saklamış. “Her Firavun ’un bir Nemrut’u vardır.” (5/27)

Kötü ve zalim kişiler genellikle iyi davranılmaktan, tatlı sözden anlamazlar. Onların korktukları tek şey yine kendileri gibi zalim kimselerdir. Dimitraş ile Pıtıraş kitabında ölkelerindeki insanlara eziyet eden devler, yurtlarına giren biri olduğunu fark edip endişelenirler:

“Dev başçısı: ‘Bizim sınıra girmeyi kim göze alabilir?’ diye hayretle başını sallamış. “Demek ki bu insanoğlundaki sihirli bir güç var bizi hiçe sayıyor.” demiş”(Feyzioğlu, 2009c, s. 27).

B252. Zekâ, sağduyu, dikkat kaba gücü yener ve en karmaşık sorunları bile çözer. (3/27, 3/50, 3/109, 3/152, 5/35, 6/127, 8/64, 10/98, 11/33, 12/59, 14/80)

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında padişah, ne kadar güçlü olsa da Keloğlan'ın aklı karşısında çaresiz kalır. Padişah sarayında masal anlatma yarışması düzenler. Kazanana bir küp dolusu altın vaat eder. Yalnız bu yarışmanın şartı anlatılan masala padişahın inanmayıp “Hayır, olamaz!” demesidir. Kimse masalıyla yarışı kazanamaz. Masal anlatmaya Keloğlan da talip olur. Herkes onu küçümser ama o masalını anlatır. Anlattığı masaldaki canavarın kim olduğunu padişaha sorar:

“Padişah: “Kimmiş?” diye sormuş. “Babanız!” Padişah ayağa fırlamış:” Yalancı! Olamaz!” diye bağırılmış. Keloğlan gülümseyerek: “Evet, yalan padişahım olamaz!” demiş. Altın dolu küpü kucaklayıvermiş. Hemen sarayı terk etmiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 98).

Bazı örneklerde ise yöneticiler zor durumlarda hiç umulmadık kişilerin verdikleri fikirlerle işin içinden çıkarlar. Murkumomo ile Çomotay kitabında bu durum örneklendirilir. Bir hakan, hırsızlık yapan adamı astırmak ister ancak adam çok uzun olduğu için ayakları yere değmez ve cezasını çekemez. Başka bir adam hakana akıl verir:

“Adam: “Bilgeler bilgesi Şah'ım ondan kolayı olur mu? Ayağının altına bir çukur eşilir, adamın ayağı yere değmez.” demiş. Hakan düşünmüş: “Doğru ya, çok iyi bir öneri! Haklısın be!” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 64).

Cadı ile Çilbik kitabında bu ileti dört kez geçmektedir.

Çilbik, cadıyı dize getirmek için bir sandık yapar ve içine girmesini söyler. Cadı, bu sandıktan kolayca çıkar. Çilbik, yeni bir sandık yapacağını ve içinden çıkamayacağını söyleyince cadı çok sinirlenir:

“Cadı: “Bu nasıl sandık!” diye bağırılmış. “Daha sağlam yap! Daha sağlam!” Çilbik bu kez gürgen ağacından sağlam mı sağlam bir sandık yapmış. “Şimdi gir bakalım!” demiş. Cadı girer girmez kapağı kapatıp kilitlemiş. “Haydi, çık bakalım!” Cadı ne kadar vurmuş, tekmelemiş, ne kadar dövünmüş, öksürmüş, böğürmüştü de Çilbik sandığı açmamış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 27).

Çilbik, bu sefer de kendini kandırmak isteyen kurdu yola getirir. Yolda rastladıkları bir kuşa kurdun bir heybeye girebildiğini söyler. Kuş, buna inanmaz ve nasıl yaptığını göstermesini ister:

“Kurt, başını da heybenin içine çekmiş. Kuş: “Bağla ağzını!” diye Çilbik’e işaret etmiş. Çilbik hemen heybenin ağzını bağlamış, canını zor kurtarmış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 50).

Keklik, kendisini yemek isteyen Kızıl Tilki’ye bir oyun oynar:

“Keklik: “Sevgili kardeş, çok şükür demeden mi beni yiyeceksin?” demiş. “Korkarım günah işleyeceksin.” Kızıl Tilki: “Çok şükür!” demek için ağzını açmış, keklik kanat çırpıp ağzından çıkmış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 109).

Kurt, çocuklarını yiyen tilkiye bir ders vermek ister. Tilki çok güzel sepet ördüğünü söylemektedir. Kurt, kendisine sepet örmeyi öğretmesini ister. Kabul eden tilki sepeti nasıl ördüğünü gösterir, kurt anlayamadığını ve sepetin içinde tekrar göstermesini ister:

“Tilki yine girmiş sepetin içine. Başlamış örmeye. Ördükçe sepet yükselmiş. Kurt derhal sepetin ağzını kapatmış. Sıkı sıkı bağlamış. Tilkiyi sepetle birlikte ırmağa yuvarlamış. Ellerini kaldırıp oynamış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 152).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında devlerin eline düşen Dimitraş yattığı yorganın altına bir odun parçası koyarak karyolanın altına girer. Devler, Dimitraş’ın uyuduğunu sanıp yorgana kaynar sular dökerek baltalarla vururlar. Öldüğünden emin olup uykuya çekilirler:

“Sabah erkenden heyecanla gelip bakmışlar ki; ohoo! O kadar emek boşa gitmiş. Hemen dev başçısına koşmuşlar. “Dimitraş ölmemiş. Bu insanoğlu yedi canlı.” demişler” (Feyzioğlu, 2009c, s. 35).

Doğrubay ile Eğribay kitabında padişah, kendisine en güzel yalanı söyleyen kişiyi ödüllendireceğini söyler. Keloğlan da bu yarışa katılır. Keloğlan, yalanları sıraladıkça padişah bu duruma isyan eder:

“-Yalaaan! Diye bağırmış. -Hah gördün mü? Elbette yalan! Şimdi ver altınlarımı” (Feyzioğlu, 2012c, s. 127).

Serçe Koyun Avlarken kitabında kurt, bir porsuğu yemek için onun yanına yanaşır. Porsuk, kurdun hiç kibar olmadığını, babasının ablasını fırlatarak bayılttığını ve öyle yediğini söyler. Kurt, babasının bir bildiği olduğunu düşünerek aynısını yapar:

“Porsuk o anı fırsat bildi, derhal fırlayıp kaçtı, biraz ilerideki yuvasına dalıverdi. Kurt öfkeden kudurdu: “Beni kandırdın ha! Beni kandırdın!” Ne kadar uğraştıysa da porsuğun yuvasına giremedi” (Feyzioğlu, 2009g, s. 33).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şah Abbas kendisini kaçırın adamların elinden canını kurtarmak için aklını kullanır:

“Şah Abbas korkuyla sonunu beklemeye başlamış. Sıra ona gelince: “Durun!” demiş. “Bana eziyet etmeyin! Benim çok iyi bir mesleğim var. Kuyumcuyum. Şah Abbas’ın karısına zümrüt kolyeler yaptım. Çok para aldım. Sizin için çalışayım, çok daha fazla kazanırsınız.” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 59).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında Tilki, Cırttan’ı yılanın elinden kurtarmak için ona yardım eder. Yılan Cırttan’ın elindeki kutuya sığmasının imkânsız olduğunu, bunu yapamayacağını iddia eder. Yılan, itiraz eder ve kutuya sığabileceğini söyler:

“Cırttan kutuyu açıp yere koymuş. Yılan bir atlayışta kutunun içine girip kıvrılmış. Tilki de bir sıçrayışta kutunun kapağını örtüp ayağını üstüne basmış. “Al götür bunu a Cırttan! Götür ne yaparsan yap!” demiş. Böylece Cırttan’ı büyük bir beladan kurtarıvermiş” (Feyzioğlu, 2015, s. 80).

B253. Dikkatsizlik ve acelecilik, insanı yanlışta götürür. “Acele işe şeytan karışır.” (12/62)

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şah Banu, kaybolan kocasına dair bir ipucu bulur. Bu ipucu, kocasının yaptığı bir gerdanlıktır. Kocasını, karısına yerini belli etmek için yaptığı mücevherleri bir adamla yollamaktadır. Şah Banu’nun mücevheri getiren adamı takip etmeleri gerektiğini söylese de vezir acele etmez ve dikkatli bir şekilde

yol almaları gerektiğini söyler. Çocuklar, sabırsız ve aceleci kişilerdir. Onlara her zaman temkinli olmaları gerektiği bu ileti yardımıyla verilebilir:

“Şah Banu: “Dur acele etme, öteki gerdanlığı da getirinceye dek izlettirelim. Yerini tam tespit edelim.” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 62).

B254. Ne oldum dememeli ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz. (2/10)

İnsanlar başlarına neler geleceğini bilmeden yaşarlar. Bugün iyi durumda olan bir kişi bundan dolayı böbürlenmemeli, yarını düşünmeden hareket etmemelidir. Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bu ileti hayvanlar üzerinden bir örnekle verilir. Keçi, kış geldiğinde üşümek için arkadaşı kalın kuyruk koyuna bir öneride bulunur. Kışın yaşamak için birlikte bir ev yapmak gerektiğini, böylece soğuktan korunacaklarını söyler:

“Kalın kuyruk itiraz etti: “Git sen kendi haline ağla! Benim kalın kuyruğum dayanıklıdır soğuğa!” Kış gelince keçi haklı çıkar. Soğukta keçinin yaptığı küçücük eve girmeye çalışan kalın kuyruk sonunda donarak ölür. Böylece kendini beğenmenin ve geleceği düşünmemenin cezasını çeker” (Feyzioğlu, 2012a, s. 10).

B255. Kimseye karşı ön yargılı olmamalıdır. (6/123, 13/46, 15/63)

Yarım Horoz Kardeş kitabında tanımadığımız kişilere karşı ön yargılı olmanın yanlışlığı ilginç bir örnekle anlatılır. Zamanın birinde bir padişahın karısı yılan yavrular. Yılan büyüyüp arkadaş isteyince padişah ve karısı çocuklarını ormana götürür. Ormanda yılanların çok güzel oynadıklarını görünce karı koca çok şaşırlar:

“Sultan Ana: “İnsanlar neden yilandan korkarlar?” diye söylenmiş. Padişah: “Sen daha önce yılanları ne kadar seviyordun?” “Sevmiyordum. Demek ki insan tanımadığından korkuyor. Tanıdıkça başka sonuca varıyor...” demiş” (Feyzioğlu, 2012g, s. 63).

Şirince Şeşen kitabında fakir görünüşlü bir genç yaşlı adamın sattığı büyülü bir tarağın fiyatını sorar. İhtiyar bu gence sinirlenir. Genç adam, ihtiyarın kendisini küçümsemesine rağmen tarağı satın alır:

İhtiyar sırtarak zehirli bir yanıt atmış: “Kıs kuyruğunu git buradan. Bu tarağa senin gücün yeter mi sanıyorsun?” (Feyzioğlu, 2012, s. 46).

Doğrubay ile Eğribay kitabında Keloğlan, padişahın en güzel yalan söyleyeni ödüllendireceği yarışmaya katılmak ister ve saraya gider. Saraydaki askerler onun önünü kesip Keloğlan’ı alaya alırlar. Keloğlan, onları dinlemeyip saraya girer ve yarışmayı kazanır:

“Askerler: “Defol buradan! Koca koca adamlar yalan beğendiremedi, sen mi beğendireceksin?” demiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 123).

Üç masalda da ön yargıyla yaklaşlan kişiler/varlıkların bu davranışı hak etmedikleri görülür. Bazen görünen şeylerin ardında bambaşka durumlar var olmaktadır. Ön yargılı olmak yerine insanları ve olayları anlamaya çalışmak yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçer.

B256. Bazı kadınlar, düştükleri zor durumdan kurtulmak için, kurnazlık ederek cinselliklerini kullanabilirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalıdır. (12/24)

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şeytan, iyi niyetli bir kimse gibi yaklaşarak, tarlada çalışan yaşlı bir adama yardım önerisinde bulunur. Aslında Şeytan’ın niyeti kötüdür. Adam bu yardımı kabul eder ama Şeytan’dan kurtulmanın yollarını da düşünür. Masalın sonunda Şeytan adamın soğanlarını almaya çalışır. Yaşlı adam ise Şeytan’ı aklıyla mağlup eder. Burada çocuklara herkesin iyi niyetli olmadığı gösterilmek istenir. Yaşlı adam kötü bir duruma düşmez ama herkes onun kadar şanslı olmayabilir. Bu yüzden çocuklar tanımadıkları kimselerin isteklerini kabul etmemelidir:

“Senin yanına geldim. Baktım soğan ekiyorsun, tek başına yoruluyorsun. Yardım edeyim sana, beni de ortak et soğana” (Feyzioğlu, 2012e, s. 24).

B258. İnsan, tanımadığı kimselere özel yaşamından söz etmemelidir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B259. İnsan ne oldum delisi olup geçmişini unutmamalıdır. (3/91)

Cadı ile Çilbik kitabında Çilbik çok ünlü bir avcı olunca avdan eli boş dönmeyi gururuna yediremez ve bir bülbülü vurmaya karar verir, bülbül bunu yapmamasını söyler:

“Çilbik: “Ah, bülbül ah! Çok iyi söylersin ben bilmez miyim? Bilmez miyim senin etinle karın doymayacağını? Ama ben bol avla dönmeye öylesine alıştım ki şimdi boş elle dönsem ne derler bana? Bilmez misin ki ayıplarlar beni!” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 91).

Çilbik, şanına zarar gelmesin diye küçücük bir bülbülü bile vurmaya niyetlenir. Çocuk, bunun yanlış bir davranış olduğunu görmelidir. İnsan, daima kazanamayacağını bilmeli ve yarın yokmuşçasına davranışlar sergilememelidir.

B260.Zekâ ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir. (16/88)

Yartı Kulak kitabında aklın her şeyden önde geldiğine dair bir ifade yer alır. Masalda Bahtı-Gül babası yaşında bir adamla evlendirileceği için ağlar. Yartı Kulak bu duruma çok üzülür ve kızın bu adamla evlenmesine müsaade etmeyeceğini söyler. Kız, bu duruma inanmaz:

“Benim küçük akılsızım, bey varsıl, beyin kolu uzun... Bey güçlü, bey yenilmez... Senin boyun ne, gücün ne? Kadı da beyin arkadaşı molla da... Senin iyi kalbin beni nasıl kurtaracak? Ben kendimi nasıl?” Yartı Kulak kızgınlıkla bağırır: “Varsıllık ve güç değildir her şeyi çözen, akıldır her şeyin önünde giden” (Feyzioğlu, 2009h, s. 88).

B261. Öç alma duygusunun esiri olunmamalıdır.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B262. Akıllı olmayanlar, sır saklayamazlar.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

4.6.6.1 Zekâ, Sağduyu, Dikkat ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Zekâ ve sağduyunun önemi, akli kullanmanın ve tedbirli olmanın gerekliliği, ön yargının yanıltıcılığı ve görgsüzlük yaparak yarını düşünmemenin getireceği sonuçlar çocuklara masallar aracılığıyla gösterilir. Özellikle akli kullanmanın önemine değinilen masalarda, kahramanlar güçsüz ve küçük olmalarına rağmen zekâları ve dikkatleriyle zorlukların üstesinden gelerek çocuk için doğru bir örnek oluştururlar.

Masalarda tedbirli olmak, yarını düşünmek ve acele etmemek davranışları ile verilmiştir. Yarını düşünmeden yaşayan kahramanlar sonunda tedbirsizliklerinin cezasını çekerler. Bazı durumlarda aceleci davranan kişilerin de bu nedenle hata yaptıkları gösterilerek çocuklara uyarıda bulunulur. Ön yargıyla yaklaşlan kişilerin aslında kendilerinden beklenmeyen başarılar sağlayacakları anlatılırken özellikle küçük çocukların ve güçsüz kimselerin padişahlar veya kötüler karşısında galibiyetleri gösterilir. Bu bakımdan ön yargının yanıltıcı olduğunun altı çizilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli ileti zekânın tüm zorlukların üstesinden geleceği düşüncesidir. Çünkü akıl; zenginlik, kudret veya olağan üstü güçleri bile dize getirmekte, yaşa veya statüye bakılmaksızın çoğu sınavdan başarıyla çıkılmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda çocuklara verilmesi gereken önemli bir iletidir. Çocuklar, masal kahramanlarının akılları sayesinde nelerle başa çıkabildiklerini görmeli ve kendilerine güvenerek asıl gücün içlerinde olduğunu bilmelidir.

Masalarda bu başlık altında yirmi üç ileti örneklendirilmiştir. Bu sayı, psikolojik iletilerin genel toplamına bakıldığında yeterli görülmektedir. İncelenen masalarda B250 ve B255 maddelerindeki iletilerden üçer, B251, B253, B254, B257, B259, B260 maddelerindeki iletilerden birer ve B252 maddesindeki iletiden on bir örnek tespit edilmiştir. B256, B258, B261 ve B262 maddelerindeki iletilere ait herhangi bir örneğe rastlanmamıştır. Masalarda en çok üzerinde durulan ileti zekâ, aklını kullanma ve dikkatli olmanın pek çok zorluğu yenmesi ile ilgilidir. Masal kahramanlarının sorunlar karşısında nasıl bir çözüm geliştirdiğini gösteren örnekler çocuğa yol gösterme açısından önemli bir görev üstlenmektedir.

4.6.7 Paylaşım

Paylaşım, toplumda dengeyi sağlayan ve dayanışmayı artıran bir değer olup sahip olduklarımızdan- az veya çok olmasına bakmadan- başkalarının da faydalanmasına

izin vermektir (Taşkıran, 2015). Paylaşmanın ve yardımlaşmanın önemini anlayan çocuk başkalarına faydalı oldukça mutlu olur ve kendini toplumun bir parçası hisseder. Paylaşımçı olma, çocuklarda duyarlık duygusunu pekiştirecek bir davranıştır. Bu değer, hayatın her alanında kendini gösterebilir. İnsanoğlu, maddi veya manevi tüm imkanlarını hatta imkansızlıklarını paylaşarak başkaları ile bir olmalı, empati duygusunu geliştirmelidir. Özellikle ihtiyaç sahipleriyle yapılan paylaşımların vereceği ruhsal haz çocuklara tattırılmalıdır. Böylece çocuk bencil bir birey olmaktan kurtularak başkaları için de bir şeyler yapması gerektiğinin farkına varır. Birey, yalnız kalarak mutlu olamayacağı için paylaşmayı öğrenmeli, bu sayede kendine toplumda bir yer edineceğini bilmelidir.

Eflatun Cem Güney'in masallarında paylaşım ve yardımseverlik sık ele alınan konulardan biri olmuştur. Eflatun Cem Güney, derdi, sıkıntıyı, her şeyi paylaşmayı ele alır. Yardımlaşmanın toplum hayatında sağladığı kolaylıkları vererek günümüzde bu değerın öneminin arttığına dikkat çeker (Erdoğan, 2017). Aytül Akal'ın masallarında yardımlaşmanın toplumsal bağları güçlendirdiği, her canlının yardıma muhtaç olduğu iletisi verilir. Ölmek isteyen birine yapılan yardımı yardımların en büyüğü olarak nitelendiren Aytül Akal, sadece yakınımızdakilere değil uzaktakilere de yardım etmek gerektiğini vurgular (Toz ve Senek, 2018). Fakir Baykurt'un masallarında ise yardımsever insanların karşılık göreceği ve toplum içerisinde sevilen, sayılan bireyler olacağı gösterilir. Aynı zamanda tokgözlü olmanın hem dinî hem de toplumsal bir olgu olduğu, açgözlülerin ve aza tamah etmeyenlerin cezalandırılacağı anlatılır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Cahit Uçuk'un masallarında sıkça karşımıza çıkan yardımseverlik değerinin gelecek adına sağlam temeller oluşturduğuna dikkat çekilir. Çocuğa bu değerın kazandırılmasının onu kötü düşüncelerden uzaklaştırdığı düşüncesi savunulur (Alagöz, 2012).

Paylaşım ve dayanışma toplumda huzuru sağlayan önemli kavramlardır. Türk toplumunun bu değere önem verdiği gelenek ve göreneklerinden anlaşılmaktadır. Türk milletinin kültürel özelliklerini en güzel biçimde işleyen Dede Korkut Hikâyelerinde de paylaşım dair örnekler yer alır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde yer alan şu ifadeler paylaşımın Türk toplumundaki önemini gözler önüne sermektedir:

“Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Şâmî otağını yeryüzüne diktirmişti. Alaca gölgesi gökyüzüne yükselmişti. Bir yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi. Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve koyundan koç kestirmişti” (Ergin, 1969, s. 8).

B300-B349. Paylaşım

B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. “Derdini söylemeyen, derman bulamaz.” (3/108, 10/83, 12/114, 16/86)

Yartı Kulak kitabında Bahtı-Gül’ün ağladığını gören Yartı Kulak onun yanına gider ve ona ağlamamasını söyler:

“Fakat Bahtı-Gül’ün hıçkırıkları daha da çoğalmış: “Büyük bir felaket kapımızı çaldı Yartı Kulak. Ben ağlamayayım da kim ağlasın?” Yartı Kulak, telaşa kapılmış: “Ne oldu, felaket nedir söyle çare bulayım” (Feyzioğlu, 2009h, s. 86).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında ise zor durumda kalan Hankızı, Altın Horoz dededen yardım istemeye karar verir:

“Hankızı iki gözü iki çeşme Altın Horoz dedenin yanına varmış: “Sana bir derdimi anlatmaya geldim dede can,” demiş. Altın Horoz dede, Hankızı’ nın elinden tutup yer göstermiş: “Ağlama yavrum, otur, sakın ol.” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 83).

Cadı ile Çilbik kitabında bir tilki ağaçta yaşayan saksığandan her gün bir yavrusunu ister, vermezse hepsini yiyeceğini söyler. Saksığan bu duruma çok üzülür:

“O sırada bir keklik uçup gelmiş, saksığanın yuvasına inmiş: “Ne oldu sevgili komşu? Neden bu kadar üzgünsün?” Saksığan başından geçenleri anlatmış. Kekliğin tepesi atmış: “Beni iyi dinle komşu! Bir daha o tilki gelince kes ağacı de, çocuğunu verme!” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 108).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında bir çiftçi atı öldüğü için ağlamaktadır. Bunu gören yolcunun biri ona derdini sorar. Sonra ona başka bir at getirerek çiftçiyi mutlu eder:

“Çiftçi: “Sorma kardeş, sorma,” demiş. “Başıma büyük bir felaket geldi!”
“Hayrola? Nasıl bir felaket böyle?” “Bir atım vardı ala paça! Bırakmazdı kır at
kaça! Önünü kurtlar kesmiş, atımı parçalayıp yemiş. Kala kala bana bu kuyruğu
kalıvermiş. Ben ne yaparım atsız? Ben ağlamayayım da kimler ağlasın?”
Hıçkırıklarını daha da koyuvermiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 114).

İletinin geçtiği masalarda sorunlarını paylaşan kişilere yardım edilir. Burada çocuklara kendilerinin baş edemedikleri durumlarda yakınlarından yardım istemeleri gerektiği anlatılmaktadır. Çevresindekilerle problemlerini paylaşan çocuk başkalarının da duygularını paylaşmayı öğrenir ve böylece empati duygusu gelişir.

B301. Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse, insan huzur içinde olamaz.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

B304. Çok bencil, hırslı ve açgözlü olmak, insanı canından edebilir. (3/35, 7/102, 9/143, 11/44, 14/97)

Öksüz Oğul kitabında açgözlülüğün kötü bir davranış olduğu vurgulanır. Masalda şaman kurt ile bilge kurt bir yolculuğa çıkar. Acıktıklarında şaman kurt bir atın tamamını yemek ister. Bilge kurt bu duruma karşı çıkar. Uyarıyı dinlemeyen şaman kurt açgözlülüğüne yenik düşer ve sonunda canından olur. Bu örnekle hem açgözlülüğün yanlış olduğu hem de tutumlu olmak gerektiği iletisi verilmektedir:

“Düşünceme göre bu atın bütününe yemek doğru olmaz. Biraz ölçülü yiyelim, gerisi yarına kalsın, yoksa sonu kötü bitebilir” (Feyzioğlu, 2012d, s. 143).

Serçe Koyun Avlarken kitabında bir serçe, kendinin yapamayacağı güçlükte bir işe kalkışarak başını belaya sokar. Bu örnekle açgözlülüğün zararının vurgulanmasının yanı sıra kendi sınırlarımızı bilmemiz gerektiği anlatılmak istenir:

“Serçe dalışa geçmiş, gökten ok gibi inerek yağlı bir koyunu kaldırmak istemiş. Biçare serçe, koyunun kabarık yünlerine takılıp kalmış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 44).

Cadı ile Çilbik kitabında açgözlü ejderha kendisinden kaçan Çilbik’in tırmandığı ağaçtan incir atmasını istemiş. Çilbik ejderhaya ardı ardına bir sürü incir atmış:

“Çilbik atmış, o yemiş. Bu arada ejderhanın midesi bulanmaya başlamış. “Midem, midem!” diye kıvranmış, az sonra fenalaşmış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 35).

İrustu ile Ak Kağan kitabında servi kuşu Altay’ı tanıyıp diğerlerine anlatması için kağan tarafından görevlendirilir:

“Servi kuşu: “En iyisi burada karnımı doyurayım,” diye düşünmüş, tıka basa yemiş. Şişkin karnını çimenlerin üstüne serip biraz dinlenmiş: “Bu kadar yiyecek benim olsaydı keşke...” Sonra da: “Gördüklerimin hepsini kağana anlatmayayım yoksa insanoğlu gelip ne varsa bitirir,” diye kendi kendine karar vermiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 102).

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında açgözlü bir tilki yolda gördüğü bir kuyunun içinde beyaz bir koyun görüp çok sevinir. Hemen kuyuya atlayıp bu koyunu yemek ister:

“Kuyuya bir daha bakıp aşağı atladı. Güm diye kuyunun dibini boyladı. Oflaya pufloya ayağa kalktı, kuyruğa baktı. Yemek için uzandı. Bir de ne görsün? Kuyruk dediği, ak bir taş parçası! Açgözlülük yaptığını anladı. Geri çıkmayı denedi, beceremedi. Oturup kara kara düşüncelere daldı” (Feyzioğlu, 2015, s. 97).

B305. Malın az da olsa paylaşmayı bilmelisin. (1/66, 4/65, 13/11)

Dillidüdük ile Altınses kitabında zor durumda kalan bir gencin ihtiyacı olduğu hâlde az olan suyunu hayvanlarla paylaşmasından bahsedilir. İnsanın ihtiyacı olduğu durumlarda dahi paylaşmayı bilmesi gerektiği çok güzel bir örnekle gösterilmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta ise suyun içtikçe çoğalmasındır. Bu örnek çocuğun

ilgisini çeker ve kişinin sahip olduklarının paylaştıkça bereket kazandığını çocuğa gösterir:

“Genç adam korku içinde kalakalmış. Odanın dibinde uğultu, gürültü... Bir süre sonra aç olduğunu anlamış, bir lokma ekmek yemiş, suyu içecekken kuşları düşünmüş. Kanatları sarkık, hepsi yorgun... Suyu kuşlara götürmüş. Kuşlar kanat çırpmış, birbirine karışarak suyu içmişler, onlar içtikçe su çoğalmış” (Feyzioğlu, 2012b, s. 65).

Açıl Kabağım Açıl kitabında da yoksul bir çiftin elindekileri paylaşmaları örneği verilir. Masalda yoksul karı koca yemek yedikleri esnada içeri bir dede girer:

“Karı koca ikisi de ayağa kalkmış: “Buyurun dede! Buyurun oturun! Bir çayımız var, bir lokma kuru ekmeğimiz, buyurun orucunuzu açın.” demişler” (Feyzioğlu, 2009a, s. 66).

Şirince Şeşen kitabında Ahmet adında bir çiftçi bir gün yangında tarlasını ve hayvanlarını kaybeder. Bunun üzerine bir iş bulması gerektiğini söyler. Arkadaşı Hüseyin onun bu durumuna çok üzülür ve ona yardım etmek ister:

“Hüseyin: “Sen benim aziz kardeşimsin, iş bulmak kolay mı? Üstelik çocuklar beraber büyüyor, onları birbirinden nasıl ayırırsın?” demiş. “Benim tarlanın yarısı senin, al çapayı, başla işe. Üzme tatlı canını!” Ahmet çok duygulanmış. “Olmaaaz!” diye karşılık vermiş. “O tarla sana zor yetiyor, nasıl alırım?” Hüseyin koluna girip Ahmet’i zorla tarlaya götürmüş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 11).

4.6.7.1 Paylaşım ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Paylaşım ve yardımseverlik toplumda huzuru ve barışı sağlayan değerlerdir. İnsanlar dertlerini, sevinçlerini, maddî değerlerini kısacası sahip olduğu her şeyi paylaşarak başkalarıyla güzel ilişkiler kurarlar. Zor durumda kalanlara yardım etmek, ekmeğini bölüşmek, hatta selam vermek bile paylaşmanın önemini gösteren davranışlardır. Paylaşım, insanı açgözlülük ve bencillik gibi kötülüklerden uzak tutar ve iç huzuru sağlar. Küçük yaşlardan itibaren çocuklara paylaşmanın önemi ve güzelliği anlatılarak

onların başkalarını düşünen bireyler olmasını sağlamak gerekir. Bu noktada masal metinleri yol gösterici nitelik taşırlar.

Çalışmamızda ele aldığımız masalarda paylaşım ve yardımseverlikle ilgili on iki ileti tespit edilmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında paylaşım başlığı altındaki iletilerin yeterli olduğu görülmektedir. B300 maddesinden dört, B301 maddesinden beş ve B305 maddesinden üç ileti örneklendirilmiştir. B301, B302 ve B303 maddelerindeki iletilere ait örnekler bulunamamıştır. Masalarda en çok gereksiz hırs ve açgözlülüğün kişiye zarar getirdiği vurgulanmış, kanaatkâr olmanın mutluluk getirdiği üzerinde durulmuştur. İnsanlara az çok demeden sahip olduklarını paylaşmayı, sorunlarında başkalarından yardım istemeyi, bencil ve hırslı olmanın kişiye zarar vereceğini gösteren bu iletiler, çocuğa tokgözlü olmayı ve gereksiz hırslardan arınmak gerektiğini anlatır. Zor zamanlarda başkalarından yardım isteme ve derdini paylaşma masalarda üzerinde durulan iletilerden biri olmuştur. Bu sayede paylaşımın sadece maddiyata dayalı olmadığı gösterilmek istenmiştir. İnsan her zaman başkalarının yardımına muhtaç olabilir, bunu bir gurur meselesi yapmadan uygulayabilmek, başkalarına yardım etmek kadar önemli bir davranıştır. İnsanları bir arada tutan ve onların ilişkilerini güçlendiren şey zor zamanlarından birbirlerine uzattıkları yardım elidir.

4.6.8 Bağışlayıcılık, İncelik

Hata yapan kişileri mazur görmek ve affetmek olgun bir davranıştır. İyi insanlar daima yapıcılıktan yana ve bağışlayıcı bir tutum gösterirler. Affetmek, kimi zaman da kötülere iyi bir ders verme ve onların doğru yolu bulmalarına yardımcı olmak adına atılan güzel bir adımdır.

Masallardaki padişah örnekleri genelde kötü de olsa güzel davranışlara sahip olan yöneticileri görmek okuyucuyu umutlandırır. Masallar hayattan izler taşıdıkları için çocuklara her yöneticinin zalim olmadığı ve iyi örnekler sayesinde toplumda çoğu sorunun çözülebileceği düşüncesi verilmelidir. Masallarımızdaki hiç bitmeyen hak ve adalet özlemi sonucu zalim padişahların yanı sıra çevresindekilerin uyarılarını dinleyen, sağduyulu ve ince düşünceli padişahları da görmek mümkündür (Yavuz, 2009). Masallardaki eğitsel iletilerin ve değerlerin incelendiği başka çalışmalarda bağışlayıcı olmanın genellikle hoşgörü değeri altında ele alındığı görülür. Eflatun Cem Güney'in masallarında hoşgörülü olmanın insan ilişkilerini güçlendirdiği, kendini

büyük görmek ve hata aramamanın önemi gösterilir (Erdoğan, 2017). Cahit Uçuk'un masal kitaplarında hoşgörü "yaratandan ötürü yaratılanı hoş görmek" düşüncesinden yola çıkarak anlatılır. Yöneticilerin ve aile içindeki bireylerin birbirlerine hoşgörülü davranmaları gerektiğine değinilir (Alagöz, 2012). Ahmet Ümit'in "Masal Masal İçinde" adlı eserinde yönetici güler yüzlü, samimi ve yardımsever biri olarak gösterilir. Yaptığı yardımları anlatması onun kusuru olarak vurgulanır. Yöneticilerin alçakgönüllü olması gerektiğinin altı çizilir (Ilıcak ve Başoğlu, 2018). Türk toplumunda bağışlayıcı olmak yiğitliğin simgelerindedir. Milletimizin en önemli miraslarından olan Dede Korkut Hikâyelerinde bağışlayıcı olmaya dair bir ifade İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyrek'in Öldürülmesi Hikâyesinde şöyle verilir: "Dış Oğuz beyleri bunu görüp hep attan indiler, Kazan'ın ayağına kapandılar, suçlarının affını dilediler, elini öptüler. Kazan suçlarını bağışladı" (Ergin, 1969, s. 239-240).

Yöneticiler masalarda genellikle zalim ve acımasız kimseler olarak verilir. Ancak tam tersi örneklere de rastlamak mümkündür. Masalarda yöneticilerin iyi özelliklerinin öne çıkarılması gerçek hayatta da böyle kişilerin olabileceği yargısını kuvvetlendirir.

B350-B399. Bağışlayıcılık, İncelik

B350. Bağışlamak, yüce bir duygudur. (2/36, 3/81, 3/92)

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bir çoban hırsızlık yapan topal kargayı peynirlerini yerken yakalar:

"Çoban: "Seni hırsız seni! Şimdi seni öldüreyim de gör!" Karga dile gelmiş: "Canımı bağışla güzel insan. Bağışla gideyim. Yarın bana konuk gel, seni ödüllendireyim." Çoban şaşırmış, topal hırsıza acıyıp elden bırakmış" (Feyzioğlu, 2012a, s. 36).

Cadı ile Çilbik kitabında bir ayı, bal yemek için Çilbik'ten içinde kovan olan bir ağacı kesmesini ister. Çilbik bunu kabul etmez. Ayı, Çilbik'i korkutur, o sırada bir tilki gelir ve Çilbik'e yardım eder. Birlikte ayının derisini yüzebileceklerini söyler. Bunu duyan ayı, çok korkar:

"Sen onun sözüne bakma Çilbik kardeş. O hep kötülük eder, acı bana, canımı bağışla, yarın balı getireyim sana." Tilki, Çilbik'e göz kırpmış: "Haydi gidelim Çilbik kardeş.

Yarın balı getirdi getirdi, getirmediyse gelir derisini yüzeriz” (Feyzioğlu, 2009b, s. 81).

Bu örnekte tilkinin ayıyı affetmesi ve ona bir gözdağı vermesi anlatılmaktadır. Bazen insanlar aynı hatayı yapmamaları koşuluyla bağışlanır. Çocuklar, karşısındakileri bağışlamayı bildiklerinde güzel sonuçlarla karşılaşacaklarını ve her insanın ikinci bir şansı hak ettiğini bu ileti aracılığı ile anlarlar. Aynı kitapta bu iletiyi veren başka bir ifade yer alır. Çilbik, ava çıktığı sırada bir bülbül görür, onu vurmak üzereyken bülbül ona üç öğüt vereceğini, sonra isterse kendisini vurmasını ister. Çilbik merak eder ve bülbülün öğütlerini dinler:

“Çilbik, bülbülün öğütlerini duyunca yayını okunu aşağı indirmiş. “Tamam, senin hayatını bağışladım,” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 92).

Af dileyen kişiye merhamet göstermek oldukça önemlidir. İnsanlar hatasını anlayıp özür dilediklerinde bağışlayıcı olmak o kişileri topluma kazandırmak adına doğru bir davranıştır.

B351. Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda incelik ve duyarlık yüklüdürler. (2/88, 10/52, 12/54)

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bir kağanın balık tutmakla geçimini sağlayan bir adama yardımı gösterilir. Kağan, balık tutan bir adamın ağladığını görür. Adama derdini sorduğunda üç gündür balık tutamadığını, evdekilerin aç olduğunu öğrenir:

“Kağan, adama acımış. “Haydi, geri dön ağını tekrar suya at. Ağına ne düşerse bizim olsun, paranı al git.” demiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 88).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında padişahların zaman zaman bağışlayıcı olabildiğini ve mutlu sona katkı sağladıklarını gösteren ifadeler yer alır. Masalda hatası sonucu kendisini terk eden kocasının peşinden giden bir kadın kaptan kılığında bir ülkeye girer. Kocasını, padişahın sarayında başkemancıdır. Başkemancı hiç konuşmadığı için padişah onu konuşturmanı ödüllendireceğini ilan eder. Kadın, başkemancıyı konuşturacağını, aksi takdirde cezasına razı olduğunu söyler. Ancak başkemancı yine konuşmaz ve kadının idam edilmesine karar verilir. Kadın, tam asılacağı sırada kocası dayanamaz ve konuşur:

“Padişahım, lütfen onu bağışlayınız. Cezalandırdığınız adam aslında kaptan değil, komşu ülke padişahının kızı, benim helâl kadınımdır. Onu serbest bırakın, yalvarırım size.” Padişah, başkemancısının konuştuğunu görünce şaşırmış. İkisi arasında derin bir sevgi olduğunu anlamış: “Bağışladım sizi!” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 52).

Farklı bir örnek ise Şah Abbas ile Şah Banu kitabında yer alır. Padişah, evlenmek istediği kız tarafından bir mesleği olmadığı için reddedilir. Padişah, bu duruma şaşırsa da kızı haklı bulur ve bir meslek öğrenmeye karar verir:

“Bu kez elçiler şaşırmış: “Ne diyorsunuz şahım? Siz şahsınız! Şahlıktan büyük meslek mi olur?” Şah Abbas: “Hayır, şahlık meslek değil. Babadan oğula geçen bir yöneticilik.” diye cevap vermiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 54).

Yukarıdaki ifadeler padişah da olsa insanın her zaman bir şeyler öğrenmesi gerektiğini göstermektedir. Kişi, en üst makamda dahi olsa mütevaziliğinden ödün vermemelidir.

4.6.8.1 Bağışlayıcılık ve İncelik ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelenen masallarda bağışlayıcı olmaya yönelik altı ileti olduğu belirlenmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında bu başlık altındaki iletilerin çok sayıda olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni masallarda suçlu olanın cezasını çektiğini göstermek olabilir. B350 ve B351 maddelerindeki iletiler masallarda üçer kez örneklendirilmiştir. Bağışlamanın yüce bir erdem olduğu ve bağışlananların topluma kazandırılacağı gösterilmiştir. Masallarda kötü yöneticiler olduğu kadar duyarlı yöneticilerin de olabileceği gösterilmiş, padişah; hakan ve kağanların yaptığı incelikler anlatılmıştır. Bağışlamak ve hataları görmezden gelmek iyi insanların göstereceği davranışlarından biridir. Bir kişiyi bağışlamak kimi zaman onun doğru yolu bulmasına olanak sağlar. Özellikle yakın çevremizdeki arkadaş, kardeş gibi kimseleri yaptıkları yanlışlarda bağışlamamız gerekir. Büyüklerin küçükleri, yöneticilerin hata yapan kişileri bağışlaması topluma örnek olması açısından oldukça güzel davranışlardır.

Masallarda yöneticiler genellikle kötü kalpli, acımasız kimseler olarak verilmiştir. Ancak bunların yanında az da olsa iyi örneklerle rastlanmaktadır. Çocukları hasta olan ve çare arayan, çocuğu olmayan ya da zor durumda kalarak başkalarından yardım isteyen yönetici örnekleri tüm masallarda olduğu gibi incelediğimiz masallarda

görülmektedir. Yöneticilerin bağışlayıcı olması tüm halk tarafından olumlu karşılanmakta, bu sayede toplum huzur ve güven içerisinde yaşamaktadır.

4.6.9 Dostluk, Özveri, Saygı

Saygı, başkalarıyla ilişkilerimizi düzenleyen ve toplum içinde huzuru sağlayan bir değerdir. Toplumun en küçük yapısı olan ailede başlayan saygılı olma; okul, sokak ve iş hayatında da sürdürülmelidir. Aile, toplumun temelidir. Bu temel ne kadar sağlamlaştırılırsa üzerine inşa edilecek toplumsal yapı o kadar dengeli ve güçlü olur. Aile bireyleri arasında saygı ve sevgi daim olmalıdır. Bu yüzden özellikle çocukların ana babalarına saygılı davranmaları gerekir. Türk toplumunda eskiden beri anne ve babaya saygılı olmanın önemi üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda İslam dininde de bu davranış sıkça ele alınır ve hatırlatılır. Kuran-ı Kerim’de anne ve babaya saygılı davranmak ile ilgili şöyle bir ifade yer alır: “Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle.” (17/23).

İnsanın hayatında çok önemli bir yere sahip olan arkadaşlar, güvенеbileceğimiz, iyi ve kötü günde beraber olacağımız kimselerdir. Çıkardan uzak ve samimi duygularla kurulan ilişkiler gerçek arkadaşlıktır (Taşkıran, 2015). Menfaat ilişkisine dayalı arkadaşlıklar ortada paylaşılacak bir şey kalmadığında bitmeye mahkûmdur. Masallarda arkadaş sandığı kişiler tarafından aldatılan kahramanların hikâyelerine sıkça rastlanır. Ters bir durum olarak da en zor zamanında arkadaşının desteğini görenler de vardır. Her iki örnek de çocuklara arkadaş sevgisinin ne olduğunu göstermekte ve arkadaş seçiminde dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Başlık altında ele alınan bir diğer kavram ise fedakârlıktır. Fedakâr insan, sadece kendini değil başkalarını da düşünen, insanların mutluluğu ile mutlu olan kişidir (Erdoğan, 2017). Hayatımızdaki en özverili kişiler hiç şüphesiz annelerimizdir. Annelerin çocukları için yapamayacakları şey yoktur, bu ileti masallarda sıkça verilir. İnsan ilişkilerinde başarılı olabilmek için yeri geldiğinde fedakârlık yapmamız gerekir, dostlarımız, ailemiz ve sevdiklerimizin mutluluğu için kendimizden bir şeyler verebilmek bizi bencillikten uzaklaştırarak duyarlı bir birey haline getirir.

Eflatun Cem Güney'in masallarında saygı oldukça fazla işlenen bir değerdir. Büyüklere saygı göstermenin gerekliliği, göstermeyenlerin cezalandırıldığı ifade edilir. Büyüklere bedduasının alınmasının iyi olmayacağı vurgulanır (Erdoğan, 2017). Cahit Uçuk'un masallarında saygının, toplumun huzurlu bir yaşam sürmesine olanak sağladığı belirtilir. Sevgi ile saygıyı bütünleştiren bu masalarda insana ve doğaya saygı ele alınır. Saygı, büyükleri dinleme ve konuşana saygı davranışlarıyla gösterilir (Alagöz, 2012). Aytül Akal'ın masallarında saygı, toplu hâlde yaşamının bir gerekliliği olarak gösterilir. Herkesin birbirinin hak ve özgürlüklerine saygı duymasıyla insanların mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdüreceği vurgulanır (Toz ve Senek, 2018). Türk toplumunda İslamiyet sonrası olduğu kadar öncesinde de saygı önemli bir kavram olarak görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri, ismini saygı değerinin bir uzantısı olarak almış olup, Oğuzların zor durumda Dede Korkut'a akıl danışmaları, onun halkı yönlendirmesi, onlar için dua etmesi ve çocuklarına ad vermesi ona duyulan saygının göstergesidir, bu bakımdan saygı, Dede Korkut Hikâyelerinde en çok işlenen değerdir (Özbay ve Tayşi, 2011). Bu hikâyeler aracılığıyla Oğuz Türklerinin eşlerine, anne babalarına, devlet ve toplum büyüklerine saygıda kusur etmedikleri görülür (Deveci ve diğerleri, 2013). Dede Korkut Hikâyeleri'nde anne, babaya ve büyüklere hitapta dilsel bir saygı vardır. Hikâyelerde kahramanların eşlerine saygının ötesinde büyük bir nezaket içinde bulunmaları Türk aile yapısının sağlamlığının kültürel bir temeli olduğunu göstermektedir (Özdemir, 2017).

Masalarda fedakârlık sevenlerin sevdikleri için gösterdikleri bir davranış olarak gösterilir. Eflatun Cem Güney'in masallarında fedakârlık diğer değerlerle ilişkilendirilerek sunulur. Kardeşlerin, anne ve babaların birbirleri için yaptıkları fedakârlıklardan bahsedilir (Erdoğan, 2017). Fedakârlık kavramı, Mevlâna İdris Zengin'in "Dünyanın En Güzel Bombası" adlı masasında insanların hayattaki olumsuzlukları engellemek için üzerlerine düşen görevleri yapmaları gerektiği iletiliştir (Işık, 2017). Cahit Zarifoğlu'nun masallarından Küçük Şehzade'de bu değer, yöneticilerin bir ülkenin yönetimi için neler yapabileceği üzerinden anlatılır (Kaya, 2007). Fakir Baykurt'un masallarında anne, merhametin ve fedakârlığın timsalidir. Çocuk ve anne arasında vazgeçilmez bir bağ olduğu vurgulanır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Kadınlar, yaratılışları gereği sevgi dolu ve fedakâr olduklarından pek

çok masalda kendilerinden çok başkasını düşünen, çevresindekilere fayda sağlayan bireyler olarak gösterilirler. Kadınların, başta çocukları olmak üzere çevresindekilere yardım etmek için kendilerini geri planda tutmaları masallarda sıkça karşılaşılan bir durumdur (Şen, 2008).

Çocuk, insan sevgisinin yanı sıra hayvan sevgisini de bilmelidir. Onların bir canlı olduğunu unutmadan bu sevimli yaratıklara sevgisini göstermeli yeri geldiğinde hayvanlarla arkadaşlık kurabilmelidir. Hayvanların karşılıksız sevgisi bize gerçek sevgi ve sadakatin ne olduğunu göstermektedir. Masalarda hayvanların dostluğu değinilen konular arasındadır. Bazen kahramanlar, insanlarda bulamadığı sevgi ve sadakati hayvan dostlarında bulurlar. Fakir Baykurt'un masallarında çocuklara küçük yaşlarda hayvan sevgisinin aşılması gerektiği vurgulanır. Bu ileti verilirken hayvan-insan ya da hayvan-hayvan dayanışma örnekleri gösterilir (Kılıç ve Yılmaz, 2018).

B400-B449. Dostluk, Özveri, Saygı

B400. Ana babaya karşı saygılı davranmalı ve onların bedduaları alınmamalıdır. (6/44, 8/88)

Doğrubay ile Eğribay kitabında Sadık isimli pek çok sırrı olan bir adamın yaşadıkları anlatılır. Sadık Dede, oğlundan sırlarının anlamını öğrenmesi için ülke ülke gezmesini ister. Bu sırları açığa kavuşturacak tek kişinin o olduğunu söyler. Oğlu, başta kabul etmek istemez ama babasına saygısından susar:

“Saygıyla önünde eğildim. Nasıl istiyorsan öyle olsun ata can, dedim. Buyruğun başım üstüne” (Feyzioğlu, 2012c, s. 44).

Babaya saygı duymak gerektiği iletisi Murkumomo ile Çomotay kitabında da verilir. Bir baba ölüm döşeğindeyken oğluna bir soru sorar:

“Baba: “Ben ölürsem mezarımın başında üç gün nöbet tutar mısın oğul can?” Oğul: “Elbette ata can! Değil üç gün yüz üç gün bile nöbet tutarım.” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 88).

B401. Bazen hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür. (3/38, 16/123)

Cadı ile Çilbik kitabında Çilbik, aslanın arkadaş olup birlikte çalışma teklifini tereddütle kabul eder. Çünkü aslanın yaratılışını bildiğinden kendisini yemesinden korkmaktadır. Aslan, Çilbik'in kendisine güvenmesini ister:

“Çilbik, aslanın önerisini kabul etmiş, birlikte çalışmaya başlamışlar. Her yıl tarlalar daha bol ekin vermiş. Yavaş yavaş Çilbik varıl olmuş. Aslan ile samimiyeti, arkadaşlığı daha da artmış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 38).

Yartı Kulak kitabında kervancı başı çok sevdiği ve dost edindiği eşeğini çaldırır. Üzüntüsünü şu ifadelerle belli eder: “Ah eşeğim, vah eşeğim, kardeşten ileri, atam benim”(Feyzioğlu, 2009h, s. 123).

B402. Seven, sevdiği için her zaman özverili olmalıdır. (11/20, 12/19)

Masallarda sevdikleri kişiler için fedakârlık yapan kahramanlara sıkça rastlanır. İncelediğimiz Serçe Koyun Avlarken kitabında dostları için fedakârlık yapan bir eşek gösterilir. Eşek ve arkadaşları yoldayken karşlarına bir kurt çıkar. Kurt, hayvanlardan birini yiyeceğini söyler ve aralarından bir kurban seçmelerini ister. Eşek, bunu bir şartla kabul edeceğini söyler:

“Kurt hoplayıp bir kayanın üstüne çıkmış: “Koşulun nedir? Söyle bana, yardım edeyim sana!” Önce şu arkadaşlarım çıkıp gitsinler, sonra beni ye! Onlar bari kurtulsun!” demiş” (Feyzioğlu, 2009g, s. 20).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Sultan Keçi, kocası Teke Bey'in rahatlığı yüzünden yönetimi ona devredememektedir. Onu çok seven keçi, kocası için her şeyi yapmaya hazırdır. Günün birinde Teke Bey, alelacele karısının yanına gider:

“Teke Bey: “Eğer seviyorsan beni...” dedi. Sultan Keçi telaşla: “O da ne söz! Senin için yapmayacağım yok. Altından saray iste kurayım, gümüştan yol yaptır de yaptırayım” dedi” (Feyzioğlu, 2012e, s. 19).

B403. Anneler, çocuklarına karşı daha duyarlı ve özverilidirler. (3/116, 12/66, 12/100)

Annelerin daha fedakâr ve duyarlı olmaları, çocukları için aldıkları kararlarda duygularıyla hareket etmeleri gerçek hayatta da karşımıza çıkan bir durumdur. Şah Abbas ile Şah Banu kitabında annelerin ne kadar şefkatli oldukları örneklendirilir.

Kitapta kocasının eziyetlerinden bıkan bir kadın, ona “İnşallah bir kabak doğurursun!” diye beddua eder ve adam bir zaman sonra bir kabak doğurur. Adam, bu kabaktan ne kadar kurtulmak istese de kabak, peşini bırakmaz. Kadın, bir zaman sonra kabağı sahiplenir. Kocasını onu evden uzaklaştırdığında bile kabağı bulmaya gider ve onu teselli eder:

Kadın: “Seni üzdü mü o baban? Seni azarladı mı? Sakın kusuruna bakma bebeğim. Her insanın bir eksiği vardır mutlaka. Sen onu bağışla!” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 100).

Aynı kitapta çocuğu olmayan yaşlı bir çift gece gündüz yalvararak Tanrı’dan bir çocuk isterler. O gece yaşlı kadın parmak büyüklüğünde bir kap dolusu çocuk doğurur. Yaşlı adam bunu görünce çok sinirlenir:

“Adam: “İstedik de bu kadar istemedik!” diye kızmış, çocukların hepsini bir kaba doldurup damın üstüne fırlatmış. Yalnız bir tanesi havada taklalar atarak geri inmiş, gizlice bir kitabın arasına girmiş. Gerisi sana ömür. Kadın ağlamış, sızlamış ama elinden ne gelir” (Feyzioğlu, 2012e, s. 66).

Buna benzer bir örnek Cadı ile Çilbik kitabında verilir. Çocukları olmasını çok isteyen bir karı kocanın duası kabul olur ve kadın bir gece kırk tane bebek doğurur. Bir seferde tam kırk tane oğlan çocuğu olan padişah bunun hayra alamet olmadığını düşünerek bebekleri dağa bıraktırır. Anneleri ne kadar itiraz etse de karşı koyamaz:

“Aradan aylar, yıllar geçmiş... Bir daha çocukları ne gören olmuş ne de bir haber alan... Anaları acı içinde kıvranıp kalmış, oğullarını asla unutamamış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 116).

4.6.9.1 Dostluk, Özveri, Saygı ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Çalışmamızda bu başlık altında verilen dokuz iletide ana babaya saygılı olmanın önemi, hayvanların dostluğu, sevilen kişi için özverili olma ve annelerin fedakârlığı işlenmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında bu başlık altındaki iletilerin az sayıda olduğu söylenebilir. B400, B401 ve B402 maddelerindeki iletiler ikişer kez, B403 maddesindeki ileti üç kez örneklendirilmiştir. Masallarda annelerin çocukları için yaptıkları fedakârlıklar gösterilmiş, arkadaşlığın önemli bir kavram olduğu

vurgulanmıştır. İletilerin sayısına bakıldığında Türk dünyası masallarının dostluk gibi önemli bir kavramla ilgili çok sayıda örnek barındırmadığı görülmüştür. Bu, incelenen eserlerin eksik bir noktası olarak düşünülebilir. Çünkü çocuk için arkadaşlık onun hayatında önemli bir yerdedir. Masalarda sevilen kişilere karşı fedakârlık yapılması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Sevgi emek ve fedakârlık isteyen değerlerdir. Bu bakımdan anneler ve kardeşlerin birbirleri için pek çok şeyi yapabilecekleri gösterilmek istenmiştir.

Türk toplumunun önemli bir parçası olan masalarda anne babaya saygı ile ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Ancak incelediğimiz masalarda bu iletiye dair sadece iki yerde rastlarız. Çünkü ele aldığımız masalarda anne babaya saygılı olmanın önemine dair iletiler genellikle anne babanın sözünü dinlemeyen çocukların başına gelenler ile verilmektedir. Çocuklara büyüklerinin sözünden çıktıklarında olumsuz durumlar yaşayabilecekleri masal örnekleriyle gösterilerek yaşanabilecek tehlikelerin önüne geçilmektedir.

4.7 Masalarda Tespit Edilen Sosyolojik İletiler

İnsan, sosyal bir varlık olması sebebiyle toplum içinde bazı kurallara uymalı, diğer insanlarla ilişkilerinde nelere dikkat etmesi gerektiğini bilmelidir. Bu sayede toplumda sevilen bir birey hâline gelerek, huzurlu bir yaşama katkıda bulunur. Masallar aracılığıyla sosyolojik iletilerin verilmesi sağlıklı toplumların oluşması için gereklidir. Bu başlık altında toplumun temeli aile, yöneten ve yönetilenler, adalet ve insan ilişkileri ele alınmıştır.

4.7.1 Aile

Aile, toplumun en küçük ve en önemli yapı taşıdır. İnsan, eğitim ve öğrenim sürecine ailede başlar. Aile bireylerinin arasındaki ilişkiler bireyin kişilik gelişiminde önemli yer tutar. Aile, kişinin korunduğu ve sevildiği bir sığınaktır. Türk toplumunda evliliğe ve aileye çok fazla önem verilir. Evlilik kutsal bir müessese olarak sayılırken, ailenin yıkılmaz bir kale olduğu, toplumun huzurunun temelinde aile mutluluğunun yer aldığı düşüncesi hâkimdir. Bu bakımdan Türk kültürüne ait masallar, hikâyeler ve daha birçok edebi üründe ailenin önemine dair iletilere rastlanır. Türk masallarında aile birliği oldukça önemli görülür ve iyi bir aile kurmak için eş seçiminde dikkatli olunması gerektiği vurgulanır. Evlilik, sorumlu bireylere, geçimini sağlayabilecek

kişilere hak görülür ve ev işlerinde hünerli olmayan kızların evliliği yürütemeyeceği düşünülür (Günay, 1992a). Türk sosyal hayatının temelini oluşturan ailenin vazgeçilmez unsuru kadın olarak gösterilir. Kadın, anne, eş, abla gibi unvanlarla aile içinde olduğu kadar “kadın” kimliği ile de Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir (Yılmaz, 2004). Bu bağlamda kadınla ilgili iletiler masallarda sıkça karşımıza çıkar. Özellikle diğer ulusların masallarında yer alan “üvey ana” motifi bizim masallarımızda da görülür. Çoğunlukla kötü kalpli olan üvey analar, evlendikleri adamların çocuklarına türlü eziyetler yaparlar, eşlerini de bu acımasızlıklara alet ederler (Yavuz, 2009). Aile bireylerinin birbirine saygısı, anne, baba, kardeş ve evlat sevgisi de masallarımızda sıkça işlenen değerlerdir.

Eflatun Cem Güney’in masallarında aile birliğine oldukça önem verildiği görülür. Birlik ve beraberliğin kalıcı olmasını aileye verilen öneme bağlayan bu masallarda aile birliği kuvvetli olan bireylerin yenemeyeceği zorluk olmadığından bahsedilir. Özellikle kardeşlik bağlarının çok kuvvetli olduğu ve hiçbir zaman kopmayacağı belirtilir (Erdoğan, 2017). Cahit Uçuk’un masallarında da aileye büyük önem verilir, kahramanların akrabalık ilişkileri ve onlarla bir arada olmaları anlatılır. Aile üyelerinin birbirlerine hitap şekilleri ve sözel olmayan (sarılma, öpüşme gibi) davranışları ailedeki yakınlığı ve samimiyeti gösteren unsurlardır (Alagöz, 2012). Fakir Baykurt’un masallarında babaların fedakârlıklarından bahsedilir. Evlatlarını sevgiyle yetiştiren ebeveynlerin eninde sonunda sevgiyle karşılık görecekları anlatılır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Kadınlar, sanıldığı aksine masallarda dışlanan veya hor görülen kahramanlar değil aslında yüceltilen ve değer verilen kişilerdir.

C1-C49. Aile

C1. Her ailenin bir sırrı vardır ve her sır çocuklara açıklanmamalıdır.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C2. Bazen anne babanın kötü davranışının bedelini çocuklar öder. (1/95, 8/126)

Masallarda anne babaların bazı davranışlarının olumsuz sonuçlarını çocuklar görür. Açıl Kabağım Açıl kitabında kocası ölen bir kadın kendisi gibi bir kız çocuğu olan bir adamla evlenerek onu evine alır. Bir zaman sonra bu adam, kadının kızını evde

istememez. Kadın, istemese de kızını evden yollar. Kız, dağda tanıştığı ve yardım ettiği kediler tarafından pahalı hediyelerle ödüllendirilir:

“Adam, üvey kıza iş vermekle kalmamış, bu kez kızını evde istememiştir: “Sen bu kızın gözümün önünden çek, nereye gönderirsen gönder!” diye tutturmuş. Kadın şaşkına dönmüş. Ne kadar yalvarmış, yakarmışsa da söz dinletememiştir” (Feyzioğlu, 2009a, s. 95).

Murkumomo ile Çomotay kitabında Çomotay, başka bir kente gitmek üzere sarayından ayrılırken sihirli kuşu Murkumomo ve oğulları Hamit ile Mecit’i karısına emanet eder. Karısı, Çomotay gittikten sonra eski sevdiğini saraya alır. Adam, Murkumomo’nun taşlığını yiyen kişinin ülkenin hakanı olacağını duymuştur. Kadına kuşu pişirmesini söyler. Hamit ile Mecit adamdan önce davranarak kuşun taşlığını yerler. Bunu duyan adam öfkeden çıldırır ve kadından Hamit ile Mecit’i öldürmesini ister. Kadın, bu duruma itiraz etse de adam ilişkilerini herkese yayacağını söyleyerek kadını tehdit eder. Hamit ile Mecit annelerinin görevlendirdiği celladın elinden kaçarlar:

“Kadın gözleri yaşlı: “Peki, ne yapacağız?” diye çaresizce sormuş. “Hamit ile Mecit’i öldürteceksin, ikisinin yüreğini bana göstereceksin, o zaman inanacağım, bu kentin hakanı ben olacağım.” Kadın celladı çağırmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 126).

C3. Anne baba, kendi eksiklerini çocuklara tamamlamaya kalkmamalı ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdır. (2/16)

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bir baba, çocuklarından kendisine borcu olan devden alacağını almak için yardım ister. Alacağı devin sırtını odunla kaşındığından, soluğunda fırtınalar uçuştığından bahseder. Çocukları korkudan donakalır:

“Korkuya kapılmayın hemen! Bana borcu var geçen seneden. Bu parayla çivi alıp eşeğimizi nallayacağım. Her hafta pazara yollanalım. Ama parayı alamıyorum, hanginizin parayı almaya cesareti var, bilemiyorum” (Feyzioğlu, 2012a, s. 16).

Çocuklardan biri babasının isteğini kırmaz ve devle mücadeleye girer. Masalda çocuk dev yener ancak gerçek hayatta sonuç her zaman böyle olmayabilir. Anne babalar için

içinden çıkamadığı durumlarda çocuklarını tehlikeye atmak yerine onlardan yardım isteyerek sorunları çözüme yoluna gitmelidir.

C4. Çocuklar, ana babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmelidirler. (4/72, 7/143, 8/39)

Dillidüdük ile Altınses kitabında bu ileti çok çarpıcı bir örnekle verilir. Cimribay, yaşlı annesini başından atmak için onu eski bir tekneye bindirir. Bu eski tekneyle birlikte annesini atarak ondan kurtulmayı planlamaktadır. Oğlu, tekneyi atmamasını söyler:

“Cimribay şaşırılmış: “Bu eski tekne ne işine yarayacak oğul?” “Sen yaşlanınca seni neyle getirip atarım baba? Kalsın tekne. İşe yarayacak.” demiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 72).

Bu cevap üzerine Cimribay, yanlış bir davranışta bulunduğunu anlar ve yaşlı annesini atmaktan vazgeçer. Masalda verilen örnek büyüklere bir ders niteliğindedir. Herkes bir gün yaşlanacak ve bakıma muhtaç olacaktır. Çocukların anne ve babalarını örnek aldığı ve onları taklit edecekleri unutulmamalıdır. Cimribay, bu masalda hatasını anlar ve doğru yola döner. Çocuklar buradan hareketle anne ve babaların da zaman zaman hata yapabildiklerini ve yanlış yapıldığında kim olursa olsun engel olunması gerektiğini anlarlar.

Bazı masal örneklerinde babaların kızlarını istemedikleri kişilerle evlendirdiği görülür. Bu durumda kız çocukları bu isteğe karşı çıkabilmeli, hayatlarını değiştiren kararlarda fikirlerini söylemekten çekinmemelidir. İrustu ile Ak Kağan kitabında babalarının kendilerini bir köpekle evlendirmek istediğini duyan kızların bu isteğe karşı gelmeleri gösterilir. Yaşlı adam, başlarına gelen beladan kurtulmak için kızlarından bir köpekle evlenmelerini ister. İki kız da babalarının bu mantıksız isteğine karşı çıkarlar:

“Büyük kız irkilerek karşı koymuş: “Olur mu baba can, bir köpek ile nasıl evleneyim ben?” Ortanca kız da sözünü kesmiş: “Hayır baba! Bunu benden nasıl istersin?” demiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 143).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir hakan, vezirinin dolduruşuna gelerek kızlarının kocalarını zindana attırır:

“Gence Batur’un karısı: “Olmaz böyle bir haksızlık, buna karşı gelmeliyiz. Atamız vezirin oyununa geldi.” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 39).

Anne babalar her zaman çocuklarının iyiliğini isteseler de bazen yanılığa düşebilirler. Çocukların saf ve iyi niyetli fikirleriyle onlar adına yanlış kararlar alınmasının önüne geçilebilir.

C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler bazen ihanet ve felaket getirebilir. (10/184, 12/52)

Püruş Batur ile Aksıla kitabında eş adayını tanımadan yapılacak evliliklerin problemliliğine dair mesaj veren bir ifade yer alır. Can Aslan, Biçe isimli bir kıza talip olur ve kızın babası evlenmelerine izin verir. Aslında Biçe, Seydamet isimli bir adamı sevmektedir. Biçe’nin başka birisiyle evleneceğini duyan Seydamet, zehir içerek kendini öldürmeye çalışır. Düğün günü bunu duyan Biçe, ona engel olmak ister:

“Biçe, kocasına döndü, bütün olan bitenleri anlattı. Can Aslan, yakınlarını çağırdı ve onların yanında karısına: “Senin başka birini sevdiğini bilmiyordum. Senin zorla kocan olmak istemem. Evine git, nereye istersen oraya git! Tanrı yardımcın olsun!” dedi” (Feyzioğlu, 2009f, s. 184).

Bu masal örneğinde evlenilecek kimseyi iyi tanımak gerektiği gözler önüne serilir. Masalda daha düğün gerçekleşmeden gerçeklerin gün yüzüne çıkması olası felaketlerin önüne geçmektedir. Bu iletiden çıkarılacak ders mutsuz evliliklerin ihaneti getirebileceğini, bu durumdan en çok etkilenenlerin de çocuklar olacağı yargısıdır. Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şah Abbas, bir çobanın kızına gönlünü kaptırır ve onu babasından elçileri aracılığıyla ister:

“Çoban: “Bir kız değil mi beyim, şahımıza kurban olsun!” Aksakal elçi: “Yook, olmaz öyle!” demiş. “Şah Abbas kurban değil, eş istiyor. Bakalım kızınızın gönlü var mı? O ne düşünüyor?” demiş ve kıza dönmüş: “Sen ne diyorsun kızım? Şahla evlenmek ister misin?” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 52).

C6. Aile ve toplum içinde büyümemiş, yaşam deneyimi olmayan kızlar, kolayca aldatılabilirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C7. Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdır. (1/94, 2/44, 2/108)

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında padişah, ölen karısının yerine başka biriyle evlenir. Bu kadın, padişahın oğlunu kıskanır ve ona kötülük yapmak ister:

“Üvey ana çocuğu işe koşmak istemiş. Kocasına: “Şehzade bir şey öğrenmeden padişah olur mu?” demiş. “Gönder, atlara baksın! İş içinde olgunlaşsın!” Padişah, önce kızmış, sonra karısının öğüdünü dinleyip oğlunu yanına çağırması: “Topla at sürülerimizi ırmağa götür, dikkat et, kaçıp dağılmasınlar! Onları suvar, onları iyi otlat.” demiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 44).

Erkeklerin, eşlerinin sözünü dinleyerek öz çocuklarına eziyet ettikleri bir başka örnek ise aynı kitapta yer alır. Üvey anası Gülnarcan’ın güzelliğini kıskanır, onu evden uzaklaştırmak ister. Kocasına, Gülnarcan’ı evden uzaklaştırıp bir yerde bırakmasını söyler:

“Baba, bu sözler karşısında irkilmış: “Olur mu öyle şey? Gülnarcan benim canım ciğerim, onu başımdan nasıl savarım?” Üvey anne: “Ya o ya ben!” demiş. Gece gündüz dırdır etmiş. Baba, ancak bir süre bu kadına direnebilmiş, sonunda kabul etmek zorunda kalmış” (Feyzioğlu, 2012a, s. 108).

Masalların sonunda babalar, yaptıkları hataların farkına varırlar. Okuyucu, bu gibi durumlar için uyarılırken, çocuğun hassas dünyasının farkına varmaları sağlanır ve anne babaların her zaman çocuklarını korumakla sorumlu oldukları hatırlatılır. Üvey ana figürü masalarda sıkça yer almasına rağmen üvey baba ile ilgili örneklere rastlamak pek mümkün değildir. Çalışmamızda üvey babaların eziyetine dair bir örneğe rastladık:

Açıl Kabağım Açıl kitabında kocası ölen ve bir kızıyla kalan bir kadın, kendi gibi eşi ölmüş ve kızı olan bir adamla evlenir:

“Kızları bir araya gelip tanıştırmışlar. Kadının kızı Ayşe, adamın kızı ise Fatma. Adam, üvey kızı Ayşe’yi hiç sevmemiş. Ne iş olsa ona yaptırıyor, kendi kızını koruyormuş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 94).

C8. Bir ailede hem kız hem erkek çocuklar olmalıdır.

Masalarda ailedeki çocuklara bakıldığında genellikle ya kız ya da erkek çocukların olduğu görülür. Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C9. Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu ve güvenli olurlar. (1/50)

Bu ileti, Açıl Kabağım Açıl kitabında örneklendirilmiştir. Masalda iki kardeş kimseleri olmadığı için birlikte yaşarlar. Fatma, kendisini rahatsız eden komşusundan kurtulmak için kardeşi Yusuf’tan yardım ister. Yusuf, kardeşiyle birlikte yola çıkarak onu komşunun elinden kurtarır:

“Emiş memiş ne varmış ne yokmuş, ikiz iki kardeş varmış; bir bacı, bir kardeş. Birinin adı Fatma, birinin Yusuf. Başka kimseleri yokmuş. Kardeş berberlik, bacı ise ev işlerini yaparmış” (Feyzioğlu, 2009a, s. 50).

C10. “Oğlan eve direk, kız ele dayaktır.”; soyun devamını erkek evlat sürdürür.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkeklerden gelmelidir, yoksa kınanır ve geri çevrilirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C12. Kadınlar her zaman yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C13. Kızlar babalarının, kadınlar kocalarının buyruklarına, haksız bile olsa karşı gelmemelidirler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C14. Poligami (çokeşlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa, sorun çıkmadan yürüyebilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C15. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı olması dilenmelidir. (16/14)

Masalarda çocuğu olmayan çiftlerin ne olursa olsun bir evlat istemeleri sıkça görülür. Bazı masalarda ise özellikle erkek çocuk isteyen karı kocalar vardır. Önemli olan hayırlı bir evlada sahip olmaktır. Yartı Kulak kitabında bu iletiyi örnekleyen bir ifade bulunur. Kitapta, yaşlı bir adam çocuğu olması için kendi kendine dua eder. O esnada Yartı Kulak isimli bir cücenin sesi duyulur. Adamın yakarışlarını duyan Yartı Kulak adamın kendisini oğul olarak almasını, ona çok iyi bir evlat olacağını söyler. Dediği gibi de hayırlı bir evlat olur:

“Yaşlı adam: “Bir oğlum olsaydı, yüzü ay gibi parlak. Bir oğlum olsaydı, gönlü Güneş kadar sıcak. Bir oğlum olsaydı, arı kadar çalışkan.” Çok geçmeden bir ses duymuş yukarıdan. Sanki bir insan sesi: “Hey, ata can, al beni yanına, oğul olayım sana!” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 14).

C16. Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir. (2/48)

Masalarda aileye sonradan giren yabancılar genellikle üvey anne ve babalardır. Bunlar, kendi çocuklarını kayırmak adına kardeşlerin aralarını bozarak kötülük yaparlar. Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında karısı ölen bir padişah çocuğuna annelik yapması için yeniden biriyle evlenir. Bu kadınla padişahın bir zaman sonra bir çocukları olur. Küçük şehzade ağabeyini çok sevmektedir. Üvey ana, bu durumu kabullenemez ve kendi çocuğunu tek veliaht yapabilmek için üvey oğluna çeşitli tuzaklar kurar. Kurduğu sofranın önüne büyük bir çukur açan kadının tuzağına kendi oğlu düşer:

“Şehzade olduğu yerde durmuş. Bir çöreklerle bakmış, bir de sofraya. O anda küçük şehzade: “Ben sana çörek vereyim abi,” demiş, sofraya koşmuş. “Duur!” diye bağırmış. Kardeşini tutmaya çalışmış ama çocuk kuyunun içinde

yuvarlanmış. Vücudu delme deşik olup oracıkta can vermiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 48).

C17. Kadını olmayan evin tadı tuzu, dirliği düzeni olmaz.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C18. Bir ailenin kutsal sayılacak mirasları, babadan oğula geçerek varlığını sürdürmelidir. (3/102, 16/173)

Cadı ile Çilbik kitabında ülke topraklarının erkek çocuğa geçmesi gerektiğine dair bir ifade yer alır:

“Annesi dayanamamış: “Madem istiyorsun oğul can, anlatayım. Atan büyük bir hakandı, ama bizim çocuğumuz olmazdı. Bu ülke, bu engin yurt kime kalacaktı?” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 102).

Yartı Kulak kitabında kızı olduğu için topraklarını kimseye emanet edemeyeceğini düşünen bir padişah, mirasını bırakabilmek için kızının evlenmesi gerektiğini söyler:

“Bir gün padişah, Can Sultan’ı yanına çağırır: “Ah, canım cananım, ağardı saçım sakalım, dünyadan göçüp gitmeden bu uçsuz bucaksız toprakları bir yiğide güvence ile teslim edeyim.” demiş”(Feyzioğlu, 2009h, s. 173).

Değişen yaşam koşulları ve bakış açıları sayesinde artık miras paylaşımı konusunda tüm çocuklara eşit haklar düşmektedir. Masallarda ailenin kutsal sayılacak miraslarının babadan oğula geçmesinin nedeni erkeğin soyun devamını getirecek kişi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

C19. Kardeş sevgisi insana pek çok zorluğu göze aldırabilir. (8/127, 11/111)

Serçe Koyun Avlarken kitabında kardeş sevgisinin gücü bir örnekle ele alınır. Evden kaçan iki kardeş ıssız bir köye gelirler. Köyde cinlerin yaşadığı söylenmektedir. Orada elleri bağlı bir kız bulurlar. Kız, bunlara kim olduğunu söyler ve bu iki kardeşten yardım ister:

“Kız ellerinin ovuşturarak: “Ben Karluk hakanının kızıyım. Nice erin yüreğinde sızıyım. Kardeşimle atamın has bahçesinde geziniyorduk. Cinler bizi yakaladılar,

ellerimizi ve ayaklarımızı bağladılar. Alıp buraya getirdiler. Kardeşimi de kurtarın lütfen, ben ölüme bile razıyım,” diye yalvarmış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 111).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir cellat, aldığı emir üzerine iki kardeş olan Hamit ile Mecit’i öldürmek için ormana götürür. Kılıcını Hamit’in boynuna indirecekken Mecit buna engel olur:

“Mecit: “N’olur önce kardeşimi değil, beni öldür!” Cellat, kılıcı Mecit’in üstüne çevirince Hamit, kılıcın altına koşup yalvarmış: “N’olur, önce kardeşimi değil, beni öldür!” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 127).

Çocuk masallarda yer alan bu iletiyle kardeşliğin öneminin farkına varır. Çünkü kardeş insanı hiçbir zaman bırakmayan ve kesip atamayacağı bağlarla birleştiği kişidir. Kardeşlik ve arkadaşlık ilişkileri çocuğun sosyal gelişimi açısından oldukça önemli kavramlardır.

C20. Kardeş kardeşi, ne kadar kötülük yaparsa yapsın, yine de bir noktada korur. “Kardeş kardeşi itmiş, yar başında tutmuş.” (10/23)

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında küçük kardeşin yardımseverliği ve merhametine dair bir örnek verilir. Üç kız kardeşten büyük ve ortanca kızlar, bir sincabın annelerinin hasta olduğunu söylemesine rağmen yardıma gitmezler. Sadece küçük kız annesinin yardımına gider. Sincap büyük ve ortanca kızları cezalandırdığını küçük kıza söyler. Kız yine de kardeşlerine kıyamaz:

“Derhal koş, özür dile! Onlar da gelsin, yoksa bu kuyruğunu koparırım” (Feyzioğlu, 2009f, s. 23).

C21. Tembel ve niteliksiz kızlar, evde kalırlar ve bir aile kuramazlar. (10/19)

Evlenmek isteyen kızların belli özelliklere sahip olması, özellikle küçük yaşlardan itibaren bazı becerileri kazanması gerekmektedir. Bu anlayış Pürüş Batur ile Aksıla kitabında bir babanın kızlarına verdiği şu öğütle gösterilir: “Adam: “Aman kızlarım, hamarat olun, aman mutlu olun!” diyerek üçünü de koçak mı koçak yetiştirdi. Hepsi iş bilen, becerikli... Arka arkaya üç kızını da evlenip gitti” (Feyzioğlu, 2009f, s. 19).

Bu iletiyle çocuk, tembel kişilerin bir yuva kuramayacaklarını, güzelliğin tek başına yeterli olmadığını anlar.

4.7.1.1 Aile ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Türk masallarında aile ilgili iletilere sıkça rastlanır. Bu, Türk kültüründe aileye ve evliliğe verilen önemden kaynaklanır. Çalışmamızda ele aldığımız masalarda da aile ile ilgili iletilere sıkça yer verildiği görülür. Anne ve babanın eksikliklerini çocuklara tamamlatmaya kalkmalarının yanlışlığı, evlilikte eş adayının iyice tanınması gerektiği, üvey annelerin ailede huzursuzluğa neden olduğu, mirasın babadan oğula geçeceği, kardeş sevgisinin büyüklüğü, kardeşlerin her zaman birbirlerini affedeceği ve tembel kızların evlenemeyeceği incelediğimiz masalarda aile ile ilgili verilen iletilerdir.

İncelediğimiz masalarda bu başlık altındaki iletilerden yirmi örnek belirlenmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında bu başlık altındaki ileti sayısının yeterli olduğu söylenebilir. C4 ve C7 maddelerindeki iletiler üçer kez, C2, C5, C18 ve C19 maddelerindeki iletiler ikişer kez C3, C9, C15, C16 C20 ve C21 maddelerindeki iletiler birer kez örneklendirilmiştir. C1, C6, C8, C10, C11, C12, C13, C14 ve C17 maddelerindeki iletilere ait örneklere rastlanmamıştır. İncelediğimiz masalarda tespit edilemeyen iletiler genellikle erkeğin yüceltildiğini, kadının zor durumda bırakıldığını konu alan iletilerdir. Bu bakımdan Türk dünyası masallarının Türk aile yapısında kadının yeri ve önemini göstermek adına etkili örnekler barındırdığı söylenebilir. Türk toplumunda kadın hiçbir zaman küçük görülmemiş aksine yüceltilmiş ve ailenin temeli sayılmıştır. İncelenen masalarda üzerinde sıklıkla durulan ileti üvey anne ve babaların çocuklarına kötü davranabileceği, ebeveynlerin bu duruma karşı dikkatli olmaları gerektiği ile ilgilidir. Aile ile ilgili üzerinde durulan bir başka iletide ise çocukların anne babalarının mantıksız isteklerine karşı gelmeleri gerektiği vurgulanır. Bazen anne babalar da hata yapabilir, önemli olan çocukların ne istediklerini bilerek kendilerini doğru ifade edebilmeleridir.

Masalarda anne ve babanın hatalı davranışları verilerek her insanın yanlış yapabileceği, çocukların bu durumlarda bazen yol gösterici olabileceği vurgulanmaktadır. Yapılan haksızlıklara sesini çıkaran çocuk, ileride yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçmiş olur. Özellikle kız çocukları evlendirilmek istenirken onların rızalarının alınması gerektiği birçok masalda öğütlenmektedir. Çocuklarını

istememedikleri kişilerle evlendiren anne babaların büyük bir yanlış yaptıkları ve bu hatalarından dönmeleri anlatılırken aslında masalların büyükler için de üretilmiş eserler olduğu ve herkesin masallardan kendilerine pay çıkarabileceği gözler önüne serilir. Ailenin temeli evlilik olduğu için eş adayının iyi seçilmesi gerekir. Bu bağlamda masallarda doğru eş seçilmesinin önemi ve bu sayede mutlu, huzurlu bireyler yetişebileceği, ailedeki huzursuzluklardan en çok çocukların etkileneceği ele alınır. Günümüzde boşanmaların artması ve çocukların bu durumdan olumsuz etkilenmeleri evliliğin ne derece önemli olduğunu ve mutlu bireylerin mutlu bir toplum oluşturacağını göstermektedir. Ailede anne baba ilişkileri kadar önemli olan bir diğer kavram ise kardeşlik bağıdır. Kardeşler ne kadar kavga da etseler aralarındaki ilişki oldukça güçlüdür ve en zor durumlarda birbirlerinin yardımına koşmalıdır. Bu yüzden kardeşlikle ilgili iletiler masallarda sıkça yer alır. Masalların sonlarında kardeşlerinden kötülük gören kişiler onları bağışlayarak kardeşliğin önemini bir kez daha göstermiş olurlar. Gerçek hayatta olduğu kadar masallarda da karşımıza çıkan aileye sonradan giren kişiler genellikle kötü niyetli insanlardır. Bunlara karşı dikkatli olunması gerektiği masallarda özellikle üvey ana motifi üzerinden vurgulanır. Babalar, bazen yeni evlendikleri kişilerin sözlerine inanarak çocuklarına olumsuz davranışlarda bulunabilirler ya da bu davranışlara göz yumabilirler. Masallar aracılığıyla çocukların bu durumdan ne kadar etkilenecekleri anlatılmakta ve gerçek hayatta da yaşanabilecek üvey anne ve baba eziyetine karşı ebeveynler uyarılmaktadır. Masallarda kutsal olan değerler genellikle babadan oğula geçmektedir. Bu bağlamda kız çocukları başkasıyla evleneceği için göz ardı edilebilirler. Ancak bu düşünce günümüzde değişmeye başlamıştır. Aile ile ilgili verilen son ileti ise tembel ve niteliksiz kızların evlenemeyeceği ile ilgilidir. Aslında bu durum her iki cins için de geçerlidir. Çünkü yuva kurmak belli bir sorumluluk gerektirir. Evi çekip çeviren, çocukları asıl eğiten kadınlar oldukları için masallarda da anne olacak kişilerin belli meziyetlere sahip olması gerektiği vurgulanır.

4.7.2 Hukuk, Adalet

Adalet, toplumda huzur ve mutluluğun temelini oluşturan, herkesin eşit yaşamasına olanak sağlayan bir kavramdır. Hukukun uygulandığı ve adaletin yerini bulduğu toplumlarda karmaşa görülmez. Adalet kavramı bireyler için de oldukça önemlidir.

İnsanlar başkalarının hakkını gözetmeyi bilmeli, kendi haklarını da savunabilmelidir. Bu bağlamda hukuk ve adalet kavramlarının masalarda yer alması gereklidir.

C50-C99. Hukuk, Adalet

C50. İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdırlar.

Masalarda da gerçek hayatta olduğu gibi suçlular cezasını çeker. Bazı suçlar diğerlerinden daha büyük bir cezayı gerektirir. Adam öldürmek, hırsızlık yapmak gibi büyük suçların cezalandırıldığı görülürken; yalan söylemek veya bir gerçeği gizlemek gibi etik olmayan davranışların bazen bağışlanabileceği anlatılır. İncelenen masalarda padişaha karşı gelenlerin zindana atılması örneklerine sıkça rastlanır. Bunun dışında suçlular için standart bir ceza yöntemi yoktur. Genellikle suçlunun cezasının toplum tarafından verildiği gösterilir.

C51. Yasal uygulamalar, kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C52. Her suçun bir cezası vardır. (7/100, 11/70, 16/ 128-129)

Serçe Koyun Avlarken kitabında yoksul bir şekerçi ile karısı mutlu bir şekilde yaşamaktadır. Şekerçinin karısının dillere destan güzelliğini duyan ülkenin kağanı bu kadını zorla sarayına getirir ve orada hapseder. Kadın, kağanla hiç konuşmaz ve gülümsemez. Bir gün pencereden bakarken kocasını görür ve gülümser. Kağanın yardımcıları kadının bir şekerçiye güldüğünü söylerler. Kağan bunu duyunca şekerçiye çağırır, kadına kendini beğendirebilmek için onun elbiselerini giyerek sokakta şekerçi gibi bağırmaya başlar. Bunu gören kadın, nöbetçilere kağanı yakalattır ve şehirden atmalarını ister. Kağan, kılık değiştirdiğine kimseyi inandıramaz ve şehirden kovulur. Şekerçinin karısı, kocasını saraya alır ve onu hakan yapar. Böylece kağan, kadını zorla sarayında tutmanın cezasını çeker:

“Sarayın dışında bağırın, herkesi rahatsız eden o adamı derhal uzaklaştırın! Sadece bu kentten değil, bu ülke topraklarından da çıkarın!” diye buyruk vermiş. Nöbetçiler derhal koşup kağanı yaka paça destelemişler. Kağan bağırması: “Ben sizin kağanınızım aptallar! Ne yapıyorsunuz?” Nöbetçiler

tınmamışlar bile. Kağanı ülke topraklarından sürüp çıkarmışlar” (Feyzioğlu, 2009g, s. 70).

Yartı Kulak kitabında güzel bir kız Yartı Kulak’ı kandırarak onun eşeğini çalar. Yartı Kulak, eşeği aramaya çıktığında çalılıkların arasından kendini kandıran kızın sesini duyar. Eşeği çaldığı ve kendisini küçümsediği için kızı cezalandırır:

“Yartı Kulak, çalılıkların arasından boynunu uzatmış, eşeği de güzel kızı da tanıyıp çok şaşırılmış. Kız devam etmiş: “Aptal bir oğlancığı güzel sözlerle kandırıp eşeği gözünün önünden yürüttüm. Bu eşeği ne o kavuğa ne o kılıca ne de Harezmi saraylarına değişmem.” Yartı Kulak artık bu kadarına dayanamamış. Zehirli bir diken koparıp arkadan usulca yaklaşmış. Kimseye görünmeden kızın eteğinden tırmanıp dikenini sırtına saplamış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 128-129).

İrustu ile Ak Kağan kitabında Çelmeş isimli tembel kötü kalpli bir adam kardeşlerinin başarılarını ve zenginliklerini kıskanmaktadır. Onlara iftira atarak zindana atılmalarına neden olan Çelmeş, kardeşlerinin mallarını alarak zengin olur. Kardeşler zindandan çıktıklarında Çelmeş, onları kandırır ve ellerinden kurtulur. Bir sürü yalanla iş çeviren Çelmeş, masal sonunda kardeşleri tarafından cezalandırılır:

“Hemen oracıkta Çelmeş’i bağlamışlar, biri başında beklemiş, biri odun toplamış, onu ateşe vermişler. Çelmeş, yanmış, bitmiş, kül olmuş. Başında beklemişler, bir daha Çelmeş gözlerini açamamış” (Feyzioğlu, 2009d, s. 100).

4.7.2.1 Hukuk, Adalet ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelenen masalarda bu başlık altında üç ileti örneği tespit edilmiştir. Bunlar her suçun bir cezası olduğunu vurgulayan ifadelerdir. Toplam ileti sayısına bakıldığında sayıca az olduğu görülmektedir. Masalarda C52 maddesi üç kez örneklendirilirken C50 ve C52 maddesindeki iletilere dair ifadeler bulunamamıştır. Masalarda adalet kavramına dair örnekler haklılık ve haksızlık kavramları ile psikolojik iletiler başlığı altında daha sık ele alınmıştır.

4.7.3 Yönetim, Yönetici

İyi ve adil yöneticiler halkının mutluluğu ve huzuru için çalışırlar. Masallarda olduğu kadar gerçek hayatta da istenen, düzgün vasıflara sahip ve hakkaniyetli yöneticileri başta görmektir. Masallarda yöneticiler bazen iyi niyetli, hoşgörülü ve affedici olarak tanıtılır. Ancak bu örnekler tam tersi özelliklere sahip yöneticilerle kıyaslandığında oldukça azdır. Padişah, han, hakan, ağalar ve beyler genellikle zalim, halkı çeşitli sınavlara sokan ve haklıya hakkını vermeyen kişiler olarak karşımıza çıkarlar. Masallarda da mevkii ne olursa olsun kimsenin haksız işler yapmaması gerektiğine sıkça değinilir. Masallarda yöneticilerin zaman zaman öfkelerine yenik düşerek yanlış kararlar verdikleri görülür. Ülkede yaşayanlar ise korkularından bu duruma ses çıkaramazlar. Masalların sonlarında yöneticiler yaptıkları hataların farkına varsalar da iş isten geçmiştir. Halk, bu yöneticileri gözden çıkarır ve onları cezalandırır. Zalim padişahlar ya ülkelerini terk ederler ya da yönetilenler bunların yerine başka birilerini getirir. Yöneticilerin iyi niyetli olduğu örnekler oldukça azdır. Buna karşın yöneticilerin, hasta çocuklarını iyileştiren ya da zor bir sorunu çözen kişilere haklarını teslim ettikleri bazı masallarda görülür. Genel bir ifadeyle değerlendirilirse kendiyile ilgili durumlarda kişilere hakkını verebilen padişahlar olsa da kibir ve zalimlik masallardaki yöneticilerde çok sık görülen bir özelliktir.

Türk kültürünün en önemli eserlerinden Dede Korkut Hikâyeleri'nde devlet büyüklerine saygı gösterilmesi gerektiği Begil Oğlu Emren Hikâyesi'nde "Padişahlar Tanrı'nın gölgesidir, padişahına asi olanın işi rast gitmez." ifadesiyle verilir (Ergin, 1969, s. 188). Mevlana İdris Zengin'in masallarında devlet başkanı, devletin istikbalinden sorumlu kişi olarak gösterilir ve yöneticilerin koydukları kurallara kendilerinin de uymaları gerektiğinden bahsedilir (Kılınç, 2014). Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında kimsenin kimseyi ezmediği bir dünyanın daha yaşanılabilir ve huzurlu olacağı gösterilir. Bu düzenin toplumun en üst tabakası olan yöneticilerden başlaması gerektiği böylece halk tarafından da uygulanacağı belirtilir (Taşkıran, 2015). Türk toplumunda eskiden yöneticilerin Tanrı'nın bir elçisi olarak düşünülmesi, padişahlığın babadan oğula geçerek kutsal bir görev sayılması onlara duyulan saygı ve bağlılığı artırmaktadır. Ancak yöneticilerin olumsuz tutumları halkın bu düşüncesini değiştirmektedir. Hiçbir yönetici makamını kötüye kullanarak yanlış işler yapmamalı, dünyanın ve mevkiinin geçici olduğu gerçeğiyle yüzleşerek yönettiği kişilerin sevgi

ve beğenisini kazanmalıdır. Masallarda da gerçek hayatta da iyi ve dürüst yöneticiler sevilirken kötü özelliklere sahip padişah, han ve hakanlar günü geldiğinde cezalandırılırlar.

C100-C149. Yönetim, Yönetici

C100. İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır. (4/20, 5/69, 6/83, 8/41, 10/38, 11/125, 13/94, 15/57)

Yarım Horoz Kardeş kitabında padişahın halktan mantıksız şeyler istediğine dair bir ifade yer alır.

Günün birinde bir padişah ile bir oğlu varmış. Padişah kendi halkına çok kızmış, onları cezalandırmak için bir ferman çıkarmış. Fermanı tellal alıp bağırarak bütün ülkeye duyurmuş: “Tellal: “Duyduk duymadık demeyin, bundan sonra ölümlerin cenazesi pencerelerden çıkarılacak! Çıkarmayan cezalandırılacak!” diye bağırması” (Feyzioğlu, 2012g, s. 57).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında da bir ülkenin hanının yaptığı haksızlıklardan bahsedilir:

“Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: Çalışkan, diri, yakışıklı... Varsıllığı çok, toprakları geniş... Çalışacak çok insana ihtiyaç varmış. Fakat yaşlılar çalışmazmış. Genç insanlar da yaşlılara baktıkları için iş ortada kalırmış. Han kızmış: “Bu yaşlıları ne yapmalı?” diye vezirine kızırine sormuş. Sonunda yaşlılar hakkında ölüm kararı çıkarmış: “Kimin yaşlısı varsa öldürecek! Kim öldürmezse, ben onu öldüreğim!” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 38).

Padişahların çocukları söz konusu olduğunda oldukça hassas oldukları bazı masallarda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle hastalıklı veya konuşmayan evlatlarına çare arayan yöneticiler ülkesinde yaşayanlardan medet umarlar. Bu duruma benzer bir örnek Dillidüdük ile Altınses kitabında oğlunu kaybeden bir padişahın yaşadıklarıyla verilir:

“Kağan bütün halkı toplamış: “Atlara binin! Yedi dağ aşın, yedi göle ulaşın, vahşi hayvanlarla tutuşun, oğlumu alıp gelin! Kim ki üzücü haber getirir, kendine küssün.

Onu vahşi kurtlara atacağım! Aylara yedireceğim. Haydi, yolunuz açık olsun!” demiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 20).

Ne kadar kötü kalpli olsalar da bazı yöneticiler çocuklarının iyiliği için halktan yardım isterler. Ancak burada yanlış olan nokta padişahların kendi istekleri doğrultusunda emrinde yaşayanlara zulüm etmeleridir.

Dimitraş ile Pıtırtaş kitabında kendini beğenen bir padişahın halktan birine haksızlık yapması ama sonunda bu davranışının cezasını çekmesi anlatılır. Tuku, yolda gördüğü padişaha elleri dolu olduğu için papağını çıkarıp selam veremez. Padişah bu duruma çok sinirlenir, özür dilemesini ister:

“Tuku itiraz etmiş: “Niçin? Ben bir kusur işlemedim ki!” Tuku’nun elini kolunu bağlayıp zindana atmışlar, “Özür dileyinceye kadar burada kalacaksın,” demiş, her gün eziyet etmişler” (Feyzioğlu, 2009c, s. 69).

Masalda padişahın kızı Kirana, zindandaki genç Tuku’ya âşık olur. Kirana, Tuku ile kaçarak babasına karşı koyar. Burada okuyucuya önemli bir mesaj verilmektedir. Padişah, kibri yüzünden en değerli varlığını kaybederek yaptığı haksızlığın bedelini ödemiştir.

Doğrubay ile Eğribay kitabında Buhara’da yaşayan zalim bir handan bahsedilir:

“Bir zamanlar Buhara’da varsıl bir han yaşamış. Bunun Kel Kali adında bir kölesi varmış. Kel Kali, gece gündüz çalışır didinirmiş, buna karşın hanı memnun edemezmiş. Han ne doğru dürüst karnını doyurur ne de üstünü başını giydirmiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 83).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir hakan, vezirinin oyununa gelerek damatlarını zindana attırır. Küçük kızı bu duruma isyan eder:

“Büyük kızlar geleneğe uyarak susmuş. Fakat Gence Batur’un karısı dikkatle söze başlamış: “Sorgusuz yargısız eşlerimizi zindana attırdın ata can. Üstelik ilk iki kardeşin hiç suçu yok. Gence Batur suçluysa onlar neden zindanda? Yakışır mı bu sizin hükümdarlığınıza?” demiş” (Feyzioğlu, 2009c, s. 41).

Serçe Koyun Avlarken kitabında kibirli bir padişaktan şöyle söz edilir:

“Geçmiş zaman içinde zalim bir padişah varmış. Öyle bir padişah ki; dediği dedik, çaldığı düdüğü. Yönettiği halkın asla sesini duymak istemezmiş. Onların arasına katıldığında sadece bir tavır çok hoşuna gidermiş: Herkes önünde el bağlayıp, sessiz soluksuz yere bakacak... Kaşını bile kaldırmayacak... Halkını böyle gördükçe çok mutlu olur: “Benim halkım ne kadar mutludur,” diye övünürmüş. Tersini yapanlar derhal sorguya çekilip cezalandırılmış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 125).

Şirince Şeşen kitabında zalim bir hakan, çok sevdiği atının hastalanması üzerine tüm halkına tehditler yağdırır:

“Hakan: “Sevgili atımın öldüğünü biri söylese, gırtlığına kazık çakarım! Ölüm sözcüğü yasak!” Bütün saraya, bütün ülkeye korku yayılmış. Hizmetçiler soluk alamaz olmuş. Seyisler atın başucunda. Kimse gözünü attan ayıramaz, sesini çıkaramaz olmuş” (Feyzioğlu, 2012f, s. 94).

Masallardaki zalim yöneticiler sonunda cezalandırılır. Kişi, makamı ne olursa olsun bunu kötüye kullanmamalı, buyruğu altındakilere eziyet etmemelidir. Masallar aracılığıyla verilen bu ileti, çocukların iyi bir yöneticide bulunması gereken vasıfları anlamaları açısından oldukça önemlidir.

C101. İyi yöneticiler, halkın sorunlarıyla ilgilenirler. (2/88)

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında bir kağan, balık tutamadığı için ağlayan bir adama acır. Adam, üç gündür evdekilere yemek götüremediğini söyler:

“Kağan, adama acımış. “Haydi, geri dön ağını tekrar suya at. Ağına ne düşerse bizim olsun, paranı al git.” demiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 88).

C102. Yöneticiler, verdikleri sözü tutmazlarsa bunun sonucunda toplumsal kalkışmalar olabilir.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C103. Padişaha, yöneticiye yakın olmanın iyi yanları olduğu kadar tehlikeli yanları da vardır. “Kurb-ı sultan, ateş-i suzan.”

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C104. Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir. (5/40, 8/51)

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında yetim bir çocuk olan Tuku, acımasız bir beyin yanında işe başlar:

“Bey: “Guguk kuşu ötene dek çalışacaksın, karnını doyuracaksın!” demiş. Todur’u öteki hizmetçilerin yanına vermiş. Onlar aç acına çalışmış, kimse sesini çıkaramazmış” (Feyzioğlu, 2009c, s. 40).

Murkumomo ile Çomotay kitabında da acımasız bir beyin yanında çalışan işçisine yaptıkları anlatılır:

“Bir gün bey, ufak bir olay için köleye fena halde kızmış. Köle buna çok alınmış ve ücretini isteyip beyden ayrılmaya karar vermiş. Bey, ücret mücret ödememiş, bir de arkadan bağırıp azarlamış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 51).

Görüldüğü gibi paraya sahip olan bey, haklı olana hakkını teslim etmemekle kalmaz, öfkesini de kumar. Ancak masal sonlarında her kötünün cezalandırıldığı gibi acımasız ağalar ve beyler de hak ettikleri kötü sona ulaşırlar. Bu zalim kişilerin ettiklerini bulması çocuğa verilmek istenen iletinin etkili olmasını sağlar. Çünkü çocuk her zaman iyiliğin ve doğruluğun kazanmasını ister.

C105. Geleceğini, kendisinden çok daha zayıf kimselerin belirlediği liderler başarılı olamazlar. Değerlileri, değersizlerin elinde oyuncak eden bir düzende, onurlu bir yaşam sürdürülemez.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C106. Zalim yöneticiler, hayatta kalmak ve hükümler olmak için, çocuklarını bile öldürebilirler.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

4.7.3.1 Yönetim, Yönetici ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelediğimiz masalarda yönetim erki padişah, kağan, han, hakan gibi kimselerdedir. Bu kişiler genellikle görevlerini kötüye kullanan, vezirlerinin sözünü dinleyerek yanlış kararlar alabilen ve halkı mantıksız istekleriyle yoran yöneticilerdir. Bazı örneklerde padişahların affedici ve barıştan yana tutumlar gösterdikleri görülse de bu, olumsuz yönetici örnekleriyle kıyaslandığında oldukça az sayıdadır. Yöneticilerin çocuk sahibi olmak için uğraşmaları, kızlarını evlendirmek için halkı çeşitli sınavlara sokmaları veya hasta çocukları için şifa aramaları da masalarda sıkça görülen olaylardır. Güç sahibi olan ağalar ve beylerin ise yanında çalıştırdıkları kimselere çeşitli eziyetler etmeleri, onların haklarını vermemeleri böyle kimselere karşı dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Burada yönetilenlere veya çalışanlara düşen görev haksızlığa itiraz edebilmek ve hakkını arayabilmektir. Türk masal kahramanlarından Keloğlan, padişahın haksızlıklarına ses çıkararak masal sonunda zekâsının da yardımıyla mutluluğa kavuşur. Keloğlan gibi fakir ve güçsüz birinin dahi padişahı yenebilmesi hiçbir mevkiinin dokunulmaz olmayacağını bizlere göstermektedir.

İncelediğimiz masalarda yönetim ve yönetici ile ilgili on bir ileti tespit edilmiştir. Sosyolojik iletilerin sayısı göz önüne alındığında yönetim ve yönetici ile ilgili iletilerin sayısının yeterli olduğu görülmektedir. C100 maddesindeki ileti sekiz kez, C104 maddesindeki ileti iki kez ve C101 maddesindeki ileti bir kez örneklendirilmiştir. C102, C103, C105 ve C106 maddelerindeki iletilere ait örneklere rastlanmamıştır. Masalarda hiçbir yöneticinin gücüne dayanarak haksızlık yapmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Tespit edilemeyen iletiler çocukların öldüren veya yönetimde başkalarını dinleyen yöneticilerle ilgilidir. Türk dünyası masalarında bu tip yöneticilere dair örnekler bulunmamaktadır.

4.7.4 Öteki İnsan İlişkileri

Başlık altında incelenen iletiler insanlar arasındaki ilişkilerin sağlam temellere dayanması için nelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu bölümde kibirli olmanın insanlara vereceği zararlar ve insanlara karşı dikkatli olmanın önemi özellikle vurgulanmaktadır. Hiçbir zaman dış görünüşe göre yargıya varılmaması gerektiği, toplumda aynı statülerden insanların anlaşacağı, dayanışmanın toplum hayatındaki yeri, emeksiz sahip olunan şeylerin kalıcı olmayacağı ve hayatta maddi değerlerden

daha önemli kavramlar olduğu da verilen iletiler arasındadır. Ailedeki iş bölümü, armağanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği, insan ilişkilerinde uzlaşma ve tatlı dilin önemi, yoksulların gözetilmesi, her din adamına güvenilemeyeceği konuları ile ilgili iletiler insan ilişkilerini nelerin güçlendirdiği veya zayıflattığı konusunda okuyucuya ders vermektedir.

Genellikle masalarda çirkin görünüşlerinin ardında güzelliklerini saklayan kız ve erkek kahramanlar verilir. Bunlar büyü ile hayvan veya başka bir nesne durumuna gelmişlerdir. Aslında verilmek istenen her canlının özünde güzelliğin olduğudur. Çocuklara, bu iletiyle kendileriyle barışık ve özgüveni yüksek bireyler olmaları öğütlenir. Önemli iletilerden bir tanesi de insanların sırlarını saklamaları ile ilgilidir. Sır tutmak, bir insanın güveninin kazanmanın yollarından biridir. Verilen sırların açığa çıkarılması karşımızdaki kişiyi zor durumda bırakabilir. Buna dair örnekler masalarda sık sık karşımıza çıkmaktadır. Eflatun Cem Güney'in masalarında sır tutmanın önemine değinilir. Özellikle eşlerin birbirlerinin sırlarını saklaması gerektiğini vurgulayan bu masallar, sırları açıklayan kişilerin mutlaka sonunda pişman olduğunu gösterir (Erdoğan, 2017). Masalarda insanların aynı statülerden kişilerle anlaşabildiğine dair ifadeler vardır. Özellikle evliliklerde insanların denk olması gerektiğine inanılır. Ancak padişah kızı ile fakir bir yiğidin evlenmesi ya da fakir bir kız ile padişahın evlenmesi örnekleri de sıkça karşımıza çıkar. Bu çiftler ne kadar zorluk yaşasalar da sonunda sevgi galip gelir ve mutlu olurlar. Mevlâna İdris Zengin, masalarında buna farklı bir bakış açısı getirir. Masalarda toplum içinde insanların bazı statüleri olduğu ve bu statülere göre toplumun onlara itibar edip sözlerini dinlediğinden bahsedilir (Kılınç, 2014). Çocuklara örtük veya açık bir şekilde verilen iletilerden bir de büyük sözü dinlemenin önemidir. Masal kahramanları anne, baba veya büyüklerinin sözlerini dinlemedikleri için olumsuz durumlar yaşarlar. Bu iletiyle birlikte çocuk, büyüklerinin öğütlerini dinlemenin kendisi için faydalı olacağını anlar. Masalarda yaşlı annesinin sözünü dinlemeyerek başına buyruk işler yapan Keloğlan, bu bağlamda verilebilecek iyi bir örnektir. Keloğlan bildiğini okuyan, büyüklerin uyarılarını dinlemeyen bir tip olarak çizilir ve bu davranışı onun başına türlü felaketler getirir (Erdal, 2016). Başlık altında en sık tekrarlanan ileti kimseyi küçümsemek gerektiği ile ilgilidir. Zor zamanlarda büyüklük yaparak yardım önerilerini kabul etmemek doğru bir davranış değildir. Bazen küçümşenen insanların yardımları

sayesinde zorluklar yenilebilir. Masallarda padişah gibi güçlü kimselerin imdadına koşan kişiler genellikle başta küçümsedikleri güçsüz kimseler veya çocuklardır. Eflatun Cem Güney, masallarında alçakgönüllü olmanın kişiye katacağı olumlu yönleri ele alır ve kibirli insanların sonunda cezalarını çekeceğini söyler (Erdoğan, 2017). Fakir Baykurt'un masallarında kibir, devrin yöneticilerinin bir özelliği olarak gösterilir (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Herkesin bu dünyada bir işlevi bir yeteneği olduğu düşüncesi çocuklara verilmelidir. Her bireyin hayatta bir amacı ve yeri vardır, bu sayede topluma ve insanlığa faydalı olabilir. Cahit Uçuk'un masallarında insanın ilk önce kendisini tanıması gerektiği, yetenek ve becerilerinin mutlaka işe yarayacağı vurgulanır (Yenen, 2007).Güven duygusu da masalarda sıkça işlenen bir değerdir. İnsanların birbirlerine güven duymasının ilişkileri güçlendireceği gösterilir. Ancak bunun tam tersi durumlar da vardır. Masal kahramanları bazen hiç ummadıkları yerden kötülük görebilirler. Bu durum gerçek hayatta da yaşanabilir. Bazı masalarda aile bireylerinin birbirlerine yaptıkları kötülükler ve ihanetler de görülür. Kuran'da bu konuda şöyle bir hatırlatma yapılır:

“Ey iman edenler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir. Böyle olanlara karşı dikkatli olun. Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafûrdur, rahîmdir” (Affi ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder) (64/14).

İyi seçilmeyen arkadaşlar, kıskanç kardeşler veya aileye sonradan giren yabancılar kötü niyetli olabilirler. Bu bakımdan masallar aracılığıyla çocuklara uyarıda bulunulur. Fakir Baykurt'un masallarında güven değeri özellikle düşman insanların arasında geçen olaylarla işlenir. Yazar, okurlarına insanların birbirlerine güven duymalarını gerektiğini, güven meselesinin karşılıklı olduğunu ifade eder (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Bazı işlerde görev paylaşımı yapılırken cinsiyet göz önünde bulundurulur. Bu durum özellikle aile yaşantısında gözlemlenir. Kadınlar ev işleri ile ilgilenirken erkekler evin geçimini sağlamaya çalışır. Günümüzde değişen yaşam koşulları ile birlikte aile içinde herkese düşen görevler artmıştır. Masalarda haneyi yapan ve onun sürekliliğini sağlayan çoğunlukla kadınlardır. Kadın, ev işleriyle ailesinin düzenini sağlarken kocasını iyi ve kötü günde destekler hatta ölmek üzereyken bile kendisinden sonra evin sürekliliğinin nasıl sağlanacağını düşünür (Ölçer, 2013). Bu bağlamda kadın, iş

yükünün fazlasını alan cinsiyet olarak gösterilebilir. İletişimin sağlanması ve sorunların çözümünde anlayışlı yaklaşmak ve tatlı dil kullanmak oldukça önemlidir. Güzel sözlerin söylenmesi gerektiği ile ilgili iletiler de masalarda zaman zaman karşımıza çıkar. Özellikle aile içindeki huzurun sağlanmasında tatlı dilin önemi gösterilir. Eflatun Cem Güney'in masallarından birinde yer alan şu sözler evdeki doğru iletişimin mutluluğu sağladığını vurgular: “İlahi evimin gülü, ocağımın bülbülü, demiş. Elin kolun dert görmesin, iki cihanda yüzün ak olsun; gayri evimiz eve benzeyip, ocağımızın tadı, tuzu yerine geldi. İşte o günden beri, güler yüz, tatlı dil ile gönül hoşluğu içinde yaşayıp saadetleri dillere destan olmuş...” (Erdoğan, 2017). Türk kültürünün en önemli değerlerinden olan Nasreddin Hoca fıkralarında da hoşgörü ve tatlı dilin önemine değinilir. Onun dünyasında gönül incitmek ağır bir suçtur, insanların yaptıklarını sabırla dinlemek ve onları kırmadan tatlı dille güler yüzle cevap vermek gerekir (Batur ve diğerleri, 2012). Masalarda alçakgönüllü olanların kazandığı gösterilir. Bununla birlikte hiçbir rakip veya düşmanı küçümsememek gerektiği de vurgulanır. Padişah veya güçlü kimselerin başkalarını küçümsediklerinde başlarına gelenler gösterilir. Düşmanı küçümseyerek tedbir almayan kişiler beklenmeyen yenilgiler alırlar. Özellikle Keloğlan, kendisini küçümseyen kişiler karşısında akli sayesinde galip gelir. Masalarda yardımseverlik değeri sıkça vurgulanır. Özellikle yoksulların gözetilmesi gerektiği düşüncesi verilir. Mustafa Ruhi Şirin'in masalarında zor durumda olanlara yardım etmenin bir insanlık görevi olduğundan bahsedilir. Manevî yardımların da maddî yardımlar kadar önemli olduğu vurgulanır (Taşkiran, 2015). Masalarda kadınlar genellikle kocalarını çalışmaya, savaşa ya da gurbete gönderirler. Onlar, ailenin düzenini sağlayan kişilerdir. Evli ya da bekâr olmalarına bakılmaksızın bazı ahlaksız insanlar tarafından rahatsız edilebilirler. Bu bakımdan onların kendilerini korumaları şarttır. Dede Korkut Hikâyeleri'nden Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması hikâyesinde Kazan Bey'in eşi Şökli Melik'e karşı namusunu korumak için aşağıda yer verildiği üzere çeşitli önlemler almaktadır:

“Berî yanda Şökli Melik kâfirlerle şen şadıman yiyip içip oturuyordu. Der: “Beyler biliyor musunuz Kazan'a nasıl gadreylemek gerek, boyu uzun Burla Hatun'unu getirip kadeh sunmak gerek!” Boyu uzun Burla Hatun bunu işitti, yüreği ile canına ateşler düştü. Kırk ince belli kızın içine girdi, öğüt verdi. Der:

“Hanginize yapışırlarsa Kazan’ın hatunu hanginizdir diye, kırk yerden ses veresiniz!” (Ergin, 1969, s. 41).

Vatan, bir milletin en önemli değerlerindedir. Vatan uğruna pek çok fedakârlık yapılır. Kadın, erkek, yaşlı ve çocuk demeden herkes üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Ülke ve toplum çıkarları kişisel isteklerden üstün olmalıdır. Özellikle yöneticiler kendi istekleri için ülke ve toplumun geleceğini tehlikeye atmamalıdır. Vatan sevgisiyle tanınan yazarlarımızdan Cahit Uçuk’un masallarında ise vatana bağlı olmanın önemi üzerinde durulur. Eserlerinde sıkça vatan kavramına değinen yazar milletin gelişiminin vatan sevgisine bağlı olduğunu vurgular (Alagöz, 2012). Toplum için en önemli değerlerden biri de dayanışmadır. Birlik ve beraberlik sayesinde pek çok sorunun üstesinden gelinir. Eflatun Cem Güney’in masallarında insanın sosyal bir varlık olmasından dolayı birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyacağından bahsedilir. Güç birliği sayesinde pek çok zorluğun üstesinden gelinebileceği ve bu sayede toplumsal mutluluğun sağlanacağı vurgulanır (Erdoğan, 2017). Fakir Baykurt’un masallarında birlik ve beraber olma değeri yüceltilir ve zulüm karşısında bir olma mesajı verilir (Kılıç ve Yılmaz, 2018). İyi seçilmeyen arkadaşların insana zarar vereceği ile ilgili iletiler çocuk için oldukça önemlidir. Çünkü çocuk için aileden sonra gelen en önemli kişiler arkadaşlarıdır. Aytül Akal’ın masallarında arkadaşların birbirini koşulsuz sevmesi gerektiği hiçbir çıkar ilişkisinin bunu bozamayacağı vurgulanır (Toz ve Senek, 2018). Bazı sorunların çözülemediği durumlarda uzlaşmaya varmak gerekir. Gereksiz inatlaşma ve hırs problemleri büyütür ve çözülmez hâle getirir. Baykurt’un masallarında uzlaşma, savaşımlardan önce yapılması gereken bir davranış olarak ele alınır. Böylece olumsuz durumların önüne geçilebilir (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Kültürümüzde ve İslam dininde hediyeleşmeye önem verilir. Masallarda da hediyeleşmenin önemi ile ilgili iletiler görülür. Ancak hediyeğin maddi değerinden çok manevi yönü vurgulanır. Emek harcanan, düşünülen hediyeler pahalı hediyelerden daha kıymetlidir. Eflatun Cem Güney’in masallarında devin elinden bir kuşu kurtaran Mistik, bunu hediye olarak evleneceği padişah kızına götürmek ister. Beğenmezse de bunun bir önemi olmadığını, bir canı kurtarmanın çok daha değerli olduğunu söyler (Erdoğan, 2017). Masallarda verilen önemli iletilerden bir tanesi de emek verme ile ilgilidir. İnsanların emek vermeden bir şeye ulaşmaya çalışması, başkalarının sırtından geçinmesi doğru değildir. Böyle kişiler tembelliği yaşam biçimi hâline

getirirler. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren emek ve çalışmanın önemi anlatılmalı, hak ederek kazanılan şeylerin kıymeti gösterilmelidir. Kendilerini kullanmak isteyen insanlara karşı dikkatli olmaları da bu iletiyle öğütlenebilir. Eflatun Cem Güney'in masallarında çalışan insanların topluma sağladığı faydalardan bahsedilir. Tembelliğin çok kötü bir vasıf olduğu vurgulanır (Erdoğan, 2017). Keloğlan masallarında da çocuklara tembelliğin kötü bir alışkanlık olduğu gösterilir (Erdal, 2016). Mevlâna İdris Zengin'in masallarında bazı insanların başkalarının sırtından geçinmeyi adet edindikleri anlatılır. İnsanlara menfaat için yaklaşanlara karşı dikkatli olmak gerektiği vurgulanır (Kılınç, 2014).

C150-C199. Öteki İnsan İlişkileri

C150. İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir. (7/119, 8/105, 9/100, 10/162, 16/193)

Yartı Kulak kitabında dış görünüşe aldanmamak gerektiği doğrudan bir ifadeyle yer alır. Padişahın kızı Can Sultan, gümüş tacını direğin başından alan kişiyle evleneceğini ilan eder. Yartı Kulak pek çok gencin arasından birinci gelerek tacı Can Sultan'a teslim eder. Kız, Yartı Kulak'ın boyu ile alay eder:

“Yartı Kulak alınganlığına toz kondurmayan yaman bir cüce. Derhal yanıt vermekte gecikmemiş: “Görüntüye değer vermeyin, işe değer verin Can Sultan'ım.” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 193).

Pürüş Batur ile Aksıla isimli kitapta da çirkinliği nedeniyle kimsenin yüzüne bakmadığı bir çocuğun başına gelenler anlatılır. Çocuk, içindeki güzelliği yaptığı örgülere yansıtır:

“Yaptığı örgüleri yanına koyup neyi aldı. Öylesine içten çaldı ki; insanlar onun yüzüne bakmaktan korkmadı. Onun yüzüne bakanlar yanındaki örgüleri gördüler, o örgülerin güzelliğine hayran kaldılar” (Feyzioğlu, 2009f, s. 162).

Bu masalda dikkat çekici bir son vardır. Çirkinliğinden dolayı insanların dışladığı çocuk masalın sonunda yeteneğiyle herkesi kendine hayran bırakırken güzelliğiyle dillere destan bir kız yaptığı kötü davranışlar nedeniyle kimsenin suratına bakmadığı bir insan olur. Burada çocuklara çok güzel bir mesaj verilmektedir. İnsanlar, fiziksel

özelliklerine önem verilmeden güzel davranışlarına göre değerlendirmelidir. Önemli olan dış güzelliği değil iç güzelliğidir. Bu iletiyi kavrayan çocuk, insanları değerlendirmede dış görünüşün en önemli ölçüt olmadığını anlayacaktır.

İrustu ile Ak Kağan kitabında bir tilki, yolda rastladığı turnanın dış görünüşüyle alay eder:

“Tilki: “Şu haline bak ey zavallı turna! Demek senin iki bacağı var ha?” Turna şaşırarak aşağı bakmış. Gerçekten de iki bacak. Tilkiye dönüp onun bacaklarını saymış; bir, iki, üç, dört bacak, dört pençe... Ağzı açık kalmış. Daha önce hiç düşünemediği bir şeymiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 119).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir tilki, yolda gördüğü odun taşımakta zorlanan yaşlı bir adama acır ve yardım etmek ister:

“Tilki, hemen Yaşlı Kambur’un yanına koşmuş: “Bırak odunları ata can, izin ver ben taşıyayım!” Yaşlı Kambur daha da afallamış: “Ufak tilki koca yükü nasıl taşıyabilir ki? Bunun arkasında nasıl bir kurnazlık olabilir ki?” diye düşünceye dalmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 105).

Öksüz Oğul kitabında kulakları eşek kulağına benzeyen bir kağan, halkın isterse kendilerine yeni bir yönetici seçebileceklerini söyler. Bunu duyan bilge kişiler kağanın kulaklarının onlar için önemli olmadığını ifade ederler:

“Sizin kulaklarınız eşek kulak ama kalbiniz temiz kağanımız,” demişler. “Sizin içiniz insan sevgisiyle dolu, siz çalışkansınız. Sizin deneyleriniz çok, siz yine de bizim kağanımızsınız” (Feyzioğlu, 2012d, s. 100).

C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve sırlarını açıklamak felaket getirebilir. (3/70, 9/30, 9/93, 10/79, 10/84)

Bir diğer önemli ileti sır saklamanın önemi ile ilgilidir. İnsan, karşısındakini olduğu gibi kabul etmeli ve sevmelidir. Çünkü sevgi koşulsuzdur. Sır saklamak ise başlı başına sabır ve dikkat gerektiren bir iştir. Sır saklamayı bilmek güvenilir bir insan olmanın göstergelerindendir. Bu davranışın önemini anlayan çocuk sağlam arkadaşlık ilişkileri kurar ve güven duygusunu öğrenir.

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında Hankızı, sevdiği adam Sarıoğul’un sırrını ablalarıyla paylaşır. Bunun üzerine Sarıoğul, kızı terk eder. Pişman olan Hankızı, Sarıoğul’u bulabilmek için Altın Horoz dededen yardım ister. Dede, kızı yaptığığının çok yanlış bir davranış olduğunu anlatır:

“Dede: “Beni iyi dinle kızım. O sana bir sır vermiş. Sırrını başkalarına söylemişsin. Sır başkalarıyla paylaşıldı mı sır olmaktan çıkar. Bir daha yapma bunu. Söz veriyor musun?” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 84).

Aynı kitapta Hankızı, Sarıoğul adında bir köpekle evlenir. Aslında bu köpek büyülenmiş bir insandır. Ablalarından bu gerçeği saklayamayan Hankızı, köpeğin derisini göstererek sırrını onlara anlatır. Bunu öğrenen Sarıoğul, kızı terk eder:

Sarıoğul: “Artık kavuşmamız kıyamete kaldı.” demiş. “Bir daha birbirimizi göremeyeceğiz! Derimi neden gösterdin, neden?” Gözden yitip gitmiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 79).

Cadı ile Çilbik kitabında Çilbik, güvercin görünümünde aslında insan olan kızla evlenir. Bu kız çok becerikli ve güzeldir. Bir gün Çilbik, kızın dokuduğu çok güzel bir halıyı ülkenin hakanına satmaya götürür ve ona karısının sırrını anlatır:

“Çilbik, eve dönüp halıyı hakana sattığını, onun sorularını yanıtladığını anlatınca Güvercin kızın suratı asılmış: “Bütün gizimizi hakana anlatmak zorunda değildin,” demiş, içine bir korku girmiş. “Sözler geri alınmaz ki alalım...” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 70).

Öksüz Oğul kitabında Öksüz Oğul, kamışların arasında gördüğü yeşil kanatlı kuğunun uçmasına yardım etmek için ona dokunur. O esnada kuğunun büyüü çözülür ve kuğu bir kıza dönüşür. Kız, bu duruma çok üzülür ve bir daha uçamayacağını söyler. Öksüz Oğul, büyük bir pişmanlık duyar:

“Öksüz Oğul: “Benim yüzümden, başıyla, böyle olacağını bilemezdim,” demiş. “Söyle ne yapabilirim? Sana nasıl yardımcı olabilirim?” “Neden yaptın Öksüz Oğul, neden? Ben nereye gidebilirim, göklere uçmayan kuğu, sulara yüzmeyen kuğu, kuğu sayılır mı artık?” demiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 30).

Aynı kitapta bir berber, saçlarını kestiği kağanın eşek kulakları olduğu sırrını daha fazla saklayamayarak ormanda kendi kendine söyler. Ancak bu sır, doğadaki canlı cansız tüm varlıkların yardımıyla yayılır:

“Elçigen kulaklı kağan! Eşek kulaklı kağan!” Canlı, cansız her şey bu sesi yinelemiş. Bu sesler orkestra müziğine dönüşmüş: Fısıltılı, hışırtılı, vıyılı, cıvıltılı bir orkestra müziği” (Feyzioğlu, 2012d, s. 93).

C152. Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine çalar. (8/35, 8/111, 10/145, 12/50, 13/62)

Masalarda evlenecek kişilerin arasında statü farkı olsa bile yaşanan çeşitli maceralardan sonra bu eşitsizlik dengelenir. Bir tarafın zengin, güçlü ya da statü sahibi olduğu durumlarda erkek çeşitli sınavlara girerek kızın ve babasının gönlünü kazanır ya da kız becerileriyle insanları etkiler. Bu mücadelelerin sonucunda kişiler arasında eşitlik sağlanır ve evlilik o zaman gerçekleşir. İlk başta denge yok gibi görünse de masal sonunda farklar ortadan kalkar, insanlar mutlu bir yuva kurarlar.

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir ülkenin hakanı, kızlarını dürüst üç kardeşle evlendirmek ister. Hakan, bunlara aldırılmaz ve kızlarıyla Tonguç Batur’un kardeşlerini evlendirir. Çünkü hayatta statü ve güçten daha değerli erdemler vardır. Hakanın bu gençleri beğenmesinin nedeni onların dürüst olmalarıdır:

“Tonguç Batur utanarak: “Ama hakanım, biz şah değiliz, şehzade değiliz. Sıradan insan, haberiniz var mı anamızdan babamızdan?” demiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 35).

Aynı kitapta kızıl tilki, kendisini evlat olarak kabul eden Yaşlı Kambur dedeye hakanın kızıyla evlenmek istediğini söyler. Yaşlı Kambur buna itiraz etse de oğlunun ısrarlarına dayanamayarak hakandan kızını ister:

“Hakanın tepesi atmış: “Kızımı o tilkiye istiyorsun ha? Yani dünür olacağız?” Yaşlı Kambur utanmış, büzülmüş. Duyulur duyulmaz bir sesle: “Evet,” demiş. Hakan, gök gürültüsü gibi: “Nee! Böyle arsız bir istek için sen nasıl bana gelebilirsin! Ha, nasıl gelebilirsin?” gürlemiş” (Feyzioğlu, 2009e, s. 111).

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında padişahın kızı, fakir bir adamla evlenmek ister. Adam, bu duruma karşı çıkar. Sonunda adam evlenmeye razı olur ama ileri zamanlarda karısının söylediği bir söz onu incitir. Karısını terk eder. Kadın, yaptığından pişman olur ve kocasının peşine düşer. Masal sonunda adam, kadını affeder. Statü farkı başlarda bir problem gibi görünse de sevgi tüm engelleri aşmayı sağlar:

“Olmaz Han’ım,” diye yanıt vermiş balıkçı güzeli. “Sen bir padişah kızıydın, ben ise yoksul bir balıkçı. Uygun düşmez” (Feyzioğlu, 2009f, s. 145).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şah Abbas, bir çobanın kızına âşık olur. Kızı babasından istemek için elçiler göndermek ister. Tüm itirazlara rağmen Şah Abbas, Şah Banu’yu babasından ister ve mutlu bir evlilik gerçekleştirirler:

“Veziri, kiziri, akıl vereni, yol bileni toplanmış. Kendi aralarında bir danışma, bir tartışma... Kimse çoban kızını Şah Abbas’a layık bulmamış: “Olmaz haşmetli şahımız! Kızın babası şah değil, şahbaz değil. Sıradan bir çoban. Nasıl gideriz?” demişler” (Feyzioğlu, 2012e, s. 50).

Şirince Şeşen kitabında Mircan isimli çok güzel bir kız arkadaşları ile ırmağa yıkanmaya gider. Arkadaşları Mircan’ın çok güzel olduğunu, hakanın kendisini görse kaçırmak isteyeceğini söylerler:

“Mircan utanarak gözlerini indirmiş. “Neden benimle alay ediyorsunuz? Hakan kim ben kim? Hakan bana tenezzül eder mi? Ben bu bozkırların en yoksul kızıyım.” demiş”(Feyzioğlu, 2012f, s. 62).

C153. Büyük sözü dinlemeyen insanların, başları dertten kurtulmaz. (1/55, 7/52, 8/101, 9/161, 11/82, 15/39, 15/112, 16/25)

Yartı Kulak kitabında bir anne, tarlada çalışan kocasına yemek hazırlar. Yemeği götürmek istediği sırada oğlu Yartı Kulak, bu işi kendisinin yapabileceğini söyler. Anne, bu işe pek razı olmaz. Annenin korktuğu başına gelir. Yartı Kulak dikkatsizlikten bir kuyuya düşer ve başına belalar açar. Buradan büyüklerin uyarılarının çocukları engellemek için değil onların başlarına bir şey gelme endişesinden kaynaklandığı sonucu doğmaktadır. Masallarda büyük sözü

dinlenemeyenlerin başlarına gelenleri gören çocuk, benzer bir durumda aynı şeyleri yaşamamak için dikkatli davranır:

“Yartı Kulak sert adımlarla anasının önüne yürümüş: “Ben küçüğüm ama çevik mi çeviğim. Sen güven bana, bohçayı ver oğluna.” Ana daha da gülmüş, ev işlerine vakit ayırabileceği için sevinmiş: “Sakın yolda akılsızlık etme. Bir yerlerde takılıp beni merakta bırakma. Boşuna söylememiş atalar, çocuğa buyur, arkasından koştur.” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 25).

Açıl Kabağım Açıl kitabında da kardeşinin uyarısını dinlemeyen bir kızın başına gelenler şu ifadelerle örneklendirilir:

“Kız: “Sakın içme kardeş can!” demiş. “Buradan bir geyik su içmiş, sen de içersen geyik olur dağa kaçarsın, beni kime bırakırsın!” Kardeşi: “Vallahi artık dayanacak gibi değilim,” demiş, suyu tepesine dikmiş. Diker dikmez de geyik oluvermiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 55).

İrustu ile Ak Kağan kitabında zengin bir adam ile Çelbegen yaptıkları köprülerden hangisinin daha sağlam olduğunu dair iddiaya girerler. Çelbegen’in amacı köprüden gelenleri yakalamak ve esir almaktır. Üç-Karış, zengin adamın uyarılarını dikkate almayarak ağaç köprüden geçer ve Çelbegen’e yakalanır. Böylece büyüklerin sözünü dikkate almamasının cezasını öder:

“Köprüleri denemeye sıra gelmiş. Zengin adam Üç-Karış’ın kulağına: “Kıl köprüden geçerek karşıya git, sakın Çelbegen’e yakalanma! Ağaç köprüden geçmeye de kalkışma!” demiş” (Feyzioğlu, 2009d, s. 52).

Murkumomo ile Çomotay kitabında bir baba ölmeden önce oğullarına mezarının başında üç gün nöbet tutmalarını vasiyet eder. İki kardeş buna itiraz ederler sadece en küçük çocuk bu isteği kabul eder. Babaları ölünce en küçük çocuk vasiyeti yerine getirir. Her gece mezarın başına bir at gelir ve yelesinden bir tutam kopararak çocuğa verir, başı derde girdiğinde bunu kullanabileceğini söyler. Çocuk, hanın kızının düzenlediği yarışmada bu tüy sayesinde galip gelerek kızla evlenmeye hak kazanır. Diğer kardeşler bu işi nasıl becerdiğini sorarlar:

“Küçük kardeş, babanın mezarında beklediği gecelerden başlayarak başından geçenleri tek tek anlatmış. Büyük kardeşler büyük bir pişmanlık içinde: “Kim ki ata sözü dinlemez, acısını çeker,” demişler” (Feyzioğlu, 2009e, s. 101).

Öksüz Oğul kitabında bir ülkenin kağanı, Ananda isimli ressamı babasının resmini yapmak üzere onun yanına göndermek ister:

“Ananda: “Yarın çok erken kağanım, bana da yedi gün izin ver, hazırlığımı yapayım,” demiş. Kağan: “Hayır! Yarın gideceksin. Babam en kısa zamanda diye yazmış. Babamın sözü benim için kutsaldır, onun dediğini nasıl geciktiririm?” demiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 161).

Serçe Koyun Avlarken kitabında ata keklik, yavrularını tehlikelere karşı uyarır. Bir yerlere gittiklerinde hep beraber olmalarını söyler, biri dışında hepsi söz verir. Babası ölünce sürüden ayrılan yavru keklik yeni yerler keşfetmeye çıkar. Bol darılı, bol buğday taneli bir tarlaya iner:

“Taneleri hapur hupur yutup havalanmış, sonra başka bir tarlaya konmuş... Orada da keyifle taneleri gagalamak istemiş... İstemiş ama birdenbire bir bacağı tuzağın ilmiğine takılıvermiş... Ne kadar çabalamış, çırpınmışsa da bacağına kurtaramamış, kaçıp uçamamış... ‘Şimdi ben ne yapacağım?’ diye kara kara düşünmeye başlamış” (Feyzioğlu, 2009g, s. 82).

Yarım Horoz Kardeş kitabında Ayva ile Nar isimli iki kardeş bir değirmene giderler. Değirmenci buraya girmemelerini aksi takdirde başlarına kötü şeyler geleceğini söyler. Adam gidince, Ayva kardeşi Nar’ın itirazlarına rağmen değirmene girer:

“Değirmenci, büyülü pınardan yeşil testiyle dönmüş. Bunları uyur bulunca çok sinirlenmiş. Uyandırmak için testiden üstlerine su serpmiş. Ayva ile Nar ürpererek gözlerini açmışlar. Bir de ne görsünler? Birer ağaç olup yerlerinde kalakalmışlar” (Feyzioğlu, 2012g, s. 39).

Aynı kitapta bu iletiyi örneklendiren başka bir ifade yer almaktadır. Genç ördek ailesiyle birlikte göçe katılmak istemez. Ninesinin tüm uyarılarına rağmen onu dinlemeyen ördek, bulunduğu yerde kalır:

“Çok geçmeden kış gelmiş ama nasıl bir kış, hiç görülmemiş. Her yan kar, boran. Buz bağlamış bütün akarsular ile göller. Genç ördek sığınacak sıcak bir köşe bulamamış, yanlış karar verdiğini anlamış” (Feyzioğlu, 2012g, s. 112).

Büyüklerin yaşam tecrübeleri çocuklara yol göstermeli, onları tehlikelerden korumalıdır. Çocuğun bağımsız davranışlar sergilemek istemesi normaldir, burada büyüklere düşen görev, çocuğa masallar aracılığıyla büyük sözü dinlemenin neden önemli olduğunu kavratmaktır.

C154. İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir çünkü “Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır.” (2/21, 3/95, 6/87, 7/27, 9/50, 10/57, 16/16, 16/25, 16/49, 16/124)

Pürüş Batur ile Aksıla kitabında Yumart isimli bir çocuk sürülerine ayı dadanan bir padişaha yardım etmek ister. Padişah, Yumart’ı küçümser. Yumart, kendinden beklenmeyecek bir şey yapar ve hayvanları ayının elinden kurtarır:

“Yumart: “Bütün baturlarım bu ayıyı engelleyemiyor, sen sürüleri nasıl koruyacaksın?” demiş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 57).

Buna benzer bir örnek Öksüz Oğul kitabında da yer alır. Masalda Molak isimli çocuk, yardım teklif ettiği kağan tarafından küçümsenir:

“Kağan, Molak’ı görünce kahkahayla gülmüş: “Bacak kadar çocuk nasıl çalışıp ne kazanacak? Sen kimin nesisin, bir büyüğün yok mu senin?” demiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 50).

Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında Bir Karış Boy isimli çocuk ağabeylerini haydutların elinden kurtarmak için gideceğini babasına söyler:

“Baba: “Nasıl gidereceğin oğlum,” diye baba derin bir üzüntüye kapılmış. “İki kardeşin de atılgan, ikisi de yiğit. Yine de o haydutla baş edemediler. Sen küçücük, Bir-Karış-Boy-İki-Karış-Sakal bir çocuksun. Sen nasıl güç yetirirsin?” demiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 21).

Cadı ile Çilbik kitabında uzak bir hakanlıkta yaşayan fakir bir adamın oğlu, babasına kendisini satmasını, böylece fakirlikten kurtulabileceklerini söyler:

“Babası: “Seni kim alsın oğul can? Sen daha çok küçücüksün. Elinden ne gelir?” demiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 21).

Doğrubay ile Eğribay kitabında Kel Kali, sarayında bir türlü ateş yanmayan hakanın ocakları yakabilene ödül vereceğini duyar. Kel Kali, ateşi yakabileceğini iddia eder:

“Birden herkes gülmeye başlamış. Kel Kali’yi alaya almışlar: “Keloş Kali sen kim, ateş kim?” Haber hana gitmiş. Han derhal Kel Kali’yi içeri almış: “He, yak bakalım ateşi, al altınları Kel Kali!” demiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 87).

İrustu ile Ak Kağan isimli kitapta İrustu isimli çocuk, bir şamanın kendisine öğrettiği kelimelerle insanları durdurup sonra yine hareketlendirebilmektedir. Bunu gören insanlar, İrustu’nun büyüleri güçleri olduğuna inanırlar. Kağanın karısı İrustu’nun yaptıklarını kendi gözleriyle görünce hasta olan çocuğunu İrustu’nun iyileştirebileceğini düşünür:

“Kağanın yardımcıları derhal araya girmişler: “Bu kadar kam çağırdık, şaman çağırdık hanım ana, bu kadar ilaç yaptık, bir yararı olmadı. Bu cücenin gücü neye yeter!” demişler” (Feyzioğlu, 2009d, s. 27).

Yartı Kulak kitabında bu ileti dört yerde geçmektedir.

Birinci örnekte Yartı Kulak, yaşlı bir adamın kendisini evlat olarak almasını, ona çok iyi bir oğul olacağını söyler:

“Dede iç geçirerek: “Sen çok küçüksün Yartı Kulak,” demiş. “Bilmem bana bu yaşlılıkta yardım edebilir misin; yine de çok sevimlisin...” Yartı Kulak gözlerini kırıştırarak: “Elmas da küçüktür ata can. Ama yüz deve değerindedir.” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 16).

Yartı Kulak, tarlada çalışan babasına yemeğini götürmek ister:

“Ana gülmüş: “Ah oğulcuk, ah Yartı Kulak sen daha küçüksün, bu bohçayı nasıl götürürsün?” Yartı Kulak sert adımlarla anasının önüne yürümüş: “Ben küçüğüm ama çevik mi çeviğim. Sen güven bana, bohçayı ver oğluna.” demiş”(Feyzioğlu, 2009h, s. 25).

Yartı Kulak, koyunlarını kurtlara kaptıran çobanlara yardım etmek istediğini, sürülerini koruyabileceğini söyler:

“Çobanlar, Yartı Kulak’a şöyle bir bakmışlar, yüksekte bir kahkaha atmışlar: “Ha ha ha! Bir sinekten bahsetmiyoruz Yartı Kulak. Koca kurttur bizi korkutan...” Yartı Kulak, bu alaya yanıt vermekte gecikmemiş: “Bir ata binmeden değerini iyi anlıyor, bir yiğitle dövüşmeden gücünü çok iyi ölçüyorsunuz. Bravo size!” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 49).

Yartı Kulak, kendisine emanet edilen eşeğin başında nöbet tutarken arkadaşlarının yardım etme önerilerini geri çevirir. Eşeği çaldıran Yartı Kulak bu duruma çok üzülür ancak anne ve babası ona tek kötü kelime etmezler:

“Bu suskunluk Yartı Kulak’ı daha da üzmüş: ‘Sen öyle gururlu olmasaydın, sen arkadaşlarını kovmasaydın, onlar sana yardım edeceklerdi. Bütün suç sende cüce oğlan!’ diye kendi kendini suçlamış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 124).

Küçümsenmeye önem vermeyen kahramanlar şaşırtıcı bir biçimde sorunların üstesinden gelirler. Böylece onları dikkate almayan büyüklerine de birer ders vermiş olurlar. Buradan yola çıkıldığında, verilen iletinin hem çocuklara hem de büyüklere yönelik olduğu söylenebilir. Çocuklar yaşları ve fiziksel durumlarına bakılmaksızın zor durumda olan büyüklere yardım edebilirler. Böylece çocuğun özgüveni yerine gelirken ona bir birey olduğu düşüncesi aşılanmış olacaktır.

C155. Dünyada yaşayan herkesin kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır. (3/96, 16/81)

Her insan değerlidir ve herkesin bu dünyada bir görevi vardır. İnsanlar farklı özelliklerle yaratılmışlardır ve onların yaşama kattıkları şeyler vardır. Yartı Kulak kitabında Yartı Kulak: “Keşke benim sesim de bu kadar güzel olsaydı...” der ve sonra kendi kendine moral verir: “Sen de başka şeyleri güzel yapıyorsun Yartı Kulak!” (Feyzioğlu, 2009h, s. 81). Bu ifadelerle çocuğa kendisiyle barışık olması ve kendinde bulunan yeteneği gün yüzüne çıkarması gerektiği öğütlenir.

Cadı ile Çilbik kitabında bir çocuk fakirlikten dolayı babasından kendisini pazara götürüp satmasını ister. Baba, onun henüz çok küçük olduğunu, insanların onu neden almak isteyeceklerini sorar:

“Sen götür beni pazara. Ben üç şeyi çok iyi tanır ve bilirim: Atları, cevherleri ve insanları. Götür ve bu yeteneklerimi anlat, alıcı çıkar” (Feyzioğlu, 2009b, s. 96).

C156. İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir. (3/111, 5/65, 6/29, 8/81, 10/119, 15/51, 16/122)

Masal kahramanlarının zekâ ve dikkatlerini kullanarak pek çok zorluğun üstesinden geldiğinden bahsetmiştik. Kişi, sadece yabancı insanlara karşı dikkatli olmakla yetinmemelidir, çünkü insana en büyük kötülük yakınlarından da gelebilir.

Yartı Kulak kitabında kendisine tatlı sözler söyleyen bir yabancıya kanan Yartı Kulak’ın eşeğini çaldırmasını anlatan bir ifade yer alır. Aslında burada dikkat edilmesi gereken konu Yartı Kulak’ın çok zeki olmasına rağmen bir anlık dikkatsizlikle kandırılmış olmasıdır. Çocuk, bu örnekle ne kadar zeki olursa da dikkatsizliğin ve herkese güvenmenin sonuçlarının neler olabileceğini görür:

“Yartı Kulak: “Benim tatlılar içinde en sevdiğim tatlının helva olduğunu nereden biliyorsun?” demiş. Gözleri kararıp başı dönmüş. Bir an yere çöküp öyle kalıvermiş. Kendine geldiğinde ne kızı bulabilmiş ne de eşeği” (Feyzioğlu, 2009h, s. 122).

Püruş Batur ile Aksıla kitabında insanın aile üyelerine karşı bile dikkatli olması gerektiği ifade edilir. Gence Oğul, bir kuyunun içerisindeki mağarada esir alınmış üç kız kardeşi bulur. Kuyunun başında bekleyen ağabeyleri Gence Oğul’a yardım ederek kuyuya ip sarkıtırlar. Herkes kendi çektiği kızın kısmeti olduğunu düşünerek onunla evlenecektir. Küçük kız, önce Gence Oğul’un çıkmasını ister. Gence Oğul, ağabeylerinin kendisini kıskanmayacağını düşünür ve kızı kendisinden önce yollar. Gence Oğul, çok güvendiği kardeşleri tarafından ihanete uğrar. Bu, onu çok yaralar. Masal sonunda kardeşler hatasını anlayıp af dileseler de insana en yakınından bile kötülük gelebileceği iletisi okuyucuya verilir:

“Büyük kardeşler kızı çekip yeryüzüne çıkarmışlar. Kızın güzelliğine hayran kalmışlar. Sonra büyük kardeş ortanca kardeşin kulağına fısıldamış: “Biz onu yukarı çıkarırsak, yaptığı kahramanlıkları babamıza anlatıp bizi maskara edecek. Bırakalım, kalsın kuyuda” (Feyzioğlu, 2009f, s. 119).

Cadı ile Çilbik kitabında Turna Sultan’ın komşusu Tilki Hanım tarafından kandırılması anlatılır:

“Eski zamanın birinde Tilki Hanım, Turna Sultan ile komşu imiş. İkisi de barış içinde yaşayıp giderlermiş. Her birinde üç yavru, dünya güzeli üç yavru varmış... Bir gün Turna Sultan yiyecek getirmeye gitmiş, Tilki Hanım onun çocuklarından birini boğup yemiş” (Feyzioğlu, 2009b, s. 111).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında köydeki hırsızlıktan bıkan halk bu işi çözmeye karar verir. Bir gece cüce Todur haydutların cebine girerek onların geldiğini ailesine haber verir:

“Karı koca hemen dışarı fırlamış. Ahırın kapısını dışarıdan kilitlemişler. Köylüyü uyandırmaya gitmişler. Biraz sonra köylü toplanmış. Çıralar yakılmış, ahırın kapısı açılmış. Kimse gözlerine inanamamış. Meğer bu haydutlar kendi komşuları değil miymiş? Şaşır kalmışlar, bu haydutları köyden kovmuşlar” (Feyzioğlu, 2009c, s. 65-66).

Doğrubay ile Eğribay kitabında Doğrubay, düzenbaz Eğribay ile arkadaş olur ve yola çıkar. Yolda Eğribay’ın tatlı sözleriyle eğlenen Doğrubay, onun çok yorulduğunu, isterse atına binebileceğini söyler:

“Eğribay: “Çok sağ ol kardeş!” demiş, ata binmiş, bir kamçı vurup anında atı dörtnala kaldırmış, gözden yitip gitmiş. Doğrubay, hayretler içinde kalmış: “Yahu bu kadar çabuk eğrilik yapılırdı mıydı dostum?” Rengi uçup kanı kaçmış” (Feyzioğlu, 2012c, s. 29).

Murkumomo ile Çomotay kitabında Alican isimli bir çocuk yolda tanıştığı bir tüccarın kızını kendisine vermesiyle çok mutlu olur ve adamın yazdığı mektubu karısına götürür. Yolda içine kurt düşen Alican, mektubu açıp okuduğunda tüccarın gerçek niyetini anlar:

“Benim sevgili karım, sana bu hizmetçiyle bir kese dolusu altın gönderiyorum. Onu al ve kendisinin kafasını derhal vurdur, kimse duymasın. Seni özleyen kocan” (Feyzioğlu, 2009e, s. 81).

Yarım Horoz Kardeş kitabında yoksul bir adam çalışıp kazandığı paraları bir yıl boyunca bir sarrafa vererek bunları saklamasını ister. Yılın sonunda parasını almaya giden adam sarrafın aldığı paraları inkâr etmesiyle şaşkına döner:

“Sarraf: “Şaşırdın mı sen kardeşim? İnsan tanımadığı birine para yatırır mı? Nerde senedin, nerde sepetin?” Yoksul adam ne senet bilirmiş ne de sepet. O, insana güvenirmiş. Sarrafın bu inkârı karşısında hiçbir şey yapamamış. Yalvarıp yakarması da bir işe yaramamış” (Feyzioğlu, 2012g, s. 51).

Bu iletiyle anlatılmak istenen çocuğun kimseye güvenmemesi gerektiği değildir. Burada vurgulanan dikkatli olma davranışıdır. Aksi hâlde kendine ve çevresine güvenmeyen, herkese karşı tetikte olan bireyler yetişmesi kaçınılmaz olacaktır.

C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C158. İnsan düşmanı ile ancak eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C159. İş bölümünü, cinsiyetler belirler. (5/57, 6/130, 11/71)

Ailenin bir üyesi olan çocuk, sorumluluk olarak hayata hazırlanır. Yazılı olmayan ama herkesçe kabul görmüş bazı kurallar vardır. Bu da aile içinde verilen görevlerin genellikle cinsiyetlere göre dağılımasıdır. Serçe Koyun Avlarken kitabında iki kardeşin ailedeki rolleri şu şekilde ifade edilir: “Kızın adı Konçirçen, oğlanın adı ise Yangısek. Oğlan ava gider avlanırmış, kız evde kalır evlenirmiş” (Feyzioğlu, 2009g, s. 71).

Masalarda erkeğin çalışarak evi geçindirmesi, kadınınsa ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmesi gerektiği vurgulanır. Doğrubay ile Eğribay kitabında annesinin Keloğlan’a tembelliğinden dolayı kızması ve “Bu evin tek oğlu sensin. İşe sahip çıkmalısın”

(Feyzioğlu, 2012c, s. 130) demesi ailedeki iş bölümünün gösterildiği örneklerden bir tanesidir.

Dimitraş ile Pıtraş kitabında Cüce Todur, annesinin kocasına yemek götürmek için tarlaya gideceğini duyar:

“Cüce Todur alınmış: “Olmaz ana, ben varken seni göndermem tarlaya!” demiş. Kendisi yemeği alıp tarlaya varmış” (Feyzioğlu, 2009c, s. 57).

C160. İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkûm edersek, çoğu zaman yanılabiliriz. (8/38)

Olayların iç yüzünü bilmeden bir karara varmak doğru bir davranış değildir. Bir yargıda bulunmadan önce iyice düşünölmeli ve atılabilecek yanlış adımların önüne geçilmelidir. Murkumomo ile Çomotay kitabında hakanın vezirlerinin dolduruşuna gelerek damatlarını haksız yere cezalandırması şu ifadelerle verilir:

“Hakan, duyduğu kuşkuya daha da inanmış, damatlarını sorgusuz yargısız derhal sarayın altındaki zindana attırmış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 38).

C161. Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. “Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.” (9/116, 11/32, 12/29)

Tatlı dilli olmak ve kiminle nasıl konuşacağını bilmek insan ilişkilerini güçlendirir ve sorunların çözümünü kolaylaştırır. Doğru iletişim kurmak isteyen kişi kelimelerini özenle seçmelidir. Öksüz Oğul kitabında Gök Kağan, kendi topraklarında hayvanlarını otlatan Bumbaday dedenin çadırına gider. Ona kötölük yapmak isterken Bumbaday dedenin hoş sözleri karşısında yumuşar. Tatlı dil kullanmanın insan ilişkileri için ne denli önemli olduğu aşağıdaki ifadelerle anlatılır:

“Bu sözler kağanın ilgisini çekmiş. Gök Kağan: “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarırmış,” diye düşünmüş, sonunda Bumbaday dede ile sıcak bir arkadaşlık kurmuş, biri yerde, biri gökte birlikte yaşayıp gitmişler” (Feyzioğlu, 2012d, s. 116).

Serçe Koyun Avlarken kitabında bir porsuk kendisini yemek isteyen tilkiyi kararından döndürmeye çalışır:

“Porsuk telaşlandı: “İstersen söyleyeyim de dinle,” diye sesini yumuşattı. “Baban ablalarımı yiyordu. Asla senin gibi yapmıyordu. O asil kurt, o görmüş geçirmiş, o kahraman, o mert, o ablalarımı hiç incitmiyordu” (Feyzioğlu, 2009g, s. 32).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında bir koç ile kurt, çayırın kime ait olduğuna dair tartışmaya girerler:

“Kurt çok öfkelenmiş, derhal saldırıp koçu parçalamak istemiş. Ama karnı tıka basa dolu. ‘En iyisi bugün kalsın, yarın yerim!’ Daha yumuşaktan söze girmiş: “Bana bak koç efendi, sen diyorsun çayır bana ait. Ben diyorum bana! Şimdi kavga edersek, çayırın kime ait olduğu anlaşılmayacak, kafamız iyice karışacak. İstersen bu işi yarına bırakalım. Yarın sen yaşlı bir koç ya da koyun getir, ben de bir kurt, tanıklık etsinler, çayırın kime ait olduğunu bilsinler. Anlaştık mı?” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 29).

C162. Büyüklerin öğütleri bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C163. Umarsızlıktan kabul edilen bazı küçük iyiliklerin bedeli çok ağır olabilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C164. Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C165. En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir. (2/25, 5/17)

İnsanlar kendilerini beğenerek çevresindekileri küçümsememelidir. Hafife alınan düşmanların zafere ulaştığı pek çok örnek masalarda mevcuttur. Bir Karış Boy İki Karış Sakal kitabında düşmanını küçümseyen bir devin nasıl mağlup olduğu okuyucuya gösterilir. Bir Karış Boy, devin elinde esir olan ağabeylerini kurtarmak için devin kapısını çalar. Bunu gören dev kahkahalara boğulur:

“Dev: “Şuna bakın şuna! Ha, ha, ha! Görün kim gelmiş, ne hediyeler getirmiş. Ben de kardeşim sanmıştım, bir hata mı yaptım diye şaşırmıştım!” demiş” (Feyzioğlu, 2012a, s. 25).

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında Dimitraş, bir kâğıda “Gezer, Dimitraş gezer, bir vuruşta bir kaçanla kırk uçan ezer, haksızlıkları bulup boğazını büzer...” yazarak devlerin bunu okumasını sağlar:

“Dev irkilmiş, korkarak kâğıdı göstermiş: “Bilir misin, kimdir Dimitraş?” “Benden başka kim olur!” diyerek gözlerini ovalamış. Devler daha da şaşırılmışlar. ‘Bu cüce adam nasıl kırk uçanla bir kaçanı ezer?’ diye kara kara düşünmeye başlamışlar. Çevresinde yaltaklanmışlar” (Feyzioğlu, 2009c, s. 17).

C166. Kızlar da erkekler kadar, bazen daha da fazla, cesur olabilir, cesaret cinsiyetle ölçülmez. (4/47)

Dillidüdük ile Altınses kitabında cesareti ve kararlılığıyla yolundan dönmeyen Canay’ın yaşadıkları anlatılır. Canay, cesareti sayesinde buzağılarını bulur:

“Ne diyorsun Canay? Burada doğan, burada büyüyen buzağı nereden bilsin Ural’ı? Dön, eve gidelim!” “Hayır!” demiş Canay. “Çıktım bir kez yola. Buzağıları bulmadan dönmeyeceğim.” (Feyzioğlu, 2012b, s. 47).

C167. Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım edilmelidir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C168. Güzelin alıcısı çoktur, onlar daha iyi korunmalıdır.

Bu ileti incelenen masalarda yer almamaktadır.

C169. Her din adamı güvenilir değildir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C170. Hacca giden, geride bıraktığı bakıma muhtaç aile bireylerini güvenilir kişilere emanet etmelidir.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C171. Kadın, her zaman cinsel tacize uğrayabilir, dikkatli olmalıdır. (15/30)

Yarım Horoz Kardeş kitabında bu ileti, gece yarısı evine konuk olmak isteyen bir adama kadının verdiği şu cevapla verilir: “Af edersin dede, bir haftadan beri eşim evde değil. Ben oğlumla tek başımayım. Sizi konuk ederdim ama kocamdan korkarım” (Feyzioğlu, 2012h, s. 30)

C172. Kadınlar, iyi niyetle el ele verdiklerinde inceliklerle örülmüş mutluluklar yaratabilirler.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C173. Her şey yoluna yordamına, kurallarına uygun olarak yapılmalıdır.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C174. Ülke ve toplum çıkarları, kişisel çıkarlardan üstün tutulmalıdır. (9/104)

Yurt sevgisi, insanlarda fedakârlık ve beraberlik duygularını uyandırır. Gerek yöneticiler gerekse halk ülkesinin iyiliği için kendi çıkarlarından vazgeçmelidir. Öksüz Oğul kitabında bir kağanın ülkesi için en değerli varlıkları olan çocuklarından vazgeçmesi anlatılır:

“Kağan ilk kez çaresiz ve iktidarsız kalmış. “Çocuklarım benim, gözbebeğim. Damarlarımda akan kan, canım ciğerim...” Söz boğazında düğümlenmiş. “Ama bütün halk ölecekse... Bütün hayvanlar...” diye kekelemiş, “Başka çare yoksa ne yapalım, onları alın götürün” (Feyzioğlu, 2012d, s. 104).

Ülkesinin tüm değerlerden daha üstün olduğunu gören çocuk, vatan ve milleti için faydalı işler yapması gerektiğini ve bir ülkenin özveriyle ayakta kaldığını anlar.

C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır ve onların yardımı ile sorunlar daha kolay çözülür. (3/89, 4/32)

İyi veya kötü ün insanlar arasında hemen yayılır. Kötü ün, kişilerin toplumdan dışlanmasına veya onlara ön yargıyla yaklaşılmamasına neden olurken iyi ün insanların

nitelikli arkadaşlıklar kurmasını sağlar. Dillidüdük ile Altınses kitabında avcı Yanbay'ın ünü sayesinde tanımadığı bir ülkede iyi bir arkadaş bulması anlatılır. Genç bir adam kendi ülkesinde bir yabancıya rastlar. Bu yabancı, değişik bir hayvan aramak için yola çıkan ünlü avcı Yanbay'dır:

“Ünlü avcı Yanbay demek sensin dayı?” demiş. “Adın buralara ulaştı, kızın Canay senden ünlü. Bir de Konur buzağısı var değil mi? Kızınız dağlarda gezer, bütün çiçeklere, böceklere türkü dizer” (Feyzioğlu, 2012b, s. 32).

Cadı ile Çilbik kitabında Çilbik, ününe zarar gelmemesi için elinden geleni yapar:

“Son zamanlarda Çilbik avcılığa dadanmış. Kentten çıkıp ava gider, eli hiç boş dönmezmiş. İyi bir nişancı, attığını vuran, yayı ibrişimden, oku demirden. Kısa sürede adı ünlenmiş: “Çilbik bir numaralı avcıdır,” demiş, ona övgü yağdırmış, gıpta etmişler” (Feyzioğlu, 2009b, s. 89).

C176. Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C177. Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için güç birliği yapılmalıdır. (4/69, 11/85, 12/45, 13/11)

Dayanışma, toplum huzurunu sağlayan en önemli kavramlardandır. Zor zamanlarda birlik olmak sorunların çözümünü kolaylaştırdığı gibi insanlar arasındaki bağı da güçlendirir:

Şirince Şeşen kitabında Ahmet, arkadaşı Hüseyin'in tarlasının yanması üzerine onu şu sözlerle teselli eder: “Üzme tatlı canını! Sırt sırta verip taze fidanlar dikeriz. Onları zamanında sular, budayıp gübreleriz, okşayıp severiz. Yine büyürler, yine gölge verirler” (Feyzioğlu, 2012f, s. 11).

Bu iki arkadaş güç birliği yaparak hayal ettiklerini gerçekleştirirler. Birlikte yapılan işler hem daha kolay hem de daha çabuk bir şekilde halledilir. Birlik ve beraberliğin önemini kavrayan çocuk ortak hareket edebilmeyi, yardımseverliği ve paylaşımcılığı öğrenir.

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında bir hakan, ülkesini haydutların saldırısından korumak için halkı ile iş birliği yapar:

“Herkes aynı yöntemle büyük taşları daha kolay yuvarlamaya başladı, kısa sürede kentin çevresine surlar yapıldı” (Feyzioğlu, 2012e, s. 45).

Dillidüdük ile Altınses kitabında ise hayvan arkadaşlarının yardımıyla başarılması zor bir işi bitiren kahramanın başına gelenler anlatılarak dayanışmanın önemi vurgulanır. Şaltır Şoltur Kemik, genç bir adamı esir alır. Ona bir günde tarla sürüp buğday yetiştirerek un öğütmesini, bu unla da ekmek yapmasını söyler. Genç adam bunun imkânsız olduğunu düşünür ama zamanında onlarla suyunu paylaştığı güvercinler adama yardım ederler:

“Dağlarda bulutlar varmış, yağmur bulutları, bereket bulutları... Hep birlikte bu bulutları kanatlarına takıp getirmişler. Bir yağmur, bir yağmur... Buğdaylar filizlenmiş, büyümeye başlamışlar. Yeniden bulutları alıp dağlara götürmüşler. Ortalık günlük güneşlik... Öğle üzeri buğdaylar başak vermiş, sapsarı kocaman başaklar... Kuşlar başakları kırıp değirmene taşımışlar. Akşama ekmek hazırlanmış” (Feyzioğlu, 2012, s. 69).

Serçe Koyun Avlarken kitabında keklik, bir avcının tuzağına düşer. Bir türlü kurtulamayan kekliğin imdadına kardeşleri yetişir:

“Hepsi birden aşağı inmiş. Birkaç tanesi tuzağın ağaca bağlanmış ipini didikleyip koparmışlar. Her biri gagasıyla tuzağın bir ucundan tutmuş, havaya kaldırmışlar. Tuzağa düşen iki kardeş de havalanmış, uça uça kendi yurtlarına dönmüşler” (Feyzioğlu, 2009g, s. 85).

C178. İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki dostluk değildir. (3/85, 6/45, 10/49)

Çocuğun ailesinden sonra en önemli çevresi arkadaşlarından oluştuğu için bu konuda çok dikkatli olması gerekir. Arkadaş seçiminde titiz davranılmadığı takdirde sevdiği ve bağ kurduğu kişiler tarafından aldatılabilir. Püruş Batur ile Aksıla kitabında Saran'ın yanlış arkadaş seçiminin sonucu gösterilir. Saran ile Yumart adında iki arkadaş iş bulmak amacıyla yola çıkarlar. Dinlenmek üzere bir yerde

konakladıklarında Saran uyanıklık edip ekme torbasının ağzının çok sıkı olduğunu ve açamadığını söyler:

“Yumart: “Ah, benimkini yeriz, sonra da sıra seninkine gelir,” demiş. Yemiş, uyumuşlar. Ertesi gün de sonraki gün de Yumart’ın ekmeğini yemişler. Torbada artık yiyecek kalmamış. Bunu gören Saran gecenin bir yarısında arkadaşını uykuda bırakıp kaçmış” (Feyzioğlu, 2009f, s. 49).

Masalda okuyucuya arkadaş seçmenin önemi doğrudan bir ifadeyle verilmek yerine, kötü arkadaşların insana neler yapabileceği gösterilerek anlatılır. Bu iletiyi gören çocuk, arkadaş seçiminde dikkatli olarak başına gelebilecek kötü olaylardan uzak durur.

Doğrubay ile Eğribay kitabında baba, oğluna zorlu bir görev verir. Oğlu korksa da babasını kırmamak için kabul eder:

“Korkmana gerek yok oğul,” dedi. “Benim kervancı başı çok deneyimli bir insandır. Kendisine güvenebilirsiniz. Üstelik çok mert insanlar da var dünyada. Onlarla yoldaş olup birlikte yol gidebilirsiniz” (Feyzioğlu, 2012c, s. 45).

Cadı ile Çilbik kitabında da arkadaşları tarafından kandırılan kahramanların başından geçenler anlatılır. Üç arkadaş paralarını bir nineye emanet ederek ırmağa yıkanmaya giderler. İki arkadaş yıkanırken üçüncüsü tarağını unutma bahanesiyle ninenin yanına gider ve paraları ister. Olayların sonunda düzenbaz arkadaşların foyaları ortaya çıkar ve cezaları verilir. Böylece masallar arkadaşlığın çıkar üzerine kurulmayacak kadar önemli bir değer olduğunu gözler önüne serer:

“Nine geri dönmüş, bütün altın ve paraları üçüncü arkadaşına vermiş. O da anında yola çıkmış, kayıplara karışmış” (Feyzioğlu, 2009b, s. 85).

C179. Anlamli ve yerinde verilen armağanlar iyi kabul görür.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C180. Her alma, bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp verme üzerine kurulmuştur. (13/85)

İnsanlar arasında zaman zaman karşılıklı çıkar ilişkisi görülebilir. Bazı masalarda kahramanların bir kazanç elde etmek için çaba göstermeleri gerektiği, başkalarına verdikleri ölçüde geri dönüş aldıkları anlatılır. Doğrubay ile Eğribay kitabında Kel Kali'nin Şeytan'dan büyülerini öğrenmek istemesi ve Şeytan'ın ondan karşılık beklemesi bu iletiyi destekler niteliktedir:

“Kel Kali: “Önce sen şeytan büyülerini öğret bana, sonra ben Kel Kali büyülerini öğreteyim sana.” demiş. Şeytan kabul etmiş, Kel Kali'ye birkaç büyü öğretmiş: “Şimdi sıra sende!” demiş” (Feyzioğlu, 2012c, s. 85).

C181. İnsanlar ancak büyük güçler ve tansıklar karşısında etkilenirler. (16/110)

İnsanlar, yenemeyeceği güce sahip olan ya da olağanüstü varlıklara karşı her zaman temkinli olmuşlardır. Devler, cadılar ve cinler masalarda kahramanların korktuğu ve kötülük yapan yaratıklar olarak gösterilir. Yartı Kulak kitabında cüce bir çocuk olan Yartı Kulak, kötü kahramanın cebine girerek onu korkutur ve masalın mutlu sonla bitmesini sağlar:

“Cebinden bir cüce başını çıkarıp ona nanik yapmıyor mu? Ürkmüş. Gerçekten de cinlerin geldiğini sanarak heybesini, değneğini alıp oradan tüymüş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 110).

C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca onunla anlaşma yoluna gitmelidir. (11/19, 11/29, 12/73)

İnsanoğlu, yenemeyeceği bir güçle karşılaştığında zekâsını kullanarak onunla anlaşma yoluna gitmelidir. Bu, pes etmek veya korkaklık değildir. Bazen problemlerin çözümü her iki tarafın da anlaşmaya gitmesiyle sağlanır. Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Kalıcı, yaşlı babasının öküzlerini çalmaya çalışan atlılarla uzlaşma yoluna gider. Atlıları, işlerine yarayabilecek bir kişi olduğuna inandıran Kalıcı, onlarla mücadele ettiğinde yenileceğini bildiği için akıllıca davranarak öküzleri kurtarır. Gereksiz cesaret göstermek bazen sorunların daha da büyümesine yol açabilir. Bu iletiyle

herkesin gücünün bir sınırı olduğunun altı çizilirken çocuklara akli kullanmanın önemi bir kez daha gösterilmiş olur:

“Kalıcı, canından vurulmuş gibi olmuş. Karşı gelse gelemez, öküzleri çevirse gücü yetmez. Aklını çalıştırmış: “Öküzleri götürmeyin,” demiş. “Babamın bunlara ihtiyacı var, beni götürün.” demiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 73).

Serçe Koyun Avlarken kitabında arkadaş olan koç, eşek, horoz ve kirpi yolda bir kurt ile karşılaşır. Kurt, onları yemek için hazırlanır:

“Kurt, sevinçle ulumuş: “Uuu! Geç kaldığınıza üzuldüm, size rastlamasam açlıktan ölürdüm.” “Gel kıyma hiçbirimize. Sen arkadaş ol bize. Dünyayı gezip görelim, aklımıza bilgi süzelim.” demişler” (Feyzioğlu, 2009g, s. 19).

Aynı kitapta porsuk, kendini yemek isteyen kurdun niyetini sezer ve aklını başına toplar:

“Porsuk: “Vay kurt ağa! Hoş geldin bu bağa! Seni aramak için çıktım yola,” diye biraz yağ çekti” (Feyzioğlu, 2009g, s. 29).

C184. Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler. (1/40, 16/139)

Bu iletiyle, insanlara çalışmanın önemi gösterilmekte, çaba gösterilmeden sahip olunan şeylerin geçici olacağı anlatılmaktadır. Masallarda da bu kişilerin sonlarının ne olacağı açık bir biçimde verilir. Açıl Kabağım Açıl kitabında emeksiz yemeğe konmak isteyen bir adamın yaşadıkları anlatılır. Bir gün avcı ormanda bir peri kızına rastlar. Onu vurmadığı için peri kızı kendisine her zorlukta yardım edeceğini söyler. Bunu duyan avcı, akşam eve gidince eşine artık çalışmayacağını ve her istediğinin olacağını söyler. Akşam beklediği yemek önüne gelmez ve o sinirle ertesi gün peri kızına hesap sorar:

“Peri kızı gülmüş: “Sen beni yanlış anlamışsın ey kardeş. Ben sana dedim ki; “Bütün zorluklarda yardım edeceğim sana, dar gününde beni yanında bulacaksın. Hazıra konacaksın demedim ki! Emek vermek senden, yardım etmek benden!” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 40).

Yartı Kulak kitabında Yartı Kulak, kendilerine misafir olan ancak yiyip içmekten başka hiçbir şey yapmayan dervişlerin niyetini anlar:

“Karanlık, aysız bir gece... Dervişlerin midesi dolu, dervişler horlamakta... Yartı Kulak, sürünerek arabanın altından çıkmış. Sinerek kibitkanın içine girip bir iple dervişlerin sakallarını birbirine bağlamış. “Bekleyin bakalım, sizi sofraya düşmanları sizi! Biz çalışacağız, siz yiyeceksiniz öyle mi?” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 139).

C185. Yerinde para harcamayı bilmek, bir görgü yansımasıdır.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

C186. Armağanın maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletişime göre değerlendirilmelidir. (9/168, 13/57)

Hediyelerin parasal değerinden ziyade üzerinde düşünülmüş ve anlamlı olması önemlidir. Çocuklar, bu iletiyle her şeyi maddi olarak ölçmemek gerektiğini ve asıl önemli olanın manevi değerler olduğunu anlar. Şirince Şeşen kitabında padişah kızı Aygüzel, kendisine en güzel hediye getiren kişiyle evleneceğini duyurur. Bunu öğrenen gençler ona çok değerli hediyeler sunarlar. Padişah ise armağanların maddi değerinin çok da önemli olmadığını şu sözlerle ifade eder: “Ben Aygüzel’in bu hediyeler için en çok emek vereni ve en hünerli hediye getireni seçmesini dilerdim” (Feyzioğlu, 2012f, s. 57).

Öksüz Oğul kitabında Ongey isimli yoksul bir adamın sihirli değirmen taşını duyan zengin komşusu geyikleri karşılığında taşı istemek için oğullarını gönderir. Ongey Böytük, gençleri hoş karşılar, ikramda bulunur:

“Gençler tatlıları yemiştir bitirmiştir. Ongey dayı: “Şimdi gidin atanıza selam edin, geyikle kızıağı alıp değirmen taşını ona verirdim; ama bu taş bana armağandır, armağan başkasına verilmez.” demiştir” (Feyzioğlu, 2012d, s. 168).

C187. İnsanlar arasında yapılan bazı yarışların kuralları, alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışsan, yarışı da kazanır. (6/121)

Masallarda ortaya konulan bir ödüle ulaşmak çeşitli yarışmalar düzenlendiği görülür. Bu yarışlar zor olduğu kadar ilginç özelliklere de sahiptir. Kazananlar ise umulmadık

kişilerden çıkararak okuyucuyu şaşırtır. Doğrubay ile Eğribay kitabında padişah, kendisine en güzel yalanı söyleyen kişiye büyük bir ödül vereceğini duyurur, Keloğlan da bu yarışmaya katılmak için can atar. Masal sonunda yarışın kazananı Keloğlan olur. Keloğlan zekâsı sayesinde ödülü nasıl alacağını anlamış, tabiri caizse oyunu kuralına göre oynamıştır:

“Ana ana, can ana, bu canım kurban sana, demiş, padişahımız en güzel yalanı söyleyene bir küp altın verecekmış. Bırak ben gideyim. Gidip bu yalan işine gireyim. Belki bu yoksulluktan kurtuluruz” (Feyzioglu, 2012c, s. 121).

C188. İnsanları fazla sınamak, felaket getirebilir.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

4.6.4.1 Öteki İnsan İlişkileri ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

Masallardaki iletiler kimi zaman doğrudan ifadelerle kimi zaman da sezdirilerek sunulmuştur. Dış görünüşe aldanmamak, sır saklamak, tatlı dil kullanmak, uzlaşmacı ve tedbirli olmak, büyük sözü dinlemek gibi kişisel gelişimi destekleyen ifadelerin yanı sıra yoksullara yardım etmek, iş bölümü yapmak, aynı statüden kimselerle anlaşmak gibi toplum hayatına dair örnekler gösterilmiştir. Kibirli insanların kimse tarafından sevilmediği, dayanışmanın toplumdaki dengeleri sağlayacağı, ülke ve toplum için özveride bulunulması gerektiği, çalışmanın ve üretmenin önemi de bu başlık altında verilen iletilerdendir. Bu iletiler hem çocuklara hem de büyüklere hitap ettiğinden masallarda kullanılması oldukça önemlidir. Örneğin herkesin bu dünyada bir yeteneği olduğu iletisi kendini tanıma sürecindeki çocuğa her bireyin farklı ve tek olduğunu, hayatta mutlaka bir yer edinebileceğini gösterir. Bu da çocuğa özgüven kazandırma açısından oldukça doğru bir yaklaşımdır. Her din adamının güvenilir olmadığı, insanlara en yakınından bile zarar gelebileceği iletileri günümüz koşullarında da geçerliliğini sürdürmektedir. Sıkça verilen büyük sözü dinlemenin önemini gösterildiği örnekler ise çocuklara gerekli uyarıları dinlemedikleri takdirde başlarına gelebilecekleri önceden göstermektedir.

İncelenen masallarda bu başlık altında verilen iletilerle ilgili yetmiş üç örnek tespit edilmiştir. C154 maddesindeki ileti on kez, C153 maddesindeki ileti sekiz kez, C156 maddesindeki ileti yedi kez, C150, C151 ve C152 maddelerindeki iletiler beşer kez,

C177 maddesindeki ileti dört kez, C159, C161, C178 ve C183 maddelerindeki iletiler üçer kez, C155, C165, C175, C184 ve C186 maddelerindeki iletiler ikişer kez, C160, C166, C171, C174, C180, C181 ve C187 maddelerindeki iletiler birer kez örneklendirilmiştir. C157, C158, C167, C168, C170, C172, C173, C182, C185 ve C188 maddelerindeki iletilere ait örneklere rastlanmamıştır. Masallarda en çok üzerinde durulan kimseyi küçümsememek gerektiği iletidir. Masalda ve gerçek hayatta insanlar ummadık kişilerden yardım alırlar. Kendilerini beğenen ve kimsenin yardımını kabul etmeyen kişiler kibirlerinin olumsuz yansımalarını görürler. İncelenen masallarda dış görünüşe önem verilmemesi gerektiği üzerinde de durulur. Bu başlık altındaki büyük sözü dinlemenin önemine dair iletiler masallarda sıkça karşımıza çıkar. Büyüklerinin sözlerini dinlemeyen kişilerin yaşadıkları sıkıntılar örneklerle gösterilir. Toplam ileti sayısına bakıldığında öteki insan ilişkileri başlığı altında verilen iletilerin sayısının oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.8 Ekonomik İletiler

Masallarda ekonomik iletilerin sayısı diğerlerine göre oldukça azdır. Bunlar genellikle çalışkanlık, tutumluluk, miras paylaşımı gibi başlıkları altında verilir. Çocuklar için maddî şeylerin çok önemi yoktur. Onlara öğretilmesi gereken ailede herkesin çalışması gerektiği, paranın bazen hayatta kolaylık sağlayabileceği, mirasın eşit paylaşılması ve tutumlu olmaları gerektiğidir. İncelediğimiz masallarda yer almayan ama çocuklara kazandırılması gereken en önemli ileti ise paranın mutluluk getirmeyeceği ile ilgilidir. Çocuk, parayı bir amaç değil araç olarak görmeli, istediği şeyleri elde edebilmek için çalışması gerektiğini bilmelidir.

4-D. EKONOMİK İLETİLER

4.7.1 Paranın Gücü

Para, her zaman hayatımızda önemli bir yere sahip olmuştur. İhtiyaçlarımızı gidermek ve rahat edebilmek için para kazanmamız gerekir. Çocuğa para kazanmanın ve çalışmanın önemi anlatılmalı, böylece çocuğun savurgan olmasının önüne geçilmelidir. Masallarda para hırsına kapılanların sonu gösterilerek çocuğun paraya gereğinden fazla değer vermesinin yanlış olduğu anlatılmalıdır. Masallardaki eğitsel iletilerin ve değerlerin incelendiği tüm araştırmalarda masallarda paranın her şeyi satın alamayacağı ve hayatta paradan daha değerli şeyler olduğu anlatılır. Mustafa Ruhi

Şirin'in masallarında tutumluluk ile cimriliğin birbirine karıştırılmaması istenir. Tutumluluk, israftan kaçınma olarak gösterilirken, Keloğlan'ın parasını savurmayarak bir çiftlik satın alması ve annesini sevindirmesi anlatılır (Taşkiran, 2015).

4.8.1 Paranın Gücü

Para, gereksinimlerin karşılanabilmesi ve daha refah bir hayat için gerekli bir araçtır. Masalarda maddi çıkarlar uğruna pek çok şeyi yapabilecek insanlar gösterilir. Doğru olan, paranın gerektiği gibi kullanılması ve bir amaç olarak görülmemesidir. Masalarda paranın güç getirdiği, bazı problemlerin para ile çözülebildiğine dair örnekler görülür.

D1-D49. Paranın Gücü

D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur. (12/63, 13/28, 13/128, 14/65, 15/64)

İncelenen masalarda ekonomik iletiler az yerde geçmektedir. Bununla ilgili en çok dikkat çeken ileti “paranın her kapıyı açması” ile ilgilidir. Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında padişah, kötü kalpli cadıdan bir yardım ister.

“Padişah: “Cadı Kadın,” demiş. “Sana bir görev vereceğim. Becerirsen seni dünya malına doyuracağım.” Cadının gözleri parlamış: “Nedir bu hayırlı görev?” demiş” (Feyzioğlu, 2015, s. 65).

Şirince Şeşen kitabında da para için karşı tarafın dediklerini yapan bir kervancıbaşının sözleri verilir: “Kervancıbaşı durup şaşkınlık içinde heybeye bakmış. İçindeki altınları görünce adamlarına buyruk yağdırmış: “Derhal kuşların ayaklarını açın, hepsini serbest bırakın” (Feyzioğlu, 2012f, s. 28).

Aynı kitapta Sersembay, Altın Kız ile kendisini serbest bırakması için cadı Şalmus Kempir'e mücevher dolu bir kutu verir:

“Şalmus Kempir: “Defolun başımdan! Defolup gidin!” Doymaz bir açgözlülükle cevherleri toplamaya başlamış” (Feyzioğlu, 2012f, s. 128).

Şah Abbas ile Şah Banu kitabında Şah Banu, kendisine kayıp olan kocasından haber getiren adama para teklif ederek istediklerini yaptırır:

“Şah Banu: “Eve gitme,” demiş, “İstedğin kadar para vereyim sana. Saraya gir, Şah Abbas’a kulluk et.” Adam, ikircime düşmüş ama kabul etmiş” (Feyzioğlu, 2012e, s. 63).

Yarım Horoz Kardeş kitabında yılanların padişahı, yoksul bir adamın kızını kendisine istemek için elçi gönderir:

“Padişah: “Kızını verirsen bizim yılan oğluna, kavuşacaksın dünyalığına,” demiş. Yoksul adam, padişaha akraba olacağını duyunca havaya zıplamış” (Feyzioğlu, 2012g, s. 64).

Burada dikkat çeken nokta paranın her kapıyı açabilecek olması gibi görünse de aslında “paranın zayıf karakterli kişilere her şeyi yaptıracığı” düşüncesidir. Dürüst ve iyi insanlar para için her şeyi yapmazlar. Onlar için paradan daha değerli kavramlar vardır ve çocuklara asıl verilmesi gereken ileti de budur.

D2. Para statü belirler. (10/38)

Masallarda para sahibi olanlar genellikle belli bir statüde insanlardır. Özellikle yöneticiler statüye ve paraya sahip olan kişilerdir. Pürüş Batur ile Aksıla kitabında ülkenin hanının zenginliğine dair bir ifade yer alır: “Geçmiş zamanın birinde genç bir han varmış: Çalışkan, diri, yakışıklı... Varsıllığı çok, toprakları geniş” (Feyzioğlu, 2009f, s. 38).

D3. Parasız aile dağılır.

Bu ileti, incelenen masallarda yer almamaktadır.

D4. Çalışkan kazanır, para çalışanıdır. (9/35)

Hayatta daima çalışkan kişiler kazanır. Boş oturmak ya da hazıra konmak elde olanı tüketmekten başka bir işe yaramaz. Bu yüzden çocuklara emeğin önemi, çalışanın her zaman kazanacağı düşüncesi aşılmalıdır. Öksüz Oğul kitabında çalışmadan kimsenin bir şeye sahip olamayacağı şu ifadeyle verilir: “Çok çalışkan bir kağan. Çalışmadan kimseye bir lokma ekmek vermezmiş” (Feyzioğlu, 2012d, s. 35).

D5. Para bazen felaket getirebilir.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

D6. Su, ateş ve ekmek gibi insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir. İnsanoğlu onlara ulaşmak için hep uğraş verir ve acı çeker. (5/15)

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında Pıtıraş, bir gün ormanda dinlenirken oraya gelen devleri görür:

“Meğer bu yerler devlere aitmiş. Her gün iki dev gelip sınırları denetler, çeşmeden su alıp giderlermiş. O gün devler yine gelmiş. Boyları odun yarması, bilekleri demir, saçları kirpi gibi” (Feyzioğlu, 2009c, s. 15).

D7. Hazıra dağ dayanmaz, geleceği düşünüp tutumlu olmalıdır. (8/92)

Murkumomo ile Çomotay kitabında tutumlu olmanın önemi, yarının ne getireceğini bilmeden harcamanın yanlış olduğu bir ifadeyle gösterilir. Babaları ölen üç kardeş mirası paylaşırlar:

“Kardeşlerinin yanında dönmüş, atadan kalan mirası üç kardeş arasında bölüşmüşler. Kısa sürede de yiyip tüketmişler. Kışlaklarda çobanlık yapmaktan başka çareleri kalmamış” (Feyzioğlu, 2009e, s. 92).

D8. Para hırsına kapılanlar, ölülerine bile rahat vermezler.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

4.8.1.1 Paranın Gücü ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelediğimiz masalarda bu başlık altında dokuz ileti tespit edilmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında ekonomik iletilerin oldukça az olduğu görülür. D1 maddesindeki ileti beş kez, D2, D4, D6 ve D7 maddeleri birer kez örneklendirilmiştir. Paranın gücü ile ilgili iletilerde en çok, paranın her kapıyı açabilen bir güç olduğuna değinilmiştir. İncelenen masalarda bu başlık altında çok sayıda ileti bulunamamıştır. Genel olarak masalarda maddî unsurlardan bahsedilmemesi bu incelemedeki masal örnekleri için de geçerlidir. Maddî güç bazı durumlarda işleri kolaylaştırıp hızlandırırsa da zenginlik bütün dertlerin sona erdiği anlamına gelmez. Paranın her kapıyı açması aslında kötü niyetli insanlar için geçerlidir. Açgözlü ve çıkarıcı insanlar karşılarında parayı

gördüklerinde her şeyi yaparlar. Masallarda bu gibi kişilerin ellerinden kurtulmak için para ile onları yola getirme örnekleri verilir. Gösterilmek istenen paranın her kapıyı açması değil, karakter bakımından yoksun kimselerin para ile satın alınması gerçeğidir. Masallarda çalışan insanların her zaman kazanacağı, hazırım hemen tükeneceği ve tutumlu olunması gerektiği de vurgulanır.

4.8.2 Ekonomik Dayanışma

Dayanışma, toplum içindeki barış ve huzuru sağlayacağı gibi ekonomik dayanışma da insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirir. Özellikle aile bireyleri geçimlerini sağlarken birbirlerine yardım etmeli, evdeki herkes görevini layığıyla yerine getirmelidir. Burada çocuklara düşen görev, gereksiz harcamalar yapmamaları ve ailelerinden maddi olarak çok fazla şey istememeleridir. Bu başlık altında değinilen önemli bir konu ise mirasın eşit paylaşılması gerektiğidir. Mirası dağıtmada haksızlık yapılması kardeşlerin aralarının bozulmasına ve düşmanlığa yol açabilir. Bu yüzden aile büyüklerinin ileride yaşanabilecek olumsuzluklara karşı tedbirli olması gerekmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin'in "Kırk Kardeşin Babası" masalında çocuklarına bir olmalarını öğütleyen bir baba, artık çalışamayacağını ve çok yorulduğunu söyler. Bunun üzerine çocuklar beraber çalışarak babalarına altın getirirler. Babaları çok duygulanır çünkü çocukları birlik olarak geçime katkıda bulunurlar (Taşkırıan, 2015). Masallarda genel olarak miras, kültürel değerler üzerinden verilir. Vatan, namus, dil gibi kavramların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının gerekliliği vurgulanır. Mirasın kadın erkek fark etmeksizin eşit dağıtılması gerekir. İslam dini kadına da miras hakkı tanır. Miras konusunda adaletsizlik söz konusu değildir (Şen, 2008).

D50-D99. Ekonomik Dayanışma

D50. Ailede herkes çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmalıdır. (5/9)

Aile bireyleri üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirerek ev bütçesine katkıda bulunmalıdır. Özellikle anne ve babalar çocuklarının geçimini sağlayarak onları fiziksel ve ruhsal yönden mutlu etmelidir. Bu ileti Dimitraş ile Pıtıraş kitabında verilmektedir. Eski zamanlarda oldukça fakir olan Dimitraş ile Pıtıraş isminde bir karı koca yaşamaktadır. Dimitraş'ın çalışmaması, bir gün Pıtıraş'ın canına tak eder:

“Pıtıraş: “Hey Dimitraş, sen de elin kocaları gibi gitsene gurbete!” demiş. “Para kazanıp getirsene! Bu çocuklar ne yiyecek?” demiş” (Feyzioğlu, 2009c, s. 9).

D51. Her şeyin bir bedeli vardır.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

D52. Miras eşit paylaşılmalıdır. (8/133)

Murkumomo ile Çomotay kitabında babalarından kalan mirası bir türlü paylaşamayan kardeşlerin başlarına gelenler anlatılır:

“Babamız bunları bize miras bıraktı. Biz üç kardeşiz. Bölüşelim derken kavga ediyoruz. Kimse hakkına razı olmuyor” (Feyzioğlu, 2009e, s. 133).

D53. Ortaklık denetim ister.

Bu ileti, incelenen masalarda yer almamaktadır.

4.8.2.1 Ekonomik Dayanışma ile İlgili İletilerin Değerlendirilmesi

İncelenen masalarda ekonomik dayanışma ile ilgili iletilerden iki örnek tespit edilmiştir. D50 ve D52 maddelerindeki iletiler birer kez örneklendirilirken D51 ve D53 maddelerindeki iletilere dair bir örnek tespit edilememiştir. Masalarda genel olarak ekonomik iletilere dair ifadelerin sayıca az olduğu görülür. Bunun nedeni çocuk dünyasında maddî değerlerin önemli olmaması olarak düşünülebilir. İncelenen masalarda ekonomik dayanışmaya dair iki ileti tespit edilmiştir. Bunlar ailede herkesin çalışması ve ekonomiye katkıda bulunması, mirasın eşit paylaşılması ile ilgilidir. Ailedeki tüm bireyler eşittir. Büyüklerden kalan miras çocuklara adaletli bir şekilde paylaşılmalıdır. Aksi durumda ileriki zamanlarda anlaşmazlıklar yaşanabilir. Bu da kardeşler arasındaki bağların kopmasına yol açabilir. Ailede herkes ekonomiye katkı sağlamalıdır. Bu bazen para kazanmak bazen de parayı idareli harcamakla olur. Ekonomik dayanışma ile ilgili ifadeler ailede herkesin bir görevi olduğu üzerinden verilerek, çalışmayan erkeklerin eşleri tarafından eleştirildiği gösterilmiştir.

4.9 Öteki İletiler

Bu bölümde incelenen masalarda tespit edilen diğer iletilere yer verilmiştir. Bu iletilerle misafirlere verilen önem, bayramlar ve kutsal sayılan Ramazan ayı, dil, dua, aile ilişkileri gibi kültürel öğelere dikkat çekilmiştir. Özellikle misafirperverlik kültürümüzde önemli bir kavram olarak ele alındığından masalarda misafirlikle ilgili verilen iletilerin ele alınması gerekir. Misafirperverlik insan ilişkilerini güçlendiren ve tatlı dil, güler yüz gibi güzel davranışları barındıran bir değerdir. Fakir Baykurt'un masallarında misafirperverlik toplumsal bir olgu olarak ele alınır. Misafir için eldeki en iyi imkânların sunulduğu, onları rahat ettirmek için uğraşıldığı anlatılır (Kılıç ve Yılmaz, 2018). Dede Korkut Hikâyelerinde Oğuz Türklerinin misafir ağırlamaya, birlikte yiyip içmeye ve ikramda bulunmaya önem vermeleri Türk toplumunda misafirperverlik değerinin toplumsal hayat içindeki yerini göstermektedir (Deveci ve diğerleri, 2013). Feyzioğlu'nun derlediği Türk Dünyası masal kitaplarından Er Tapıldı kitabında kapısına gelen Olcabay isimli gence evini açan bir ninenin misafirperverliği gösterilir. Genç adama evinde kalabileceğini söyleyen nine, yolda kalana yardım edilmesi gerektiği mesajını okuyucuya vermektedir (Toprak, 2016). Çocuklar Türk kültürüne ait en önemli değerlerden biri olan ancak günümüzde azalan misafirperverliği tanımalı, bu geleneği yaşatması gerektiğini bilmelidir.

E49. Öteki İletiler

E1. Kapıya gelen misafir geri çevrilmez. (14/67, 16/134)

Yanık ile Dilek Boncuğu kitabında Tanrı misafirinin kapıda kalmaması gerektiği şu şekilde verilir:

“Cırttan'ın ninesi kapıyı açıp karşısında yoksul bir kadın görünce dilenci sanmış, yardım etmek istemiş. Fakat cadı, ahlaya ohlaya, “Çok yorgunum, hâlden düştüm,” demiş. “Beni Tanrı konuğu eder misin?” Nine hiç ikircime düşmeden cevap vermiş: “Tanrı'ya da kurban, konuğuna da. Buyur içeri.” demiş” (Feyzioğlu, 2015, s. 67).

Yartı Kulak kitabında da kapıya gelen misafirin içeri alınması gerektiğine dair bir ifade yer alır. Kitapta Yartı Kulak ve ailesi yemek yerken kapı çalınır:

“Allah için kapınızı bu hacılara açın. Yoksa eşikte açlıktan öleceğiz.” Yaşlı ana sesi duyar duymaz kalkıp kapıyı ardına dek açmış: “Buyurun, girin iyi insanlar. Bizim kapımızdan kimse aç ayrılmaz” (Feyzioğlu, 2009h, s. 134).

E2. Ramazan, paylaşım ve yardımlaşmanın önemli olduğu bir aydır. Yoksullar ve kimsesizler bu ayda unutulmamalıdır. (1/65)

Açıl Kabağım Açıl kitabında Ramazan ayında komşuları tarafından unutilan ve zor durumda kalan bir karı kocadan bahsedilir. Hiç kimse tarafından evine davet edilmeyen bu çiftte, kutlu bir dede tarafından çok güzel sofralar kuran sihirli bir kabak getirilir:

“Bir gün gelmiş, elde avuçta olanlar bitmiş, bunlar yoksul düşmüş. Ne kapıyı açan ne de bacadan bakan varmış. Ramazan ayı gelmiş. Herkes birbirini iftara davet ediyor, onları çağırın olmuyormuş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 65).

E3. Elde edilen şeylerin helâl yoldan kazanılması doğrudur. (1/72)

Açıl Kabağım Açıl kitabında kutlu bir dedenin yoksul karı kocaya verdiği eşeği helâl etmesi gösterilir:

“Kutlu dede, eşeğin yularını ikisinin ellerine tutuşturmuş. “Tırt eşeğim tırt dediğinizde kuyruğunu kaldırır bu eşek, size altın liralara atar. Dur eşeğim dur dediğinizde durur. Alın helâli hoş olsun.” demiş” (Feyzioğlu, 2009a, s. 72).

E4. Bayramlarda kutlamalar yapılır, küskünler barışır ve büyüklere saygı gösterilir. (4/90, 5/51)

Bayramlaşmanın önemi ve büyüklere saygının göstergelerinden olan el öpme davranışı Dimitraş ile Pıtırtaş kitabında aşağıdaki ifade ile verilir:

“Çoban: “Bayramın mübarek olsun keşiş dede. Elini öpmeye geldim.” demiş” (Feyzioğlu, 2009c, s. 51).

Dillidüdük ile Altınses kitabında bayram sabahı, bir baba çocuğuna, günün önemini şu sözlerle anlatır:

“Babası: “Aman oğul, bugün en aziz gün. Küskünlerin barıştığı, komşuların karıştığı... Sevenlerin birbirine kavuştuğu gün. Günlerin en güzeli. Tavşanını da al, köyün içine dal. Falan dayını, falan falan halanı, filan amcalarını, feşmekân komşuları davet et, kaynaşalım, yemek yiyip helalleşelim...” demiş” (Feyzioğlu, 2012b, s. 90).

E5. Ekmek, üzerine yemin edilecek kadar kutsal bir değerdir. (5/49)

Dimitraş ile Pıtıraş kitabında bir çoban, keşiş dedenin yanında işe başlar. Ancak hakkını alabileceğinden emin olmak istemektedir. Keşiş, onu ikna etmeye çalışır:

“Bu ekmek üstüne ant içelim, hemen işe başla.” Çoban, elini ekmeğin üzerine koydu: “Bu ekmek tanıgım olsun, buna ant içerim ki koyunlarımı sonbahara kadar çok iyi güdeceğim.” Sıra keşişe geldi: “Bu ekmek tanık olsun ki, hakkını benden tam alacaksın!” dedi ve tarlalarını gösterdi (Feyzioğlu, 2009c, s. 49).

E6. Bazı şeyler küçük yaşta öğrenilmelidir. “Ağaç yaşken eğilir.” (6/130)

Doğrubay ile Eğribay kitabında Keloğlan, annesinin kendisini tarlaya yollamak istemesine küçük olduğunu söyleyerek karşı çıkar. Annesi ise karardır:

“Daha küçüğüm ana. İşe gücüm nasıl yetsin?” “Her şey küçüklükten başlar. Alışmalısın oğlum.” (Feyzioğlu, 2012c, s. 130).

E7. Sağlık, sahip olunan en kıymetli hazinedir. (6/102)

Doğrubay ile Eğribay kitabında sağlığın en önemli varlık olduğu anlatılır. Kitapta vezirler, mutlu bir insan arayışına çıkarlar. Zengin bir adam bulup ondan yardım isterler.

“Görüyoruz ki siz çok mutlu bir insansınız! Bize bir iyilik etmek ister misiniz?” Adam acı acı gülmüş: “Kim demiş mutlu olduğumu? Bu kadar malım, devletim var ama bir lokma baklava börek yiyemem, birazcık mercimek çorba içemem” (Feyzioğlu, 2012c, s. 102).

E8. Kuraklık olduğunda tüm halk yağmur duasına çıkar. (9/39)

Kuraklık zamanlarında yağmur duasına çıkmak Anadolu’da uygulanan bir gelenektir. Öksüz Oğul kitabında da bu geleneğin uygulanışı gösterilir. Kitapta yağmur yağmadığı için kuraklık başlayan ülkenin insanları önemli kişileri de yanlarına alarak yağmur duasına çıkarlar:

“Ey Tanrım! Bize bol yağmur ver, her tarafa akıp giden,” “Ya Rab! Bize bol yağmur ver, bitkilerimizi besleyen,” “Ey Tanrım! Bize bol yağmur ver, umutlarımızı yeşerten,” “Ya Rab! Bize bol yağmur ver, sütlerimizi bereketleyen...” Biraz sonra yağmur başlamış” (Feyzioğlu, 2012d, s. 39).

E9. Ayrılık, ölüm gibi durumlarda helâllik istenir. (11/45, 13/94)

Kültürümüzde bir yerden ayrılırken veya ağır hastayken insanların birbirlerinden helâllik aldığı görülür. Burada amaç dargınlıkların sona ermesidir. Serçe Koyun Avlarken kitabında ormanlar kralı aslan günün birinde çok hastalanır ve mağarasına çekilir:

“Çekilmiş ama bütün hayvanlara haber göndermiş: “Hastalandım, hâlim hâl değil. Dostlarım birer ikişer gelsinler. Gelip beni ziyaret etsinler. Helâllik alayım, bir haksızlık ettiysem özür dileyeyim.” demiş”(Feyzioğlu, 2009g, s. 45).

Şirince Şeşen kitabında Hakan Şanbek’in çok sevdiği atı ölür. Hakan, öfkesinden deliye döner, bunun üzerine ülkede yaşayanlar korkuya kapılır:

“Bütün erkekler, çocuklarıyla, eşleri ve yakınlarıyla kucaklaşmış: “Hakkınızı helâl edin,” demişler” (Feyzioğlu, 2012f, s. 94).

E10. Eve gelen misafir en iyi şekilde ağırlandırılmalıdır. (16/134)

Kültürümüzde kapıya gelen misafirin geri çevrilmemesi gerektiği kadar eve gelen misafirin de iyi bir şekilde ağırlandırılmasına önem verilir. Bu ileti Yartı Kulak kitabında eve gelen misafirlere aç oldukları hâlde kendi yemeklerinden veren bir ailenin yaşadıkları ile verilir:

“Yartı Kulak ile babası iç geçirerek kemiklere bakmışlar, iştahları kursaklarında kalmış. “Konuğa hizmette kusur olmaz,” demiş ana. Deri torbada sakladığı yemyeşil çaydan sunmuş. Dervişlerin keyfi daha da yerine gelmiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 134).

E11. Dil, çok kıymetli bir hazinedir. Ona sahip çıkılmalı ve yaşatılmalıdır. (16/199)

Dil, kültürümüzün en önemli ögesidir. Topluları yaşatan ve pek çok eserin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan, insanlar arasındaki iletişimin temelinde yatan unsur dildir. Bu bağlamda, eserlerde dile verilen önemin gösterilmesi gereklidir. Yartı Kulak kitabında dilin yaşatılması gerektiğine dair bir ifade yer alır. Yartı Kulak, Durducan'dan kervancılar arasında bir aksakallının söz topladığını duyar:

“Yartı Kulak, merakla ayağa kalkmış: “Kandırma beni. Söz çuvala sığmaz ki.” Durducan kahkahayla gülmüş: “O da çuvala doldurmuyor zaten. Kimden hangi sözü duysa durup kâğıda yazıyor, dilimiz unutulmasın, zenginleşsin diyor” (Feyzioğlu, Yartı Kulak, 2009h, s. 199).

E12. Anne babalar ölmeden çocuklarının mürüvvetlerini görmek isterler. (16/173)

Aile, Türk toplumunda oldukça önem verilen bir kavramdır. Özellikle anne ve babalar belli yaşa getirdikleri çocuklarının yuva kurmalarını isterler. Bu ileti, Yartı Kulak kitabında bir padişahın kızına verdiği öğüt ile okuyucuya gösterilir:

“Bir gün padişah, kızı Can Sultan'ı yanına çağırmış: “Ah canım, cananım, ağardı saçım sakalım, artık yaşlandım. Gönlüne yatan bir damat seç. Sağ iken mutluluğunu görüp sevineyim, bu dünyadan göçüp gitmeden bu uçsuz bucaksız toprakları bir yiğide güvence ile teslim edeyim.” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 173).

E13. Kızlar, küçük yaşta evlendirilmemelidir. (16/87)

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kızların küçük yaşlarda evlendirildikleri görülmektedir. Bu, önüne geçilmesi gereken bir durumdur. Özellikle para karşılığı evlendirilen küçük kızların yaşadıklarına dikkat çekmek amacıyla masalarda bu ileti verilebilir. Yartı Kulak kitabında Bahtigül isimli bir kız babasının borçları karşılığı bir bey ile evlendirileceğini öğrenir. Buna çok üzülen Bahtigül, derdini Yartı Kulak'a açar: “Bahtigül: “Atam sesini bile çıkaramadı, öylece donup kaldı. Yarın düğün başlayacakmış. Ben daha oyun çağında, bey dedem yaşında...” Hıçkırıkları daha da çoğalmış. Gözyaşları yanaklarından kristal taneleri gibi akmış” (Feyzioğlu, 2009h, s. 87).

E14. Başkasının malı izinsiz alınmamalıdır. (16/38)

Başkasına ait olan şeylere izinsiz el sürmek çok yanlış bir davranıştır. Bunun çocuklara küçük yaşta öğretilmesi gerekir. Yartı Kulak kitabında Yartı Kulak bir bahçeden geçerken üzümlerin kokusunu duyar:

“Dayanamayıp yere atlamış. “Aman ata can bu ne kadar üzüm?” Ağzının suyu akmış. “Bir tane koparıp yeSEM? Sahibi ne der acaba?” O anda bir hışırtı duymuş. “Eyvah! Yakalandın cüce oğlan, rezil oldun!” demiş” (Feyzioğlu, 2009h, s. 38).

E15. Erkekler, yeri geldiğinde eşlerinin sözlerini dinlemelidir. (7/47)

Ailede herkes söz sahibi olmalıdır. Özellikle eşler bazı durumlarda birbirinin fikirlerini alarak hareket etmelidir. Bazı masallarda erkeklerin eşlerinin sözlerini dinlemediği görülür. İrustu ile Ak Kağan kitabında karısının uyarılarını dikkate almayan bir adamın kötü sonu verilir. Kitapta Babırgay dede, tutsak ettiği şahinin büyüğü bir kuş olduğunu ve onu serbest bırakması gerektiğini söyleyen karısını dinlemez:

“Babırgay dede öfkeyle sağdan sola dönmüş: “Zevzek kadın! Bunu nereden çıkardın?” Karısını dinlememiş. Ertesi gün şahini de alıp eve gitmiş. Gidiş o gidiş... Bir daha geri dönmemiş. Karısı beklemiş, beklemiş, gelip giden yok” (Feyzioğlu, 2009d, s. 47).

4.9.1 Öteki İletilerin Değerlendirilmesi

Masalarda yer alan eğitsel iletileri incelerken tespit ettiğimiz ancak Muhsine Helimoğlu Yavuz’un kitabında verilmeyen iletileri farklı bir başlık altında sınıflandırmamız gerekmektedir. Sosyal ve kültürel olarak değerlendirebileceğimiz bu iletiler Türk dünyası masallarında on sekiz kez verilmiştir. Toplam ileti sayısına bakıldığında öteki iletilerin az sayıda verildiği görülmektedir. E1, E4 ve E9 iletileri ikişer kez, E2, E3, E5, E6, E7, E8, E10, E11, E12, E13, E14 ve E15 iletileri birer kez örneklendirilmiştir. Özellikle misafirperverlik bu iletiler içerisinde üzerinde durulan bir kavram olarak görülmektedir. Misafirperverlik, Türk kültürünü diğer kültürlerden ayıran en belirgin öğelerden biridir. Çocukların, misafirin toplumundaki yerini ve önemini öğrenmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan masalların misafire nasıl davranılacağını, hiç kimsenin kapıdan çevrilemeyeceğini, “Tanrı misafiri” denilen bir kavram olduğunu ve misafirliğin sosyalleşmeyi artırdığını gösteren örnekleri vermesi

oldukça önemlidir. Günümüzde komşuluk ve misafirlik değerlerinden uzak olan çocuklara bu ilişkilerin yaşatılması gerektiği aşılmalıdır.

Türk kültüründe yağmur yağdırmak için dinî ve geleneksel olmak üzere farklı birçok tören yapılır. Bunlardan biri de yağmur duasıdır (Şimşek, 2013). Yağmur duası çocuklar açısından dikkat çekici ve farklı bir örnektir. Kırsal bölgelerde kuraklığın son bulması için halkın yağmur duasına çıktığı bilinmektedir. Çocukların böyle bir geleneğin var olduğundan haberdar olmaları, masalarda verilen bu örnekle sağlanabilir.

Toplum hayatında var olan “yemin etme” ve “helâllik isteme” davranışlarına ait örnekler verilerek çocukların farklı kültür öğelerini tanımaları istenmiştir. Ekmek, üzerine yemin edilecek kadar önemli bir değerdir ve toplumumuzda bu değer emek ve nimete saygı olarak yüceltilir. Başka bir açıdan bakıldığında ekmeğin ne derece önemli olduğunu gören çocuk bu sayede onu israf etmekten kaçınabilir. Helâllik isteme ise ayrılırken insanların birbirinden özür dilemesi ve birbirini bağışlaması olarak gösterilir. Çocuklara küslüğün hiçbir zaman işe yaramayacağını bu iletilerle göstermek etkili bir yöntem olabilir.

Günümüzde yaşanan problemlerden biri de kızların küçük yaşta evlendirilmesidir. Masalarda bu konuyla ilgili iletilerin yer alması dikkat çekicidir. Masallar, sadece çocuklara değil büyüklere de hitap etmektedir. Masallar aracılığıyla kızların küçük yaşta evlendirilmemeleri gerektiği iletileri verilirken toplumda böyle bir sorun olduğuna dair herkese uyarı yapılmaktadır.

Türk dünyası masalarında Ramazan ve bayramların önemine dair iletilere de rastlanır. Bayramlarda küslüklerin bittiği, büyüklere saygı gösterilmesi gerektiği, bir araya gelmenin güzelliği ve Ramazan’ın toplumsal anlamda birlik sağladığı anlatılır. Çocuklar manevî değerlerle tanıştırılarak başka toplumların kültürünü edinmeleri ve yozlaşmalarının önüne geçilebilir. Bu değerlerimiz ancak yaşayarak ve yaşatılarak nesilden nesile geçirilir.

Masalarda sağlığın her şeyden daha değerli olduğundan bahseden bir ileti tespit edilmiştir. Çocuk, yapısı gereği sabırsız ve doyumsuz bir varlıktır. Onlara hayatta en

önemli hazinenin sağlık olduğu anlatılmalı, sağlığımızı korumak için yapmamız gerekenler öğretilmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Masallardaki eğitsel iletilerin açık ve anlaşılır şekilde verilmesi, çocuklara ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Çalışmamızda ele aldığımız Türk dünyası masallarından on altı kitapta toplam üç yüz altmışaltı ileti tespit edilmiştir. Bu sonuç, Feyzioğlu'nun derleyip yeniden kaleme aldığı masalların eğitimsel işlevler adına önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Masallarda otuz bir kez tekrarlanan etik iletiler başlığı altında yalan (6 defa), dürüstlük (23) ve namus (2) kavramlarına değinilir. Dürüstlük, Türk Dünyası masallarında sıkça ele alınan bir değerdir. Dürüst insanların her zaman kazanacağı, yalanla iş çevirenlerin gün sonunda mutsuz olacağı masallar aracılığıyla verilir. Feyzioğlu'nun derlediği masalarda “dürüstlük” masal kahramanında bulunması gereken bir özelliktir, bu davranış kişiye ödül olarak dönmektedir. Etik iletiler kapsamında büyüklerden bir şey saklamanın çok yanlış olduğu ve kadınların namuslarını korumaları gerektiği de vurgulanır. Etik iletiler aslında evrensel doğruları öğütlemektedir ve toplumun huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi için gerekli olanları göstermektedir.

Feyzioğlu'na ait masalarda psikolojik iletiler yüz doksan dokuz kez verilmiştir. Bu iletiler bireyin kendini tanıması ve gerçekleştirilmesi adına önemli değerleri vurgulamaktadır. Masallarda psikolojik iletilerin en sık tekrarlanan iletiler olması, çocuğun kişilik gelişimine verilen önemi göstermektedir. Psikolojik iletiler bağlamında sabır ve kararlılık (21 defa), umut ve şans (28), kıskançlık, şantaj, korku, evham ve merak (21), öz eleştiri (5), iyilik, kötülük, haklılık ve haksızlık (74), zekâ, sağduyu ve dikkat (23), paylaşım (12), bağışlayıcılık ve incelik (6), dostluk, özveri ve saygı (9) kavramları ele alınmıştır. En sık değinilen iletiler “umutlu olma”, “iyilik” ve “aklı kullanma” davranışları üzerinden verilmiştir. Tüm masalarda verilen “iyiliğin kazanması” teması, Feyzioğlu'nun masallarında da göze çarpmaktadır. Mutlu sona ulaşan kahramanların umutlu, adil, saygılı, iyi niyetli ve akıllı olmaları çocuğun karakter gelişimi adına sahip olması gereken değerleri göstermektedir.

Türk dünyası masallarında tespit edilen yüz yedi sosyolojik ileti, psikolojik iletilerin ardından ikinci sırayı almaktadır. Sosyolojik iletiler aile (20 defa), hukuk ve adalet (3), yönetim ve yönetici (11), öteki insan ilişkileri (73) başlıkları altında verilir. Türk toplumunda aile kavramının önemi, masallarda pek çok örnekle vurgulanır. Anne, baba ve kardeş ilişkileri, üvey anne eziyetleri, ebeveynlerin sözlerinin tutulması gerektiği, aile ile ilgili eğitsel iletilerde örneklendirilmiştir. Yöneticilerin sahip olması gereken özellikler masallardaki kağan, padişah, hakan gibi kahramanlar vasıtasıyla verilmiştir. Öteki insan ilişkilerinde ise “dış görünüşün önemli olmadığı” ve “alçakgönüllülüğün önemi” üzerinde sıkça durulmuştur.

Türk dünyası masallarında ekonomik iletiler on bir kez tekrarlanır. Paranın gücü (9 defa) ve ekonomik dayanışma (2) ile ilgili olan bu iletiler, çocuğa tutumlu olmayı, aile bütçesine herkesin katkıda bulunması gerektiğini ve çalışanın kazanacağını gösteren örnekler sunmaktadır. Masallarda her şeyin para ile ölçülemeyeceği ve maddî çıkarları uğruna iş yapanların mutsuz oldukları gösterilir.

Araştırmamızda yukarıda verilen etik, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik iletiler dışında on sekiz ileti tespit edilmiştir. Bunlar misafirperverlik, helâllik isteme, dua ve yemin, çocuk yetiştirme, evlilik, dilin önemi gibi sosyolojik ve kültürel bağlamda ele alınabilecek değerler içeren iletilerdir. Türk toplumunda misafire verilen önem göz önüne alındığında masallarda misafirperverlik değeri ile ilgili iletilere yer vermek kaçınılmazdır. “Öteki İletiler” başlığı altında verilen örnekler çalışmamızın özgün yanlarından birini oluşturmaktadır.

Feyzioğlu'nun derlediği masallarda dürüst, iyi yürekli, çalışkan, sabırlı, adil ve saygılı bir kahraman tipi oluşturulmaya çalışılır. Bu kahramanlar çok fazla idealize edilmeden hataları ve eksik yönleriyle verilir, çocuğa rol model olmaları açısından gerçekçi bir portre ile sunulur. Yartı Kulak, Çilbik ve Bir Karış Boy gibi kahramanların akıllarıyla pek çok zorluğu yenmesi bu masalların, kahramanları bakımından da eğitimsel açıdan uygun olduğunu göstermektedir.

Çalışmada Türk dünyası masalları ile Anadolu sahası masalları eğitsel iletiler yönünden karşılaştırılarak bu masallarda en sık değinilen kavramlar belirlenmiştir. İyilik, adalet, saygı, aklın gücü, çalışkanlık gibi değerlerle alakalı eğitsel iletiler hem Anadolu hem de Türk Dünyası masallarında en fazla verilen iletiler olarak göze

çarpmaktadır. İncelemede Türk dünyası masalları ile Anadolu sahası masallarında verilen iletilerin dağılımı benzerlik göstermektedir. En büyük fark ise Türk dünyası masallarında dürüstlük değerinin verildiği iletilerin sıklığına karşılık Anadolu sahası masallarında bu değer çok fazla yer almamasıdır. Anadolu sahası ve Türk dünyası masallarının aynı kökten gelen milletlere ait olması masallara da yansımış, bu masallarda pek çok ortak ileti tespit edilmiştir. Bu bağlamda masallar farklı ülkelerde yaşayan fakat aynı millî kimliğe sahip çocuklar için birleştirici bir unsurdur. Feyzioğlu, masalları kaleme almadaki amacının çocuklara kültürlerini ve benliklerini tanıtmak olduğunu söyler. Anadolu Masalları ile Türk dünyası masallarının büyük oranda benzerlik taşıması, Feyzioğlu'nun masallarının kültür öğretiminde bir araç olarak kullanılabilirliğini göstermektedir. Anadolu sahası masallarının eğitsel iletileri verme konusundaki işlevselliği Türk dünyası masallarında da kendini göstermektedir. Anadolu sahası masalları ile Türk dünyası masallarının barındırdığı ortak eğitsel iletiler, Türk dünyası masallarının eğitimsel açıdan kullanılmaya uygun olduğu sonucunu vermektedir.

Türk dünyası masalları ile ilgili yapılan incelemelerden biri de Özcan'ın (2017) "Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitiminde Kullanılabilirliği" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada değer öğretiminin bir kültür unsuru olan masallar üzerinden gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada incelenen kırk adet masal metninin değerler eğitiminde kullanılabilirliği ortaya konulmuştur. Türk masallarının dağıldığı coğrafya ve ilettiği mesajlar göz önüne alındığında pek çok değeri örnekleyebileceği belirlenmiş, bir değer birden fazla masalda yer aldığı görülmüştür (Özcan, 2017). İncelenen kırk masalda tespit edilen kırk üç değer değerler eğitimi temsil etme açısından yeterli olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu konuda bir diğer inceleme Toprak'ın (2016) "Yücel Feyzioğlu'nun Derlediği Türk Dünyası Masallarında Çocuklara Yönelik İstendik Davranışların Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışma, Yücel Feyzioğlu'nun on bir masal kitabında istendik davranışların ne ölçüde yer aldığı belirlenmesini amaçlamaktadır. Çalışmada tespit edilen iletiler, etik iletiler (güvenilir olmak, adaletli olmak), psikolojik iletiler (yardımseverlik, çalışkanlık, alçakgönüllülük, cesaretli olmak, fedakârlık, azimli olmak, iyi niyetli olmak, merhametli olmak, sabırlı olmak, sorumlu olmak), sosyolojik iletiler (aileye önem vermek, misafirperverlik, vatanseverlik) ve diğer iletiler

(başkalarının üstünlüğünü kabul etmek, dünya ile ilgili bilgili olmak, düzenli olmak, geleceğe dair kaygı taşımak, olaylardan ders çıkarmak, tatlı dilli olmak, uğurlamak) olarak sınıflandırılmıştır. Masal kitaplarında toplam yüz on beş ileti tespit edilmiştir. Bulgular, Yücel Feyzioğlu tarafından kaleme alınan masalların çocuk eğitiminde, özellikle psikolojik ve etik iletilerin iletilmesinde uygun olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak; Feyzioğlu'nun yeniden yazdığı Türk dünyası masalları verdiği eğitsel iletilerle, içerdiği kültürel unsurlarla ve vurguladığı değerlerle çocukların eğitiminde kullanılabilir önemli bir kaynaktır.

5.2 Öneriler

Yücel Feyzioğlu'nun derleyerek yeniden yazdığını ifade ettiği Türk dünyası masalları, taşıdığı eğitsel iletiler bakımından değer eğitimi bağlamında önemli bir kaynaktır. Bu masallar, okul öncesi dönemden ilkokul ve ortaokul dönemine kadar değer öğretimiyle ilgili etkinliklerde kullanılabilir. Değer kazanımı sürecinde önemli bir süreç olan okul döneminde Türk dünyası masallarının öğrencilere dinletilmesi ve okutulması bireylerin değerleri kazanmasında etkili bir yöntem olacaktır.

Çalışmadaki masallar çok yönlü özellikler taşıdığından Türkçe öğretiminde araç metin olarak ders kitaplarında farklı temaları vermek üzere kullanılabilir. Masallar sevgi, saygı, barış, dürüstlük gibi pek çok değeri barındırdığından ders kitaplarında farklı seviyelerde oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Çocuğun iyi bir okur olabilmesi için doğru ve nitelikli kitaplarla buluşarak okuma zevki edinmesi gerekir. Bu noktada anne, baba ve eğitimcilere büyük görev düşmektedir. Türk dünyası masalları çocuklara tanıtılmalı ve çocukların masalları okumaları sağlanmalıdır. Kitap seçimi konusunda tereddüt yaşayan eğitimci ve ebeveynler, Türk dünyası masal kitaplarını çocuklara önerebilir.

Günümüzde görsel medya oldukça etkilidir. Türk dünyası masalları çizgi film veya animasyon hâline getirilebilir. Masalların fantastik unsurları bunları yapabilmek için oldukça kolaylık sağlamaktadır. Özellikle masal kahramanlarının olağanüstü yapısı ve ilginç özellikleri çocukların dikkatlerini çekecektir. Çocuklar, şiddet içerikli veya olumsuz davranışlar barındıran çizgi filmler yerine masalların uyarlamalarıyla karşılaştıklarında eğlenerek kültürlerini tanıyacaklardır.

Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Türk dünyası masallarından Yartı Kulak isimli kitap yedi ve üstü yaş üzeri için uygundur. Bu bağlamda yazarın diğer kitapları incelenerek hangi yaş gruplarında okutulabileceği incelenebilir. Çocukların psikolojik yönden olumsuz etkilenmemeleri için onlara okutulacak masalların gelişim düzeylerine uygun olarak seçilmesi gerekmektedir.

Türk dünyası masalları daha çok tanıtılarak başka ülkelerde yaşayan Türkler hakkında bilgi edinilmesi sağlanabilir. Bu sayede kültürünü yakından tanıyan çocuk, köklerinin nereden geldiğini bilecek, diğer Türk milletleriyle ortak yönlerini fark edecektir.

Türk dünyası masallarının daha çok okunabilmesi adına okul kütüphanelerine bu kitapların alınması sağlanabilir. Okul kütüphanelerindeki kaynak yetersizliği eğitimciler tarafından bilinmektedir. Türk dünyası masallarının kütüphanelere kazandırılması, masalları seven çocukların bu eserlere ulaşmasını kolaylaştırarak daha çok kişi tarafından tanınmasına olanak sağlayacaktır.

Yücel Feyzioğlu'nun tüm masal kitapları eğitsel iletiler bakımından incelenebilir. Bu sayede çalışmamızda inceleyemediğimiz diğer Türk dünyası masal kitapları eğitsel açıdan ele alınarak çocuklara okutulmasının faydalı olup olmadığına karar verilebilir.

Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitapları içerik, söz varlığı ve üslup gibi yönlerden de incelenebilir. Türk dünyası masallarının sadece eğitsel açıdan değil, söz varlığı açısından da ele alınması gerekmektedir. Çocukların dillerini doğru kullanabilmeleri ve kelime sayılarını artırmaları okuduğu kitaplar ile sağlanabilir.

Türk dünyası masalları okuma saatlerinde öğrencilere ek kaynak olarak verilebilir. Eğitimcilerin sıklıkla karşılaştığı sorulardan biri de çocukların neleri okuması gerektiğidir. Okuma saatlerinde bazı çocukların gelişimlerine uygun olmayan veya uygunsuz ifadeler barındıran eserler okudukları görülmektedir. Çocuk, en yakınında bulduğu kitabı incelemeyen okuma saatlerinde okumaktadır. Burada eğitimcilere düşen görev, çocukları bu tarz kitaplardan uzak tutmaktır. Türk dünyası masalları çocuklara uygun eserler olduğundan onlara önerilebilir.

Masal türü sadece çocuklara hitap etmediği için anne babalar ve eğitimciler de bu kaynaklardan yararlanabilir. Masalları okuyan büyükler, çocuklarla birlikte masalları

tartışabilir. Bu sayede ebeveynler çocuklarının masallardan yaptığı çıkarımları anlayarak onların duygu ve düşünceleriyle ilgili bilgi sahibi olabilir. Masallar, çocuk ile anne baba arasında bir iletişim köprüsü görerek onların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır.

Türk dünyası masalları okul öncesi dönemdeki çocuklara anlatılarak dramatizasyon ve soru cevap etkinlikleri ile çocuklardan masal ile ilgili geri bildirimler alınabilir. Henüz okuma yazma yapamayan bu yaş grubundaki çocukların duygu ve davranışlarını ifade edebilmeleri için masal etkili bir türdür. Masalı dinleyen çocuk, olaylardan çıkarımlarda bulunarak düşüncelerini, soru ve sorunlarını paylaşabilir. Masalların canlandırıldığı dramatizasyon etkinliklerinde çocukların kendilerini daha iyi ifade etmeleri ve empati duygularının gelişmesi sağlanabilir.

Türk dünyası masalları Türkçe öğretiminde okuma, yazma, konuşma ve dinleme gibi dil becerilerinin geliştirilmesi etkinliklerinde kullanılabilir. Masalları okuma, dinlenenle ilgili sorulara cevap verme, masalın ana fikrini belirleme ve masal anlatma, masal tamamlama gibi etkinlikler çocuğun dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra çocuğa etkili ve eğlenceli bir öğrenme ortamı sunacaktır.

Masallar söz varlığının geliştirilmesi adına başvurulacak önemli kaynaklardır. Türk dünyası masallarında pek çok deyim, atasözü ve tekerleme bulunmaktadır. Masalları okuyan çocuğun söz varlığı zenginleşecek, hangi durumda hangi deyimlerin kullanıldığını anlayacak, mecazlı söyleyişleri fark edecektir.

Çocuğa değer eğitimi küçük yaşlardan itibaren verilmelidir. Değer eğitiminde her yaştan dinleyiciye hitap edebilen masal türünün kullanılması gerekmektedir. Milli ve evrensel değerleri özümseyen ve bunları davranışlarına yansıtan çocuk toplum huzuruna katkıda bulunacaktır.

Dünyada yaşayan Türklerin masalları iletiler açısından benzerlik taşıdığı için tüm Türk dünyasında bu masalların okutulması sağlanarak sınır tanımayan bir aile birliği teşkil edilebilir.

Masallar bir kültür mirası olarak nesilden nesile geçen bir kültür taşıyıcısı görevindedir. Gelenek ve görenekler, değerler, söz varlıkları ve inanışlar yüzyıllardır

masal türü ile canlılığını korumaktadır. Bu bağlamda masalların çocuklara tanıtılması ve Türk dünyası masallarının okutulması kültürün yaşatılması ve korunması adına doğru bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aça, M., Ekici, M. ve Yılmaz, M., (2013). Türk halk edebiyatı, Oğuz, Ö. (Ed.) içinde, *Türk halk edebiyatı el kitabı*, (s. 133-238). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akbayır, S. (2008). *Çocuğum neyi okumalı?*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alagöz, F. C. (2012). *Cahit Uçuk'un masal kitaplarında temel değerlerin Türkçe eğitimine katkısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Altun, I. (2008). Türk halk kültüründe elma. *Turkish Studies International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), 262-281.
- Arıcı, A. F. (2004). Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26, 159-169.
- Arıcı, A. F. (2007). Hayale dayalı türler. Yılar, Ö. ve Turan, L. (Ed.) içinde, *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*, (s.118-179). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2011). Çocuk edebiyatının kaynakları. Şimşek, T. (Ed.) içinde, *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*, (s.163-216). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arıcı, A. F. (2016). Estetik değer oluşturmada masalların rolü: Türk masalları örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 1017-1035.
- Artun, E. (2011). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri* (5. b.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, E. (2001). Masal araştırmaları ve korkak Ali masalı üzerine bir inceleme. *Millî Folklor Dergisi*, 7 (52), 33-45.
- Batur, Z., Sır, A. ve Bek, H. (2012). Nasreddin Hoca fıkralarında değer yargıları ve eğitim. *Turkish Studies International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 583-596.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2014). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Ciravoğlu, Ö. (1997). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.

Çetinkaya, Z. (2007). *Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çevik, M. (2008). Türkiye'de batı masalları ve çocuklarımız. *Gazi Türkiyat Dergisi*, 3, 115-130.

Dağı, F., Alptekin, M., Kaplan, T. (2018). Türk dünyası hayvan masallarında tespit edilen değerler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 227-247.

Demirel, Ş., Çeçen, M. A., Seven, S., Tozlu, N. ve Uludağ, M. E. (2010). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede Korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 46, 294-321. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/esosder>

Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Doğu Matbaası.

Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş çocuk yazını* (2. b.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Emmez, B. (2008). *Sözlü gelenekten modern masala: çocuk edebiyatında masal üzerine halkbilimsel bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı, Ankara.

Enginün, İ. (2006). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14 (1), 213-222.

Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1905-1822.

Erdoğan, R. (2017). *Eflâtun Cem Güney'in masallarındaki değerler ve bu değerlerin davranışa yansımaları biçimleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Eren, M. (2017). Anadolu sahası Türk masallarında dua motifi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 58, 355-375.

Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- Feyzioğlu, Y. (2006). Masallar çocuklar için neden gereklidir?. Sever, S. (Haz.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) bildiriler kitabı* içinde (831-843), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Feyzioğlu, Y. (2009a). *Açıl kabağım açıl*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009b). *Cadı ile Çilbik*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009c). *Dimitraş ile Pıtıraş*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009d). *İrustu ile Ak Kağan*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009e). *Murkumomo ile Çomotay*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009f). *Pürüş Batur ile Aksıla*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009g). *Serçe koyun avlarken*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2009h). *Yartı Kulak*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012a). *Bir Karış Boy İki Karış Sakal*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012b). *Dillidüdük ile Altınses*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012c). *Doğrubay ile Eğribay*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012d). *Öksüz Oğul*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012e). *Şah Abbas ile Şah Banu*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012f). *Şirince Şeşen*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2012g). *Yarım horoz kardeş*. İstanbul: Kardeş Yayınlar.
- Feyzioğlu, Y. (2015). *Yanık ile Dilek Boncuğu*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Feyzioğlu, Y. (2019). *Masallar bize ne anlatır*. Ankara: Abis Yayınları.
- Güleç, H. (1988). *Halk edebiyatı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Günay, U. (1975). *Elazığ masalları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Günay, U. (1992a). *Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi*. Ankara: Başbakanlık Yayınları.

- Günay, U. (1992b). *Türk dünyası el kitabı* (2. b.). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve halk edebiyatı*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ilıcak, N. G., Başoğlu, N. (2018). Ahmet Ümit'in masal kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6, 88-100.
- Işık, M. (2017). *Karakter eğitimi açısından Mevlâna İdris Zengin'in hikâye ve masallarında eğitsel iletiler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- İşnas, S. (2011). *Masal türünün çocuktaki kavram gelişimine etkisi üzerine bir araştırma (Cahit Zarifoğlu Örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde masalın yeri*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Karaman, M. (2018). Yücel Feyzioğlu ile masal ve değerler üzerine bir söyleşi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 33-39.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler* (26. b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımı. *Turkish Studies International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 6, 1398-1412.
- Kaya, V. (2007). *Cahit Zarifoğlu'nun çocuk kitaplarında temel değerler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kıbrıs, İ. (2002). *Uygulamalı çocuk edebiyatı* (2. b.). Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

- Kılıç, S. ve Yılmaz, O. (2018). Fakir Baykurt'un masallarında değer eğitimi ve masalların Türkçe eğitimine katkısı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1104-1125.
- Kılıç, U. (2010). *Çeviri çocuk klâsiklerinde eğitici iletiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kılınç, B. S. (2014). *Mevlana İdris Zengin'in hikâye ve masallarındaki iletiler ve bu iletilerin Türkçe eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Kırılmış, T. İ. (2019). Derlenmiş halk masallarının çocuk edebiyatı için yeniden yazılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 253-270.
- Kırılmış, Y. (2016). Hayvan masalları ile Ezop masallarının karşılaştırılması. *Akademik Bakış Dergisi*, 56, 489-502.
- Kur'an-ı Kerim meâli* (12. b.). (2011). Altuntaş, H. ve Şahin, M. (Haz.), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar.
- Mert, E. L. (2012). Anadili eğitimi-öğretimi sürecinde çocuk yazını ürünlerinden yararlanma ve masal türüne yönelik bazı belirlemeler. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, s. 1-12.
- Oğuzkan, F. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öcal, M. N. (2006). Masallardaki engeller üzerine bir araştırma. Öcal, O. ve Özkan, T. (Haz.), *Mitten meddaha halk anlatıları uluslararası sempozyum bildiriler kitabı* içinde (1017-1035), Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.
- Ölçer, E. (2013). *Türkiye masallarında toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Özbay, M. ve Tayşi, E. K. (2011). Dede Korkut hikâyelerinin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Özcan, E. (2017). *Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Özçelik, M. (2014). Masal nedir ne değildir?. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 756, 461-464.
- Özdemir, C. (2015). Âşık edebiyatında ideal insan tasavvuru olarak "yiğit tipi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41, 292-300.
- Özdemir, C. (2016). Yoksulluktan kurtulma bağlamında Türk kadın tipolojisine masal penceresinden bakmak. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 215-238.
- Özdemir, C. (2017). Dede Korkut kitabında saygı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 7-29.
- Özdemir, C. (2018). *Anadolu sahası Türk masallarında elma motifi*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Özdemir, E. (2004). *Masalların Türkçe eğitimindeki işlevleri ve Türkçe ders kitaplarındaki yerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Propp, V. (1985). *Masalın biçimbilimi*. (Çev. Rifat, M. ve Rifat, S.) İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2009). Masalların oluşumu üzerine farklı bir yaklaşım. *Millî Folklor Dergisi*, 84, 13-17.
- Sakaoğlu, S. (2012). *Masal araştırmaları* (5.b.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Saltık, O. (2016). Oğuz Tansel'in masallarında özdeşim ögesi olarak kahramanı kadın olan karakterlerin sunuluşu. Sever, S. ve Karagül, S. (Haz.), *Uluslararası Türk masal dünyası ve doğumunun 100. yılında Oğuz Tansel sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (393-408). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Samur, A. (2011). *Çocuk edebiyatı ve medya*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sever, E., Memiş, A. ve Sever, S. (2015). Pertev Naili Boratav'ın Zaman Zaman İçinde masal kitabının değerler açısından incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Özel Sayısı*, 246-263.

- Seyidoğlu, B. (1999). *Erzurum masalları* (2. b.). İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- Şen, S. (2008). *Anadolu masallarında kadının yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük ilâcı elma. *Turkish Studies International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), 193.
- Şimşek, E. (2013). Anadolu'da yağmur duasına bağlı olarak oynanan bir oyun "Çömçeli gelin". *Millî Folklor Dergisi*, 60, 78-87.
- Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: Keloğlan. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11, 41-57.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengârenk Yayınları.
- Şirin, M. R., (1994). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Taşkıran, E. (2015). *Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında ve öykülerinde eğitsel iletiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- TDK. (2005). *Türkçe sözlük* (10. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temizyürek, F. ve Vargelen, H. (2016). Türkçe öğretmeni adaylarının masal farkındalığı ve bu farkındalığın kültürel değerlerin aktarılmasındaki önemi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5, 60-70.
- Tezel, N. (1971). *Türk masalları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Toprak, M. (2016). *Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Türk Dünyası masallarında çocuklara yönelik istendik davranışların değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Toz, H. ve Senek, S. (2018). Aytül Akal'ın masallarında öne çıkan değerler. *International Journal Of Language Academy*, 6(3), 211-229.

Uçak, S. (2010). Masalsız toplum ve okulda değerler eğitimi. *II. Ulusal Öğretmenim Sempozyumu Bildiriler kitabı* içinde (77-90). İstanbul: İGEDER Kitapları.

Uçar, G. (2007). Ayla Çınaroğlu'nun "Keçi Masalı" adlı eserinde toplumsal bilinç eğitimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 455-461.

Uçkun, K. R. (2003). *Gagauz masallarının tip ve motifyapısı bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yaldız, H. T. (2006). *Masalların çocuk eğitimi açısından incelenmesi (Sarayönü örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı* (3. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve eğitimsel işlevleri* (4. b.). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Yenen, Y. (2007). *Cahit Uçuk'un masallarında dil ve çocuk eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Yılar, Ö. (2010). *Halk bilimi ve eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yılmaz, A. (2004). Türk kültüründe kadın, *Millî Folklor Dergisi*, 61, 111-123.

Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (Binbir Gece Masalları örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 299-306.

Yılmaz, O. (2013). *Fatih Erdoğan'ın eserlerinin eğitsel değerler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Yılmaz, O. ve Kılıç, B. S. (2015). İdealize karakterler bağlamında Elif Şafak'ın Sakız Sardunya'sı. Sever, S. (Haz.), *II. Uluslararası çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (143-149). İstanbul: KBN Dijital Baskı Tesisleri.

Yücel, A. (1998). Masallarda dev ve Yaratılış Destanındaki benzerleri. *Millî Folklor Dergisi*, 39, 38-45.

Yücel Feyzioğlu. (2019, 25 Şubat). Erişim adresi: <http://www.yuecelfeyzioglu.de/index1.php>

Zengin, Y. ve Zengin, N., (2009). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı* (5. b.), İstanbul: Truva Yayınları.

